

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ – ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ – ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

ΣΤΑΜΑΤΙΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Εθνικός και κοινωνικός ρόλος του Νηπιαγωγείου
(Η περίπτωση του Νομού Θεσπρωτίας: 1949-1982)

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΤΟΜΟΣ Β΄

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΑ ΝΗΠΙΑ

Στο κεφάλαιο αυτό θα προσπαθήσουμε, όπως τονίσαμε στην οικεία θέση, να ανασυγκροτήσουμε τα δεδομένα που συνθέτουν την εικόνα των παιδιών, τα οποία φοίτησαν στα νηπιαγωγεία του νομού Θεσπρωτίας, την περίοδο 1949-1982.

Αυτό σημαίνει πως στις εκθέσεις επιθεώρησης της περιόδου, σκιαγραφείται από τους επιθεωρητές τόσο η κατάσταση των παιδιών στα νηπιαγωγεία της εποχής, όσο και μια πρότυπη εικόνα νηπίου, εν είδει υποδείγματος, όπως δηλ. την αντιλαμβάνονται και έμμεσα ή άμεσα την υποβάλλουν προς μίμηση.

Έτσι στην κατηγορία “Νήπια” εντάξαμε καταρχήν τις καταγραφές των επιθεωρητών σχετικά με τα νήπια που φοιτούσαν στα νηπιαγωγεία τη συγκεκριμένη περίοδο. Συγκεκριμένα οι καταγραφές αναφέρονται στα επόμενα θέματα:

- I. Τη φοίτηση των παιδιών στο νηπιαγωγείο
- II. Τα χαρακτηριστικά της υγιεινής και της εμφάνισης των νηπίων
- III. Τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τη συμπεριφορά των νηπίων
- IV. Γενικές κρίσεις για το επίπεδο των νηπίων

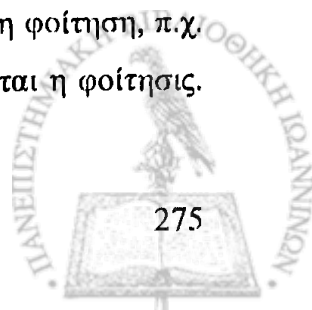
Αναλυτικότερα διαμορφώθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν οι παρακάτω κατηγορίες και υποκατηγορίες στη γενική κατηγορία “Νήπια”:

I. Η φοίτηση των παιδιών στο νηπιαγωγείο: Στην υποκατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε και εντάξαμε όλες τις καταγραφές των επιθεωρητών που έχουν σχέση με τη φοίτηση των νηπίων. Πρόκειται για:

α. αναφορές των επιθεωρητών σχετικά με τον αριθμό εγγεγραμμένων και φοιτώντων νηπίων, συνολικά, κατά τμήμα και κατά φύλο. Μια τέτοια αναλυτική περίπτωση αφορά π.χ. το νηπ. Γκρίκας (1953-54):

“Εγγεγραμμένα 19.				Παρόντα κατά την επιθεώρησιν 14.			
Τμήματα	Άρρενα	Θήλεα	Σύνολον	Άρρενα	Θήλεα	Σύνολον	
A’	6	4	10	4	3	7	
B’	5	4	9	5	2	7	

Σύνολον	9	8	19	9	5	14”	

β. Γενικές αξιολογικές κρίσεις των επιθεωρητών σχετικά με τη φοίτηση, π.χ. για το νηπ. Μεσοποτάμου (1954-55): “Μάλλον κανονική παρουσιάζεται η φοίτησις. Τα απουσιάζοντα νήπια ήσαν δεδικοιολογημένα”.

Η συγκεκριμένη υποκατηγορία εκφέρεται άλλοτε αριθμητικά και άλλοτε λεκτικά με μια παράγραφο, η οποία περιλαμβάνει σχόλια για τη φοίτηση (αξιολόγηση της φοίτησης, αίτια κανονικής ή ακανόνιστης φοίτησης).

2. Η υγιεινή των νηπίων: Στην υποκατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε και εντάξαμε τις αναφορές των επιθεωρητών σχετικά με την υγιεινή των νηπίων, όπως περιγράφεται τη μέρα της επιθεώρησης. Συγκεκριμένα συμπεριλάβαμε αναφορές σχετικά με:

α. Την υγεία των νηπίων. Π.χ. για το νηπ. Αγ. Βλασίου (1950-51) αναφέρεται: “Μάλλον υγεία αλλά ουχί με χρώμα ζωηρόν”.

β. Την καθαριότητα των νηπίων, όπως π.χ. για το νηπ. Τουρκοπάλουκου (1954-55): “Άνευ προηγουμένου καθαρά”.

3. Η εξωτερική εμφάνιση των νηπίων: Στην υποκατηγορία αυτή εντάξαμε καταγραφές των επιθεωρητών για την ένδυση και την υπόδηση των νηπίων και την εξωτερική τους εμφάνιση, όπως π.χ. για το νηπ. Αργυροτόπου (1945-46): “ρακένδυτα, ανυπόδητα, ως άπορα”.

4. Η απόκτηση γνώσεων από τα νήπια: Η υποκατηγορία αυτή περιλαμβάνει τις αναφορές των επιθεωρητών για τις γνώσεις των νηπίων. Οι επιθεωρητές αναφέρονται κυρίως σε γνώσεις που έχουν αποκτήσει τα νήπια, σχετικές με τη γλωσσική τους ανάπτυξη, όπως παραμύθια, διηγήματα, ποιήματα, τραγούδια, προσευχές, αινίγματα και παροιμίες. Ακόμη αναφέρονται σε γνώσεις σχετικές με αριθμητικές έννοιες και ιδιότητες των πραγμάτων, όπως χρώματα, γεύσεις, μυρωδιές κτλ. Π.χ. για το νηπ. Γαρδικίου (1964-65) αναφέρεται: “Ταύτα εγνώριζον πλήθος ποιημάτων, προσευχών, παραμυθιών, διηγημάτων. Προσδιώριζον τας γεύσεις και τα χρώματα διαφόρων αντικειμένων”. Στην ίδια υποκατηγορία συμπεριλάβαμε και γενικές αναφορές στις γνώσεις των νηπίων, π.χ. για το νηπ. Μαυρουδίου (1980-81): “Φυσικά και αβίαστα [...] η πρόσκτηση των νέων γνώσεων”.

5. Η εξέλιξη των δεξιοτήτων των νηπίων: Στην υποκατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε αναφορές των επιθεωρητών για τις δεξιότητες των νηπίων. Οι επιθεωρητές καταγράφουν αναλυτικά τι είναι σε θέση να κάνουν τα νήπια στο νηπιαγωγείο. Αναφέρουν έτσι τις επόμενες δεξιότητες: ζωγραφική, χειροτεχνία, ρυθμικά ή άλλα παιγνίδια και χορός, κατανόηση και χρήση προφορικού λόγου, ανάγνωση και γραφή. Π.χ. για το νηπ. Ποταμιάς (1964-65): “Διηγούνται και ανακοινώνουν εν συνεχή λόγω [...] Εγνώριζον πλήθος ρυθμικών παιγνίων και χορών

[...] Έγγραφον κάτωθι ιχνογραφημένων αντικειμένων την λέξιν τούτων ιχνογραφικώς”.

Στην ίδια υποκατηγορία εντάξαμε και αναφορές των επιθεωρητών σε γενικές δεξιότητες των νηπίων, όπως παρατηρητικότητα, φαντασία. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Καρτερίου (1980-81) διαβάζουμε: “Τα νήπια με συνδυαστική φαντασία και παρατηρητικότητα”.

6. Η αφομοίωση στάσεων και συμπεριφορών από τα νήπια: Στην υποκατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε τις αναφορές των επιθεωρητών για τις στάσεις και τις συμπεριφορές των νηπίων στο νηπιαγωγείο. Αναλυτικότερα έχουν καταγραφεί ενδείξεις όπως:

α. Η προσοχή και το ενδιαφέρον των νηπίων. Π.χ. “έχουν αιχμαλωτισμένον το ενδιαφέρον των και την προσοχή των” (νηπ. Πέστιανης 1950-51).

β. Η συμμετοχή και η προθυμία. Π.χ. “Ευρέθησαν [...] πρόθυμα” (νηπ. Αγιάς 1947-48).

γ. Η αυτενέργεια, η άνεση, η σιγουριά, η ελεύθερη έκφραση και ο αυθορμητισμός, όπως: “Εκείνο όμως που παρατηρεί τις είναι μία φυσική δειλία των νηπίων εις το εκφράζεσθαι σχετικώς ελευθέρως” (νηπ. Γραικοχωρίου 1951-52).

δ. Η ζωντάνια, η ενεργητικότητα. Π.χ. “Ευρέθησαν ζωηρά και ευκίνητα” (νηπ. Πέρδικας 1946-47).

ε. Η ησυχία, η τάξη και η πειθαρχία. Π.χ. “Τα νήπια είναι πειθαρχημένα” (νηπ. Ηγουμενίτσας 1948-49).

στ. Η χάρη, η αρμονία, η λεπτότητα και ο ρυθμός. Π.χ. “Τα νήπια εξετέλουν μετ’ ακριβείας και χάριτος τας ρυθμικάς ασκήσεις” (νηπ. Παραμυθιάς 1964-65).

ζ. Η συναισθηματικότητα (ευχαρίστηση, χαρά, αγάπη, εμπιστοσύνη κλπ.). Π.χ. “Τα παιδιά έμεινον κατευχαριστημένα” (νηπ. Αργυροτόπου 1945-46).

η. Η ομοιομορφία. Π.χ. “η ομοιομορφος αμφίσεις των νηπίων” (νηπ. Σκανδάλου 1969-70).

θ. Η ομαδικότητα και η συνεργασία. Π.χ. “Λαμβάνουν μέρος εις τη συζήτησιν μάλλον εν χωρώ” (νηπ. Παραμυθιάς 1947-48).

ι. Στην ίδια υποκατηγορία συμπεριλάβαμε και γενικές αναφορές στις στάσεις των νηπίων, όπως: “Απέκτησαν καλās συνηθείας ατομικής και κοινωνικής ζωής” (νηπ. Β΄ Ηγουμενίτσας 1974-75).

7. Η γενική εκτίμηση του επιπέδου των νηπίων: Στην υποκατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε αναφορές των επιθεωρητών σχετικά με:

α. Την επίδοση και τα αποτελέσματα της εργασίας των νηπίων, όπως: “Η εμπέδωση και η αφομοίωση είχαν ικανοποιητικά αποτελέσματα” (νηπ. Αγοράς 1978-79).

β. Την πρόοδο, την εξέλιξη και την καλλιέργεια των νηπίων. Π.χ. “Καλώς απασχολούνται τα νήπια και προάγονται και εξελίσσονται” (νηπ. Ανθούσας 1948-49).

γ. Την απόκτηση εμπειριών και βιωμάτων. Π.χ. “Τα νήπια απέκτησαν χρήσιμα βιώματα” (νηπ. Καστρίου 1980-81).

Η κατηγορία “Τα νήπια” δεν καταλαμβάνει την ίδια έκταση στις εκθέσεις επιθεώρησης που εξετάζουμε. Έτσι, για παράδειγμα στην έκθ. για το νηπ. Σεβαστού (1969-70) υπάρχει αναφορά σε όλες τις υποκατηγορίες της γενικής κατηγορίας “Τα νήπια”. Συγκεκριμένα καταγράφεται η υποκατηγορία 1:

Τμήματα	“Εγγεγραμμένα			Παρόντα κατά την επιθεώρησην		
	Άρρενες	Θήλειες	Σύνολον	Άρρενες	Θήλειες	Σύνολον
A'	4	3	7	2	1	3
B'	3	3	6	2	1	3

Γεν. Συν.	7	6	13	4	2	6

Η φοίτησής των είναι τακτική. Τα απουσιάζοντα 7 νήπια ήσαν ασθενή (επιδημική νόσος)”. Καταγράφεται η υποκατηγορία 2: “Η υγιεινή των κατάστασις είναι καλή”. Ακόμη η υποκατηγορία 3: “Η εμφάνισις των είναι ικανοποιητική”, η υποκατηγορία 4: “Έγραφον τους αριθμούς 1-5 καλώς, εγνώριζον προσευχάς (Παιδάκια εμείς μικρά), ποιήματα (με την γλυκιά αυγούλα), άσματα, (ο μανάβης)”, η υποκατηγορία 5: “...κατείχον τας απαραίτητας δια την ηλικίαν των εννοίας [...] έπαιζον ρυθμικά παίγνια”, η υποκατηγορία 6: “Έν τούτοις δεν απέκτησαν εισέτι όλα θάρρος, ζωηρότητα και προθυμίαν” και η υποκατηγορία 7: “παρ' όλον ότι είναι ξενόφωνα, εξελίχθησαν γλωσσικώς και διανοητικώς εις σχεδόν καλόν βαθμόν”.

Αντίθετα στην έκθ. του νηπ. Αγ. Βλασίου (1970-71) καταγράφεται μόνο η υποκατηγορία 6 (“Απόδοσις μαθητών: μετρία”).

Μετά από αυτή τη γενική παρουσίαση της αναλυτικής κατηγορίας “Τα νήπια”, μπορούμε να προχωρήσουμε στη διερεύνηση της συχνότητας εμφάνισης της συγκεκριμένης κατηγορίας σε όλες τις εκθέσεις επιθεώρησης της περιόδου που εξετάζουμε.

Σύμφωνα με τον πίνακα 29 (βλ. στο παράρτημα), η συχνότητα εμφάνισης της γενικής κατηγορίας “Τα νήπια” ανέρχεται σε 1868 φορές σε όλες τις εκθέσεις.

Αναλυτικότερα, η υποκατηγορία που εμφανίζεται περισσότερο στο σύνολο των υποκατηγοριών είναι “Οι στάσεις των νηπίων” (414 φορές δηλ. 22,2%). Το υψηλό αυτό ποσοστό στη συχνότητα εμφάνισης φανερώνει πως δίνεται στη συγκεκριμένη υποκατηγορία ιδιαίτερη σημασία από τους επιθεωρητές, σε όλη τη διάρκεια της περιόδου που εξετάζουμε. Στη δεύτερη θέση, σύμφωνα με τη συχνότητα εμφάνισης, βρίσκεται “η φοίτηση των νηπίων” (καταγράφεται 396 φορές, ποσοστό 21,2%). Την επόμενη θέση κατέχει η υποκατηγορία “Δεξιότητες των νηπίων” (καταγράφεται 299 φορές, σε ποσοστό 16%). Ακολουθούν οι υποκατηγορίες “Γενικές εκτιμήσεις για το επίπεδο των νηπίων” (εμφανίζεται 259 φορές, ποσοστό 13,9%), “Γνώσεις των νηπίων” (καταγράφεται 238 φορές, ποσοστό 12,7%), η υποκατηγορία “Υγιεινή” (καταγράφεται 205 φορές, ποσοστό 11%) και τέλος η υποκατηγορία “Εμφάνιση των νηπίων” (καταγράφεται 57 φορές, ποσοστό 3,1%).

Για να υπολογίσουμε με μεγαλύτερη ακρίβεια τη συχνότητα εμφάνισης της κατηγορίας “Τα νήπια”, είναι απαραίτητο να υπολογίσουμε τον αριθμό των εκθέσεων, στις οποίες ανευρίσκονται οι επιμέρους υποκατηγορίες. Όπως έχουμε αναφέρει και αλλού οι εκθέσεις που έχουμε στη διάθεσή μας είναι 736. Ο αριθμός των καταγραφών της συγκεκριμένης κατηγορίας είναι 1868.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 30 (βλ. στο παράρτημα), η γενική κατηγορία “Τα νήπια” καταγράφεται στις εκθέσεις όλων των σχολικών ετών, εκτός από το 1971-72, όπου δεν υπάρχει ούτε μία καταγραφή που να αφορά τα νήπια. Δεν καταγράφονται ωστόσο σε όλα τα σχολικά έτη όλες οι υποκατηγορίες.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τον πίνακα 30 (βλ. στο παράρτημα), θα μπορούσαμε να πούμε ότι:

Η υποκατηγορία “η φοίτηση των νηπίων” καταγράφεται σε 396 από τις 736 εκθέσεις, δηλ. σε περισσότερες από τις μισές εκθέσεις (ποσοστό 53,8%). Συγκεκριμένα καταγράφεται στο μεγαλύτερο μέρος των εκθέσεων 1945-46 ως 1969-70. Πράγματι την περίοδο αυτή σε 246 από τις 337 εκθέσεις (ποσοστό 73%) εμφανίζεται η υποκατηγορία αυτή. Δεν καταγράφεται στις εκθέσεις των νηπιαγωγών που εργάζονται ως δασκάλες σε δημοτικά σχολεία, στις εκθέσεις των νηπιαγωγών που υπηρετούν σε διθέσια νηπιαγωγεία (υπάρχει αναφορά στη φοίτηση στη μία από τις δύο νηπιαγωγούς) και στις εκθέσεις των νηπιοκόμων (έχει καταγραφεί στις αντίστοιχες εκθέσεις των νηπιαγωγών). Ιδιαίτερα την περίοδο 1964-65 έως 1969-70, στις 71 από τις 76 εκθέσεις (ποσοστό 93,4%) καταγράφεται η φοίτηση των νηπίων.

Στις εκθέσεις στις οποίες εντοπίζεται η συγκεκριμένη υποκατηγορία, αναφέρεται συνήθως αναλυτικά ο αριθμός των εγγεγραμμένων και παρόντων νηπίων, κατά φύλο (άρρηνες – θήλεις), τμήμα (μεγάλα – μικρά) και συνολικά. Σε ορισμένες περιπτώσεις αξιολογείται η φοίτηση των νηπίων και δίδονται πιθανές εξηγήσεις από τους επιθεωρητές για τους λόγους που συντελούν στην τακτική ή την ακανόνιστη φοίτηση.

Η μεγάλη συχνότητα εμφάνισης της συγκεκριμένης υποκατηγορίας στο σύνολο των εκθέσεων της περιόδου 1945-46 έως 1969-70 φανερώνει ίσως το ενδιαφέρον των επίσημων φορέων για τη φοίτηση των νηπίων το διάστημα αυτό. Ας σημειώσουμε όμως εδώ ότι η φοίτηση στο νηπιαγωγείο δεν είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα.

Τα έτη 1970-71 και 1971-72, όταν δηλ. το πλαίσιο της έκθεσης αξιολόγησης αλλάζει, δεν αναφέρεται κάτι σχετικό με τη φοίτηση των νηπίων.

Υπάρχουν σχετικές καταγραφές στα έτη 1972-73 (σε 43 από τις 51 εκθέσεις), 1973-74 (σε 31 από τις 45), 1974-75 (σε 34 από τις 47), όπως προκύπτει από το “Βιβλίο Επιθεωρουμένων Εκπαιδευτικών”. Συγκεκριμένα, καταγράφεται ο συνολικός αριθμός των εγγεγραμμένων και παρόντων νηπίων, χωρίς όμως να αναφέρονται περισσότερες λεπτομέρειες.

Την περίοδο 1976-77 ως 1980-81 δεν καταγράφεται η φοίτηση των νηπίων, αν εξαιρέσουμε τη σχολική χρονιά 1978-79, όπου αναφέρεται ο συνολικός αριθμός των εγγεγραμμένων και παρόντων νηπίων. Ωστόσο το έντυπο της έκθεσης αξιολόγησης που συμπληρώνει ο επιθεωρητής το 1978-79, όπως και τα υπόλοιπα χρόνια της περιόδου αυτής, δεν απαιτεί την αναγραφή στοιχείων σχετικών με τη φοίτηση. Ίσως πρόκειται για πρωτοβουλία του συγκεκριμένου επιθεωρητή.

Η υποκατηγορία “Υγιεινή των νηπίων” εμφανίζεται σε 205 από τις 736 εκθέσεις, σε ποσοστό δηλ. εκθέσεων 27,9%. Δεν υπάρχουν καταγραφές της υποκατηγορίας αυτής σε όλα τα σχολικά έτη (βλ. πίν. 30 στο παράρτημα).

Αναλυτικότερα η υποκατηγορία αυτή καταγράφεται σε 39 από τις 94 εκθέσεις (ποσοστό περίπου 41,4%) των ετών 1945-46 ως 1948-49, σε 97 από τις 167 εκθέσεις (ποσοστό 58%) των ετών 1949-50 ως το 1954-55 και σε 69 εκθέσεις από τις 76 εκθέσεις (ποσοστό 90,7% των εκθέσεων) των ετών 1964-65 ως 1969-70.

Από το 1970-71 ως το 1980-81 δεν καταγράφεται στις εκθέσεις η κατάσταση της υγείας και της καθαριότητας των νηπίων. Όπως έχουμε και πάλι αναφέρει η δομή των εκθέσεων αξιολόγησης αλλάζει το 1970-71.

Η υποκατηγορία “Εμφάνιση των νηπίων” καταγράφεται σε 57 από τις 736 εκθέσεις που διαθέτουμε (σε ποσοστό δηλ. 7,7%). Αναλυτικότερα, η υποκατηγορία αυτή καταγράφεται στις μισές περίπου εκθέσεις του έτους 1945-46 και σε ελάχιστες εκθέσεις (από 1 ως 3) των ετών 1946-47, 1950-51, 1951-52, 1953-54 και 1954-55.

Το 1968-69 η συγκεκριμένη υποκατηγορία ανευρίσκεται σε ποσοστό εκθέσεων μεγαλύτερο του 50% και το 1969-70 στο 100% των εκθέσεων.

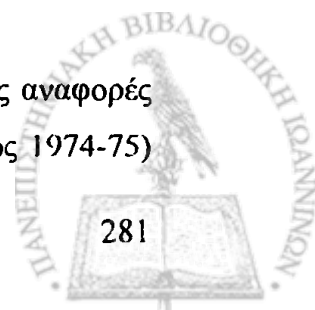
Τέλος, τα έτη 1947-48, 1948-49, το 1949-50, 1952-53 1964-65, 1965-66, 1966-67, 1972-73, 1973-74 και όλη την περίοδο 1974-75 ως 1980-81 δεν υπάρχει αναφορά για την εμφάνιση των νηπίων.

Η υποκατηγορία “Γνώσεις των νηπίων” καταγράφεται σε 238 από τις 736 συνολικά εκθέσεις, δηλ. σε ποσοστό εκθέσεων 32,3%. Συγκεκριμένα η υποκατηγορία αυτή καταγράφεται σε μικρό αριθμό εκθέσεων των σχολικών ετών 1945-46 ως 1953-54. Από το 1954-55 (χρονιά που εφαρμόστηκε δοκιμαστικά το νέο αναλυτικό πρόγραμμα) αυξάνεται ο αριθμός των εκθέσεων στις οποίες υπάρχει αναφορά στις γνώσεις των νηπίων. Το ποσοστό των εκθέσεων, που εμπεριέχουν την υποκατηγορία αυτή, παραμένει υψηλό ως το 1969-70. Συνολικά από το 1954-55 ως το 1969-70 περίπου στο 85% των εκθέσεων υπάρχει σχετική αναφορά.

Τα έτη 1970-71 και 1971-72 δεν ανευρίσκεται σχετική καταγραφή. Την τριετία 1972-73, 1973-74 και 1974-75 περίπου στο 50% των εκθέσεων καταγράφεται η υποκατηγορία “Γνώσεις”, στο “Βιβλίο Επιθεωρουμένων Εκπαιδευτικών”. Την περίοδο 1976-77 ως 1980-81 η συγκεκριμένη υποκατηγορία καταγράφεται σε ελάχιστες εκθέσεις του 1976-77 και σε περισσότερες από τις μισές εκθέσεις των ετών 1978-79 και 1980-81, ενώ δεν καταγράφεται στις εκθέσεις των ετών 1977-78 και 1979-80.

Η υποκατηγορία “Δεξιότητες των νηπίων” καταγράφεται σε 299 από τις 736 εκθέσεις, δηλ. στο 40,6% του συνόλου των εκθέσεων. Αναλυτικότερα, η υποκατηγορία αυτή καταγράφεται σε ποσοστό 52,5% των εκθέσεων των σχολικών ετών της περιόδου 1945-46 ως 1953-54. Από το 1954-55 αυξάνεται σταδιακά ο αριθμός των εκθέσεων που εμπεριέχουν κάποια αναφορά στις δεξιότητες των νηπίων. Το διάστημα 1954-55 ως 1969-70 η συγκεκριμένη υποκατηγορία ανευρίσκεται στο 87,5% των εκθέσεων. Μάλιστα τα χρόνια 1964-65 και 1969-70 στο σύνολο των εκθέσεων υπάρχει αναφορά για τις δεξιότητες των νηπίων.

Το 1970-71 και 1971-72 δεν υπάρχουν στις εκθέσεις αξιολόγησης αναφορές σχετικές με τις δεξιότητες των νηπίων. Την επόμενη τριετία (1972-73 ως 1974-75)

υπάρχουν σχετικές καταγραφές στο 40,5% των εκθέσεων, στο “Βιβλίο Επιθεωρουμένων Εκπαιδευτικών”. Τα επόμενα έτη βρίσκουμε ελάχιστες αναφορές το 1976-77, το 1978-79 και το 1980-81, περισσότερες το 1979-80 και καμία αναφορά το 1977-78.

Η υποκατηγορία “Η αφομοίωση στάσεων και συμπεριφορών από τα νήπια” ανιχνεύεται σε 414 από τις 736 εκθέσεις, δηλ. στο 56,3% των εκθέσεων. Πρόκειται για την υποκατηγορία, η οποία εμφανίζεται περισσότερο από τις άλλες, στις εκθέσεις της περιόδου. Η υποκατηγορία αυτή ανευρίσκεται σε τουλάχιστο μία έκθεση κάθε σχολικό έτος, αν εξαιρέσουμε τα έτη 1970-71 και 1971-72 που δεν υπάρχει καμία σχετική καταγραφή. Ειδικότερα από το 1945-46 ως το 1951-52 οι στάσεις των νηπίων στο νηπιαγωγείο καταγράφονται από τους επιθεωρητές περίπου στις μισές από τις εκθέσεις κάθε σχολικής χρονιάς. Το διάστημα 1952-53 ως 1954-55 το ποσοστό των εκθέσεων που εμπεριέχουν την υποκατηγορία αυτή αυξάνεται (περίπου 68%). Από το 1964-65 ως 1969-70 το ποσοστό αυτό αυξάνεται ακόμη περισσότερο (στο 84,2% των εκθέσεων των χρόνων αυτών υπάρχει αναφορά στις στάσεις των νηπίων).

Το 1970-71 και 1971-72, όπως προαναφέραμε, δεν καταγράφεται η συγκεκριμένη υποκατηγορία και το διάστημα 1972-73 ως 1974-75 καταγράφεται περίπου στο 1/3 των εκθέσεων. Αντίθετα, την περίοδο 1976-77 ως 1980-81 η υποκατηγορία αυτή αφορά σχεδόν στο σύνολο των εκθέσεων (συγκεκριμένα στις 150 από τις 157 εκθέσεις), γεγονός που δείχνει την ιδιαίτερη σημασία που αποδίδεται την εποχή αυτή στις στάσεις των νηπίων.

Τέλος, η υποκατηγορία “Γενική εκτίμηση του επιπέδου των νηπίων” καταγράφεται σε 259 από τις 736 εκθέσεις, σε ποσοστό δηλ. 35,2%. Ειδικότερα η υποκατηγορία αυτή καταγράφεται την περίοδο 1945-46 ως 1954-55 σε 62 από τις 261 εκθέσεις, σε ποσοστό δηλ. 23,7%, ενώ την περίοδο 1964-65 ως 1969-70 σε 38 από τις 76 εκθέσεις, δηλ. σε ποσοστό 50%. Το 1970-71 η συγκεκριμένη υποκατηγορία καταγράφεται στο 100% των εκθέσεων, καθώς ο επιθεωρητής συμπληρώνοντας το έντυπο “Εκθεσις υπηρεσιακής ικανότητας” ήταν υποχρεωμένος να προβεί σε χαρακτηρισμό της απόδοσης των νηπίων. Αντίθετα το 1971-72 δεν υπάρχει στις “Εκθέσεις υπηρεσιακής ικανότητας” αναφορά σχετική με την απόδοση των νηπίων. Το 1972-73 σε περισσότερες από τις μισές εκθέσεις καταγράφεται η υποκατηγορία αυτή, ενώ το 1973-74 και 1974-75 υπάρχουν σποραδικές καταγραφές. Την επόμενη περίοδο δεν υπάρχει καμία καταγραφή το 1976-77, το 1977-78 και το 1979-80, ενώ

το 1978-79 και 1980-81 υπάρχουν “Γενικές εκτιμήσεις για το επίπεδο των νηπίων” στο σύνολο των εκθέσεων.

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω μπορούμε να οδηγηθούμε στα ακόλουθα συμπεράσματα:

Η γενική κατηγορία “Νήπια” καταγράφεται όλη την περίοδο 1945-81, με εξαίρεση το έτος 1971-72, όπου δεν υπάρχει καμία καταγραφή. Ωστόσο υπάρχουν διακυμάνσεις στη συχνότητα εμφάνισης των υποκατηγοριών τόσο συνολικά όσο και κατά περιόδους. Από τις υποκατηγορίες της γενικής κατηγορίας “Νήπια”, οι “Στάσεις” κυριαρχούν στο σύνολο των δραστηριοτήτων της περιόδου. Η μεγάλη συχνότητα εμφάνισης της υποκατηγορίας αντανακλά την ιδιαίτερη βαρύτητα, που δίνεται, σε όλη τη διάρκεια της περιόδου, στην αφομοίωση συγκεκριμένων στάσεων και συμπεριφορών στο νηπιαγωγείο.

Η “Φοίτηση” των νηπίων παρουσιάζει επίσης μεγάλη συχνότητα εμφάνισης παρόλο που μετά το 1976 δεν εντοπίζεται παρά μόνο το 1978-79. Ακόμη η υποκατηγορία “Υγιεινή” δεν εμφανίζεται ρητά από το 1970 ως το 1981 και η υποκατηγορία “Εμφάνιση” δεν εντοπίζεται από το 1974 ως το 1981. Υποθέτουμε πως προβλήματα υγιεινής, εμφάνισης και φοίτησης των νηπίων, δεν παρουσιάζονται με την ίδια ένταση στα μεταγενέστερα χρόνια, μια και είχαν λυθεί εν πολλοίς στην πράξη.

Με τη δοκιμαστική εφαρμογή του νέου αναλυτικού προγράμματος το 1954-55 (σχέδιο διατάγματος με αρ. 139177/11-12-1954) και την τελική εφαρμογή του το 1962 (Β.Δ. 494/15-7-1962) παρατηρείται πιο συστηματική καταγραφή των υποκατηγοριών “Γνώσεις” και “Δεξιότητες”. Η τάση αυτή είναι έκδηλη ως το 1969-70. Με τον τρόπο αυτό αξιολογείται κυρίως η εφαρμογή του νέου αναλυτικού προγράμματος στα νηπιαγωγεία.

Στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε, με τη συγκριτική παρουσίαση συγκεκριμένων αποσπασμάτων από τις εκθέσεις επιθεώρησης της περιόδου, να σκιαγραφήσουμε τόσο την εικόνα όσο και το πρότυπο του παιδιού του νηπιαγωγείου, σύμφωνα με τις αντιλήψεις των επιθεωρητών.

1. Η φοίτηση των νηπίων

Στην υποκατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε αναφορές των επιθεωρητών για τον αριθμό εγγεγραμμένων και παρόντων νηπίων συνολικά, κατά φύλο και τμήμα, καθώς και αξιολογικές κρίσεις των επιθεωρητών για τη φοίτηση των νηπίων.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, η υποκατηγορία αυτή καταγράφεται στο μεγαλύτερο μέρος των εκθέσεων της περιόδου 1945-46 ως 1954-55 και 1972-73 ως 1974-75. Ακόμη καταγράφεται σχεδόν στο σύνολο των εκθέσεων της περιόδου 1964-65 ως 1969-70 και του έτους 1978-79.

Στις εκθέσεις των ετών 1945-55 και 1964-70 υπάρχει ιδιαίτερη ενότητα για τη φοίτηση των νηπίων, όπου παρουσιάζεται αναλυτικά από τους επιθεωρητές ο αριθμός εγγεγραμμένων και παρόντων νηπίων, συνήθως κατά φύλο και σπανιότερα κατά τμήμα καθώς και σχόλια για τη φοίτηση στο νηπιαγωγείο.

Η φοίτηση των νηπίων στο νηπιαγωγείο ελέγχεται καθημερινά από τις νηπιαγωγούς, με την καταγραφή των απουσιών των νηπίων στο “Βιβλίο απουσιών του Νηπιαγωγείου”²²⁷.

Από το 1972-73 και ύστερα οι επιθεωρητές περιορίζονται να αναφέρουν απλώς τον αριθμό εγγεγραμμένων και παρόντων νηπίων.

Η φοίτηση στα νηπιαγωγεία της Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς δεν παρουσιάζεται τακτική τις περιόδους 1945-46 ως 1969-70, 1972-73 ως 1974-75 και 1978-79, όπως προκύπτει από τα δεδομένα των εκθέσεων επιθεώρησης²²⁸. Το ποσοστό απουσίας των νηπίων τα χρόνια αυτά, είναι κατά μέσο όρο 16,3% (βλ. πίν. 31).

Η φοίτηση των νηπίων δεν παρουσιάζει σταθερότητα την περίοδο που εξετάζουμε. Σύμφωνα με τον πίν. 31 (βλ. στο παράρτημα), το συνολικό ποσοστό απουσίας των νηπίων μεταβάλλεται από χρόνο σε χρόνο. Η μεταβολή αυτή δεν παρουσιάζει σταθερά ανοδική ή φθίνουσα πορεία. Αναλυτικότερα, όπως φαίνεται

---

227. Βλ. απόσπασμα από το “Βιβλίο απουσιών του Νηπιαγωγείου Σκουπίτσας [Κεστρίνης] σχολ. έτους 1952-53 και 1953-54” (στο παράρτημα). Πρβλ. έγγραφο του Επιθεωρητή Δημοτικών Σχολείων Φιλιατών, με αρ. πρωτ. 9223/25-11-1952, προς τις νηπιαγωγούς της περιφέρειας, στο οποίο αναφέρεται: “Παρακαλείσθε όπως: Τηρήτε Μαθητολόγιον και κατάλογον απουσιών των εις το Νηπιαγωγείον σας εγγεγραμμένων και φοιτώντων νηπίων”. Τα στοιχεία αυτά ανεβρέθηκαν στο Αρχείο του Νηπιαγωγείου Κεστρίνης.

228. Τα χρόνια αυτά υπάρχουν δεδομένα στις εκθέσεις για το συνολικό αριθμό εγγεγραμμένων και παρόντων νηπίων την ημέρα της επίσκεψης του επιθεωρητή.

από τον πίν. 31, τα μεγαλύτερα ποσοστά απουσίας των νηπίων καταγράφονται από τους επιθεωρητές το 1945-46 και 1946-47 (29,2% και 29,3% αντίστοιχα), προφανώς εξαιτίας του πολέμου που είχε προηγηθεί και του εμφυλίου που βρισκόταν σε εξέλιξη. Μεγάλα ποσοστά απουσίας (πάνω από 20 ποσοστιαίες μονάδες) καταγράφονται επίσης τα έτη 1966-67 (ποσοστό απουσίας 22,6)²²⁹, 1969-70 (20,6%) και 1978-79 (24%).

Το μικρότερο ποσοστό απουσίας (0,9%) καταγράφεται το 1949-50. Ακόμη μικρό σχετικά (δηλ. μικρότερο από 10 ποσοστιαίες μονάδες) είναι το ποσοστό απουσίας τα σχολικά έτη 1950-51 (8,2%) και 1952-53 (7,6%). Στα άλλα έτη της περιόδου το ποσοστό απουσίας κυμαίνεται ανάμεσα στο 10 ως 20%.

Διαφοροποιήσεις παρουσιάζει επίσης το ποσοστό απουσίας αγοριών και κοριτσιών, όπως φαίνεται στον πίν. 32 (βλ. στο παράρτημα)²³⁰. Το συνολικό ποσοστό απουσίας των αγοριών στα νηπιαγωγεία είναι μεγαλύτερο κατά 2 περίπου ποσοστιαίες μονάδες από εκείνο των κοριτσιών (16,5% και 14,8% αντίστοιχα). Αναλυτικότερα, στην πλειοψηφία των ετών της περιόδου φαίνεται πως τα αγόρια απουσιάζουν περισσότερο από τα κορίτσια. Εξαιρέση αποτελούν τα έτη 1948-49, 1951-52, 1953-54, 1966-67 και 1968-69, όπου το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών που απουσιάζουν από τα νηπιαγωγεία είναι κορίτσια.

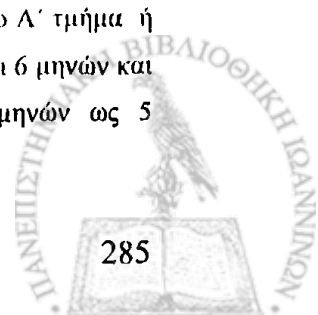
Σε ορισμένο αριθμό εκθέσεων των ετών 1945-46 ως 1969-70 οι επιθεωρητές αναφέρουν τον αριθμό των εγγεγραμμένων και φοιτώντων νηπίων κατά τμήμα²³¹.

---

229. Το 1966-67 οι 3 από τις 6 εκθέσεις που διαθέτουμε, συντάχθηκαν το χειμώνα (16-12-66, 19-12-66, 27-1-67) και πιθανό το υψηλό ποσοστό απουσίας των νηπίων να οφείλεται σε δυσμενείς καιρικές συνθήκες.

230. Διαθέτουμε στοιχεία για τον αριθμό εγγεγραμμένων και παρόντων νηπίων από τις εκθέσεις των σχολικών ετών 1945-46 ως 1969-70

231. Συγκεκριμένα αναφέρεται η ύπαρξη δύο τμημάτων σε 6 εκθέσεις του 1945-46, σε 2 εκθέσεις του 1946-47, σε 4 εκθέσεις του 1947-48, σε 2 εκθέσεις του 1948-49, σε 4 εκθέσεις του 1949-50. Ακόμη από το 1950-51 ο αριθμός των εκθέσεων που εμπεριέχουν τα στοιχεία αυτά είναι: 12 εκθέσεις το 1950-51, 16 εκθέσεις το 1951-52, 18 εκθέσεις το 1952-53, 19 εκθέσεις το 1953-54, 19 εκθέσεις το 1954-55, 17 εκθέσεις το 1964-65, 18 εκθέσεις το 1965-66, 5 εκθέσεις το 1966-67, 8 του 1968-69, 11 το 1969-70. Ο χωρισμός των νηπίων σε τμήματα γίνεται με βάση την ηλικία τους. Στο Α' τμήμα ή "κατώτερο" ανήκουν τα "μικρά" δηλ. τα νήπια ηλικίας 3 ετών και 6 μηνών ως 4 ετών και 6 μηνών και στο Β' τμήμα ή "ανώτερο" ανήκουν τα "μεγάλα" δηλ. τα νήπια ηλικίας 4 ετών και 6 μηνών ως 5 ετών 6 μηνών.

Σε ελάχιστες περιπτώσεις αναφέρεται η ύπαρξη και τρίτου τμήματος²³². Στις υπόλοιπες εκθέσεις της περιόδου αναφέρεται ο συνολικός αριθμός των νηπίων.

Το σύνολο των εγγεγραμμένων νηπίων του Α' τμήματος είναι μεγαλύτερο από το σύνολο των νηπίων του Β' τμήματος που έχουν εγγραφεί (Δεν έχουμε συμπεριλάβει στις μετρήσεις τα νήπια που έχουν εγγραφεί αλλά δεν έχουμε ενδείξεις, αν ανήκουν στο Α' ή στο Β' τμήμα).

Το συνολικό ποσοστό απουσίας των νηπίων του Α' τμήματος είναι μεγαλύτερο κατά 8 ποσοστιαίες μονάδες από το αντίστοιχο ποσοστό απουσίας του Β' τμήματος (αντίστοιχα 17,1% είναι 8,5%), όπως φαίνεται στον πίν. 33 (βλ. στο παράρτημα). Η διαφορά αυτή πιθανό να οφείλεται στη διαφορά της ηλικίας των νηπίων του Α' και Β' τμήματος. Οι γονείς των νηπίων ίσως να αποφεύγουν να στείλνουν στο νηπιαγωγείο τα νήπια του Α' τμήματος ("μικρά"), τις μέρες που οι καιρικές συνθήκες είναι δύσκολες ή ίσως τα ίδια τα νήπια να είναι περισσότερο φιλάσθENA.

Το ποσοστό απουσίας των νηπίων που καταγράφεται κάθε σχολική χρονιά, όπως αυτό προκύπτει από το σύνολο των εκθέσεων της χρονιάς, μπορεί να διαμορφώνεται, σύμφωνα με τις απόψεις των επιθεωρητών, από τυχαίους παράγοντες σχετικούς με τη συγκεκριμένη μέρα της επίσκεψης του επιθεωρητή στο νηπιαγωγείο, όπως οι καιρικές συνθήκες, οι αρρώστιες των νηπίων ή άλλα τυχαία περιστατικά. Μπορεί όμως το χαμηλό ή υψηλό ποσοστό απουσίας των νηπίων να συναρτάται με γεγονότα κοινωνικοπολιτικά ή εκπαιδευτικά όπως ο εμφύλιος, οι εργασίες των γονέων των νηπίων, οι μετακινήσεις του πληθυσμού ή οι συνθήκες λειτουργίας του νηπιαγωγείου και η συμπεριφορά της νηπιαγωγού.

Οι επιθεωρητές εκφέρουν αξιολογικές κρίσεις για τη φοίτηση των νηπίων στο νηπιαγωγείο, στις εκθέσεις των ετών 1949-50 ως 1969-70²³³. Ειδικότερα το διάστημα 1949-50 ως 1954-55 οι επιθεωρητές αποτυπώνουν τις κρίσεις τους για τη φοίτηση στο νηπιαγωγείο σε 85 από τις 167 εκθέσεις, που συντάχθηκαν την περίοδο αυτή. Συγκεκριμένα χρησιμοποιούν τους ακόλουθους χαρακτηρισμούς:

---

232. Συγκεκριμένα στο νηπ. Μαυρουδίου (1945-46) και στο νηπ. Αγιάς (1949-50, 1950-51 και 1953-54) λειτουργούν τρία τμήματα. Το τρίτο τμήμα είναι το τμήμα του Νηπιοτροφείου, όπως αναφέρεται στην έκθ. για το νηπ. Αγιάς (1953-54).

233. Στο διάστημα 1945-46 ως 1948-49 η φοίτηση των νηπίων αξιολογείται σε μία περίπτωση (νηπ. Ανθούσας 1946-47): "Η φοίτησις των νηπίων είναι τακτική"

- Αρίστη ή πολύ καλή (αριθμός καταγραφών 6), όπως στην έκθεση για το νηπ. Πάργας (“Φοίτησις αρίστη”: 1952-53).
- Λίαν ή μάλλον ικανοποιητική (αριθμός καταγραφών 19), π.χ. για το νηπ. Μαυρουδίου (“Φοίτησις λίαν ικανοποιητική”: 1953-54).
- Ικανοποιητική (αριθμός καταγραφών 10), π.χ. για το νηπ. Χόικας (“Φοίτησις ικανοποιητική”: 1952-53).
- Τακτικότετη (αριθμός καταγραφών 1), για το νηπ. Ανθούσας (“Φοίτησις τακτικωτάτη”: 1954-55).
- Τακτική (αριθμός καταγραφών 10), π.χ. για το νηπ. Τουρκοπαλούκου (“Φοίτησις: Θεωρείται αυτή τακτική”: 1952-53).
- Κανονική (αριθμός καταγραφών 17), όπως για το νηπ. Ραχουλίου (“Φοίτησις. Θεωρείται κανονική”: 1949-50).
- Καλή (αριθμός καταγραφών 5), όπως για το νηπ. Νέας Σελεύκειας (“Η φοίτησις δύναται να χαρακτηρισθή ως καλή”: 1952-53).
- Σχετικά καλή (αριθμός καταγραφών 3), όπως για το νηπ. Δράγανης (“Φοίτησις: σχετικώς καλή”: 1952-53).
- Επαρκής (αριθμός καταγραφών 1), για το νηπ. Αγ. Γεωργίου (“Φοίτησις: Κρίνεται ως επαρκής”: 1953-54).
- Μη ικανοποιητική (αριθμός καταγραφών 3), όπως για το νηπ. Καστριού-Φαναρίου (“Ουχί απολύτως ικανοποιητική”: 1952-53).
- Ελλιπής (αριθμός καταγραφών 4), π.χ. για το νηπ. Αργυροτόπου (“Η φοίτησις χαρακτηρίζεται μάλλον ελλιπής”: 1950-51).
- Άτακτος (αριθμός καταγραφών 6), όπως για το νηπ. Καρβουναρίου (“φοίτησις άτακτος”: 1953-54).

Όπως προκύπτει από τα σχόλια των επιθεωρητών, την περίοδο αυτή, τα νήπια δεν φοιτούν τακτικά σε όλα τα νηπιαγωγεία της περιφέρειας. Έτσι σε 3 νηπιαγωγεία η φοίτηση χαρακτηρίζεται “μη ικανοποιητική, σε 4 χαρακτηρίζεται “ελλιπής” και σε 6 περιπτώσεις ως “άτακτη”.

Το διάστημα 1964-65 ως 1969-70 οι επιθεωρητές αξιολογούν τη φοίτηση των νηπίων, σε 63 από τις 76 εκθέσεις της περιόδου με τους παρακάτω χαρακτηρισμούς:

- Τακτικότετη (αριθμός καταγραφών 2), όπως για το νηπ. Φασκομηλιάς (“Φοίτησις τακτικωτάτη”: 1969-70).

- Τακτική (αριθμός καταγραφών 55), όπως για το νηπ. Μαργαριτίου (“Φοίτησις τακτική”: 1964-65).
- Φοιτούν ανελλιπώς (αριθμός καταγραφών 2), π.χ. για το νηπ. Λάικας (“Φοίτησις: Άπαντα φοιτούν ανελλιπώς”: 1968-69).
- Ουχί τακτική (αριθμός καταγραφών 4), όπως για το νηπ. Ηγουμενίτσας (“Φοίτησις, Ουχί τακτική”: 1966-67).

Όπως φαίνεται από τους χαρακτηρισμούς των επιθεωρητών τα νήπια φοιτούσαν τακτικά στα νηπιαγωγεία της περιφέρειας, την περίοδο αυτή, καθώς μόνο σε 4 νηπιαγωγεία η φοίτηση χαρακτηρίζεται ως “ουχί τακτική”.

Οι λόγοι απουσίας ή μη τακτικής φοίτησης των νηπίων αναφέρονται από τους επιθεωρητές στις εκθέσεις των ετών 1945-46 ως 1969-70. Την περίοδο 1945-54 ως βασικοί λόγοι καταγράφονται η έλλειψη διδακτηρίων και διδακτικού προσωπικού, καθώς και η μετακίνηση του πληθυσμού. Χαρακτηριστικό για την κατάσταση που επικρατούσε ως προς τη φοίτηση, όχι μόνο των νηπίων αλλά και των μαθητών του δημοτικού σχολείου, είναι το απόσπασμα από το εισαγωγικό σημείωμα των εκθέσεων του 1946-47, όπου διαβάζουμε: “Εκτός βεβαίως της πλανοδίου ζωής των προσωρινώς εγκατεστημένων εις Τσαμουργιάν (ημετέραν Περιφέρειαν) καθ’ ην σεβαστόν ποσοστόν μαθητών ακολουθεί τους γονείς των ότε μεν εις την ενδοχώραν, ότε εις τα όρη, συνεπεία δε της τοιαύτης των τακτικής τα μέγιστα παρακωλύεται η μόρφωσίς των – η ατιμωρησία ούτως ειπείν των γονέων και κηδεμόνων δια την μη κανονικήν φοίτησιν των τέκνων των, δημιουργεί κινδύνους και δη κινδύνους Εθνικής σημασίας, διότι ως γνωστόν τυγχάνει, η Περιφέρειά μας κατά 5/6 ξενόφωνος. Έλλειψις διδακτηρίων, έλλειψις διδακτικού προσωπικού, μετακινήσις πληθυσμού (η μονιμότης τούτου θέλει επιτευχθή εάν ποτέ γίνη οριστική εγκατάστασις εις τα κτήματα των Τσάμηδων) και το άτονον του περί υποχρεωτικής φοιτήσεως Νόμου, πιστεύομεν ότι συντελούν βραδέως μεν αλλ’ ασφαλώς εις μαρασμόν της ενταύθα Ελληνικής ψυχής”.

Στις εκθέσεις των ετών 1945-46 ως 1954-55 αναφέρονται σε 39 περιπτώσεις οι λόγοι απουσίας ή μη τακτικής φοίτησης των νηπίων. Αναλυτικότερα οι λόγοι αυτοί μπορούν να ταξινομηθούν ως εξής:

- Η αναχώρηση των οικογενειών των νηπίων από το χωριό, όπου βρισκόταν το νηπιαγωγείο (αναφέρεται σε 8 εκθέσεις). Πρόκειται κυρίως για οικογένειες σκηναϊτών κτηνοτρόφων ή απασχολούμενων εποχιακά σε γεωργικές καλλιέργειες. Π.χ. στην

έκθεση για το νηπ. Πέρδικας (1946-47) αναφέρεται: “Η διαφορά [εγγεγραμμένων – παρόντων] οφείλεται εις το ότι τα νήπια σκηνιτών ανεχώρησαν εντεύθεν”. Στην έκθεση για το ίδιο νηπιαγωγείο (1947-48) διαβάζουμε: “Η φοίτησις χαρακτηρίζεται ως άτακτος διότι οι γονείς [...] έχουσιν αναχωρήσει μετά την συγκομιδήν του ελαίου”. Ακόμη για το νηπ. Καρβουναρίου (1951-52) καταγράφεται: “Πάντως πλείστα νήπια ηκολούθησαν τους Βλαχοποιμένες γονείς των απελθόντας ήδη εις Ηπειρωτικήν ενδοχώραν”.

- Η απασχόληση των νηπίων σε αγροτικές εργασίες της οικογένειάς τους (αναφέρεται σε 5 περιπτώσεις). Π.χ. για το νηπ. Κορώνης (1945-46): “ελάχιστα φοιτούν τακτικώς, διότι τα απασχολούν οι γονείς των εις τας εργασίας των, αι οποίαι από του Πάσχα και εντεύθεν είναι πολλάί”. Ακόμη για το νηπ. Ποταμιάς (1953-54): “Η φοίτησις είναι άτακτος μη ευθυνομένης της Νηπιαγωγού. Οι γονείς των λόγω των γεωργικών των ασχολιών απασχολούν ακόμη και τα νήπια”.

- Η αδιαφορία των γονέων των νηπίων, όπως ανευρίσκεται π.χ. στην έκθεση επιθεώρησης για το νηπ. Κορώνης (1953-54): “Δε δίδεται η δέουσα σημασία από τους γονείς”.

- Οι ασθένειες των νηπίων (αναφέρεται σε 8 περιπτώσεις), όπως π.χ. για το νηπ. Πλαταριάς (1948-49): “Το ποσοστόν της φοιτήσεως θεωρείται κανονικόν – δεδομένου ότι 8 εκ των εγγεγραμμένων νηπίων έχουν προσβληθή υπό επιδημικής νόσου”. Για το νηπ. Αγίου Νικολάου (1951-52): “Πάντα τα απουσιάζοντα έχουν προσβληθή υπό γρίπης” και τέλος για το νηπ. Ηγουμενίτσας (1953-54): “Τα απουσιάζοντα είναι προσεβλημένα υπό ιλαράς”.

- Οι συνθήκες λειτουργίας του νηπιαγωγείου (αναφέρεται σε 3 εκθέσεις). Στις δύο από τις τρεις περιπτώσεις το συσσίτιο που παρέχεται στο νηπιαγωγείο έχει θετικές συνέπειες στη φοίτηση, όπως διαβάζουμε στην έκθεση για το νηπ. Καστρίου Φαναρίου (1954-55): “Μάλιστα δε, νυν, ότε λειτουργεί το Μαθητικόν Συσσίτιον προσέρχονται προς φοίτησιν και έτερα τοιαύτα με απώτερον σκοπόν να πίουν ολίγον γάλα το οποίον στερούνται”. Στην περίπτωση όμως του νηπ. Νέας Σελεύκειας (1954-55), σύμφωνα με την έκθεση, η λειτουργία του συγκεκριμένου νηπιαγωγείου επιδρά αρνητικά στη φοίτηση των νηπίων σ’ αυτό: “Φοίτησις: Μάλλον καλή, αναλόγως των συνθηκών λειτουργίας του Νηπιαγωγείου”.

- Η απόσταση του νηπιαγωγείου από τις κατοικίες των νηπίων (αναφέρεται σε 4 εκθέσεις). Π.χ. για το νηπ. Ελευθερίου (“Τα μη προσερχόμενα κατάγονται από δύο

συνοικισμούς απέχοντας από το σχολείον περίπου 1/2 ώρας”: 1952-53) και για το νηπ. Μαργαριτίου (“Φοίτησις μάλλον άτακτος. Δικαιολογία προβάλλεται το μακρυνόν της αποστάσεως των κατοικιών των”: 1953-54).

- Μετεγγραφές των νηπίων σε άλλο νηπιαγωγείο (αναφέρεται σε 3 περιπτώσεις, σε 2 από τις οποίες τα νήπια έχουν μεταγραφεί σε νηπιοτροφείο). Π.χ. για το νηπ. Καστρίου (1947-48) διαβάζουμε: “Και το Νηπιαγωγείον τούτο είναι μειωμένον εις δύναμιν διότι τα νήπια ενεγράφησαν εις το Νηπιοτροφείον Καστρίου”. Παρόμοια για το νηπ. Πάργας (1953-54): “Εκ των εγγραφέντων διέκοψαν κατά την διάρκειαν του έτους 2 – διότι μετώκησαν”.

- Η συμπεριφορά της νηπιαγωγού (αναφέρεται σε 3 εκθέσεις). Π.χ. για το νηπ. Ποταμιάς (“Η νηπιαγωγός δικαιολογουμένη επέρριψε την ευθύνην της μη φοιτήσεως εις τους γονείς. Δεν οφείλεται όμως εις την τοιαύτην αιτιολογίαν, αλλά εις την συμπεριφοράν ταύτης ούσης ανισορρόπου και ψυχοπαθούς”: 1947-48) και παρόμοια για το νηπ. Γραικοχωρίου (“Φοίτησις: Μάλλον ελλιπής, [...] μη αποκλειομένης και μικράς ευθύνης της Νηπιαγωγού, ήτις ως μη διαμένουσα ενταύθα προς διανυκτέρευσιν, δεν έχει δημιουργήσει ψυχικόν σύνδεσμον με τους γονείς των νηπίων και κυρίως με την αγρότιδα μητέρα”: 1951-52).

- Οι καιρικές συνθήκες, που επικρατούσαν τη συγκεκριμένη μέρα της επίσκεψης του επιθεωρητή στο νηπιαγωγείο, όπως αναφέρεται στην έκθεση για το νηπ. Μαυρουδίου (“Η απουσία οφείλεται εις το ψυχρόν της ημέρας”: 1948-49).

Σε 3 περιπτώσεις οι απουσίες χαρακτηρίζονται ως δικαιολογημένες από τον επιθεωρητή, όπως π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Πέστιανης (“Τα απουσιάζοντα 5 τυγχάνουσι δικαιολογημένα”: 1946-47).

Το διάστημα 1964-65 ως 1969-70 οι συντάκτες των εκθέσεων αναφέρουν σε 20 περιπτώσεις τους λόγους απουσίας ή μη τακτικής φοίτησης των νηπίων, σε σύνολο εκθέσεων 76.

- Ο κύριος λόγος απουσίας που προβάλλεται από τους επιθεωρητές την περίοδο αυτή είναι οι ασθένειες των νηπίων ή οι αδιαθεσίες λόγω εμβολιασμού (αναφέρεται σε 12 περιπτώσεις). Π.χ. για το νηπ. Πέρδικας (“Οι απουσιάζοντες 12 μαθηταί του Α΄ τμήματος πάσχουν εκ γρίπης και παρωτίτιδος”: 1966-67) και το νηπ. Πλαταριάς (“Η απουσία των 10 νηπίων οφείλετο εις το γενόμενον κατά την προηγουμένην εμβόλιον (δαμαλισμού)”: 1969-70).

- Ο δεύτερος σε σειρά λόγος απουσίας των νηπίων, σύμφωνα με τις εκθέσεις, είναι η μακρινή απόσταση του νηπιαγωγείου από τις κατοικίες ορισμένων νηπίων (αναφέρεται 4 φορές). Π.χ. για το νηπ. Ηγουμενίτσας (“Φοίτησις. Ουχί τακτική λόγω μεγάλης αποστάσεως των κατοικιών από του διδασκαστηρίου”: 1966-67). Όμοια και για το νηπ. Πέρδικας (“Φοίτησις ουχί τακτική των διαμενοντων μακράν του χωρίου”: 1969-70).

- Η μη τακτική φοίτηση λόγω αναχώρησης των οικογενειών των νηπίων για ορεινά μέρη αναφέρεται σε 2 εκθέσεις και σε 1 έκθεση αναφέρεται αναχώρηση των οικογενειών για τη Δυτική Γερμανία. Διαβάζουμε στην έκθ. για το νηπ. Λάκκας (1964-65): “Τα απουσιάζοντα νήπια ανεχώρησαν μετά των σκηνιτών γονέων των εις τους τόπους παραθερισμού”. Παρόμοια για το νηπ. Πέρδικας (1965-66): “Εκ των εγγεγραμμένων μαθητών 9 ευρίσκονται μετά των γονέων των εις Δυτ. Γερμανίαν”.

- Σε μία έκθεση για το νηπ. Μορφίου ως λόγος απουσίας των νηπίων προβάλλεται η κακοκαιρία (“Απόντα 5 λόγω κακοκαιρίας”: 1968-69).

Σε ορισμένες εκθέσεις των ετών 1968-69 και 1969-70 οι επιθεωρητές προβαίνουν σε συστάσεις προς τις νηπιαγωγούς, για να φροντίσουν την τακτική φοίτηση των νηπίων. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Γραικοχωρίου (1968-69) διαβάζουμε: “Συνεστήσαμεν εις την Νηπιαγωγόν όπως επιμείνη εις την τακτικήν φοίτησιν απάντων των νηπίων”. Παρόμοια στην έκθεση για το νηπ. Πέρδικας (“Να καταβάλη φροντίδας δια την ανελλιπή φοίτησιν των νηπίων συνεννοουμένη προς τούτο μετά των γονέων και του διδασκαστικού προσωπικού του εκεί Σχολείου”: 1969-70).

Συνοψίζοντας τα παραπάνω ευρήματα διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό των νηπίων, που απουσιάζουν από τα νηπιαγωγεία της περιφέρειας, κάθε σχολική χρονιά, μεταβάλλεται. Η μεταβολή αυτή δεν παρουσιάζει σταθερά ανοδική ή φθίνουσα πορεία. Το μεγαλύτερο ποσοστό απουσίας των νηπίων σημειώνεται τη διετία 1945-47, ασφαλώς εξαιτίας του πολέμου, που μόλις έχει λήξει και του εμφυλίου που βρίσκεται σε εξέλιξη. Η φοίτηση των νηπίων χαρακτηρίζεται στις περισσότερες περιπτώσεις ως τακτική. Ωστόσο υπάρχουν περιπτώσεις, περισσότερο τη μεταπολεμική περίοδο και λιγότερο από το 1964-65 ως το 1969-70, κατά τις οποίες η φοίτηση δεν χαρακτηρίζεται ως “κανονική” από τους επιθεωρητές.

Ως λόγοι απουσίας των νηπίων το διάστημα 1945-55 αναφέρονται οι μετακινήσεις του πληθυσμού, η απασχόληση των νηπίων στις αγροτικές εργασίες, οι ασθένειες των νηπίων, οι συνθήκες λειτουργίας του νηπιαγωγείου, η μακρινή απόσταση του νηπιαγωγείου από τις κατοικίες των νηπίων, η στάση της νηπιαγωγού, και οι καιρικές συνθήκες που επικρατούσαν τη μέρα της επιθεώρησης. Το διάστημα 1964-70 ως κύριος λόγος απουσίας είναι οι ασθένειες των νηπίων και ως δευτερεύοντες η απόσταση του νηπιαγωγείου από τις κατοικίες των νηπίων, οι μετακινήσεις του πληθυσμού (μετανάστευση στο εξωτερικό ή μετακίνηση στην ενδοχώρα) και η κακοκαιρία. Τέλος, το συνολικό ποσοστό απουσίας των αγοριών είναι μεγαλύτερο από το ποσοστό απουσίας των κοριτσιών. Συχνότερα επίσης απουσιάζουν τα νήπια του Α' τμήματος ("μικρά") συγκριτικά με τα νήπια του Β' τμήματος ("μεγάλα").

2. Η υγιεινή των νηπίων

Στην υποκατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε, όπως έχουμε αναφέρει, κρίσεις και σχόλια των επιθεωρητών:

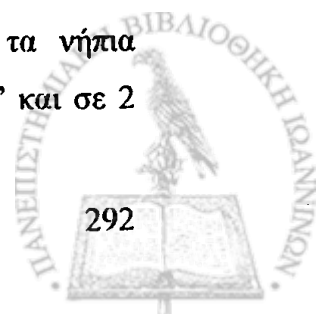
- α. για την κατάσταση της υγείας των νηπίων και
- β. για την καθαριότητά τους

Η υποκατηγορία αυτή καταγράφεται σε ένα μέρος των εκθέσεων των ετών 1945-46 ως 1969-70. Από το 1970-71 ως το 1980-81, όταν δηλ. η δομή και το περιεχόμενο των εκθέσεων αλλάζει, όπως έχουμε διαπιστώσει, δεν ανευρίσκονται αναφορές στη συγκεκριμένη υποκατηγορία.

Στις εκθέσεις των ετών 1945-46 ως 1969-70 με επιθετικούς προσδιορισμούς περιγράφεται συνήθως ή προσδιορίζεται κυρίως η κατάσταση της υγείας των νηπίων και λιγότερο συχνά η καθαριότητά τους. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Μαυρουδίου (1946-47) διαβάζουμε: "Ευρέθησαν καθαρά, αλλά μάλλον καχεκτικά, αναιμικά".

Ειδικότερα η κατάσταση της υγείας των νηπίων καταγράφεται σε 26 εκθέσεις των ετών 1945-46 ως 1948-49 (οι περισσότερες το 1945-46), σε 86 εκθέσεις των ετών 1949-50 ως 1954-55 και σε 67 εκθέσεις των ετών 1964-65 ως 1969-70.

Η κατάσταση της υγείας των νηπίων την περίοδο 1945-46 ως 1948-49, αξιολογείται θετικά από τους επιθεωρητές στις μισές περίπου από τις εκθέσεις, στις οποίες αναφέρεται η υγιεινή των νηπίων. Στις περιπτώσεις αυτές τα νήπια χαρακτηρίζονται συνήθως ως "υγιή", σε δύο περιπτώσεις ως "ευτραφή" και σε 2

περιπτώσεις ως “σχετικά υγιή”. Π.χ. για το νηπ. Μούρτου (1945-46): “Νήπια. Είναι υγιή” και για το νηπ. Ανθούσας (1946-47): “Ευρέθησαν τα νήπια σχετικώς υγεία”.

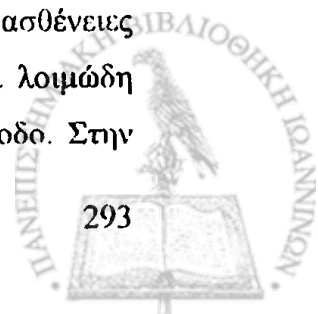
Στις υπόλοιπες εκθέσεις της περιόδου αξιολογείται αρνητικά η υγεία των νηπίων, κυρίως εξαιτίας της κακής διατροφής τους αλλά και των ασθενειών (ιδιαίτερα εξαιτίας της ελονοσίας). Αποδίδονται στα νήπια οι χαρακτηρισμοί: “καχεκτικά”, “αδύνατα”, “αναιμικά”, “λυμφατικά”, “αδενοπαθή”, “ωχρά”, “ελονοσόπληκτα”, “άτονα, με νωθρότητα”. Διαβάζουμε π.χ. για το νηπ. Πέστιανης (1945-46): “Νήπια [...] καχεκτικά, αδενοπαθή”, για το νηπ. Αγ. Βλασίου (1946-47): “Παιδάκια αναιμικά, ελονοσόπληκτα, λυμφατικά”, και τέλος για το νηπ. Νέας Σελεύκειας (1947-48): “Ευρέθησαν ωχρά, αδύνατα, καχεκτικά με καταφανή τα ίχνη της κακής διαίτης και της ελονοσίας”.

Το διάστημα 1949-50 ως 1954-55, στο μεγαλύτερο ποσοστό των εκθέσεων περιγράφεται πως η υγεία των νηπίων ως “καλή”. Π.χ. για το νηπ. Μαργαριτίου (“Υγιεινή κατάσταση. Αρκετά καλή”: 1949-50), για το νηπ. Καστριού (“Υγιεινή κατάσταση. Ευρίσκονται εις καλόν σημείον σωματικής αναπτύξεως”: 1950-51). Παρόμοια για το νηπ. Τουρκοπάλουκου (“Ενθουσιαστική παρουσιάζεται η υγεία των”: 1954-55).

Σε άλλες περιπτώσεις η υγεία των νηπίων χαρακτηρίζεται “καλή”, σύμφωνα με τους επιθεωρητές, παρά τις δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης, δηλ. παρά τις άσχημες κλιματολογικές συνθήκες ορισμένων χωριών ή την κακή διατροφή των νηπίων. Π.χ. για το νηπ. Πλαταριάς (1950-51) καταγράφεται: “παρά την κακομοιριά των βιωτικών συνθηκών – από απόψεως υγείας μάλλον έχουσι καλώς”. Παρόμοια για το νηπ. Καστριού Φαναρίου (“Υγιεινή κατάσταση: Καλή σχετικώς παρά το νοσηρόν του κλίματος”: 1951-52), για το νηπ. Ποταμιάς (“Σχετικώς καλή παρά το ελονοσώδες του χωρίου”) και για το νηπ. Παραμυθιάς (“Υγιεινή κατάσταση: Καλή – παρά τον υποσιτισμόν σοβαρού ποσοστού τούτων”: 1952-53).

Την περίοδο αυτή ωστόσο, σε ορισμένες εκθέσεις, η υγεία των νηπίων χαρακτηρίζεται αρνητικά από τους επιθεωρητές. Διαβάζουμε στην έκθεση για το νηπ. Νεοχωρίου (1953-54): “Είναι τα πλείστα τούτων ωχρά και αναιμικά”. Παρόμοια για το νηπ. Πέστιανης (“Υγιεινή κατάσταση: Μετρία. Διαιτώνται πλημμελώς. Είναι ωχρά ως επί το πλείστον”: 1953-54).

Σε κάποιες εκθέσεις της περιόδου αναφέρονται συγκεκριμένα οι ασθένειες που έχουν προσβάλει τα νήπια – αδενοπάθεια, δερματικές παθήσεις και λοιμώδη νοσήματα, ενώ δεν αναφέρεται η ελονοσία, όπως την προηγούμενη περίοδο. Στην

έκθεση για το νηπ. Γραικοχωρίου (1953-54) διαβάζουμε: “Κατά την γνώμην των ιατρών κατά μέγα ποσοστόν είναι αδενοπαθή”. Στην έκθεση για το νηπ. Τουρκοπάλουκου (1949-50) αναφέρεται: “Έχουν προσβληθή κατά σημαντικόν ποσοστόν εκ της ψωριάσεως”. Παρόμοια για το νηπ. Αγιάς (“Παρουσιάζουν δερματικά τινά νοσήματα”: 1953-54), για το νηπ. Ηγουμενίτσας (“Κατά διάφορα χρονικά διαστήματα προσεβλήθησαν υπό λοιμωδών νόσων (κοκκύτης – ιλαρά)”: 1953-54) και για το νηπ. Σταυροχωρίου (“Προσεβλήθησαν κατά το διάστημα του χειμῶνος υπό παρωτίτιδας”: 1953-54).

Τέλος, την περίοδο 1964-65 ως 1969-70 η κατάσταση της υγείας των νηπίων του συνόλου σχεδόν των νηπιαγωγείων χαρακτηρίζεται από τους επιθεωρητές ως “καλή”, όπως π.χ. για το νηπ. Φασκομηλιάς (“Υγιεινή κατάσταση: Καλή”: 1964-65) και για το Α’ νηπ. Παραμυθιάς (“Υγιεινή κατάσταση: Πολύ καλή”: 1968-69). Μόνο σε μια έκθεση, για το νηπ. Νεοχωρίου χαρακτηρίζονται τα νήπια ως “καχεκτικά” (“Υγιεινή κατάσταση: Καχεκτικά”: 1968-69).

Η καθαριότητα των νηπίων σχολιάζεται από τους επιθεωρητές στις εκθέσεις της περιόδου 1945-46 ως 1969-70, λιγότερο συχνά, συγκριτικά με την κατάσταση της υγείας τους.

Συγκεκριμένα, το θέμα της καθαριότητας αναφέρεται σε 27 εκθέσεις από το 1945-46 ως το 1948-49. Οι περισσότερες αναφορές καταγράφονται τα τρία πρώτα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου. Από τη συχνότητα καταγραφής φαίνεται πως τα χρόνια αυτά δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην καθαριότητα των νηπίων.

Από το 1949-50 ως 1954-55 η καθαριότητα των νηπίων αναφέρεται σε 22 εκθέσεις. Οι περισσότερες αναφορές ανευρίσκονται στις εκθέσεις του 1954-55. Τη χρονιά αυτή, το αναλυτικό πρόγραμμα, που περιέχεται στο σχέδιο διατάγματος και κοινοποιήθηκε στις διευθύντριες των ελληνικών νηπιαγωγείων με την αρ. 139177/11-12-1954 διαταγή του ΥΠ.Ε.Π.Θ., όριζε σχετικά με την υγιεινή των νηπίων: “Ειδική φροντίς δια την καθαριότητα και δη κεφαλής, ὠτων, οφθαλμών, λαιμού, ρινός, στόματος και οδόντων, χειρών, ονύχων, ποδών και του ὅλου σώματος”. Έτσι με την αξιολόγηση της καθαριότητας των νηπίων στις εκθέσεις, οι επιθεωρητές προβαίνουν παράλληλα σε αξιολόγηση της εφαρμογής του νέου αναλυτικού προγράμματος από τις νηπιαγωγούς. Τέλος, το ίδιο θέμα καταγράφεται σε 14 εκθέσεις των ετών 1965-66, 1968-69 και 1969-70 (οι περισσότερες αναφορές καταγράφονται το 1968-69).

Σε ορισμένες εκθέσεις της περιόδου 1964-69 οι νηπιαγωγοί ελέγχουν την καθαριότητα των νηπίων στην αρχή του ημερήσιου προγράμματος. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Ραχουλίου (1964-65) αναφέρεται: “γίνεται έλεγχος υπό της Νηπιαγωγού, επί της ατομικής καθαριότητος των νηπίων”. Παρόμοια στην έκθεση για το νηπ. Σκορπιώνας (“ήλεγξε την καθαριότητά των (ρινόμακτρα, χείρας)”: 1968-69).

Όπως προκύπτει από τις εκθέσεις επιθεώρησης της περιόδου 1945-46 ως 1969-70, τα νήπια χαρακτηρίζονται ως “καθαρά” από τους επιθεωρητές. Π.χ. για το νηπ. Νεοχωρίου (1945-46) αναφέρεται: “Νήπια καθαρά”. Παρόμοια για το νηπ. Τουρκοπάλουκου (“Ευρέθησαν άνευ προηγουμένου καθαρά”: 1954-55).

Αξιολογείται συνήθως γενικά η καθαριότητα των νηπίων και λιγότερο συχνά η καθαριότητα της ενδυμασίας τους, όπως στην έκθεση για το νηπ. Παραμυθιάς (“Ως προς την ενδυμασίαν των μάλλον καθαρά”: 1951-52) και για το Β' νηπ. Παραμυθιάς (“καθαράν ποδιάν”: 1969-70). Λιγότερο συχνά αξιολογείται επίσης και η καθαριότητα των προσωπικών αντικειμένων των νηπίων, όπως στην έκθεση για το νηπ. Πλαταριάς (“Τα ατομικά των είδη ευρέθησαν καθαρά”: 1969-70) και για το νηπ. Πέρδικας (“Τα τετράδιά των ήσαν καθαρά”: 1969-70).

Σε ελάχιστες περιπτώσεις η καθαριότητα των νηπίων αξιολογείται αρνητικά από τους επιθεωρητές, όπως στην έκθεση για το νηπ. Νέας Σελεύκειας (“Ευρέθησαν μάλλον ρυπαρά”: 1946-47) και για το νηπ. Ψάκκας (“Καθαριότης έως μετρία”: 1968-69).

Από την ανάλυση που προηγήθηκε διαπιστώνουμε ότι η κατάσταση της υγείας των νηπίων την περίοδο του εμφυλίου περιγράφεται σε ορισμένες περιπτώσεις με θετικούς όρους και άλλοτε αρνητικά εξαιτίας της κακής διατροφής και των ασθενειών (ιδιαίτερα της ελονοσίας), που προσβάλλουν και τα νήπια. Τη δεκαετία του '50, αν και η υγεία των νηπίων στα περισσότερα νηπιαγωγεία φαίνεται να βελτιώνεται, καταγράφονται ακόμη ασθένειες των νηπίων, όπως αδενοπάθεια, δερματικές παθήσεις, ή λοιμώδη νοσήματα. Τέλος, από το 1964-65 ως το 1969-70 η υγεία των νηπίων στο σύνολο σχεδόν των νηπιαγωγείων χαρακτηρίζεται ως “καλή”.

Η καθαριότητα των νηπίων στο σύνολο των εκθέσεων της περιόδου χαρακτηρίζεται με θετικούς όρους από τους επιθεωρητές εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις.

3. Η εξωτερική εμφάνιση των νηπίων

Η υποκατηγορία αυτή κατέχει την τελευταία θέση μεταξύ των υποκατηγοριών που ορίζουν τη γενική κατηγορία “Νήπια”, σύμφωνα με τη συχνότητα εμφάνισης στις εκθέσεις επιθεώρησης. Συγκεκριμένα καταγράφεται σε ελάχιστες εκθέσεις των ετών 1946-47, 1950-51, 1951-52, 1953-54, 1954-55, στις μισές περίπου εκθέσεις του 1945-46, σε περισσότερες από τις μισές του 1968-69 και στο σύνολο των εκθέσεων 1969-70. Ακόμη η υποκατηγορία αυτή ανευρίσκεται σε μικρό αριθμό εκθέσεων του 1972-73 και σε ελάχιστες εκθέσεις του 1973-74.

Από τις εκθέσεις επιθεώρησης προκύπτει πως την περίοδο 1945-46 ως 1954-55 η εξωτερική εμφάνιση των νηπίων αξιολογείται αρνητικά από τους επιθεωρητές. Συγκεκριμένα, για να περιγράψουν την εικόνα των νηπίων χρησιμοποιούν τους χαρακτηρισμούς: “ρακένδυτα”, “ανυπόδητα”, “κακοενδυμένα”. Π.χ. για το νηπ. Μονής Ραγίου (1945-46) αναφέρεται: “εις απίστευτον βαθμόν κακοενδυμένα και ανυπόδητα”. Ακόμη για το νηπ. Καστρίου (“ρακένδυτα όμως και ανυπόδητα”: 1945-46). Παρόμοιες περιγραφές βρίσκουμε και τα επόμενα χρόνια. Π.χ. για το νηπ. Μαυρουδίου (“Ευρέθησαν [...] ρακένδυτα”: 1946-47) και για το νηπ. Ανθούσας (“νήπια ανυπόδητα”: 1950-51).

Σε ορισμένες εκθέσεις, ιδιαίτερα το 1945-46, από την εξωτερική εμφάνιση των νηπίων οι επιθεωρητές εξάγουν συμπεράσματα για την οικονομική κατάσταση των οικογενειών τους. Τα νήπια χαρακτηρίζονται ως “πτωχά” ή “άπορα”, όπως στην έκθεση για το νηπ. Πέρδικας (“Είναι άπορα, κακοντυμένα”: 1945-46), για το νηπ. Παραμυθιάς (“ρακένδυτα και ανυπόδητα διότι είναι άπορα”: 1945-46), για το νηπ. Αγ. Βλασίου (“παιδάκια πτωχά, ρακένδυτα”: 1946-47) και για το νηπ. Νεοχωρίου (“ανυπόδητα και ρακένδυτα μερικά τούτων [...] άπορα”: 1953-54).

Σε μια περίπτωση τέλος, στο νηπ. Παραμυθιάς (1951-52), σχολιάζεται αρνητικά από τον επιθεωρητή η εμφάνιση, συγκεκριμένα το μήκος των μαλλιών των νηπίων και γίνονται σχετικές συστάσεις προς τη νηπιαγωγό: “Πλείστα έχουν κόμην. Συνεστήθη εις την Νηπιαγωγόν όπως δώση ιδιαίτεραν προσοχήν εις το ζήτημα τούτον και όλα τα νήπια αποβάλωσι τας μακράς κόμας”.

Σε ελάχιστες εκθέσεις της περιόδου 1945-46 ως 1954-55 η εμφάνιση των νηπίων σχολιάζεται θετικά, όπως για το νηπ. Αγ. Νικολάου (“με καλήν σχετικώς περιβολήν και υπόδησιν εν σχέσει με τον αγροτικόν βίον της οικογενείας των”: 1951-52) και για το νηπ. Πάργας (“Τα νήπια ευρέθησαν καλώς ενδεδυμένα”: 1954-55).

Αντίθετα, τη διετία 1968-69 και 1969-70 στις περισσότερες περιπτώσεις η εμφάνιση των νηπίων χαρακτηρίζεται ως “αρίστη”, “ικανοποιητική” ή “καλή”. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Αργυροτόπου (1968-69) διαβάζουμε: “Εμφάνισης καλή”. Σε μια περίπτωση (στο νηπ. Μορφίου, το 1968-69) τα νήπια χαρακτηρίζονται ως “καλώς ενδεδυμένα”.

Σε μικρό αριθμό εκθέσεων την εποχή αυτή χαρακτηρίζεται αρνητικά η εμφάνιση των νηπίων, όπως στην έκθεση για το νηπ. Μανδροτόπου (“Περιβολή μετρία”: 1968-69) και για το νηπ. Σκορπιώνος (“Είδομεν εμφανή τα σημεία της πενίας των γονέων των”: 1968-69).

Το 1969-70 δίνεται ιδιαίτερη σημασία από τους επιθεωρητές στην ομοιόμορφη εμφάνιση των νηπίων, όπως φαίνεται χαρακτηριστικά από τα αποσπάσματα των εκθέσεων. Για το νηπ. Χόικας (1968-70) αναφέρεται: “εμφάνισης ικανοποιητική (ομοιόμορφοί αμφιέσεις)”. Ακόμη για το Β΄ νηπ. Παραμυθιάς (“Εμφάνισης αρίστη (φέρουν άπαντα ομοιόμορφον καθαράν ποδιάν με τα αρχικά γράμματα του Νηπιαγωγείου των – Β.Ν.Π.)”: 1969-70) και για το νηπ. Νέας Σελεύκειας (“Εμφάνισης μετρία [...] Συστάσεις & οδηγίαι: Να μεριμνήση δια την ομοιόμορφον εμφάνισιν των νηπίων ερχομένη προς τούτο και εις συνεννόησιν μετά των γονέων ή κηδεμόνων των”: 1969-70).

Παρόμοιες κρίσεις για την εμφάνιση των νηπίων διαβάζουμε και σε εκθέσεις των ετών 1972-73 και 1973-74. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Παγκρατίου (1972-73) καταγράφεται: “Εμφάνισης νηπίων, λίαν καλή”. Παρόμοια για το Α΄ νηπ. Παραμυθιάς (“εμφάνισης νηπίων και εφοδίων αυτών λίαν καλή”: 1972-73). Σε άλλες εκθέσεις δίνεται έμφαση στην ομοιομορφία της εμφάνισης των νηπίων, όπως για το νηπ. Χόικας (“Τα νήπια είναι ενδεδυμένα ομοιομόρφως”: 1972-73) και για το Β΄ νηπ. Παραμυθιάς (“Νήπια [...] εν ομοιομόρφω στολή”: 1972-73).

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω ευρήματα διαπιστώνουμε ότι τα νήπια στις εκθέσεις της περιόδου 1945-55, εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις, χαρακτηρίζονται ως “ρακένδυτα” και “ανυπόδητα”. Η εικόνα αυτή ερμηνεύεται ασφαλώς από τη δύσκολη οικονομική θέση των οικογενειών τους (“άπορα” ή “πτωχά” νήπια), όπως τονίζεται συχνά στις εκθέσεις των επιθεωρητών.

Αντίθετα, τη διετία 1968-69 και 1969-70 η εμφάνιση των νηπίων των περισσότερων νηπιαγωγείων χαρακτηρίζεται θετικά από τους επιθεωρητές. Την

περίοδο της δικτατορίας ειδικότερα σχολιάζεται ευμενώς η ομοιόμορφη εμφάνιση των νηπίων.

4. Οι γνώσεις των νηπίων

Στην υποκατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε και εντάξαμε τις καταγραφές των επιθεωρητών για τις γνώσεις που έχουν αποκτήσει τα νήπια στα νηπιαγωγεία της περιφέρειας, την περίοδο 1945-46 ως 1980-81. Συμπεριλάβαμε εδώ τις καταγραφές που ρητά αναφέρουν τι γνωρίζουν τα νήπια. Δεν συμπεριλάβαμε καταγραφές, που απλώς αναφέρουν ότι πραγματοποιήθηκε μια ορισμένη δραστηριότητα και δεν προσδιορίζουν αν έχει κατακτηθεί από τα νήπια η συγκεκριμένη γνώση που παρέχεται.

Συνήθως αναφέρονται σε γνώσεις συγκεκριμένες που αφορούν:

α. τη γλωσσική εξέλιξη των νηπίων (παραμύθια, διηγήματα, ποιήματα, προσευχές παροιμίες, αινίγματα κλπ.). Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Αγίας (“διηγήθησαν ιστορίας – παραμυθάκια – είπαν προσευχάς”: 1954-55).

β. τη μουσική τους καλλιέργεια (τραγούδια), όπως για το νηπ. Μονής Ραγίου (“Γνωρίζουν αρκετά τραγούδια”: 1945-46).

γ. την άσκηση των αισθητηρίων (τα χρώματα, τις γεύσεις και τους ήχους). Π.χ. για το νηπ. Μεσοβουνίου (“Εγνώριζον τα κυριώτερα των χρωμάτων και τας γεύσεις διαφόρων πραγμάτων”: 1965-66).

δ. την αριθμητική τους δεξιότητα (γνωρίζουν τους αριθμούς, τις αριθμητικές πράξεις). Π.χ. για το νηπ. Παραμυθιάς (1964-65) καταγράφεται: “Είχον αισθητοποιηθή επαρκώς οι αριθμοί από 1-4 και ελογάριαζον από μνήμης επ’ αυτών και μέχρι του αριθμού 10 επί των πράξεων προσθέσεως, αφαιρέσεως και διαιρέσεως” και

ε. γενικές αναφορές στις γνώσεις των νηπίων, όπως για το νηπ. Νέας Σελεύκειας (“Η πρόσκτηση των νέων γνώσεων έγινε με ευχέρεια”: 1978-79).

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, η υποκατηγορία αυτή καταγράφεται σε μικρό αριθμό εκθέσεων των ετών 1945-46 ως 1953-54. Από το 1954-55 ως το 1969-70 καταγράφεται άλλοτε στις μισές περίπου εκθέσεις και άλλοτε στο σύνολο των εκθέσεων κάθε χρονιάς. Καταγράφεται ακόμη την τριετία 1972-73 ως 1974-75, το 1978-79 και το 1980-81 σε ποσοστό μεγαλύτερο του 50% των εκθέσεων κάθε σχολικής χρονιάς.

Στις εκθέσεις όλων των σχολικών ετών, εκτός από το 1978-79 και 1980-81, οι επιθεωρητές αναφέρονται συγκεκριμένα στις γνώσεις των νηπίων. Αντίθετα, στις εκθέσεις του 1978-79 και 1980-81 αρκούνται συνήθως σ' ένα γενικόλογο σχόλιο για τις γνώσεις των νηπίων. Πιο αναλυτικά μπορούμε να διαπιστώσουμε:

α. Οι περισσότερες θεματικές καταγραφές γνώσεων σχετίζονται με τη γλωσσική καλλιέργεια των νηπίων (παραμύθια, διηγήματα, ποιήματα, κλπ.). Ειδικότερα, όπως προκύπτει από τις εκθέσεις τα νήπια γνωρίζουν:

- Ποιήματα (υπάρχουν 133 αναφορές). Έτσι στις εκθέσεις των ετών 1945-46 ως 1953-54 οι σχετικές αναφορές είναι ελάχιστες, την κάθε σχολική χρονιά (αναφέρονται σε 19 εκθέσεις). Π.χ. για το νηπ. Καστρίου (1945-46) καταγράφεται: “Απήγγειλαν ποιήματα. Γνωρίζουν αρκετά”. Παρόμοια για το νηπ. Γραικοχωρίου (“Γνωρίζουν ολίγα ποιήματα”: 1948-49). Από το 1954-55 ως 1969-70 ο αριθμός των εκθέσεων, στις οποίες αναφέρεται ότι τα νήπια γνωρίζουν ποιήματα, αυξάνεται (υπάρχουν 54 καταγραφές). Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Αγ. Βλασίου (“Έτερα μας είπον ποιήματα”: 1954-55). Ίδιες ή παρόμοιες αναφορές και τα επόμενα χρόνια, όπως για το νηπ. Ραχουλίου (“Κατέχουν πλήθος ποιημάτων”: 1964-65) και το νηπ. Ποταμιάς (“Κατέχουν αρκετά ποιήματα [...] στοιχούντα προς τας εκάστοτε διδαχθείσας ενότητας”: 1964-65). Κάποιες φορές αναφέρεται για ποιο συγκεκριμένο ποίημα πρόκειται, όπως στην έκθεση για το νηπ. Παραμυθιάς (“Απαγγέλλουν με θάρρος ποιήματα (Ελλάδα, Έλα μέσα σπουργιτάκι)”: 1968-69).

Την περίοδο 1972-73 ως 1974-75 τα ποιήματα καταγράφονται σε 56 από τις 143 εκθέσεις. Για το νηπ. Χόικας (1972-73) αναφέρεται: “Διεπίστωσα ότι κατέχουν καλώς τα διδαχθέντα [...] απαγγέλλουν ποιήματα”. Παρόμοια για το νηπ. Ποταμιάς (“διεπίστωσα ότι απαγγέλλουν ποιήματα”: 1972-73).

Το 1976-77 αναφέρονται σε ελάχιστες εκθέσεις οι γνώσεις των νηπίων για τη γλώσσα (4 αναφορές). Οι περιπτώσεις αυτές αφορούν ποιήματα και πρόκειται για γνώσεις που φαίνεται ν' αποκτούν τα νήπια τη συγκεκριμένη μέρα της επιθεώρησης. Π.χ. για το Γ' νηπ. Ηγουμενίτσας (1976-77) αναφέρεται: “Τα νήπια έμαθαν να απαγγέλλουν το ποίημα του αεροπόρου αυθόρμητα”.

- Παραμύθια ή διηγήματα (133 καταγραφές).

Την περίοδο 1945-46 ως 1953-54 τέτοιες καταγραφές ανευρίσκονται σε 15 εκθέσεις. Στις περισσότερες εκθέσεις από αυτές αναγράφεται πως τα νήπια γνωρίζουν παραμύθια, όπως για το νηπ. Νεοχωρίου (“Εξήτασα τα νήπια εις [...]”).

διήγησιν παραμυθιών”: 1945-46) και για το νηπ. Παραμυθιάς (“Εξήτασα τα νήπια και των δύο τμημάτων εις [...] διηγήματα”: 1945-46).

Σε ορισμένες εκθέσεις αναφέρεται πως τα νήπια δε γνωρίζουν αρκετά παραμύθια. Π.χ. για το νηπ. Καστρίου (“Τα νήπια δεν δύνανται ν’ αποδώσουν τούτο [το παραμύθι]”: 1946-47) και για το νηπ. Αργυροτόπου (“Τα νήπια εξετασθέντα ή μάλλον ερωτώμενα εψέλλισαν ολίγας φράσεις από ένα παραμυθάκι και μόνον”: 1950-51).

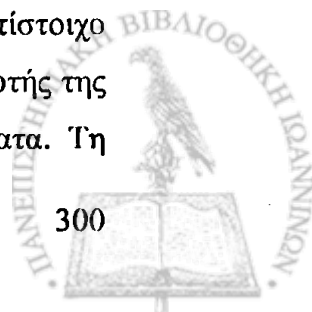
Από το 1954-55 ως το 1969-70 ανευρίσκονται οι περισσότερες σχετικές καταγραφές. Σε 55 συνολικά εκθέσεις αναφέρεται πως τα νήπια γνωρίζουν: παραμύθια, μύθους, ιστορίες, διηγήματα. Π.χ. για το νηπ. Μεσοπόταμου (“Τα νήπια του 2^{ου} τμήματος μας διηγήθησαν ωραία παραμυθάκια, λοιπά μικρά διηγήματα, ιστοριούλες”: 1954-55) και για το νηπ. Πάργας (“γνωρίζουσι διηγήσεις, παραμυθάκια”: 1954-55). Σε κάποιες εκθέσεις των ετών 1968-69 και 1969-70 αναφέρονται οι τίτλοι των παραμυθιών ή των ιστοριών που γνωρίζουν τα νήπια. Π.χ. για το νηπ. Λαδοχωρίου (“Διηγούνται διδαχθέντας μύθους (ο λύκος και τα κατσικάκια)”: 1968-69) και για το νηπ. Αμπελιάς (“Διηγούνται θρησκευτικά γεγονότα (ο Ιωάννης ο Βαπτιστής, Η Σταύρωσις του Χριστού)”: 1969-70).

Την τριετία 1972-73 ως 1974-75 τα νήπια γνωρίζουν να διηγούνται παραμύθια, όπως αναφέρεται σε 63 από τις 143 εκθέσεις. Π.χ. για το νηπ. Αγοράς (“Είναι ησκημένα εις [...] την αναδιήγησιν μύθων εις βαθμόν καλόν”: 1972-73) και για το νηπ. Παγκρατίου (“Εκ της εξετάσεως των νηπίων εις τους μύθους διεπίστωσα πρόοδον καλήν παρά το ξενόφωνον της περιοχής”: 1974-75). Ορισμένες φορές οι επιθεωρητές προβαίνουν σε αρνητικά σχόλια, όπως διαβάζουμε στην έκθεση για το νηπ. Μαργαριτίου (“δεν εδυνήθη ουδέν νήπιον να αναδιηγηθή μύθον (οιονδήποτε) εν συνεχεί λόγω”: 1974-75).

- Προσευχές (αναφορές σε 121 εκθέσεις).

Την περίοδο 1945-46 ως 1953-54 καταγράφεται σε 4 εκθέσεις ότι τα νήπια γνωρίζουν προσευχές. Συγκεκριμένα στην έκθεση για το νηπ. Πέρδικας (1945-46) τονίζεται: “Προσευχάς γνωρίζουν”. Παρόμοια και για το νηπ. Αγ. Βλασίου (“Απαγγέλλουν προσευχάς”: 1951-52).

Από το 1954-55 ως το 1969-70 ο αριθμός των εκθέσεων που αναφέρονται στις προσευχές παρουσιάζει σημαντική αύξηση συγκριτικά τόσο με τον αντίστοιχο αριθμό της προηγούμενης περιόδου όσο και με τον αριθμό των εκθέσεων αυτής της περιόδου, οι οποίες εμπεριέχουν αναφορές στα παραμύθια ή στα ποιήματα. Τη

συγκεκριμένη περίοδο υπάρχουν 65 σχετικές καταγραφές. Π.χ. για το νηπ. Σταυροχωρίου (“Μας είπαν προσευχούλες”: 1954-55) και για το νηπ. Παραμυθιάς (“εγνώριζον πλήθος προσευχών”: 1964-65). Τέλος, σε ορισμένες εκθέσεις του 1968-69 και 1969-70 συχνά αναφέρονται στις εκθέσεις οι τίτλοι των προσευχών που γνωρίζουν τα νήπια, όπως π.χ. για το νηπ. Παραμυθιάς (“γνωρίζουν πολλές προσευχάς (“Ελα Χριστέ και Παναγιά μου”, “Χριστέ μου μόλις πλύθηκα”): 1969-70).

Από το 1972-73 ως το 1974-75 οι προσευχές που γνωρίζουν τα νήπια καταγράφονται σε 52 από τις 143 εκθέσεις. Π.χ. για το νηπ. Αγ. Μαρίας (“Απαγγέλλουν προσευχάς”: 1972-73) και για το νηπ. Καρτερίου (“Διεπίστωσα πρόοδον αυτών καλήν [...] απαγγέλλουν προσευχάς”: 1972-73).

- Ξινίγματα, παροιμίες (αναφέρονται σε ελάχιστο αριθμό εκθέσεων), όπως π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Γλυκίης (“εγνώριζον πλήθος αινιγμάτων, παροιμιών”: 1964-65).

β. Στη δεύτερη θέση (147 καταγραφές) βρίσκονται οι καταγραφές που αφορούν μουσικές γνώσεις και δεξιότητες (τραγούδια).

Ειδικότερα, την περίοδο 1945-46 ως 1953-54 οι αναφορές στις μουσικές γνώσεις των νηπίων και δεξιότητες δεν είναι συχνές. Υπάρχουν 23 σχετικές καταγραφές σε όλη τη διάρκεια της περιόδου, οι 8 από αυτές το 1945-46, ενώ το 1949-50 δεν υπάρχει σχετική καταγραφή. Οι επιθεωρητές στις εκθέσεις αυτές προβαίνουν σε θετικά σχόλια για τις γνώσεις των νηπίων στο τραγούδι, ενώ αποσιωπούν πιθανές ελλείψεις των νηπίων. Π.χ. για το νηπ. Αργυροτόπου (“Εξήτασα τα νήπια και εις άλλα μαθήματα [...] ετραγούδησαν τραγούδια”: 1945-46) και για το νηπ. Παραμυθιάς (“Εψαλλον άσματα διάφορα με ωραίαν μελωδίαν και παιδικόν περιεχόμενον”: 1947-48).

Την περίοδο 1954-55 ως 1969-70 ο αριθμός των εκθέσεων της κάθε χρονιάς, που εμπεριέχουν την υποκατηγορία “γνώση τραγουδιών” αυξάνεται (58 αναφορές). Οι αναφορές των επιθεωρητών στο σύνολό τους αξιολογούν θετικά τις συγκεκριμένες δεξιότητες των νηπίων. Π.χ. για το νηπ. Μεσοποτάμου (“Ετραγούδησαν με προθυμίαν”: 1954-55) και για το νηπ. Παραμυθιάς (“Εγνώριζον πλήθος [...] ασμάτων”: 1964-65).

Σε δύο περιπτώσεις αναφέρεται πως τα νήπια δε γνωρίζουν τραγούδια: Για το νηπ. Μορφίου (“ουχί όμως άσματα”: 1968-69) και για το νηπ. Ψάκκας (“Γνωρίζουν

άσματα μόνον τα 3-4 μεγαλύτερα εκ τούτων, άτινα εφοίτησαν εις το Νηπ/γείον και κατά το παρελθόν έτος”: 1969-70).

Τέλος, σε ορισμένες εκθέσεις των ετών 1968-69 και 1969-70 αναφέρονται συγκεκριμένα οι τίτλοι των τραγουδιών που γνωρίζουν τα νήπια. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Αργυροτόπου (“Έτραγουδήσαν άσματα (το ελάφι, η αλεπού)”: 1968-69) και για το νηπ. Πλαταριάς (“Τραγουδούν καλώς διδαχθέντα άσματα (το σπίτι, το αρνάκι)”: 1969-70).

• Το διάστημα 1972-73 ως 1974-75 υπάρχουν αρκετές αναφορές στις μουσικές γνώσεις των νηπίων (62 αναφορές). Π.χ. για το νηπ. Προδρομίου (“είναι ησκημένα εις το άδειν ομαδικώς”: 1972-73) και για το νηπ. Γκρίκας (“Έκ της εξετάσεως των νηπίων εις την μουσικήν [...] διεπίστωσα πρόοδον των νηπίων ικανοποιητική”: 1974-75).

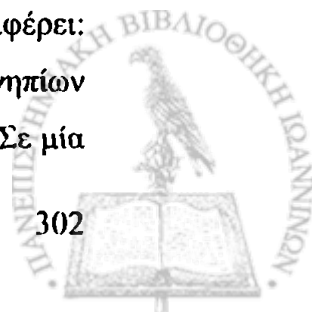
Το 1976-77 σε 4 εκθέσεις αναφέρεται πως τα νήπια έμαθαν ένα συγκεκριμένο τραγούδι τη μέρα της επιθεώρησης, όπως π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Μαζαρακιάς (“Τα παιδιά έμαθαν το τραγούδι ‘Τα ελληνόπουλα’ ”: 1976-77).

Στις εκθέσεις των επόμενων ετών δεν καταγράφεται αν τα νήπια γνωρίζουν τραγούδια.

γ. Ακολουθεί, σύμφωνα με τον αριθμό εμφάνισης τους, η επιμέρους κατηγορία “γνώσεις που σχετίζονται με άσκηση των αισθητηρίων” (83 καταγραφές). Οι επιθεωρητές στις αντίστοιχες εκθέσεις αναφέρουν πως τα νήπια γνωρίζουν τα χρώματα, τις γεύσεις, τις μυρωδιές και τους ήχους, ξεχωρίζουν με την αφή διάφορα αντικείμενα ή μιλούν γενικά για την άσκηση των αισθητηρίων.

Το διάστημα 1945-46 ως 1953-54 υπάρχει μία σχετική καταγραφή στην έκθεση για το νηπ. Πέστιανης (“Διακρίνουν τα χρώματα”: 1948-49).

Ο μεγαλύτερος όγκος εκθέσεων που εμπεριέχει αναφορές για τις γνώσεις των νηπίων σχετικά με χρώματα, γεύσεις, ήχους κλπ. αφορά την περίοδο 1954-55 ως 1969-70 (Καταγράφονται 51 αναφορές). Οι επιθεωρητές αναφέρονται περισσότερο στη γνώση των χρωμάτων και των γεύσεων. Π.χ. για το νηπ. Κορύτιανης (“Διαπιστώσαμε ότι γνωρίζουν τα βασικά χρώματα, το γλυκό, το ξινό, το πικρό”: 1954-55) και για το νηπ. Αγ. Βλασίου (“Γνωρίζουν σχεδόν τους χρωματισμούς και εξησκήθησαν κάπως αι αισθήσεις των”: 1954-55). Στην έκθεση για το νηπ. Ανθούσας (1954-55) ο επιθεωρητής, με ιδιαίτερα επιδοκιμαστικό τρόπο, αναφέρει: “Άρκεί να αναφέρωμεν ενταύθα το γεγονός ότι δια ν’ ασκήση την γεύσιν των νηπίων είχαν ετοιμάσει εις τινά σωληνάρια κινίνης διάφορα υγρά (ξυνά-γλυκά κλπ)”. Σε μία

μόνο περίπτωση ο επιθεωρητής σχολιάζει αρνητικά την απουσία αυτών των γνώσεων, στην έκθεση για το νηπ. Μαζαρακιάς (“Δεν έχουν εξασκηθή επαρκώς εις την διάκρισιν των βασικών χρωμάτων και γευστικών ποιοτήτων”: 1969-70).

Οι αναφορές σε άλλες ιδιότητες των πραγμάτων, τα οποία είναι σε θέση να ξεχωρίζουν τα νήπια, είναι σπανιότερες. Π.χ. για το νηπ. Σταυροχωρίου (1954-55) καταγράφεται: “Ήσκηθησαν ως προς την διάκρισιν των χρωμάτων και των ήχων”. Παρόμοια για το νηπ. Καστρίου (“Έχουσιν εξασκηθή καλώς εις τας αισθήσεις της αφής και της γεύσεως”: 1954-55) και για το νηπ. Κρυόβρυσης (“Διακρίνουν ευχερώς τα κύρια χρώματα, τους ήχους και τας γευσικάς ποιότητας”: 1968-69).

Τα έτη 1972-73 ως 1974-75 ανευρίσκονται 31 σχετικές καταγραφές, οι περισσότερες από τις οποίες το έτος 1973-74. Οι καταγραφές των ετών αυτών αναφέρονται είτε ειδικά στη γνώση των χρωμάτων είτε γενικά στην εξάσκηση των αισθητηρίων. Συγκεκριμένα αναφέρεται για το νηπ. Κρυόβρυσης (1972-73): “Εκ της εξετάσεως των νηπίων εις την άσκησιν των αισθητηρίων διεπίστωσα πρόοδον καλήν”. Παρόμοια για το νηπ. Αγ. Μαρίας (“Εκ της εξετάσεως των νηπίων εις την διάκρισιν χρωμάτων διεπίστωσα πρόοδον λίαν καλήν”: 1973-74). Στα υπόλοιπα έτη της περιόδου που εξετάζουμε δεν ανευρίσκεται καμία σχετική καταγραφή.

δ. Οι καταγραφές των επιθεωρητών για τις γνώσεις των νηπίων στην αριθμητική, εντοπίζονται σε 62 εκθέσεις. Ειδικότερα, το 1945-46 ως το 1953-54 οι αναφορές για τις γνώσεις των νηπίων στην αριθμητική είναι ελάχιστες (4 καταγραφές, από τις οποίες 3 υπάρχουν το 1945-46 και μία το 1951-52), όπως π.χ. για το νηπ. Μούρτου (“Ήρίθμησαν με πετρίτσες”: 1945-46), το νηπ. Καστρίου (“Ασχολούνται τα νήπια εις αριθμητικήν”: 1945-46) και για το νηπ. Αγ. Νικολάου (“Τα νήπια ευχερώς εγνώριζον ν’ αριθμούν μέχρι του 16”: 1951-52).

Από το 1954-55 – χρονιά που, όπως έχουμε προαναφέρει, εφαρμόζεται δοκιμαστικά το νέο αναλυτικό πρόγραμμα – οι εκθέσεις που εμπεριέχουν αναφορές στις αριθμητικές γνώσεις των νηπίων είναι περισσότερες αριθμητικά.

Την περίοδο 1954-55 ως 1969-70 ο αριθμός των καταγραφών αυτών είναι 48. Οι επιθεωρητές αναφέρουν πως τα νήπια γνωρίζουν ή μπορούν να γράφουν τους αριθμούς, γνωρίζουν να εκτελούν κάποιες πράξεις (συνήθως πρόσθεση και αφαίρεση και σπανιότερα διαίρεση) και έχουν κατανοήσει κάποιες μαθηματικές έννοιες. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Παραμυθιάς (1954-55) διαβάζουμε: “ήρίθμησαν [...] έγραψαν τους αριθμούς 1-10, έλυσαν ασκήσεις τινες αριθμητικής δίκην παιγνίου”.

Παρόμοια για το νηπ. Λαδοχωρίου (“Έγγραφον τους αριθμούς 1-6 και εξετάζουν προφορικώς επ’ αυτών πράξεις προσθέσεως, αφαιρέσεως και διαιρέσεως”: 1965-66).

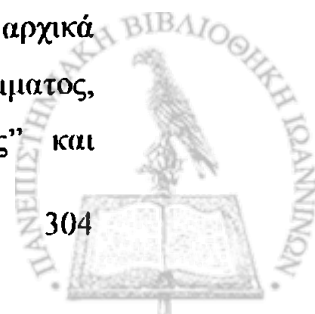
Κάποιες φορές στις εκθέσεις γίνεται ξεχωριστή αναφορά στις αριθμητικές γνώσεις των νηπίων του Α’ (μικρά νήπια) και του Β’ τμήματος (μεγάλα νήπια), ή ενός μέρους των νηπίων. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Σταυροχωρίου (“Τα του Β’ τμήματος γνωρίζουσι τους αριθμούς 1-6, εδιδάχθησαν όμως επαρκώς [...] εις τρόπον ώστε να προσθέτουν και ν’ αφαιρούν προφορικώς μέχρι του 10”: 1954-55) και για το Β’ νηπ. Παραμυθιάς (“Μόνον τα 3 εκ των 6 αριθμούν διάφορα αντικείμενα, μέχρι του 10, με σχετικήν ευχέρειαν”: 1969-70).

Την τριετία 1972-73 ως 1974-75 εντοπίσαμε 9 σχετικές αναφορές, οι 8 από τις οποίες το 1973-74. Π.χ. για το νηπ. Καταβόθρας (“Εκ της εξετάσεως των νηπίων διεπίστωσα ότι ταύτα είναι ησκημένα [...] εις την αριθμησην”: 1972-73) και την επόμενη χρονιά για το Β’ νηπ. Ηγουμενίτσας (“Εκ της εξετάσεως των νηπίων εις την αριθμησην [...] διεπίστωσα πρόοδον λίαν καλήν”: 1973-74).

ε. Τέλος, καταγράφονται οι γενικές αναφορές στις γνώσεις (38 καταγραφές). Στις εκθέσεις του 1978-79 και 1980-81 οι επιθεωρητές δεν αναφέρονται σε συγκεκριμένες γνώσεις των νηπίων αλλά προβαίνουν σε ένα γενικόλογο σχόλιο, πάντα θετικό, για τις γνώσεις που έχουν αποκτήσει τα νήπια την ημέρα της επιθεώρησης. Π.χ. για το Β’ νηπ. Ηγουμενίτσας (1978-79) καταγράφεται: “Η πρόσκτηση των νέων γνώσεων πραγματοποιήθηκε φυσικά και αβίαστα”. Ακόμη για το νηπ. Πέρδικας (“Η πρόσκτηση των νέων γνώσεων πραγματοποιήθηκε με ευκολία”: 1978-79). Παρόμοιες αναφορές υπάρχουν και το 1980-81, όπως π.χ. για το νηπ. Καστρίου (“πρόσκτηση των νέων γνώσεων με φυσικότητα και πολλή ευχέρεια”: 1980-81).

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω ευρήματα μπορούμε να οδηγηθούμε στα επόμενα συμπεράσματα: Την περίοδο 1945-53 οι επιθεωρητές προβαίνουν σε αξιολογήσεις σχετικά με το αν τα νήπια, στο διάστημα που παρέμειναν στο νηπιαγωγείο, έχουν αποκτήσει συγκεκριμένες γνώσεις (κυρίως γνώσεις οι οποίες αφορούν τη γλωσσική τους καλλιέργεια, όπως παραμύθια και ποιήματα και λιγότερο προσευχές και τραγούδια).

Από το 1954-55 και ως το 1969-70, εξαιτίας ίσως της δοκιμαστικής αρχικά και της πλήρους εφαρμογής στη συνέχεια, του νέου αναλυτικού προγράμματος, αυξάνεται η συχνότητα εμφάνισης της υποκατηγορίας “Γνώσεις” και

εμπλουτίζεται ο κατάλογος των γνώσεων, τις οποίες θεωρείται ότι έχουν αποκτήσει τα νήπια. Συγκεκριμένα την περίοδο αυτή τα νήπια κατέχουν γνώσεις, οι οποίες αφορούν τη γλωσσική τους εξέλιξη (παραμύθια, μύθους, ποιήματα κλπ.), τη θρησκευτική καλλιέργεια (προσευχές), τη μουσική τους καλλιέργεια (τραγούδια), την αριθμητική τους εξέλιξη (αριθμούς και αριθμητικές πράξεις) και την άσκηση των αισθητηρίων (χρώμα, γεύση κλπ.). Με την καταγραφή των γνώσεων αυτών αξιολογείται παράλληλα και η έκταση της εφαρμογής του νέου προγράμματος.

Τα επόμενα χρόνια η αναλυτική καταγραφή των γνώσεων που έχουν αποκτήσει τα νήπια παρουσιάζει πτωτική τάση. Από το 1976 ως το 1981 οι επιθεωρητές δεν αναφέρονται στο σύνολο των γνώσεων, τις οποίες έχουν αποκτήσει τα νήπια στο νηπιαγωγείο, αλλά αξιολογούν – συνήθως θετικά – την πρόσκτηση συγκεκριμένων γνώσεων από τα νήπια, την ημέρα που πραγματοποιήθηκε η επιθεώρηση.

5. Οι δεξιότητες των νηπίων

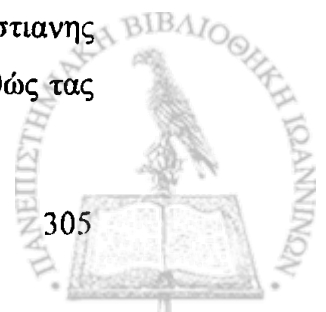
Στην υποκατηγορία αυτή εντάξαμε τις αναφορές των επιθεωρητών για τις δεξιότητες των νηπίων τη συγκεκριμένη περίοδο που εξετάζουμε. Συμπεριλάβαμε τις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες ρητά αναφέρεται η απόκτηση δεξιοτήτων από τα νήπια και όχι εκείνες στις οποίες απλά αναφέρεται η πραγματοποίηση μιας δραστηριότητας. Οι σχετικές καταγραφές αφορούν τις επόμενες δεξιότητες:

α. Ζωγραφική, π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Αμπελιάς (1974-75) καταγράφεται: “Εκ της εξέτασεως των νηπίων εις ζωγραφικήν διεπίστωσα ότι τα νήπια εσημείωσαν ικανοποιητικήν πρόοδον”.

β. Χειροτεχνία, όπως π.χ. για το Β' νηπ. Παραμυθιάς (“Κατασκευάζουν χειροτεχνικά έργα δια πλαστιλλίνης, κόπτουν με προσοχήν διαφόρους παραστάσεις”: 1969-70).

γ. Παιγνίδια ρυθμικά ή άλλα και χορός. Π.χ. για το νηπ. Καστρίου (“Ασχολούνται τα νήπια και εις ρυθμικά παίγνια”: 1945-46) και για το νηπ. Γαρδικίου (“Συνδιαλέχθημεν και ημείς μετά των νηπίων διαπιστώσαντες ότι ταύτα εγνώριζον πλήθος [...] χορών”: 1964-65).

δ. Κατανόηση και χρήση του προφορικού λόγου, π.χ. για το νηπ. Πέστιανης (“Τα νήπια κατανοούν την ελληνικήν γλώσσαν και διατυπώνουσι μάλλον ορθώς τας σκέψεις των και τα διανοήματά των”: 1946-47).

δ. Ανάγνωση, όπως π.χ. για το νηπ. Ανθούσας (“Έχουσι συνηθίσει αβιάστως πλείστα τούτων εις την πρώτην ανάγνωσιν”: 1950-51).

στ. Γραφή, όπως π.χ. για το νηπ. Σταυροχωρίου (“Τα του Β’ τμήματος [...] εδιδάχθησαν επαρκώς και τινά γράμματα εις τρόπον ώστε να γράφουν ακεραίας λέξεις”: 1954-55) και

ζ. Γενικές αναφορές σε δεξιότητες (παρατηρητικότητα, φαντασία). π.χ. για το νηπ. Μονής Ραγίου (“Ασκήθηκε πολύ η παρατηρητικότητά τους”: 1976-77).

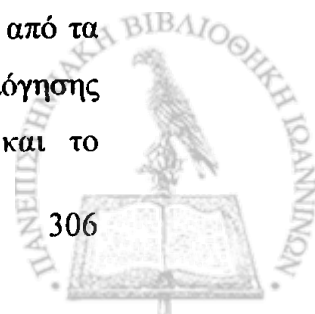
Οι δεξιότητες που έχουν αποκτήσει τα νήπια, σύμφωνα με τις εκθέσεις επιθεώρησης, παρουσιάζονται ως εξής:

α. Η δεξιότητα των νηπίων στη ζωγραφική δεν καταγράφεται στις εκθέσεις των ετών 1945-46 ως 1954-55 και των ετών 1964-65 ως 1969-70, αν εξαιρέσουμε μία έκθεση του 1968-69. Συγκεκριμένα στην έκθεση για το Α’ νηπ. Παραμυθιάς (1968-69) αναφέρεται: “Είναι αρκετά ησκημένα εις το ιχνογραφείν”.

Φαίνεται πως την περίοδο αυτή στη συγκεκριμένη περιφέρεια, το ενδιαφέρον των επιθεωρητών επικεντρώνεται στην απόκτηση άλλων δεξιοτήτων από τα νήπια. Άλλωστε, όπως έχουμε προαναφέρει σε προηγούμενο κεφάλαιο, ιδιαίτερα στη μεταπολεμική περίοδο η υλική υποδομή των περισσότερων νηπιαγωγείων ήταν σχεδόν ανύπαρκτη. Έτσι ήταν αδύνατη η πραγματοποίηση δραστηριοτήτων όπως η ζωγραφική, για την οποία χρειάζεται να υπάρχουν συγκεκριμένα υλικά (χαρτί, ξύλινα χρώματα, τέμπλες κλπ).

Την τριετία 1972-73 ως 1974-75 υπάρχουν 54 καταγραφές (στο 1/3 περίπου των εκθέσεων) της ικανότητας των νηπίων να ζωγραφίζουν. Η προσοχή των επιθεωρητών στρέφεται κυρίως στο ελεύθερο σχέδιο. Π.χ. για το νηπ. Αγοράς (“Εκ της εξετάσεως των νηπίων διεπίστωσα ότι είναι ησκημένα εις το σχέδιον”: 1972-73) και για το νηπ. Ψάκκας (“Εκ της εξετάσεως των νηπίων βάσει των διδαχθέντων διεπίστωσα ότι [...] ζωγραφίζουν εις τα τετράδιά των και του πίνακα ελευθέρως και αναλόγως των ικανοτήτων των”: 1972-73). Παρόμοια και τα επόμενα έτη, όπως διαβάζουμε στην έκθεση για το νηπ. Ελευθερίου (1973-74): “Εκ της εξετάσεως των νηπίων εις το σχέδιον διεπίστωσα πρόοδον καλήν”.

Τα επόμενα έτη, παρόλο που υποθέτουμε, με βάση την εφαρμογή του νέου προγράμματος και την άνοδο του βιοτικού επιπέδου, πως τα νήπια ασκούνται στη ζωγραφική, δεν αναφέρεται από τους επιθεωρητές κατά πόσο έχει αποκτηθεί από τα νήπια η συγκεκριμένη δεξιότητα. Επιπλέον το έντυπο των εκθέσεων αξιολόγησης από το 1976-77 και ύστερα αλλάζει και παράλληλα τροποποιείται και το

περιεχόμενο των εκθέσεων. Έτσι στην “Έκθεση ουσιαστικών προσόντων” οι επιθεωρητές περιγράφουν τη διδασκαλία τη συγκεκριμένη ημέρα της επιθεώρησης και δεν μνημονεύουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες, τις οποίες έχουν αποκτήσει τα νήπια από την φοίτηση τους έως εκείνη τη στιγμή στο νηπιαγωγείο.

β. Η δεξιότητα των νηπίων στη χειροτεχνία καταγράφεται σε 4 εκθέσεις στο διάστημα 1945-46 ως 1953-54. Άλλοτε αναφέρεται πως τα νήπια είναι σε θέση να κάμουν μια ορισμένη χειροτεχνία, όπως στο νηπ. Νεοχωρίου (“Επληροφορήθην ότι ασχολούνται και εις χειροτεχνίαν”: 1945-46) και άλλοτε με έμμεσο τρόπο δηλώνεται πως τα νήπια μπορούν και φτιάχνουν έργα χειροτεχνίας, όπως στην έκθεση για το νηπ. Πάργας (“Έχουν φτιάξει τα νήπια πολλά χειροτεχνικά έργα, τα οποία έχουν εκτεθειμένα εις την αίθουσαν. Φέρουν το παιδικόν πνεύμα και την τεχνοτροπίαν των”: 1949-50).

Σε μια περίπτωση αναφέρεται πως τα νήπια δεν έχουν καθόλου ασχοληθεί με τη συγκεκριμένη δεξιότητα, όπως διαβάζουμε στην έκθεση για το νηπ. Γραικοχωρίου (“ουδεμίαν προσπάθειαν χειροτεχνικής ασχολίας των νηπίων”: 1951-52).

Η χειροτεχνία φαίνεται να απασχολεί την περίοδο αυτή τους επιθεωρητές, όχι τόσο για να αποκτήσουν τα νήπια συγκεκριμένες δεξιότητες (να κόβουν, να κολλούν, να συνθέτουν, να πλάθουν, να κεντούν κλπ), όσο για να χρησιμοποιηθούν τα έργα των νηπίων για τη διακόσμηση της αίθουσας ή ως εποπτικό υλικό συναφών δραστηριοτήτων.

Από το 1954-55 ως το 1969-70 σε δυο εκθέσεις του 1954-55 και σε μια έκθεση του 1969-70 γίνεται αναφορά στη δεξιότητα των νηπίων να κατασκευάζουν χειροτεχνικά έργα. Διαβάζουμε στην έκθεση για το νηπ. Νέας Σελεύκειας (1954-55): “ηρκέσθημεν να συνδιαλεχθώμεν μετά των νηπίων και εσχηματίσαμε την κατωτέρω γνώμην: [...] Κεντούν διάφορα χαρτονάκια”. Παρόμοια για το νηπ. Κορύτιανης (“Χειροτεχνικαί εργασίαι: Τα νήπια ασχολούνται με πλαστιλλίνην και κόλλες γλασέ ως και με διάφορα όσπρια”: 1954-55).

Την περίοδο 1973-74 ως 1974-75 οι καταγραφές που αφορούν την απόκτηση της συγκεκριμένης δεξιότητας είναι ελάχιστες (8 καταγραφές, οι 6 από τις οποίες το 1972-73). Π.χ. για το νηπ. Χόικας (“είναι ησκημένα εις τα χειροτεχνικά έργα”: 1972-73). Παρόμοια και τις επόμενες χρονιές, όπως π.χ. για το νηπ. Ποταμιάς (“Εξήτασα τα νήπια [...] και εις χειροτεχνικήν δεξιότητα. Διεπίστωσα πρόοδον των νηπίων καλήν”: 1973-74).

Τα επόμενα έτη δεν καταγράφεται στις εκθέσεις επιθεώρησης άμεση ή έμμεση ένδειξη, αν τα νήπια έχουν αποκτήσει τη δεξιότητα να κατασκευάζουν χειροτεχνικά έργα.

γ. Η δεξιότητα “Ρυθμικά ή άλλα παιγνίδια και χοροί” καταγράφεται σε ελάχιστες εκθέσεις σε όλη τη διάρκεια της περιόδου που εξετάζουμε. Ειδικότερα, η ικανότητα των νηπίων να παίζουν ρυθμικά ή άλλα παιγνίδια εντοπίζεται σε 3 εκθέσεις των ετών 1945-46 και σε μία έκθεση του 1948-49. Π.χ. για το νηπ. Καστρίου (1945-46) αναφέρεται: “Ασχολούνται τα νήπια και εις ρυθμικά παίγνια”. Παρόμοια για το νηπ. Αγιάς (“Έπαιξαν διάφορα ρυθμικά παίγνια επιτυχώς”: 1948-49).

Αντίθετα, στην έκθ. για το νηπ/φείο Πάργας (1947-48) επισημαίνεται: “Να δοθή ιδιαιτέρα σημασία εις την διδασκαλίαν των ρυθμικών παιγνίων, μιμητικών κινήσεων κλπ. καθόσον εις το σημείον τούτο παρετηρήθη σχετική καθυστέρησις”.

Από το 1954-55 ως το 1969-70 οι αναφορές στη συγκεκριμένη δεξιότητα είναι συχνότερες (καταγράφονται 43 αναφορές, από τις οποίες οι περισσότερες εντοπίζονται το 1965-66). Την περίοδο αυτή διαβάζουμε στις εκθέσεις: “ετραγούδησαν [...] έτερα ρυθμικά παίγνια και ρυθμικές ασκήσεις” (νηπ. Μαυρουδίου: 1954-55). Παρόμοια και στις εκθέσεις των άλλων ετών, όπως π.χ. για το νηπ. Παραμυθιάς (“Τα νήπια εξετάζουν μετ’ ακριβείας και χάριτος τας ρυθμικάς ασκήσεις”: 1964-65), για το νηπ. Ποταμιάς (“Κατέχουν [...] αρκετά ρυθμικά παίγνια στοιχούντα προς τας εκάστοτε διδαχθείσας ενότητας”: 1965-66) και για το νηπ. Γλυκής (“Γνωρίζουν ρυθμικήν γυμναστικήν”: 1968-69).

Τα νήπια γνωρίζουν και παίζουν και άλλα παιγνίδια, όπως αναφέρεται σε ορισμένες εκθέσεις του 1954-55, 1968-69 και 1969-70, χωρίς να αναφέρεται πάντα για τι είδους παιγνίδια πρόκειται. Π.χ. για το νηπ. Καστρίου Φαναρίου (1954-55) διαβάζουμε: “ηρκέσθημεν να συνδιαλεχθώμεν μετά των νηπίων και εσηματίσαμε την κατωτέρω γνώμην: Τα νήπια ασχολούνται με παιγνίδια του άμεσου ενδιαφέροντός των – χρησιμοποιούντα σπίρτα – ξυλαράκια – φασόλια – πετρίτσες – κυτία πυρείων” και για το νηπ. Καρβουναρίου (1954-55): “Γνωρίζουν [...] και έτερα παιχνιδάκια”.

Οι χοροί που γνωρίζουν τα νήπια καταγράφονται σε 4 εκθέσεις του 1954-55 και σε 2 ακόμη εκθέσεις του 1964-65. Π.χ. για το νηπ. Μεσοποτάμου (“Εχόρευσαν με προθυμίαν”: 1954-55), για το νηπ. Πάργας (“Γνωρίζουσι χορούς”: 1954-55) και για

το νηπ. Γαρδικίου (“Συνδιαλέχθημεν και ημείς μετά των νηπίων, διαπιστώσαντες ότι εγνώριζον πλήθος [...] χωρών”: 1964-65).

δ. Η δεξιότητα “Χρήση και κατανόηση του προφορικού λόγου” είναι εκείνη η οποία κατέχει την πρώτη θέση ανάμεσα στις δεξιότητες που έχουν αποκτήσει τα νήπια στο νηπιαγωγείο, σύμφωνα με τη συχνότητα εμφάνισης στις εκθέσεις επιθεώρησης. Όπως φαίνεται από τις εκθέσεις, η απόκτηση της συγκεκριμένης δεξιότητας απασχολεί ιδιαίτερα τους επιθεωρητές της περιφέρειας, σχεδόν στο σύνολο της περιόδου που εξετάζουμε. Ο βασικός λόγος για τον οποίο επιμένουν στην απόκτηση αυτής της δεξιότητας είναι ασφαλώς η ξενοφωνία των νηπίων.

Τα έτη 1945-46 ως 1953-54 “η κατανόηση και η χρήση του προφορικού λόγου” καταγράφεται στις μισές περίπου εκθέσεις. Οι επιθεωρητές αναγράφουν ρητά την περίοδο αυτή αν τα νήπια “έχουν εκμάθει τη γλώσσα” ή αν “μιλούν την ελληνική”. Καταλήγουν έτσι σε συμπεράσματα ύστερα από την παρακολούθηση της διδασκαλίας ή ύστερα από σύντομη εξέταση των νηπίων. Π.χ. για το νηπ. Ανθούσας (1946-47) διαβάζουμε: “Αφελής μετ’ αυτών συνομιλία μας έπεισεν ότι εξέμαθον την ελληνικήν γλώσσαν και σχετικώς μετ’ ευκολίας χειρίζονται ταύτην”. Στην έκθεση για το νηπ. Νέας Σελεύκειας (1946-47) αναφέρεται και ο τρόπος με τον οποίο έχουν μάθει τη γλώσσα: “Οι μικροί εκμανθάνουν την γλώσσαν παίζοντες και εργαζόμενοι”. Οι επιθεωρητές αξιολογούν θετικά την γλωσσική πρόοδο των νηπίων και στις περισσότερες εκθέσεις των επόμενων χρόνων, όπως για το νηπ. Καστρίου (“Επείσθημεν εκ της συνδιαλέξεώς μας μετ’ αυτών περί της εκμαθήσεως της Ελληνικής γλώσσης”: 1947-48), για το νηπ. Πέστιανης (“Εξέμαθον την ελληνικήν πολύ καλώς και ελευθέρως και ευχερώς μεταχειρίζονται ταύτην”: 1950-51) και για το νηπ. Δράγανης (“Επείσθημεν ότι καλώς έχουν εκμάθει την Ελληνικήν γλώσσαν και διατυπώνουν τα διανοήματά των”: 1951-52).

Σε άλλες εκθέσεις οι επιθεωρητές ρητά αναφέρουν αν τα νήπια είναι σε θέση να “κατανοούν”, “να εκφράζονται”, “να διατυπώνουν”, “να διηγούνται”, “να περιγράφουν”, “να συνομιλούν” ή “να απαντούν” στα ελληνικά. Π.χ. για το νηπ/φείο Παραμυθιάς (“Διηγούνται καλώς και αποκρίνονται κατά το πλείστον ορθώς”: 1947-48), για το νηπ. Τουρκοπάλουκου (“δυνάμενα να διατυπώνουν μικράς λογικάς προτάσεις”: 1949-50) και για το νηπ. Μαργαριτίου (“Καλώς κατανοούν το περιεχόμενον του παραμυθιού και περιγράφουν αναλόγως: 1952-53).

Σε ορισμένες περιπτώσεις οι επιθεωρητές επιμένουν να διαπιστώσουν αν τα νήπια εκφράζονται “με συνεχή λόγο” ή ακόμη αν διατυπώνουν “ολόκληρες

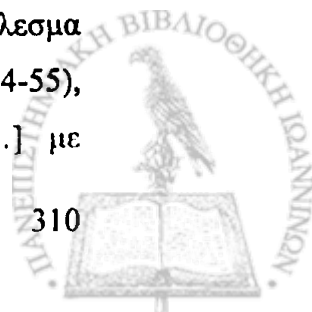
προτάσεις” ή “αν η προφορά τους είναι καλή”. Π.χ. για το νηπ. Μαυρουδίου (“Διηγούνται αυθορμήτως εν συνεχεί λόγω και με ζωήν: 1945-46), για το νηπ. Καστρίου (“Βεβαίως μάλλον εξέμαθον την Ελληνικήν γλώσσαν – αλλά ευδιάκριτος καθίσταται η ξενική των προφορά”: 1949-50) και για το νηπ. Ηγουμενίτσας (“Η συνομιλία μας με τα νήπια μας έπεισεν ότι όλα ομιλούν την ελληνικήν γλώσσαν – απαντούν με ολόκληρον φράσιν”: 1952-53).

Σε κάποιες άλλες εκθέσεις αναφέρεται πως έχουν εξελιχθεί στην κατανόηση και τη χρήση του προφορικού λόγου μόνο τα νήπια του ανώτερου τμήματος (μεγάλα νήπια), όπως για το νηπ. Αγ. Βλασίου (“Το ανώτερον τμήμα γλωσσικώς έχει σχεδόν καταρτισθή καλώς”: 1946-47) και για το νηπ/φείο Καστρίου (“Μέγας αριθμός φοιτώντων ομιλεί ευχερώς την ελληνικήν [...] Τα μικρότερα υστερούν κάπως εις την γλώσσαν”: 1947-48).

Σε μικρό αριθμό εκθέσεων, ιδιαίτερα των πρώτων μεταπολεμικών χρόνων, αναφέρεται πως τα νήπια δεν έχουν αποκτήσει πλήρως τη συγκεκριμένη δεξιότητα. Π.χ. για το νηπ. Νέας Σελεύκειας (“Καταβάλλουν κάποιαν προσπάθειαν όπως εκφράζονται με ολοκλήρους προτάσεις αλλά δεν το επιτυγχάνουν περιπίπτοντα εις Τουρκικούς γλωσσικούς ιδιωματισμούς: 1946-47) και για το νηπ. Μούρτου (“Καίτοι τα νήπια είναι Ελληνόφωνα – καίτοι ο αριθμός των ευρεθέντων κατά την επιθεώρησιν υπερελάχιστος, εν τούτοις δεν κατωρθώθη ν’ αποσπασθή απ’ αυτά μία λέξις”: 1947-48).

Την περίοδο 1954-55 ως 1969-70 στο 80% σχεδόν των εκθέσεων καταγράφεται η δεξιότητα των νηπίων να κατανοούν και να χρησιμοποιούν την ελληνική στον προφορικό λόγο τους. Ειδικότερα, οι επιθεωρητές στις εκθέσεις αναφέρουν πως τα νήπια “έμαθαν τη γλώσσα”, “εκφράζονται” ή “κατέχουν έννοιες”. Π.χ. για το νηπ. Καστρίου (“Εξέμαθον πολύ καλώς την Ελληνικήν γλώσσαν τα αλβανόφωνα νήπια”: 1954-55), για το νηπ. Λαδοχωρίου (“Εξεφράζοντο καλώς”: 1965-66) και για το νηπ. Ζερβοχωρίου (“Εξεφράζοντο καλώς και με καθαράν προφοράν”: 1966-67).

Ακόμη αναφέρεται πως μπορούν “να διατυπώνουν”, “να περιγράφουν”, “να διηγούνται”, “να απαντούν” και “να συνομιλούν”. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Γκρίκας (“Διεπιστώσαμεν ότι εγένετο καλήν εργασία και ευχερώς πως μας απήντησαν [...] διεπιστώθη ότι εγένετο καλή προσπάθεια ήτις είχεν ως αποτέλεσμα να περιγράψωσι τα νήπια τας εν τω Νηπιαγωγείω υπάρχουσας εικόνας”: 1954-55), για το νηπ. Γλυκής (“Τα νήπια αναδιηγούνται πάντα τα λεχθέντα [...] με

καταπλήσσουν γλωσσική ευχέρεια και ακριβή απόδοσιν”: 1964-65) και για το νηπ. Μαζαρακιάς (“Αντιλαμβάνονται των ερωτήσεων και τα περισσότερα δίδουν ορθές απαντήσεις”: 1969-70).

Σε ορισμένες εκθέσεις σημειώνεται πως τα νήπια μιλούν “με ευχέρεια”, “με σαφήνεια”, “με ακρίβεια”, “με συνεχή λόγο” ή “με ολόκληρη πρόταση”. Π.χ. για το νηπ. Τουρκοπάλουκου (“Η ομιλία των ήτο ωραία και με ολόκληρον πρότασιν”: 1954-55) και για το νηπ. Σεβαστού (“Εκφράζονται με ικανοποιητική γλωσσική ευχέρεια, σαφήνεια και ακρίβεια”: 1964-65)

Σε ορισμένες εκθέσεις το διάστημα αυτό – οι περισσότερες ανευρίσκονται το 1969-70 – εντοπίζονται ελλείψεις στην απόκτηση της συγκεκριμένης δεξιότητας από τα νήπια, κυρίως εξαιτίας της “ξενοφωνίας” των νηπίων. Ιδιαίτερα παρουσιάζονται ελλείψεις στα νήπια του Α΄ τμήματος. Π.χ. στο νηπ. Καρβουναρίου (“Τινά δυσκολεύονται και τα του πρώτου τμήματος παρακολουθούν τα του Β΄ τμήματος”: 1954-55) και στο νηπ. Λαδοχωρίου (“Απαντούν μονολεκτικώς ή δεν απαντούν”: 1964-65).

Τα προβλήματα αυτά φαίνεται να επιτείνονται εξαιτίας προηγούμενης διακοπής της λειτουργίας ορισμένων νηπιαγωγείων. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Σπαθαραίων (“Εδυσκολεύοντο πολύ εις την έκφρασιν, πολλά δε τούτων δεν εγνώριζον την ελληνικήν γλώσσαν, διότι κατά τα δύο παρελθόντα σχολικά έτη δεν ελειτούργησε το Ν/γείον ελλείπει Ν/γού και ευρισκόμεθα ακόμη εις τας αρχάς του σχολικού έτους. Παρά ταύτα τα νήπια του Β΄ τμήματος, συγκριτικώς προς τον ελάχιστον χρόνον λειτουργίας του Ν/γείου, εκινήθησαν καλώς”: 1965-66). Παρόμοια για το νηπ. Κρυόβρυσης (“Ατινα υστερούν γλωσσικώς [...] κατά την ομιλία των χρησιμοποιούν σποραδικώς λέξεις της Αλβανοτσάμικης (πέτουλα, κολιάτσι κ.ά.)”: 1968-69) και για το νηπ. Νέας Σελεύκειας (“μεταχειρίζονται όμως πολύ τα τοπικά γλωσσικά ιδιώματα (Αλβανοτσάμικον, Τουρκική)”: 1969-70).

Την περίοδο 1972-73 ως 1974-75 οι καταγραφές στη συγκεκριμένη δεξιότητα είναι ελάχιστες. Οι επιθεωρητές ωστόσο εκφράζουν με διάφορους τρόπους την εξέλιξη των νηπίων ως προς την κατανόηση και τη χρήση του προφορικού λόγου. Π.χ. για το νηπ. Πλαταριάς (1972-73) αναφέρεται: “Εκ της εξετάσεως των νηπίων εις τας λεκτικας ασκήσεις διεπίστωσα πρόοδον καλήν”. Παρόμοια και για το νηπ. Πέρδικας (“Εκ της εξετάσεως των νηπίων διεπίστωσα ότι τα νήπια απέκτησαν εκφραστική ικανότητα εις καλόν βαθμόν”: 1974-75).

Η δεξιότητα των νηπίων να κατανοούν και να χρησιμοποιούν τον προφορικό λόγο καταγράφεται ακόμη σε μικρό αριθμό εκθέσεων των ετών 1978-79 και 1979-80. Την εποχή αυτή τα συμπεράσματα των επιθεωρητών προκύπτουν περισσότερο από την παρακολούθηση της διδασκαλίας τη συγκεκριμένη ημέρα της επιθεώρησης και όχι από την εφ' όλης της ύλης εξέταση των νηπίων, όπως γινόταν σε επιθεωρήσεις προηγούμενων ετών. Διαβάζουμε χαρακτηριστικά για το νηπ. Παραμυθιάς (1978-79): “Τα νήπια συζήτησαν με πολλή ευκολία”. Παρόμοια για το νηπ. Γλυκής (“Τα νήπια ανακοινώνουν ό,τι αντιλήφθηκαν”: 1979-80).

ε. Η δεξιότητα των νηπίων στην “Ανάγνωση” καταγράφεται από τους επιθεωρητές σε ορισμένες εκθέσεις της περιόδου που εξετάζουμε.

Ειδικότερα, την περίοδο 1945-46 ως 1953-54 υπάρχει μόνο μία σχετική καταγραφή, στην έκθεση για το νηπ. Ανθούσας (“Έχουσι συνηθίσει αβιάστως πλείστα τούτων – εις την πρώτην ανάγνωσιν – με καρτέλλες αίτινες έχουν περιεχόμενον εκ της ζωής των – και με τας λέξεις τας δηλωτικές της ονομασίας των διαφόρων αντικειμένων”: 1950-51). Τα νήπια φαίνεται πως έχουν αποκτήσει τη δεξιότητα με πρωτοβουλία της συγκεκριμένης νηπιαγωγού και όχι επειδή έτσι όριζε το αναλυτικό πρόγραμμα.

Συστηματική καταγραφή της εξέλιξης της δεξιότητας συναντούμε στις εκθέσεις του 1954-55 – χρονιά που όπως έχουμε προαναφέρει εφαρμόστηκε δοκιμαστικά το νέο αναλυτικό πρόγραμμα. Καταγράφεται η συγκεκριμένη δεξιότητα στις μισές περίπου εκθέσεις της χρονιάς. Ο επιθεωρητής αναφέρει ότι τα νήπια αναγνωρίζουν μερικά ή όλα τα γράμματα της αλφαβήτου, ενώ δεν αναφέρει ότι τα νήπια είναι σε θέση να διαβάζουν ολόκληρες λέξεις. Τέτοιες αναφορές βρίσκουμε π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Αγιάς (“Γνωρίζουν προφορικώς το πρώτον γράμμα έκαστης λέξεως”: 1954-55), για το νηπ. Ανθούσας (“Γνωρίζουν γράμματα τινά να διαβάζουν”: 1954-55) και για το νηπ. Γκρίκας (“Εκ των ονομάτων των και εκ του χαρτινού πίνακος, εις ό ήτο αναγεγραμμένη η αλφάβητος εμορφώσαμε κατόπιν ασκήσεων, την γνώμην ότι τα του δευτέρου τμήματος ίδια αλλά και του πρώτου τμήματος καλώς κατείχον τα 24 γράμματα”: 1954-55).

Σε άλλα νηπιαγωγεία οι επιθεωρητές κατά την επιθεώρηση δεν μένουν ικανοποιημένοι από την εξέλιξη της συγκεκριμένης δεξιότητας, όπως καταγράφεται στην έκθεση για το νηπ. Κορύτιανης (“Διαπιστώσαμε ότι γνωρίζουν ελάχιστα γράμματα της αλφαβήτου”: 1954-55) και το νηπ. Αγ. Βλασίου (“Ουδέν δε γράμμα της Ελληνικής αλφαβήτου γνωρίζουσιν”: 1954-55). Σε μία περίπτωση, στην έκθεση

για το νηπ. Μεσοποτάμου, ο επιθεωρητής προβαίνει σε συστάσεις (“Συστάσεις και οδηγία: Να προβή εις την εκμάθησιν των νηπίων μερικών γραμμάτων και εις την ανάλυσιν των λέξεων”: 1954-55).

Στην έκθεση για το νηπ. Καστριού-Φαναρίου τονίζεται ότι τα νήπια υποβοηθήθηκαν στην εκμάθησιν των γραμμάτων από τη συνδιδασκαλία με τις πρώτες τάξεις του δημοτικού αλλά και την πείρα της συγκεκριμένης νηπιαγωγού (“Γνωρίζουν και τινα γράμματα. Εις το σημείον τούτο πιστεύομεν ότι μεγάλως τα υποβοήθησε και η διδασκαλία ενίοτε μετά των τάξεων Α΄ και Β΄ [...] Τούτο οφείλεται επί πλέον και εις την πείραν της Νηπιαγωγού, αλλά και εις το γεγονός ότι κατά διάφορα χρονικά διαστήματα διηύθηνε ολόκληρον το Δημοτικόν σχολείον και δη όταν η Περιφέρειά μας δεν είχε προσωπικόν”: 1954-55).

Το 1964-65 καταγράφεται σε μία έκθεση η δεξιότητα των νηπίων στην ανάγνωσιν. Συγκεκριμένα για το νηπ. Πλαταριάς (1964-65) διαβάζουμε: “Ανεγνώριζον μνημονικώς διαφόρους λέξεις”. Από τη συγκεκριμένη καταγραφή προκύπτει πως τα νήπια στο νηπιαγωγείο αυτό δεν μάθαιναν μεμονωμένα τα γράμματα της αλφαβήτου (συνθετική μέθοδος) αλλά πρώτα ολόκληρη τη λέξη (ολική μέθοδος). Τα επόμενα χρόνια δεν αναφέρεται στις εκθέσεις αν τα νήπια έχουν αποκτήσει τη δεξιότητα αυτή.

στ. Η δεξιότητα “Γραφή” καταγράφεται σε ελάχιστες εκθέσεις των ετών 1954-55, 1964-65 και 1969-70. Ακόμη καταγράφεται σε μία έκθεση του 1973-74.

Σε εκθέσεις του 1954-55 αναφέρεται ότι τα νήπια μπορούν να γράφουν γράμματα. Π.χ. για το νηπ. Ανθούσας (“Γνωρίζουν γράμματα τινα να γράφουν”: 1954-55) και για το νηπ. Πάργας (“η ανάλυσις των λέξεων και η γραφή γραμμάτων τινων μας έπεισεν ότι η εργασία του Νηπιαγωγείου τούτου εγένετο βάσει του Α.Π.”: 1954-55). Σε μια περίπτωση (νηπ. Σταυροχωρίου) αναφέρεται πως τα νήπια έγραφαν ολόκληρες λέξεις (“Τα του Β΄ τμήματος εδιδάχθησαν επαρκώς και τινα γράμματα εις τρόπον ώστε να γράφουν ακεραίας λέξεις”: 1954-55).

Σε άλλες εκθέσεις του ίδιου έτους δεν διευκρινίζεται αν τα νήπια μπορούν να γράφουν, ή να αναγνωρίσουν μόνο τα γράμματα, όπως για το νηπ. Μαυρουδίου (“Εδιδάχθησαν και τινα γράμματα της αλφαβήτου”: 1954-55) και για το νηπ. Παραμυθιάς (“έμαθον γράμματα τινα της αλφαβήτου”: 1954-55).

Το 1964-65 τα νήπια δεν γράφουν γράμματα μεμονωμένα αλλά γράφουν ολόκληρη τη λέξη, χωρίς όμως να έχει προηγηθεί συστηματική διδασκαλία, ανάλογη μ΄ εκείνη του δημοτικού σχολείου, όπως φαίνεται από τις εκθέσεις. Π.χ.

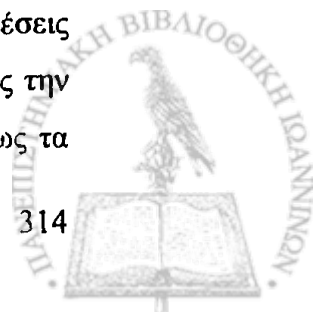

στην έκθεση για το νηπ. Γλυκής (“Έγγραφον κάτωθι των εικονιζόμενων αντικειμένων την λέξιν τούτων ιχνογραφικώς και τελείως μηχανικώς, χωρίς βεβαίως τούτο να προσλαμβάνη την μορφήν της δ/λίας της πρώτης αναγνώσεως”: 1964-65) και το νηπ. Ποταμιάς (“Έγγραφον κάτωθι ιχνογραφημένων αντικειμένων την λέξιν τούτων ιχνογραφικώς, χωρίς η εργασία αύτη να προσλαμβάνη την μορφήν της συστηματικής διδασκαλίας της πρώτης αναγνώσεως”: 1964-65). Το 1969-70 είναι η μόνη από τις επόμενες χρονιές, σε ελάχιστες εκθέσεις της οποίας καταγράφεται η δεξιότητα των νηπίων να γράφουν (2 καταγραφές). Αναφέρεται και εδώ, όπως στις εκθέσεις του 1964-65, ότι τα νήπια γράφουν ολόκληρες λέξεις και μάλιστα αναφέρονται και οι συγκεκριμένες λέξεις που μπορούν και γράφουν τα νήπια. Διαβάζουμε για το νηπ. Πέρδικας (1969-70): “Έγγραφον λέξεις τινας (μαμά, χελιδόνι, Άνοιξι)” και για το νηπ. Αμπελιάς (1969-70): “Γράφουν και τινας λέξεις (ονόματά των, αντικείμενα αιθούσης)”.

Σε μικρό αριθμό εκθέσεων των ετών 1954-55, 1964-65 και 1969-70 αναφέρεται επίσης ότι τα νήπια είναι σε θέση να γράφουν αριθμούς. Π.χ. για το νηπ. Αγιάς (“Γνωρίζουν την γραφήν από του 1-6”: 1954-55) και για το νηπ. Παραμυθιάς (“Έγραψαν τους αριθμούς 1-10”: 1954-55). Το 1973-74 καταγράφεται η συγκεκριμένη δεξιότητα σε μια μόνο έκθεση. Συγκεκριμένα για το Β΄ νηπ. Ηγουμενίτσας αναφέρεται: “Εκ της εξετάσεως των νηπίων εις την γραφήν διεπίστωσα πρόοδον λίαν καλήν”.

ζ. Η καταγραφή γενικών δεξιοτήτων που έχουν αποκτήσει τα νήπια καταγράφεται σε μία ως τρεις εκθέσεις των ετών 1954-55, 1966-67, 1968-69, 1969-70, 1973-74, 1976-77, 1978-79 και 1979-80 και 1980-81. Επιπλέον στις μισές εκθέσεις του 1964-65 και σε περισσότερες από τις μισές εκθέσεις του 1965-66. Πρόκειται για καταγραφές που αφορούν την άσκηση της παρατηρητικότητας και σπάνια της φαντασίας των νηπίων. Συγκεκριμένα βρέθηκε μία καταγραφή το 1954-55, για το νηπ. Πάργας (“η παρατηρητικότης των [...] μας έπεισεν ότι η εργασία του νηπιαγωγείου τούτου εγένετο βάσει του Α.Π.”). Το 1964-65 η άσκηση της παρατηρητικότητας των νηπίων καταγράφεται σε 8 εκθέσεις, όπως π.χ. για το νηπ. Χόικας (“Τα νήπια παρατηρούντα”) και το νηπ. Καρτερίου (“Τα νήπια παρετήρουν”). Ακόμη το 1965-66 η ίδια δεξιότητα καταγράφεται σε 14 νηπιαγωγεία, όπως π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Σπαθαραίων (“Ταύτα παρετήρουν”). Παρόμοια και στις εκθέσεις του 1968-69 και 1969-70, όπως για Α΄ νηπ. Παραμυθιάς (“ήσκησεν τα νήπια εις την παρατήρησιν”: 1968-69) και το Β΄ νηπ. Παραμυθιάς (“Προδιαθέτει καταλλήλως τα

νήπια να παρατηρήσουν”: 1969-70). Από το 1973-74 και ύστερα καταγράφονται σποραδικές αναφορές στην παρατηρητικότητα των νηπίων, όπως για το νηπ. Αργυροτόπου (“Εκ της εξετάσεως των νηπίων εις την άσκησιν παρατηρητικότητος διεπίστωσα πρόοδον των νηπίων καλήν”: 1973-74) και το νηπ. Μονής Ραγίου (“Άσκήθηκε πολύ η παρατηρητικότητά τους”: 1976-77).

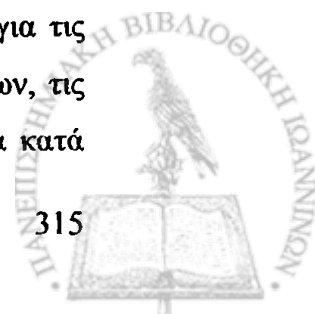
Σε δυο περιπτώσεις γίνεται λόγος για την καλλιέργεια της φαντασίας των νηπίων. Συγκεκριμένα για το νηπ. Νέας Σελεύκειας το 1978-79 και για το νηπ. Καρτερίου το 1980-81 διαβάζουμε: “Τα νήπια με συνδυαστική φαντασία και παρατηρητικότητα [...]”.

Με βάση την προηγούμενη ανάλυση, μπορούμε εύκολα να συμπεράνουμε ότι σε όλη την περίοδο που εξετάζουμε και ιδιαίτερα από το 1945 ως το 1970, το ενδιαφέρον των επιθεωρητών επικεντρώνεται στην κατανόηση και τη χρήση του προφορικού λόγου από τα νήπια. Συνήθως αναφέρεται στις εκθέσεις πως τα νήπια έχουν αποκτήσει την ικανότητα να κατανοούν και να εκφράζονται στην ελληνική γλώσσα, χωρίς ωστόσο να λείπουν και οι περιπτώσεις εκείνες, στις οποίες τονίζεται πως τα νήπια υστερούν στην εκμάθηση της γλώσσας κυρίως εξαιτίας της ξενοφωνίας τους – οι περισσότερες εντοπίζονται την περίοδο 1945-55 και αφορούν ιδιαίτερα τα νήπια του Α΄ τμήματος (μικρά νήπια). Το 1954-55 κυρίως καταγράφεται πως τα νήπια έχουν αποκτήσει την ικανότητα να διαβάζουν και να γράφουν ορισμένα γράμματα του αλφάβητου. Από το 1954-55 επίσης και ως το 1969-70 τα νήπια, σύμφωνα με τους επιθεωρητές, έχουν αποκτήσει δεξιότητα στα ρυθμικά κυρίως αλλά και σε άλλα παιγνίδια και χορούς. Ειδικότερα την περίοδο 1972-75 τονίζεται πως τα νήπια έχουν αποκτήσει ακόμη τη δεξιότητα να ζωγραφίζουν.

Από το 1976 και μετά οι επιθεωρητές περιορίζονται στην καταγραφή και αξιολόγηση της καλλιέργειας ορισμένων δεξιοτήτων, κυρίως γλωσσικών και λιγότερο της φαντασίας και της παρατηρητικότητας, τη συγκεκριμένη ημέρα της επιθεώρησης.

6. Οι στάσεις των νηπίων

Στην υποκατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε και εντάξαμε τις αναφορές για τις στάσεις των νηπίων στο νηπιαγωγείο. Πρόκειται για συμπεριφορές των νηπίων, τις οποίες παρατηρούν και καταγράφουν οι επιθεωρητές είτε μέσα στην αίθουσα κατά

την διάρκεια μιας δραστηριότητας, είτε γενικότερα στο χώρο του νηπιαγωγείου. Η συγκεκριμένη υποκατηγορία συγκεντρώνει το μεγαλύτερο αριθμό καταγραφών συγκριτικά με τις υπόλοιπες υποκατηγορίες της γενικής κατηγορίας “Νήπια”.

Αναλυτικότερα, καταγράφονται οι ακόλουθες στάσεις:

α. Η προσοχή και το ενδιαφέρον των νηπίων κατά την πραγματοποίηση μιας δραστηριότητας. Ανευρίσκεται σε 56 συνολικά εκθέσεις. Συγκεκριμένα την περίοδο 1945-46 ως 1953-54 οι συγκεκριμένες στάσεις εντοπίζονται σε λίγες εκθέσεις (από 1-4 την κάθε σχολική χρονιά, ενώ το 1945-46 και το 1949-50 δεν υπάρχουν σχετικές αναφορές).

Στις περισσότερες από τις εκθέσεις αυτές οι επιθεωρητές αξιολογούν θετικά το ενδιαφέρον και την προσοχή με την οποία παρακολουθούν τα νήπια τις δραστηριότητες, που πραγματοποιούνται κατά τη διάρκεια της επιθεώρησης. Π.χ. στο νηπ. Γκρίκας (“Τα νήπια φαίνονται προσηλωμένα εις την διδασκαλίαν [...] Δεν παρατηρήθη κάματος και απόκλιση της προσοχής των. Το διαφέρον των αρκετά καλόν”: 1946-47) και στο νηπ. Μαυρουδίου (“Τα νήπια κρέμονται κυριολεκτικώς από το στόμα της”: 1946-47). Στο νηπ. Πέστιανης (1950-51), ο επιθεωρητής επισημαίνει και πάλι, όπως και σε έκθεση προηγούμενης χρονιάς, ότι τα νήπια έχουν τη συγκεκριμένη στάση: “Κατ’ αυτόν τον τρόπον συζητούνται και απασχολούμενα – έχουν αιχμαλωτισμένον το ενδιαφέρον των και την προσοχήν των”. Παρόμοια είναι η εικόνα των νηπίων και στο νηπ. Μαργαριτίου (“Τα νήπια καλώς συγκρατούν την προσοχή των”: 1952-53).

Σε ορισμένα νηπιαγωγεία, σύμφωνα με τους επιθεωρητές, το ενδιαφέρον των νηπίων για τις καθορισμένες δραστηριότητες εμφανίζεται μειωμένο. Π.χ. για το νηπ. Νέας Σελεύκειας (“Τα νήπια εν τέλει περί άλλων ετύρβαζον και ουχί εις τα υπό της Νηπ/γού επιτασσόμενα”: 1947-48). Όπως προκύπτει από τις εκθέσεις, την ευθύνη για τη στάση αυτή των νηπίων φέρει η νηπιαγωγός, όταν δεν εναλλάσσει τις δραστηριότητες, δεν ασχολείται με επίκαιρα θέματα, επαναλαμβάνει τα ίδια και πολυλογεί. Π.χ. για το νηπ. Πλαταριάς (“Το παρατηρηθέν είναι ότι δεν εποίκιλλε την διδασκαλίαν της με χάριν και δεν επώφελείτο εγκαίρως επικαίρων θεμάτων δια να εγείρη το διαφέρον των νηπίων και δια να κρατήση την ανάλογον προσοχήν”: 1946-47) και για το νηπ. Νέας Σελεύκειας (“δεν έχει καταβληθή η δέουσα προσπάθεια και τα νήπια φαίνονται αδιάφορα ως εάν πρώτην φοράν ακούουν τα λεγόμενα υπ’ αυτής”: 1950-51).

Στις εκθέσεις της περιόδου 1954-55 ως 1966-67 ο αριθμός των καταγραφών για το ενδιαφέρον και την προσοχή των νηπίων ποικίλει (από 0 ως 4). Από τις περισσότερες καταγραφές της περιόδου προκύπτει πως το ενδιαφέρον των νηπίων παρουσιάζεται αυξημένο. Π.χ. για το νηπ. νηπ. Ποταμιάς (“Παρακολουθούν ταύτην μετ’ ενδιαφέροντος και προσοχής”: 1964-65) και το νηπ. Νέας Σελεύκειας (“Τα νήπια παρηκολούθησαν με κατανυκτικήν σιγήν και με έκδηλον το ενδιαφέρον των”: 1965-66). Αντίθετα, για το νηπ. Σπαθαραίων (1965-66) αναφέρεται: “ελάχιστα παρακολουθούν”. Ακόμη στην έκθεση για το νηπ. Λαδοχωρίου (1964-65) το ενδιαφέρον των νηπίων προκαλείται, ύστερα από παρέμβαση του επιθεωρητή: “Εις το σημείον αυτό ο κ. Γενικός εγείρεται και λέγει εις τα νήπια να παρατηρήσουν την επί του τοίχου ανηρτημένην εικόνα [...] προκαλείται το ενδιαφέρον των”.

Στις εκθέσεις των ετών 1968-69 και 1969-70 φαίνεται να δίνεται περισσότερη σημασία από τους επιθεωρητές στις στάσεις αυτές των νηπίων, καθώς υπάρχει σχετική καταγραφή στις μισές περίπου εκθέσεις της κάθε χρονιάς. Τα νήπια στις περισσότερες εκθέσεις φαίνεται να παρακολουθούν, χάρη στους κατάλληλους χειρισμούς των νηπιαγωγών. Το ύφος, οι κινήσεις, η στοργή που περιβάλλουν τα νήπια, η χρήση εποπτείας είναι μερικοί από τους παράγοντες, που συντελούν στο να συγκρατείται η προσοχή των νηπίων. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Λάκκας (“Διήγειρον το διαφέρον των νηπίων, άτινα και παρηκολούθουν”: 1968-69) και το Α’ νηπ. Παραμυθιάς (“Το ύφος της, οι μορφασμοί του προσώπου της, αι κινήσεις των χειρών της και οι χρωματισμοί της φωνής της συνεκράτησαν το διαφέρον του τμήματος μέχρι τέλους ζωηρόν και αμείωτον”: 1968-69).

Παρόμοιες καταγραφές εντοπίζονται και την επόμενη χρονιά. Ιδιαίτερα τονίζεται ότι παρακολουθούν τα νήπια του Β’ τμήματος. Π.χ. για το νηπ. Φασκομηλιάς (“Η στοργή, η προσήνεια, η εποπτική διδασκαλία και η μελωδική άσις του άσματος συνεκράτησαν αμείωτον την προσοχήν και το διαφέρον ίδια των νηπίων του Β’ τμήματος”: 1969-70) και το νηπ. Αμπελιάς (“Δια πάντων των εκτεθέντων, αλλά και της επαρκούς χρήσεως της εποπτείας, κατώρθωσε και συνεκράτησε αμείωτον την προσοχήν των νηπίων της, ίδια του Β’ τμήματος”: 1969-70). Σε μία περίπτωση και συγκεκριμένα στην έκθεση για το νηπ. Νέας Σελεύκειας (1968-69) το ενδιαφέρον των νηπίων έχει ατονήσει, όπως διαβάζουμε στη σχετική έκθεση: “Κατά την φάσιν όμως ταύτην έρριψε το βάρος της προσοχής της προς τα νήπια της δεξιάς πτέρυγας με αποτέλεσμα, πολλά εκ των υπολοίπων να παραμένουν αδιάφορα. Τρία μάλιστα εκ τούτων έγειραν την κεφαλήν των επί του γραφείου του θρανίου των δι’

ύπνον”. Τα επόμενα χρόνια και έως το 1976-77 η συγκεκριμένη στάση δεν καταγράφεται στις εκθέσεις.

Την περίοδο 1976-77 ως 1980-81 οι αναφορές στην προσοχή και το ενδιαφέρον των νηπίων κατά την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων εντοπίζεται σε λίγες εκθέσεις, κυρίως σε εκθέσεις για τα νηπιαγωγεία της Ηγουμενίτσας. Οι περισσότερες καταγράφονται το 1979-80. Σε όλες τις εκθέσεις το ενδιαφέρον των νηπίων για τις δραστηριότητες αξιολογείται θετικά. Π.χ. για το νηπ. Ποταμιάς (“Τα νήπια παρακολούθησαν με ενδιαφέρον”: 1976-77) και το Γ’ νηπ. Ηγουμενίτσας (“Τα νήπια με ενδιαφέρον και προσοχή ακούν”: 1979-80).

Σε άλλες εκθέσεις, του 1978-79 και 1980-81, αναφέρεται ότι μέσα από τη διδασκαλία τα νήπια αποκτούν νέα ενδιαφέροντα. Π.χ. για το νηπ. Αγοράς (“Τα νήπια απέκτησαν ικανοποιητικά νέα χρήσιμα διαφέροντα”: 1978-79) και στο Γ’ νηπ. Ηγουμενίτσας (“Αναπτύχθηκαν τα νηπιακά διαφέροντα”: 1978-79). Τέλος σε μια έκθεση (νηπ. Σκορπιώνας 1978-79) αναφέρεται ότι “δεν αναπτύχθηκαν πολύ τα παιδικά διαφέροντα”.

β. Η συμμετοχή και η προθυμία των νηπίων κατά την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων καταγράφεται σε 148 εκθέσεις συνολικά. Ειδικότερα, το διάστημα 1945-46 ως 1953-54 οι συγκεκριμένες στάσεις καταγράφονται σε λίγες εκθέσεις κάθε σχολικής χρονιάς (από 0 ως 4), αν εξαιρέσουμε το 1952-53 που καταγράφονται σε 7 εκθέσεις.

Σε ορισμένες από τις εκθέσεις αυτές τα νήπια περιγράφονται από τους επιθεωρητές γενικά ως “πρόθυμα”. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Ανθούσας (“Είναι πρόθυμα”: 1946-47) και το νηπ. Αγιάς (“Ευρέθησαν [...] πρόθυμα”: 1947-48). Ακόμη για το νηπ. Ανθούσας (1950-51) τονίζεται πως η προθυμία των νηπίων να συμμετέχουν στις δραστηριότητες του νηπιαγωγείου οφείλεται στις προσπάθειες της νηπιαγωγού: “έναντι της μεγάλης προσπάθειας – με την οποία κατώρθωσε ώστε τα νήπια να [...] καταστούν πρόθυμα”.

Σε άλλες εκθέσεις διαβάζουμε πως τα νήπια συμμετέχουν με προθυμία σε μια συγκεκριμένη δραστηριότητα (συνήθως στη συζήτηση, αλλά και στο τραγούδι ή τη χειροτεχνία). Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Καρβουναρίου (“Τραγουδούν προθύμως”: 1946-47) και το νηπ. Πέρδικας (“Τα νήπια ζωηρώς συμμετέχουν εις την συζήτησιν”: 1947-48).

Την περίοδο 1954-55 ως 1969-70 αυξάνεται ο αριθμός των εκθέσεων της κάθε σχολικής χρονιάς, στις οποίες καταγράφεται η προθυμία των νηπίων να συμμετέχουν

στις δραστηριότητες του νηπιαγωγείου. Σε μικρό αριθμό εκθέσεων τα νήπια χαρακτηρίζονται γενικά ως “πρόθυμα”. Π.χ. για το νηπ. Νέας Σελεύκειας (“Τα νήπια είναι πρόθυμα”: 1954-55) και το Β΄ νηπ. Παραμυθιάς (“Εκ της συνδιαλέξεώς μας μετά των νηπίων διεκρίναμεν ότι ταύτα είναι πρόθυμα”: 1968-69).

Στις περισσότερες εκθέσεις καταγράφεται ο βαθμός συμμετοχής των νηπίων σε μια δραστηριότητα (συνήθως στη συζήτηση αλλά και στο τραγούδι ή στο χορό). Π.χ. για το νηπ. Μεσοποτάμου (“Εχόρευσαν και ετραγούδησαν με προθυμίαν”: 1954-55) και το νηπ. Ζερβοχωρίου (“Μετείχον ζωηρώς εις την συζήτησιν και ελάμβανον μέρος άπαντα εις αυτήν”: 1966-67).

Σε ορισμένες περιπτώσεις τα νήπια του Α΄ τμήματος έχουν διαφορετική στάση από εκείνα του Β΄. Π.χ. για το νηπ. Σεβαστού (“Τα του Β΄ τμήματος μετέχουν ζωηρώς εις την συζήτησιν, του δε Α΄ τμήματος τα περισσότερα ακροώντο παθητικώς, παρά τας προσπαθείας υπό της Ν/γού δια την υποκίνησιν και του διαφέροντος τούτων”: 1964-65) και το νηπ. Καρβουναρίου (“Εις την συζήτησιν συμμετείχον κυρίως τα νήπια του Β΄ τμήματος, ενώ τα περισσότερα εκ του Α΄ τοιούτου απαθώς ηκροώντο”: 1965-66).

Σε άλλες εκθέσεις αναφέρεται πως συμμετέχει στις δραστηριότητες ένα μέρος των νηπίων, τα οποία χαρακτηρίζονται “ευφυή” από τον επιθεωρητή. Π.χ. για το νηπ. Παραμυθιάς (“Εις την συζήτησιν, όμως, το πλείστον της τάξεως δεν ελάμβανε μέρος, η δε εργασία εγένετο μόνον με τους ευφυείς μαθητάς, οι δε λοιποί ηκροώντο απαθώς και αθορύβως”: 1964-65”) και για το νηπ. Σπαθαραίων (“Τα νήπια κατά το πλείστον ακροώντο απαθώς και ελάχιστα παρακολουθούν”: 1965-66). Παρόμοιες καταγραφές βρίσκουμε και στις εκθέσεις των επόμενων ετών. Το διάστημα 1972-73 ως 1974-75, σε μία έκθεση γίνεται αναφορά για τη συμμετοχή των νηπίων. Πρόκειται για το νηπ. Παγκρατίου (“Τα νήπια μετέχουν της συζητήσεως”: 1972-73).

Από το 1976-77 και μετά οι συγκεκριμένες στάσεις των νηπίων καταγράφονται σε μικρό αριθμό εκθέσεων των ετών 1976-77 και 1979-80. Αντίθετα, καταγράφεται στο μεγαλύτερο μέρος των εκθέσεων των ετών 1977-78, 1978-79 και 1980-81. Την εποχή αυτή οι επιθεωρητές σχολιάζουν θετικά τη συμμετοχή των νηπίων στις δραστηριότητες. Στην έκθεση για το νηπ. Ζερβοχωρίου (“Τα νήπια πήραν ενεργό μέρος στο μάθημα”: 1977-78) και το Α΄ νηπ. Ηγουμενίτσας (“Τα παιδιά με πολύ ενδιαφέρον πήραν μέρος στο μάθημα”: 1977-78). Παρόμοια και στις περισσότερες εκθέσεις του 1978-79, όπως για το νηπ. Πέρδικας (“Η συμμετοχή των νηπίων ήταν ικανοποιητική και έγινε με προθυμία”: 1978-79) και για το νηπ.

Μαργαριτίου (“Η συμμετοχή των νηπίων ήταν καθολική και αυθόρμητη”: 1978-79). Σε δύο εκθέσεις του έτους 1978-79 επισημαίνεται πως η συμμετοχή των νηπίων δεν είναι ικανοποιητική. Στην έκθεση για το νηπ. Συβότων (“Η συμμετοχή των νηπίων υπήρξε αρκετά καλή αλλά χωρίς προθυμία”: 1978-79) και το νηπ. Σκορπιώνας (“Η συμμετοχή των νηπίων ήταν περιορισμένη. Έγινε με λίγα παιδιά”: 1978-79).

Στις εκθέσεις του 1979-80 καταγράφεται η συμμετοχή των νηπίων στη διδασκαλία ή στη συζήτηση. Π.χ. για το νηπ. Χόικας (“Τα νήπια συμμετείχαν με ενθουσιασμό στη διδ/λία”: 1979-80) και το νηπ. Καστρίου (“Τα νήπια συμμετείχαν στη συζήτηση”: 1979-80). Το 1980-81 η κρίση των επιθεωρητών για συμμετοχή των νηπίων είναι σε όλες τις εκθέσεις με τον ίδιο τρόπο διατυπωμένη, όπως για το νηπ. Μαζαρακιάς (“Η συμμετοχή των νηπίων ήταν καθολική”: 1980-81).

γ.-Η ελεύθερη έκφραση, το θάρρος και ο αυθορμητισμός, με τον οποίο κινούνται τα νήπια στο χώρο του νηπιαγωγείου, καταγράφεται σε 183 συνολικά εκθέσεις. Οι συγκεκριμένες στάσεις την περίοδο 1945-46 ως 1953-54 καταγράφονται σε λίγες εκθέσεις (από 2 ως 6 κάθε σχολική χρονιά). Στις εκθέσεις αυτές σχολιάζεται κυρίως κατά πόσο τα νήπια εκφράζονται, μιλούν ή συζητούν με τρόπο ελεύθερο και αυθόρμητο. Π.χ. για το νηπ. Πάργας (“Έχουν θάρρος, εκφράζονται ελευθέρως”: 1945-46) και το νηπ. Γκρίκας (“Έχουν συνηθίσει εις την ελευθέραν διατύπωσιν των αποριών των”: 1946-47).

Σε άλλες εκθέσεις αναφέρεται ότι τα νήπια διηγούνται ή απαγγέλλουν με αυθορμητισμό ή με θάρρος, όπως στην έκθεση για το νηπ. Μαυρουδίου (“Διηγούνται αυθορμήτως”: 1945-46) και το νηπ. Μαργαριτίου (“Μερικά νήπια απήγγειλαν ολίγα ποιήματα με θάρρος”: 1948-49). Σε μικρό αριθμό εκθέσεων αναφέρεται πως τα νήπια τραγουδούν ελεύθερα ή αυθόρμητα, όπως για το νηπ. Πάργας (“Ελευθέρως τραγουδούν και εργάζονται”: 1949-50) και το νηπ. Αγ. Βλασίου (“Τραγουδούν αυθορμήτως”: 1951-52).

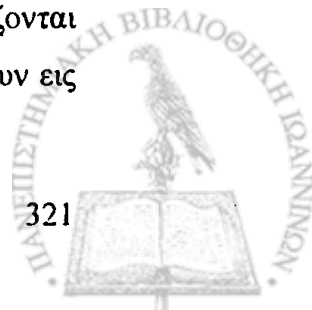
Σε ορισμένες εκθέσεις, μέσα από τη γενική εικόνα των νηπίων στο χώρο του νηπιαγωγείου, οι επιθεωρητές συμπεραίνουν ότι τα νήπια έχουν θάρρος. Π.χ. για το νηπ/φείο Καστρίου (“Έχουν θάρρος και γενικώς παρουσιάζονται με εκδηλώσεις ζωής”: 1947-48) και το νηπ. Πάργας (“την όλην εργασίαν χαρακτηρίζει αυθορμητισμός και βουλητικά εκδηλώσεις”: 1952-53).

Σε ορισμένες περιπτώσεις η γενική εικόνα των νηπίων φανερώνει, σύμφωνα με τους επιθεωρητές, ότι τα νήπια δεν κινούνται ελεύθερα και με θάρρος, ή δεν εκφράζονται ελεύθερα. Παρουσιάζονται τότε δειλά και συνεσταλμένα σε μεγαλύτερο

ή μικρότερο βαθμό. Π.χ. για το νηπ. Αγ. Βλασίου (“Τα νήπια ήταν συνεσταλμένα και μάλλον δειλά”: 1946-47) και το νηπ. Ανθούσας (“Κατά την διήγησιν δεν δύνανται απολύτως ελεύθερα να εκφραστούν”: 1948-49).

Μέσα από τις εκθέσεις της εποχής προκύπτει η ρητή αξίωση τα νήπια να κινούνται ελεύθερα και να εκφράζονται με θάρρος και αυθορμητισμό στο νηπιαγωγείο και γι’ αυτό η νηπιαγωγός οφείλει να ασκήσει τα νήπια προς την κατεύθυνση αυτή και να τους καλλιεργήσει τις στάσεις αυτές. Άλλωστε, όπως τονίζεται, η απασχόληση των νηπίων στο νηπιαγωγείο δεν θα πρέπει να έχει το χαρακτήρα των μαθημάτων του δημοτικού σχολείου. Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα από την έκθεση για το νηπ. Γραικοχωρίου (1948-49): “Φαίνεται ότι δεν έχουν εθισθή ελευθέρως να κινούνται αλλά γενικώς η απασχόλησις λαμβάνει χαρακτήρα μαθήματος [...] Η απασχόλησις με τα νήπια να λαμβάνη αφελή παιδικόν χαρακτήρα ώστε να μη δεσμεύονται αι φυσικαί κινήσεις των παιδιών εις βλάβην της εξελίξεώς των. Ετονίσθη ότι δεν είναι μάθημα η απασχόλησις με τα νήπια – ώστε να φέρη κάπως τον τύπον της σοβαρωτέρας ασχολίας – αλλά χαρά – τρέξιμο – γέλιο – τραγούδι – απασχόλησις δηλ. μεταπίπτουσα κατά μικρά χρονικά διαστήματα από ενός ενδιαφέροντος εις έτερον, ίνα αποφεύγηται σωματική και πνευματική κόπωσις”. Ο επιθεωρητής επανέρχεται στο ίδιο θέμα μερικά χρόνια αργότερα, όπως διαβάζουμε στην έκθεση για το ίδιο νηπιαγωγείο, στο οποίο υπηρετεί η ίδια νηπιαγωγός: “Εκείνο όμως που παρατηρεί τις είναι μία φυσική δειλία των νηπίων εις το εκφράζεσθαι σχετικώς ελευθέρως. Δεν δυνάμεθα να είπωμεν κατηγορηματικώς εάν τούτο προέρχεται από ανεπαρκή άσκησιν ή από την παρουσίαν μας. Φοβούμεθα ότι συμβαίνει το πρώτον και τούτο το συμπεραίνομεν εκ του γεγονότος ότι μικρόν ποσοστόν νηπίων εξωτερικεύετο ευχερώς” (νηπ. Γραικοχωρίου, 1951-52).

Τα χρόνια 1954-55 ως 1965-66 η ελευθερία, το θάρρος και ο αυθορμητισμός των νηπίων καταγράφονται, όπως και το προηγούμενο διάστημα σε μικρό αριθμό εκθέσεων, ενώ το 1966-67 δεν υπάρχει σχετική καταγραφή. Ο αριθμός των εκθέσεων που εμπεριέχουν αναφορές για τις συγκεκριμένες στάσεις των νηπίων αυξάνεται το 1968-69 και το 1969-70. Στις περισσότερες από τις εκθέσεις αυτές αναφέρεται ότι τα νήπια έχουν θάρρος, εκφράζονται αυθόρμητα ή κινούνται ελεύθερα στο χώρο του νηπιαγωγείου. Π.χ. για το νηπ. Τουρκοπάλουκου (“Χαρακτηριστικό ήτο το θάρρος των”: 1954-55), το νηπ. Καρτερίου (“Ανακοινώνουν ελευθέρως [...] εκφράζονται αυθορμητώς”: 1964-65) και το νηπ. Μεσοβουνίου (“Πάντα τα νήπια προβαίνουν εις

ανακοινώσεις με αυθορμητισμόν”: 1965-66). Παρόμοια είναι η εικόνα των νηπίων και τα επόμενα χρόνια.

Σε μικρό αριθμό εκθέσεων των ετών 1964-65 και 1965-66 αναφέρεται ότι τα νήπια ενεργούν με δική τους πρωτοβουλία, αυτενεργούν. Π.χ. για το νηπ. Ραχουλίου (“αυτενεργώς κτώνται τας γνώσεις”: 1964-65) και το νηπ. Χόικας (“αυτενεργώς προσκτώνται τας γνώσεις”: 1964-65).

Τέλος, σε ελάχιστες εκθέσεις της περιόδου 1954-55 ως 1969-70 καταγράφεται πώς τα νήπια παρουσιάζονται συνεσταλμένα ή χωρίς θάρρος. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Μεσοποτάμου (“εν τω πρώτω τμήματι [...] με κάποιαν συστολήν [...] μας απάντησαν”: 1954-55) και το νηπ. Μορφίου (“Παρουσιάζουν συστολή τα 5 εκ των νηπίων”: 1968-69).

Την τριετία 1972-73 ως 1974-75 οι συγκεκριμένες στάσεις καταγράφονται σε 1-3 εκθέσεις της κάθε χρονιάς. Στις εκθέσεις αυτές σημειώνεται ότι τα νήπια εκφράζονται ελεύθερα κατά την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων (του προφορικού λόγου, της ζωγραφικής και άλλων). Π.χ. για το νηπ. Σεβαστού (“Αυτοεκφράζονται καλώς δια του σχεδίου, του προφορικού λόγου και λοιπών εκδηλώσεων”: 1973-74) και το νηπ. Καταβόθρας (“Ομιλούν με θάρρος”: 1974-75).

Από το 1976-77 και μετά ο αριθμός των εκθέσεων, που καταγράφονται οι στάσεις αυτές αυξάνεται και ορισμένα χρόνια φτάνει το 100% των εκθέσεων. Οι επηρεωρητές τονίζουν στις περισσότερες από τις εκθέσεις ότι με αυθορμητισμό τα νήπια συμμετέχουν στις δραστηριότητες. Π.χ. για το νηπ. Μαυρουδίου (“Τα νήπια πήραν αυθόρμητα μέρος στο μάθημα”: 1976-77) και το νηπ. Καρτερίου (“Η συμμετοχή των νηπίων ήταν αυθόρμητη”: 1980-81).

Την εποχή αυτή καταγράφεται κυρίως πως τα νήπια εκφράζονται στον προφορικό λόγο ελεύθερα και με θάρρος. Π.χ. για το νηπ. Προδρομίου (“Τα νήπια εκφράσανε ελεύθερα τις υποκειμενικές τους εντυπώσεις και βιώματα”: 1976-77) και για το νηπ. Μαυρουδίου (“τα νήπια που θαρρετά συζήτησαν”: 1978-79). Καταγράφεται επίσης πως τα νήπια εκφράζονται ελεύθερα με τη ζωγραφική, όπως για το νηπ. Κρυόβρυσης (“Τα νήπια ελεύθερα ζωγράφισαν”: 1976-77) και το Α' νηπ. Ηγουμενίτσας (“Τα παιδιά ιχνογράφησαν ελεύθερα”: 1977-78).

δ. Η ζωντάνια και η ενεργητικότητα και η ευκινησία με τις οποίες τα νήπια συμπεριφέρονται στο νηπιαγωγείο καταγράφεται σε 125 εκθέσεις των σχολικών ετών 1945-46 ως 1954-55 και 1964-65 ως 1969-70. Οι συγκεκριμένες στάσεις δεν καταγράφονται σε καμία έκθεση μετά το 1970-71. Ειδικότερα, το διάστημα 1945-46

ως 1953-54 σε περισσότερες από τις μισές εκθέσεις της κάθε χρονιάς υπάρχουν αναφορές για την ενεργητικότητα, τη ζωντάνια και την ευκινησία των νηπίων (εξαιρείται το 1945-46, όπου υπάρχει μία σχετική καταγραφή). Την περίοδο αυτή φαίνεται να υπάρχει έντονο ενδιαφέρον για τις στάσεις αυτές, γιατί συναρτώνται άμεσα με την υγεία των νηπίων, η οποία σε πολλές περιπτώσεις ήταν επισφαλής.

Στις εκθέσεις αναφέρεται κυρίως πως τα νήπια είναι ζωηρά, ευκίνητα και ενεργητικά. Π.χ. για το νηπ. Πέρδικας (“Ευρέθησαν ζωηρά και ευκίνητα”: 1946-47), για το νηπ. Λαδοχωρίου (“Τα νήπια εφαινοντο μάλλον ενεργητικά”: 1946-47) και το νηπ. Νέας Σελεύκειας (“ζωηρότητα και ευκινησία παρατηρήσαμεν εις το τμήμα του Νηπιαγωγείου το οποίον διδάσκει”: 1946-47). Παρόμοιες αναφορές βρίσκουμε και τις επόμενες χρονιές.

Σε άλλες περιπτώσεις η πραγματοποίηση μιας δραστηριότητας (όπως συζήτηση, διήγηση, απαγγελία, τραγούδι, παιχνίδια) διεξάγεται με ζωντάνια και ενεργητικότητα, σύμφωνα με τους επιθεωρητές. Π.χ. για το νηπ. Μαυρουδίου (“Διηγούνται με [...] ζωήν. Απήγγειλαν με ζωηρότητα και με τόνον”: 1945-46), για το νηπ. Πλαταριάς (“Τα νήπια μετά ζωηρότητος και κινήσεων ομιλούντα την ελληνικήν [...] Τα μικρά νήπια έπαιξαν και ετραγούδησαν μετά ζωηρότητος”: 1947-48) και για το νηπ. Καρβουναρίου (“Απασχολούνται ενεργητικώς”: 1947-48).

Σε μικρό αριθμό εκθέσεων, σύμφωνα με την άποψη των επιθεωρητών, τα νήπια φαίνεται να υστερούν σε ζωντάνια και ενεργητικότητα, όπως για το νηπ. Καστριού (“Ευρέθησαν [...] με άτονον χαρακτήρα και διακρινόμενα δια νωθρότητα”: 1946-47) και το νηπ. Νέας Σελεύκειας (“Πάντως όμως ήσαν άτονα και δυσκίνητα”: 1947-48). Σε ορισμένες περιπτώσεις οι επιθεωρητές προβαίνουν σε συστάσεις προς τη νηπιαγωγό, όπως στην έκθεση για το νηπ. Αγ. Βλασίου (“και ν’ αποκτήσουν τα νήπια την έξιν της ζωηρότητος.”: 1946-47).

Στις εκθέσεις τονίζεται επίσης ότι η ζωηρότητα των νηπίων θα πρέπει να βρίσκεται μέσα σε ορισμένα πλαίσια και να μην ξεπερνά κάποια όρια. Διαβάζουμε χαρακτηριστικά στην έκθεση για το νηπ/φείο Πάργας (1948-49): “Τα νήπια είναι μεν ζωηρά πλην όμως άνευ συνοχής ενεργειών και ζωής εν τω Νηπιτροφείω”. Παρόμοια είναι η διατύπωση και στις εκθέσεις επόμενων ετών για το ίδιο νηπιαγωγείο: “Είναι όμως πολύ ζωηρά, μη επιτρεπομένου, μέχρι βαθμού ανησυχιών”: 1952-53 και “θα κουρασθή πολύ ακόμη η εργαζόμενη νυν νηπιαγωγός μέχρις ότου συνηθίση τα νήπια εις πλαίσια ευκοσμίας και ζωηρότητος επιβαλλομένης παιδαγωγικώς και ψυχολογικώς”: 1953-54.

Από το 1954-55 ως το 1969-70 ο αριθμός των εκθέσεων κάθε σχολικής χρονιάς, που εμπεριέχουν αναφορά γι' αυτές τις στάσεις των νηπίων, μειώνεται. Συγκεκριμένα η ζωντάνια και ενεργητικότητα των νηπίων καταγράφονται την εποχή αυτή σε λιγότερες από τις μισές εκθέσεις κάθε χρονιάς. Συνήθως στις εκθέσεις αυτές τα νήπια χαρακτηρίζονται ως ζωηρά από τους επιθεωρητές, στον ένα ή στον άλλο βαθμό. Π.χ. για το νηπ. Πάργας (“Τα νήπια ευρέθησαν λίαν ζωηρά”: 1954-55) και για το νηπ. Γλυκής (“Είναι σχετικώς ζωηρά”: 1968-69).

Αλλοτε αναφέρεται πως τα νήπια μιλούν με ζωηρότητα. Π.χ. για το νηπ. Ραχουλίου (“Συνδιελέχθημεν και ημείς μετά των νηπίων, άτινα απήντον ζωηρώς”: 1964-65) και το νηπ. Λάκκας (“Μετείχον ζωηρώς των συζητήσεων”: 1968-69).

Σε ελάχιστα νηπιαγωγεία τα νήπια δεν συμπεριφέρονται με την απαιτούμενη από τους επιθεωρητές ζωηρότητα, όπως διαβάζουμε στην έκθεση για το νηπ. Αγ. Βλασίου (“Δεν παρατηρήθη όμως ζωηρότης εκ μέρους των νηπίων”: 1954-55) και το νηπ. Σεβαστού (“Εν τούτοις δεν απέκτησαν εισέτι όλα [...] ζωηρότητα”: 1969-70).

ε. Η ησυχία, η τάξη και η πειθαρχία των νηπίων καταγράφεται σε μικρό αριθμό εκθέσεων – υπάρχουν 22 καταγραφές που αφορούν τις στάσεις αυτές. Οι καταγραφές αυτές εντοπίζονται σε εκθέσεις των ετών 1947-48, 1948-49, 1951-52, 1952-53, 1953-54, 1954-55, 1964-65, 1965-66, 1968-69, 1969-70. Στις εκθέσεις των υπόλοιπων ετών δεν υπάρχουν σχετικές αναφορές. Συνήθως τα νήπια περιγράφονται ως ήσυχα, πειθαρχημένα και τακτικά. Π.χ. για το νηπ. Ηγουμενίτσας (“Τα νήπια είναι πειθαρχημένα”: 1948-49) και το νηπ. Καστρίου (“Προξενεί ευάρεστον συναίσθημα η τάξις των”: 1948-49). Μερικά χρόνια αργότερα (1952-53) στην έκθεση για το νηπ. Ηγουμενίτσας (1952-53) διαβάζουμε: “Γενικώς παρατηρείται πειθαρχημένη ελευθερία εντός της τάξεως”.

Σε ορισμένες εκθέσεις τονίζεται από τους επιθεωρητές η ησυχία που επικρατεί στην αίθουσα κατά τη διάρκεια μιας αφήγησης. Π.χ. για το νηπ. Παραμυθιάς (“οι δε λοιποί ηκροώντο αθορύβως”: 1964-65) και το νηπ. Νέας Σελεύκειας (“Τα νήπια παρηκολούθουν με κατανοκτικήν σιγήν”: 1965-66).

Το 1954-55 οι νηπιαγωγοί ασκούν τα νήπια στην ησυχία και την πειθαρχία με την “άσκηση της σιωπής”, όπως για το νηπ. Αγιάς (“Μετ’ ολίγον δεν ηκούσθη ούτε ο παραμικρός ψίθυρος, διότι η Νηπιαγωγός εφήρμοσε την άσκησιν ‘σιωπή’ ”: 1954-55) και το νηπ. Πάργας (“Με αριστοτεχνίαν εφήρμοσεν ενώπιόν μας την άσκησιν ‘Σιωπή’ ”: 1954-55).

Η υπερβολική όμως πειθαρχία έρχεται σε αντίθεση με το ρόλο του νηπιαγωγείου, όπως τον αντιλαμβάνονται οι επιθεωρητές, άποψη που αποτυπώνεται καθαρά στις εκθέσεις τους. Π.χ. για το νηπ. Αγ. Βλασίου (“Γέλος ν’ αποφεύγεται ο τύπος του σχολείου δια τα νήπια και να μην μένουσι ταύτα καθηλωμένα”: 1946-47) και το νηπ. Καστρίου (“Τα νήπια πειθαρχημένα εις τάξιν σχολείου [...] αντί να ευρίσκονται εις το ύπαιθρον και να συλλέγουν λουλούδια, να τρέχουν, να πηδούν και ν’ ασχολούνται με θέματα επίκαιρα και ανάλογα με την όρεξίν των”: 1951-52).

Σε λίγες περιπτώσεις καταγράφεται και αξιολογείται αρνητικά από τους επιθεωρητές, η αταξία ή ο θόρυβος των νηπίων. Π.χ. για το νηπ. Ηγουμενίτσας (“δισπάσθη η προσοχή των εις βαθμόν ώστε να παρατηρείται σχετική αταξία”: 1947-48), για το νηπ. Νέας Σελεύκειας (“Εκ της δημιουργίας μικρού επεισοδίου μεταξύ των νηπίων θα ηδύνατο να επωφεληθή και να διδάξη περί [...] της τάξεως εντός της αιθούσης και τόσα άλλα”: 1951-52) και το νηπ. Γραικοχωρίου (“Φρονούμεν ότι κατά την τακτικήν αυτήν μάλλον τα νήπια σήμερα και οι μαθηταί της αύριον ρέπουν εις πολυλογία – θόρυβον και επιπολαιότητα”: 1953-54).

Το 1968-69 και 1969-70 οι περιγραφές των επιθεωρητών γίνονται πιο αναλυτικές, φανερώνοντας έτσι τη δυσαρέσκειά τους για το θόρυβο ή την αταξία που επικρατούσε στα νηπιαγωγεία. Π.χ. για το νηπ. Παραποτάμου (“Δεν ηδυνήθη όμως να καθησυχάση τινά εκ των πλέον ζωηρών, τα οποία δια της ανόδου επί των καθισμάτων των, των κτυπημάτων των ποδών των και της οξύτατης των φωνής παρηνώχλουν ταύτην και τα λοιπά νήπια. Εν μάλιστα εκ των θορυβούντων, το οποίον δεν ήτο εγγεγραμμένον εις το Μαθητολόγιον, εκινείτο συνεχώς εν τη αιθούση”: 1968-69). Παρόμοια για το νηπ. Μαζαρακιάς (“Δεν ηδυνήθη να επιτύχη την οφειλομένην ευταξίαν και πειθαρχίαν μεταξύ ενίων νηπίων. Ούτω ο Σπύρος συνεχώς διεπληκτίζετο με τον Δημητράκη, φωνασκεί, κτυπά τας χείρας του και τους πόδας του και ανεβαίνει επί του καθίσματός του, ενώ ο Γιωργάκης θορυβεί κτυπών το μεταλλικό τραπεζάκι του”: 1969-70).

στ. Μία άλλη υποκατηγορία στάσεων των νηπίων – η χάρη, η αρμονία, η λεπτότητα και ο ρυθμός – καταγράφεται σε ελάχιστες εκθέσεις (1-3) των ετών 1947-48, 1948-49, 1952-53, 1964-65, 1965-66 και 1968-69. Ο συνολικός αριθμός καταγραφών είναι 8. Μέσα από συγκεκριμένες αναφορές των επιθεωρητών προκύπτει ότι οι εκδηλώσεις των νηπίων πραγματοποιούνται με χάρη και αρμονία. Π.χ. για το νηπ. Πάργας (“Διατυπώνουν με χάριν τας σκέψεις των”: 1952-53) και το νηπ.

Παραμυθιάς (“Τα νήπια εξετέλουν μετ’ ακριβείας και χάριτος τας ρυθμικές ασκήσεις”: 1964-65).

Σε δύο εκθέσεις οι επιθεωρητές χρησιμοποιούν αρνητικούς όρους για να δηλώσουν πως τα νήπια δεν έχουν αφομοιώσει τις συγκεκριμένες στάσεις, όπως διαβάζουμε στην έκθεση για το νηπ. Νέας Σελεύκειας (“Την ελληνική επέλλιζον μερικά τούτων αλλά κατά τρόπον τραχύ”: 1947-48) και το νηπ. Δράγανης (“Επειτα έπαιξαν παιγνίδια ρυθμικά αλλά κατ’ άρρυθμον τρόπον εξετελέσθησαν”: 1948-49).

ζ. Η συναισθηματικότητα των νηπίων (ευχαρίστηση, χαρά, αγάπη, εμπιστοσύνη) καταγράφεται σε 210 εκθέσεις. Ο μεγάλος αριθμός καταγραφών, σε σύγκριση με την καταγραφή άλλων στάσεων, δηλώνει το ενδιαφέρον των επιθεωρητών για την απόκτηση τέτοιων συναισθημάτων από τα νήπια στο νηπιαγωγείο.

Ειδικότερα, την περίοδο 1945-46 ως 1954-55, στις περισσότερες από τις μισές εκθέσεις κάθε έτους καταγράφονται τα συναισθήματα των νηπίων. Στο μεγαλύτερο μέρος των εκθέσεων αυτών τα νήπια χαρακτηρίζονται ως χαρούμενα ή εύθυμα, κατά την παραμονή τους στο νηπιαγωγείο. Π.χ. για το νηπ/φείο Παραμυθιάς (“Είναι εύθυμα και χαρούμενα”: 1947-48) και το νηπ. Πέρδικας (“Τα νήπια ευρέθησαν εύθυμα, χαρούμενα [...] παίζουν, τρέχουν χαρούμενα”: 1947-48). Στις περισσότερες εκθέσεις του έτους 1947-48 καταγράφεται η χαρά και η ευθυμία των νηπίων, όπως και στις εκθέσεις της επόμενης και της μεθεπόμενης χρονιάς. Π.χ. για το νηπ. Πέρδικας (“Εκείνο το οποίον εξαιρείται είναι [...] το χαρούμενον ύφος των”: 1948-49) και για το νηπ/φείο Καστρίου (“Παρουσιάζονται εύθυμα - χαρούμενα”: 1949-50). Επίσης στις περισσότερες εκθέσεις του 1952-53 αναφέρεται ότι τα νήπια είναι εύθυμα και χαρούμενα, όπως για το νηπ. Καστρίου Φαναρίου (“Ευρέθησαν εύθυμα και χαρούμενα”: 1952-53). Όμοια είναι η εικόνα των νηπίων και στο μεγαλύτερο μέρος των εκθέσεων του 1954-55, όπως χαρακτηριστικά φαίνεται στην έκθεση για το νηπ. Αγ. Γεωργίου (“Ευρέθησαν χαρούμενα”: 1954-55).

Σε άλλες εκθέσεις καταγράφεται η χαρά και η ευχαρίστηση που νιώθουν τα νήπια, κατά την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Αργυροτόπου (“Τα παιδιά έμεινον κατευχαριστημένα”: 1945-46) και το νηπ. Ηγουμενίτσας (“με χαράν επιλαμβάνονται της εργασίας των”: 1953-54).

Σε αρκετές εκθέσεις της εποχής καταγράφεται επίσης η αγάπη και η εμπιστοσύνη, την οποία φαίνεται να δείχνουν τα νήπια προς τη νηπιαγωγό. Οι περισσότερες από τις καταγραφές αυτές ανευρίσκονται στις εκθέσεις του 1945-46 και

1946-47. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Πάργας (“Αγαπούν την Νηπ/γόν δια την στοργήν της προς αυτά και την αφοσίωσίν της εις το έργον της”: 1945-46) και το νηπ. Πλαταριάς (“και η αγάπη των μικρών προς αυτήν έκδηλος”: 1946-47). Τα επόμενα χρόνια υπάρχουν σποραδικές αναφορές στα συναισθήματα των νηπίων προς τη νηπιαγωγό. Π.χ. για το νηπ. Δράγανης (“Υπάρχει ψυχική επαφή της Νηπ/γού με τα νήπια”: 1950-51) και το νηπ. Τουρκοπάλουκου (“αλλά και τα νήπια την περιτριγυρίζουν δίκην κλωσσοπούλων”: 1954-55).

Από το 1964-65 ως το 1969-70 υπάρχουν αυξομειώσεις στον αριθμό των εκθέσεων που εμπεριέχουν αναφορές στις στάσεις αυτές των νηπίων. Το 1964-65 σε λιγότερες από τις μισές εκθέσεις περιγράφονται τα συναισθήματα των νηπίων. Το 1965-66 και 1966-67 ο αριθμός αυτός σχεδόν μηδενίζεται, ενώ αντίθετα το 1968-69 και 1969-70 στο 50% των εκθέσεων καταγράφεται η συναισθηματικότητα των νηπίων. Την εποχή αυτή οι περισσότερες καταγραφές αναφέρονται στη σχέση των νηπίων με τη νηπιαγωγό. Π.χ. για το νηπ. Καταβόθρας (“Γενικώς εφάινοντο ευχαριστημένα και ψυχικώς μετά της Ν/γού συνδεδεμένα”: 1964-65) και το νηπ. Κρυσταλλοπηγής (“έδειξαν καταφανώς ότι αγαπούν την Νηπιαγωγόν των”: 1968-69).

Σε άλλες εκθέσεις καταγράφονται οι εκδηλώσεις χαράς και ενθουσιασμού των νηπίων, όπως για το νηπ. Αργυροτόπου (“Εις το τέλος της διηγήσεως ηκούσθη από τα νήπια ένα επιφώνημα ενθουσιασμού και ικανοποίησεως”: 1968-69) και το νηπ. Αμπελιάς (“Η διδασκαλία ήτο ευχάριστος και τερπνή δια τα νήπια”: 1969-70).

Άλλοτε αναφέρεται πως ο περιβάλλοντας χώρος του νηπιαγωγείου προκαλεί ευχάριστα συναισθήματα στα νήπια. Π.χ. για το νηπ. Παραμυθιάς (“Εις μίαν ατμόσφαιρα ευχάριστον”: 1964-65). Παρόμοια το 1968-69 και 1969-70 για το Β' νηπ. Ηγουμενίτσας (Η έκφρασις των περισσοτέρων εκ τούτων, υπέδηλον ότι ήσαν ευχαριστημένα εκ του οικείου περιβάλλοντος”: 1968-69).

Από το 1970-71 και μετά η συναισθηματικότητα των νηπίων καταγράφεται σε 1 ή 2 εκθέσεις των ετών 1972-73, 1974-75, 1976-77, στις μισές περίπου εκθέσεις του 1979-80 και στο σύνολο σχεδόν των εκθέσεων 1978-79 και 1980-81. Στο μεγαλύτερο μέρος των εκθέσεων αυτών καταγράφονται τα συναισθήματα – πάντα θετικά – που δοκιμάζουν τα νήπια στο νηπιαγωγείο.

Άλλοτε είναι συναισθήματα χαράς, ενθουσιασμού, ευθυμίας και αγάπης. Π.χ. για το Β' νηπ. Ηγουμενίτσας (“Τα νήπια ενθουσιάστηκαν με το τραγούδι”: 1976-77) και για το νηπ. Φασκομηλιάς (“Τα νήπια χάρηκαν πολύ”: 1978-79). Παρόμοια και σε πολλές εκθέσεις του 1979-80, όπως για το νηπ. Γαρδικίου (“Τα νήπια συμμετέχουν με

ενθουσιασμό και χαρά [...] ατμόσφαιρα αγάπης και χαράς”: 1979-80) και για το νηπ. Νέας Σελεύκειας (“Εξέφρασαν τις εντυπώσεις και τη χαρά τους”: 1979-80).

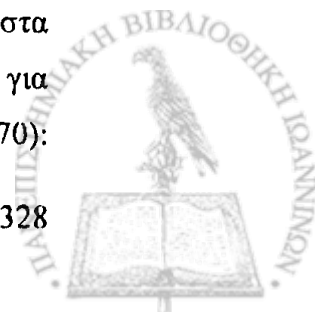
Σε άλλες εκθέσεις τα συναισθήματα των νηπίων χαρακτηρίζονται από τους επιθεωρητές με τους ακόλουθους επιθετικούς προσδιορισμούς: “χαρούμενα”, “ευχάριστα” και “πρόσχαρα”, όπως για το νηπ. Νέας Σελεύκειας (“Δημιουργήθηκαν στα νήπια πρόσχαρα συναισθήματα”: 1978-79) και το νηπ. Καστρίου (“Τα νήπια απέκτησαν χαρούμενα συναισθήματα [...] Η διδασκαλία διατηρήθηκε ευχάριστη μέχρι το τέλος της”: 1980-81).

Λιγότερο συχνά τα συναισθήματα των νηπίων χαρακτηρίζονται ως “φιλόζωα”, “φυσιολατρικά” και “καλαισθητικά”. Π.χ. για το νηπ. Γραικοχωρίου (“Καλλιεργήθηκαν καλαισθητικά και φυσιολατρικά συναισθήματα”: 1978-79) και το νηπ. Μαζαρακιάς (“Καλλιεργήθηκαν φιλόζωα συναισθήματα των νηπίων”: 1980-81).

Σε δύο εκθέσεις της περιόδου περιγράφεται η στάση των νηπίων απέναντι στη νηπιαγωγό. Συγκεκριμένα στην έκθεση για το νηπ. Σκανδάλου (“Εκτιμάται παρά των νηπίων εις λίαν καλόν βαθμόν”: 1972-73) και το νηπ. Παραμυθιάς (“Αγαπάται υπό των νηπίων”: 1974-75).

η. Η ομοιομορφία των στάσεων καταγράφεται σε περιορισμένο αριθμό εκθέσεων, συγκεκριμένα σε 1 έκθεση του 1964-65, σε 4 εκθέσεις του 1969-70, σε 8 εκθέσεις του 1972-73 και τέλος σε 2 εκθέσεις του 1973-74. Το 1964 η ομοιομορφία αφορά τις ρυθμικές κινήσεις των νηπίων, όπως διαβάζουμε στην έκθεση για το νηπ. Παραμυθιάς (1964-65): “Η Ν/γός δια την εμπέδωσιν επανέλαβεν αρκετάς φορές τας ρυθμικάς ασκήσεις του ρυθμικού τούτου παιγνίου, εις τρόπον, ώστε τα νήπια, μετ’ ου πολύ, να εκτελούν ομοιομόρφως το ρυθμικόν παίγνιον”. Οι υπόλοιπες αναφορές στην ομοιόμορφη εμφάνιση των νηπίων καταγράφονται, όπως προαναφέραμε την περίοδο της δικτατορίας. Την εποχή αυτή οι επιθεωρητές αξιολογούν θετικά την ομοιομορφία στην εμφάνιση των νηπίων. Π.χ. για το νηπ. Χόικας (1969-70) αναφέρεται: “εμφάνις ικανοποιητική (ομοιόμορφοι αμφιέσεις)”. Ακόμη για το Β’ νηπ. Παραμυθιάς (1969-70): “Εμφάνις αρίστη (φέρουν άπαντα ομοιόμορφον καθαράν ποδιάν με τα αρχικά γράμματα του Νηπιαγωγείου των – Β.Ν.Π.)”.

Παρόμοιες αναφορές υπάρχουν και το 1972-73. Συγκεκριμένα στις εκθέσεις για το νηπ. Προδρομίου, το νηπ. Παγκρατίου, το νηπ. Μορφίου, το νηπ. Κυρα-Παναγιάς, το 2/θέσιο νηπ. Πέρδικας και το νηπ. Χόικας. Ορισμένες φορές μάλιστα οι επιθεωρητές προβαίνουν σε συστάσεις προς τη νηπιαγωγό, ώστε να φροντίσει για την ομοιόμορφη εμφάνιση των νηπίων, όπως στο νηπ. Νέας Σελεύκειας (1969-70):

“Εμφάνισης μετρία [...] Συστάσεις & οδηγίες: Να μεριμνήση δια την ομοιόμορφον εμφάνισιν των νηπίων ερχομένη προς τούτο και εις συνεννόησιν μετά των γονέων ή κηδεμόνων των”.

θ. Η ομαδικότητα και η συνεργασία των νηπίων, όπως αυτή εκδηλώνεται στο νηπιαγωγείο, καταγράφεται σε μικρό σχετικά αριθμό εκθέσεων. Την περίοδο 1945-46 ως 1969-70 οι στάσεις αυτές των νηπίων καταγράφονται σε 1 ή σπάνια σε 2 ή 3 εκθέσεις κάθε σχολικής χρονιάς. Εξαιρέση αποτελούν οι εκθέσεις των ετών 1950-51, 1952-53, 1954-55, 1965-66, 1966-67, στις οποίες δεν υπάρχει σχετική καταγραφή. Σε ορισμένες εκθέσεις αναφέρεται πως τα νήπια ομαδικά και σε συνεργασία μεταξύ τους πραγματοποιούν μια δραστηριότητα (συζήτηση, τραγούδι), όπως για το νηπ. Καστριού (“Τα νήπια εκ περιτροπής διηγούνται ότι έκαναν το πρωί, τι έφαγαν, κλπ”): 1945-46) και το νηπ. (Π.Σ.) Ηγουμενίτσας (“Τραγουδούν εν χορώ”: 1949-50).

Σε άλλα νηπιαγωγεία, όπως καταγράφεται στις εκθέσεις, τα νήπια επαναλαμβάνουν ομαδικά ορισμένες λέξεις, ποιήματα ή τραγούδια με σκοπό την εκμάθηση ή την απομνημόνευση. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Πέρδικας (“Τα νήπια επαναλαμβάνουν εν χορώ ωρισμένας ονομασίας αίτινες πρέπει να παραμείνωσιν εις την μνήμην των”: 1947-48) και για το νηπ. Μανδροτόπου (“Επαναλαμβάνουν εν χορώ έκαστον στίχον [...] και κατά τα καθιερωμένα κατορθώνει να διδάξη εντός 25’της ώρας το εν λόγω άσμα”: 1968-69).

Υπάρχουν όμως εκθέσεις στις οποίες η ομαδική απάντηση των νηπίων αξιολογείται, με άμεσο ή έμμεσο τρόπο, αρνητικά από τους επιθεωρητές. Π.χ. για το νηπ. Καστριού (“Δυστυχώς όμως απαντούν όλα μαζί”: 1946-47) και το νηπ. Μορφίου (“Αι περισσότεραι των απαντήσεων εδίδοντο εν χορώ υπό 3-4 νηπίων με παρατεταμένην και αφύσικον φωνήν”: 1968-69).

Την τριετία 1972-73 ως 1974-75 υπάρχουν 20 καταγραφές σχετικές με την ομαδικότητα των νηπίων, οι περισσότερες από τις οποίες ανευρίσκονται το 1972-73. Στις εκθέσεις αυτές οι επιθεωρητές αναφέρουν ότι τα νήπια τραγουδούν ομαδικά. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Προδρομίου, (“Είναι ησκημένα εις το άδειν ομαδικώς”: 1972-73) και το νηπ. Σκανδάλου (“Διεπίστωσα πρόδον των νηπίων γενικώς καλήν [...] άδουν ομαδικώς”: 1973-74). Η ομαδικότητα και η συνεργασία των νηπίων καταγράφονται ακόμη σε ελάχιστες εκθέσεις του 1979-80 και σε αρκετές εκθέσεις των ετών 1978-79 και 1980-81.

Την εποχή αυτή δίνεται ιδιαίτερη σημασία στη στάση των νηπίων κατά τη διεξαγωγή μιας συζήτησης. Αναφέρεται τότε ότι τα νήπια έκαναν συζήτηση

“πολιτισμένη”, “καλή”, ή “εποικοδομητική” ή ότι “έχουν αποκτήσει καλές συνήθειες στη συζήτηση”, υπονοώντας έτσι πως έχουν μάθει να συνεργάζονται. Π.χ. για το νηπ. Μαζαρακιάς (“Ακολούθησε εποικοδομητική συζήτηση” και το νηπ. Προδρομίου (“Ακολούθησε πολιτισμένη συζήτηση”: 1980-81).

Σε άλλες εκθέσεις αναφέρεται ότι ομαδικά, σε συνεργασία τα νήπια αποκτούν νέες γνώσεις. Π.χ. για το νηπ. Γ' νηπ. Ηγουμενίτσας (“Η πρόσκτηση των γνώσεων έγινε πολύ φυσικά [...] ύστερα από τη συνεργασία τους”: 1978-79) και για το νηπ. Χόικας (“Τραγουδάει πρώτα συνολικά το τραγούδι και μετά τμηματικά μαζί με τα νήπια μέχρις ότου γίνει κτήμα”: 1979-80).

ι. Τέλος, γενικές αναφορές σε στάσεις των νηπίων καταγράφονται σε δύο εκθέσεις του 1949-50, σε 4 εκθέσεις του 1972-73, σε 7 εκθέσεις του 1973-74, σε 14 εκθέσεις του 1974-75 και σε 1 έκθεση του 1978-79. Συγκεκριμένα στις εκθέσεις αυτές αναφέρεται ότι τα νήπια έχουν αποκτήσει “καλές συνήθειες”, ή “τρόπους καλής συμπεριφοράς”, χωρίς ωστόσο να αναφέρεται για ποιες συνήθειες ή ποιους τρόπους πρόκειται. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ/φείο Καστρίου (“...αναπτυσσόμενα καλώς από απόψεως συνηθειών”: 1949-50) και το νηπ/φείο Μαργαριτίου (“έχουν μεγίστην ωφέλειαν και εις την απόκτησιν καλών συνηθειών δια την μόρφωσιν του χαρακτήρος των”: 1949-50).

Παρόμοιες καταγραφές και την τριετία 1972-73 ως 1974-75, όπως στην έκθεση για το νηπ. Γαρδικίου (“έχει ασκήσει τα νήπια εις τους τρόπους της καλής συμπεριφοράς”: 1972-73) και για το νηπ. Πέρδικας (“Τα νήπια απέκτησαν καλές συνηθείας ατομικής και κοινωνικής ζωής”: 1974-75). Στην έκθεση για το νηπ. Μαυρουδίου (1978-79) τονίζεται πως η απόκτηση ορισμένων συνηθειών στο νηπιαγωγείο εξασφαλίζει την προσαρμογή τους στη σχολική ζωή: “είναι πολύ συνηθισμένα στη νηπιακή ζωή και έχουν εξασφαλισμένη την προσαρμογή τους για τη Σχολική αγωγή”.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι σε όλη τη διάρκεια της περιόδου δίνεται ιδιαίτερη σημασία από τους επιθεωρητές στην απόκτηση στάσεων, όπως η λεγόμενη “συναισθηματικότητα”, η “ελεύθερη έκφραση” και η “συμμετοχή” των νηπίων στις δραστηριότητες του νηπιαγωγείου.

Από το 1970-71 δεν εμφανίζονται ρητά οι στάσεις “ζωντάνια” και “ενεργητικότητα” και από το 1976 ως το 1981 δεν εμφανίζονται οι στάσεις “τάξη” και “πειθαρχία” των νηπίων. Πρέπει εδώ να σημειώσουμε πως την περίοδο της

δικτατορίας οι επιθεωρητές επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στην “πειθαρχία” των νηπίων, την “ομοιομορφία” στην εμφάνισή τους και στην απόκτηση “καλών συνθηκών ατομικής και κοινωνικής ζωής”. Τέλος, την περίοδο της μεταπολίτευσης δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην ομαδικότητα και συνεργασία των νηπίων στο νηπιαγωγείο.

7. Γενικές εκτιμήσεις για τα νήπια

Στην υποκατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε και εντάξαμε γενικές εκτιμήσεις για το επίπεδο της επίδοσης των νηπίων. Αναλυτικότερα καταγράφονται:

α. Η επίδοση των νηπίων ή τα αποτελέσματα της εργασίας τους. Η θεματική αυτή υποκατηγορία την περίοδο 1945-46 ως 1954-55 και 1964-65 ως 1969-70 καταγράφεται σε 13 εκθέσεις.

Σε ορισμένες από τις εκθέσεις αυτές οι επιθεωρητές αξιολογούν τη γενική επίδοση των νηπίων. Συγκεκριμένα στην έκθεση για το νηπ. Αργυροτόπου (1945-46) τονίζεται: “Έχουν καλήν επίδοσιν”. Παρόμοια για το νηπ. Μαζαρακιάς (“Εκ της εξετάσεως των νηπίων διεπιστώσαμεν αρκούντως ικανοποιητικές επιδόσεις”: 1969-70).

Σε άλλες περιπτώσεις αξιολογείται σε ποιο βαθμό τα νήπια κατέχουν τη διδαχθείσα ύλη, όπως στην έκθεση για το νηπ. Καταβόθρας (“Κατείχον εις ικανοποιητικόν βαθμόν την προβλεπομένην ύλην”: 1965-66) και για το νηπ. Ηγουμενίτσας (“Κατείχον καλώς την άχρι τούδε διδαχθείσαν ύλην πάντων των μαθημάτων”: 1966-67).

Άλλοτε αξιολογούνται πολύ γενικά και αόριστα τα αποτελέσματα της εργασίας των νηπίων. Π.χ. για το νηπ. Νεοχωρίου (“Τα αποτελέσματα της εργασίας καλά”: 1945-46) και για το νηπ. Ποταμιάς (“τ’ αποτελέσματα χαρακτηρίζονται επαρκή”: 1953-54).

Τέλος, σε ελάχιστες εκθέσεις τα αποτελέσματα της εργασίας των νηπίων δεν είναι τα αναμενόμενα, σύμφωνα με την άποψη των επιθεωρητών, όπως για το νηπ. Αγ. Βλασίου (“Δεν κατωρθώθησαν όμως πολλά πράγματα”: 1946-47) και για το νηπ. Τουρκοπάλουκου (“Τ’ αποτελέσματα είναι πενιχρά και δεν αντέχουν εις κριτικήν”: 1951-52).

Στις εκθέσεις του έτους 1970-71 οι επιθεωρητές αξιολογούν την “απόδοση” των νηπίων. Συγκεκριμένα στο έντυπο “Εκθεσις υπηρεσιακής ικανότητας”

αξιολογείται με ποιοτικούς χαρακτηρισμούς η απόδοση των νηπίων, στα πλαίσια της αξιολόγησης της διδασκαλίας της νηπιαγωγού (για την ακρίβεια αναφέρεται: “Απόδοσις μαθητών”, καθώς το ίδιο έντυπο χρησιμοποιείται και για την αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών του δημοτικού σχολείου). Π.χ. για το νηπ. Χόικας (1970-71) αναφέρεται: “Απόδοσις μαθητών: καλή”. Παρόμοια για το νηπ. Λάκκας (“Απόδοσις μαθητών: μετρία”: 1970-71) και για το Β΄ νηπ. Ηγουμενίτσας (“Απόδοσις μαθητών: λίαν καλή”: 1970-71). Τη συγκεκριμένη χρονιά η “απόδοσις μαθητών” χαρακτηρίζεται “λίαν καλή” σε 6 εκθέσεις, “καλή” σε 29 εκθέσεις, “μέτρια” σε 10 εκθέσεις και σε 3 εκθέσεις δεν καταγράφεται χαρακτηρισμός.

Τα επόμενα έτη 1971-72 ως 1974-75 παρόλο που χρησιμοποιείται το ίδιο έντυπο – “Έκθεσις υπηρεσιακής ικανότητας” – έχει παραληφθεί η παράγραφος “Απόδοσις μαθητών”. Σε 5 μόνο εκθέσεις του 1972-73 και συγκεκριμένα στο “Βιβλίο Επιθεωρουμένων Εκπαιδευτικών” αναφέρεται ότι τα νήπια κατέχουν τη διδαχθείσα ύλη. Π.χ στην έκθεση για το νηπ. Αγοράς (1972-73) διαβάζουμε: “Εκ της εξετάσεως των νηπίων διεπίστωσα ότι κατέχουν καλώς τα διδαχθέντα”.

Τέλος, τα έτη 1978-79 και 1980-81 οι επιθεωρητές διατυπώνουν με διαφορετικό τρόπο, από εκείνον των περασμένων ετών, τα σχόλια τους για τα αποτελέσματα της εργασίας των νηπίων στο νηπιαγωγείο. Στο σύνολο σχεδόν των εκθέσεων των ετών αυτών αξιολογούνται γενικά τα αποτελέσματα της εμπέδωσης και αφομοίωσης της ύλης από τα νήπια. Τα αποτελέσματα αυτά χαρακτηρίζονται ως: “άριστα”, “εξαιρετικά”, “ικανοποιητικά”, “θετικά”, “εποικοδομητικά” και “καλά”. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Καστρίου (“Η εμπέδωση και η αφομοίωση είχαν ικανοποιητικά αποτελέσματα”: 1978-79) και για το νηπ. Προδρομίου (“Η αφομοίωση και η εμπέδωση είχαν άριστα αποτελέσματα”: 1980-81).

β. Οι διαδικασίες που σχετίζονται με την επίδοση (π.χ. άσκηση, απασχόληση κλπ). Οι γενικές αυτές αναφορές στο επίπεδο των νηπίων καταγράφονται σε 96 εκθέσεις από το 1945-46 ως το 1954-55 και από το 1964-65 ως το 1969-70 και σε 29 εκθέσεις της περιόδου 1972-73 ως 1974-75. Σε ορισμένες από τις εκθέσεις αυτές οι επιθεωρητές αναφέρονται στην άσκηση, την απασχόληση ή την αγωγή που λαμβάνουν τα νήπια στα νηπιαγωγεία. Π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Μονής Ραγίου (“Γενικώς ασκούνται καλώς”: 1945-46) και το νηπ. Αγιάς (“Δύναται τις να είπη ότι η προσχολική των αγωγή δίδεται ορθώς και επωφελώς”: 1953-54).

Άλλοτε αναγράφεται πως τα νήπια έχουν σημειώσει πρόοδο, εξέλιξη ή ανάπτυξη. Π.χ. για το νηπ. Πλαταριάς (“Είναι ικανοποιητική η εξέλιξις των

πνευματικών δυνάμεων των νηπίων”: 1945-46) και το νηπ. Γραικοχωρίου (“Συνδιελέχθημεν και ημείς μετά των νηπίων, διαπιστώσαντες ικανοποιητικωτάτην πρόοδον τούτων εις πάντα τα μαθήματα”: 1965-66). Ακόμη για το νηπ. Σεβαστού (“παρ’ όλον ότι είναι ξενόφωνα, εξηλίχθησαν γλωσσικώς και διανοητικώς εις σχεδόν καλόν βαθμόν”: 1969-70).

Ιδιαίτερα τονίζεται από τους επιθεωρητές η επαρκής απασχόληση των νηπίων, που φοιτούν σε νηπιοτροφεία ή παιδικούς σταθμούς, καθώς και η πρόοδος και η ανάπτυξη τους. Π.χ. για το νηπ/φείο Καστρίου (“Τα νήπια οφθαλμοφανώς προοδεύουν”: 1948-49) και το νηπ/φείο Μαργαριτίου (“Δεδομένου ότι τα νήπια μένουν από της 8^{ης} π.μ. μέχρι της 7^{ης} μ.μ. κατά τας θερινάς ημέρας – έχουν μεγίστην ωφέλειαν και εις την πνευματικήν των ανάπτυξιν”: 1949-50).

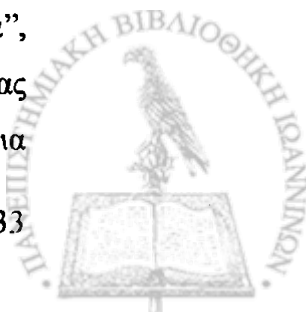
Από το 1972-73 ως το 1974-75 αναγράφεται στις εκθέσεις ότι τα νήπια σημειώνουν πρόοδο. Π.χ. για το Β΄ νηπ. Ηγουμενίτσας (“Εκ της εξετάσεως των νηπίων εις τα διάφορα μαθήματα και ασχολίας διεπίστωσα πρόοδον λίαν καλήν”: 1972-73) και για το νηπ. Κρυσταλλοπηγής (“Εκ της εξετάσεως των νηπίων διεπίστωσα πρόοδον των νηπίων καλήν”: 1973-74).

Σε ελάχιστες εκθέσεις η απασχόληση των νηπίων δεν θεωρείται επαρκής ή ακόμη η πρόοδος τους θεωρείται μικρή από τους επιθεωρητές, όπως στην έκθεση για το νηπ. Ν. Σελεύκειας (“η πρόοδος των νηπίων είναι μικρά αν μη ελάχιστη”: 1948-49). Και πάλι για το ίδιο νηπιαγωγείο σε έκθεση άλλης χρονιάς (1950-51) αναφέρεται: “Απασχολούνται βεβαίως τα νήπια κάπως αλλ’ η απασχόλησις είναι χλιαρά”.

γ. Η απόκτηση εμπειριών και βιώματων από τα νήπια.

Την περίοδο 1945-46 ως 1969-70 η θεματική αυτή υποκατηγορία δεν καταγράφεται παρά μόνο σε μία έκθεση. Συγκεκριμένα στην έκθεση για το νηπ. Πέστιανης (1946-47) αναφέρεται: “και η εμπειρία τους πλουτίζεται αρκούντως”.

Τα επόμενα έτη και ως το 1977-78 δεν υπάρχει σχετική καταγραφή, όπως και για το έτος 1979-80. Αντίθετα τα έτη 1978-79 και 1980-81 οι εμπειρίες και τα βιώματα, που αποκτούν τα νήπια στο νηπιαγωγείο, φαίνεται να ενδιαφέρουν ιδιαίτερα τους συντάκτες των εκθέσεων, καθώς υπάρχει σχετική αναφορά σε περισσότερες από τις μισές εκθέσεις των ετών αυτών. Στις εκθέσεις αυτές τα βιώματα των νηπίων χαρακτηρίζονται ως “εξαιρετικά”, “χρήσιμα”, “πλούσια”, “θαυμάσια”, “πολλά”, “νέα”, “βιώματα χαράς” κλπ. Π.χ. για το Β΄ νηπ. Ηγουμενίτσας (1978-79) καταγράφεται: “Τα νήπια απέκτησαν εξαιρετικά βιώματα”. Παρόμοια για

το νηπ. Χόικας (“Τα νήπια απέκτησαν αξιόλογα βιώματα”: 1978-79) και για το νηπ. Πέρδικας (“Η αφομοίωση και η εμπέδωση έγιναν με πλούσια βιώματα”: 1980-81).

Από την ανάλυση που προηγήθηκε διαπιστώνουμε ότι από το 1945 ως το 1974 οι επιθεωρητές αποτυπώνουν και αξιολογούν τόσο μια γενική και ασαφή εικόνα του νηπιαγωγείου, δηλ. τη γενική επίδοση των νηπίων και τα αποτελέσματα της εργασίας τους στο νηπιαγωγείο όσο και τις διαδικασίες, οι οποίες συναρτώνται, κατὰ την άποψή τους, με την επίδοση των νηπίων (άσκηση, απασχόληση κλπ). Ειδικότερα την περίοδο 1948-51 τονίζεται η συμβολή των ιδρυμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας στην επαρκή απασχόληση και εξέλιξη των νηπίων.

Στις εκθέσεις των ετών 1978-79 και 1980-81 οι επιθεωρητές επιμένουν κυρίως να αξιολογούν τα αποτελέσματα της εμπέδωσης και της αφομοίωσης της ύλης τη συγκεκριμένη ημέρα της επιθεώρησης και την απόκτηση εμπειριών και βιωμάτων από τα νήπια, παρά να προβαίνουν σε γενικές κρίσεις για τις λεγόμενες “στάσεις” των νηπίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΣ

Στο κεφάλαιο αυτό θα επιχειρήσουμε να ανασυγκροτήσουμε την εικόνα των νηπιαγωγών, όπως αυτή παρουσιάζεται από τους επιθεωρητές, στις εκθέσεις επιθεώρησης της περιόδου 1945-81. Μέσα από την ανάλυση των εκθέσεων σκιαγραφείται τόσο το προφίλ των νηπιαγωγών, οι οποίες εργάστηκαν στα νηπιαγωγεία του νομού Θεσπρωτίας, όσο και μια πρότυπη εικόνα νηπιαγωγού, όπως την αντιλαμβάνονται οι συντάκτες των εκθέσεων.

Με βάση τις θεματικές υποκατηγορίες, που χρησιμοποιήθηκαν στις εκθέσεις των επιθεωρητών, οδηγηθήκαμε τελικά στις επόμενες γενικές κατηγορίες της εικόνας τους:

1. Γενική εκτίμηση - Αξιολόγηση
2. Επιστημονική κατάρτιση
3. Διδακτική ικανότητα
4. Διοικητική ικανότητα
5. Η νηπιαγωγός ως υπάλληλος
6. Η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα

Αναλυτικότερα διαμορφώθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν οι παρακάτω κατηγορίες και υποκατηγορίες:

1. Στην κατηγορία “Γενική εκτίμηση - αξιολόγηση” συμπεριλάβαμε το γενικό συμπέρασμα της αξιολόγησης της νηπιαγωγού από τον επιθεωρητή, με χαρακτηρισμό ή βαθμό. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό Α. Δ. (1977-78) καταγράφεται: “Γενική αξιολόγησης – Συμπέρασμα. Επιστημονικών: Λίαν καλή 7, Διδακτικών: Λίαν καλή 7. Διοικητικών: Λίαν καλή 8. Ευσυνειδησία – Δράσις και συμπεριφορά εντός και εκτός της υπηρεσίας: Εξάριστη 10”.

2. Στην κατηγορία “Επιστημονική κατάρτιση” εντάξαμε τις καταγραφές των επιθεωρητών, οι οποίες αφορούν την επιστημονική και παιδαγωγική κατάρτιση της νηπιαγωγού. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπιαγωγό Σ. Τ. (1965-66) αναφέρεται: “Πρόκειται περί [...] Νηπ/γού, ενδιαφερομένης ζωηρώς δια το έργον της και την επαύξησιν της επιστημονικής της συγκροτήσεως, δυναμένης να αφομοιώνη δημιουργικώς πάντα τα υπ’ αυτήν αναγιγνωσκόμενα παιδαγωγικά βιβλία και περιοδικά του κλάδου της, καταστάσα κάτοχος των απαιτουμένων δια το έργον της εφοδίων”.

3. Στην κατηγορία “Διδακτική ικανότητα” εντάξαμε τις καταγραφές, οι οποίες αφορούν τη διδασκαλία και συγκεκριμένα: α. Την προπαρασκευή για τη διδασκαλία, β. Τη χρήση εποπτικών μέσων, γ. Τη μορφή διδασκαλίας της νηπιαγωγού, δ. Τη μέθοδο διδασκαλίας, ε. Την πορεία διδασκαλίας και στ. Τη γενική εκτίμηση της διδασκαλίας. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό Ε. Κ. (1954-55) διαβάζουμε: “η εργασία του Νηπιαγωγείου τούτου εγένετο βάσει του Α.Π. και κατά τοιούτον τρόπον ώστε είμεθα υποχρεωμένοι ν’ αναφέρωμεν ότι η Νηπ/γός Ε.Κ. ειργάσθη αθορύβως μεν, προτύπως δε [...] Είχεν ετοιμάσει η Νηπ/γός την σειράν των 10 ράβδων – τους αριθμούς εκ σμυριδοχάρτου προγενεστέρως – επί πλέον είχαν οι μαθηταί εις την διάθεσίν των και άλλα πρόχειρα εποπτικά μέσα άφθονα [...] αγαπά τα νήπια δίκην φιλοστόργου μητρός [...] Λίαν επιτυχώς εφαρμόζει την ενιαίαν συγκεντρωτικήν διδασκαλία”.

4. Στην κατηγορία “Διοικητική ικανότητα” εντάξαμε τις καταγραφές, που αφορούν τη διοικητική δεξιότητα της νηπιαγωγού. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό Ε. Σ. (1969-70) καταγράφεται: “Πάντα τα βιβλία του αρχείου τηρούνται καλώς [...] Διοικεί το Νηπιαγωγείον της με δεξιότητα”.

5. Στην κατηγορία “Η νηπιαγωγός ως υπάλληλος” εντάξαμε τις καταγραφές, οι οποίες αφορούν την υπηρεσιακή ευσυνειδησία της νηπιαγωγού, όπως π.χ. αναφέρεται στην έκθεση για τη νηπ/γό Α. Ε. (1968-69): “Επιτελεί το καθήκον της με υπέρ ευσυνειδησίαν. Είναι φιλότιμος [...] Δεν απομακρύνεται της έδρας της, αν και ευρίσκεται εγγύς της πόλεως περί τα 4 χιλιόμετρα”.

6. Στην κατηγορία “Η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα” συμπεριλάβαμε και εντάξαμε τις αναφορές των εκθέσεων που αναφέρονται και χαρακτηρίζουν: α. Την προσωπικότητα της νηπιαγωγού, τη συμπεριφορά της έξω από την αίθουσα και τις σχέσεις της με τους άλλους και β. Τη δραστηριότητα της νηπιαγωγού έξω από την αίθουσα διδασκαλίας. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό Α. Γ. (1976-77) σημειώνεται: “Είναι ηθική και δραστήρια. Παρουσιάζει αξιόλογη εσωσχολική και εξωσχολική δράση”.

1. Γενική εκτίμηση – Αξιολόγηση

Έχοντας υπόψη μας ότι δεν είναι ο ίδιος επιθεωρητής που αξιολογεί ή προβαίνει σε γενικές εκτιμήσεις και κρίσεις για την κάθε νηπιαγωγό, επιχειρήσαμε να αναλύσουμε και να εξετάσουμε την πορεία της κάθε νηπιαγωγού μέσα στο χρόνο, για

να διαπιστώσουμε αν υπάρχει ανοδική πορεία, στασιμότητα ή πτώση της γενικής αξιολόγησης.

Για να είναι δυνατή η σύγκριση της βαθμολογίας των νηπιαγωγών που εργάστηκαν στο νομό την περίοδο 1945-46 ως 1980-81 μετατρέψαμε τους χαρακτηρισμούς, οι οποίοι αναγράφονται στις εκθέσεις των ετών 1945-46 ως 1969-70 σε αριθμητικούς δείκτες (βαθμολογία). Η μετατροπή των χαρακτηρισμών σε βαθμολογία έγινε με βάση την απόφαση του ΥΠ.Ε.Π.Θ. υπ' αρ. 154273/2-11-70 "Περί καθορισμού της αντιστοιχίας των χαρακτηρισμών και της βαθμολογίας των μέχρι της ισχύος του Ν.Δ. 651/70 εκθέσεων περί της υπηρεσιακής ικανότητας των Εκπαιδευτικών λειτουργών Δημοτικής και Μέσης Εκπαιδευσεως προς τα δια του Νομοθετικού τούτου Διατάγματος θεσπιζόμενα" (ΦΕΚ 800/10-11-70, τχ. Β').

Ωστόσο, κάποιοι από τους χαρακτηρισμούς, που καταγράφονται στις εκθέσεις των ετών 1945-46 ως 1954-55, δεν αναφέρονται στην παραπάνω υπουργική απόφαση και έτσι δεν ήταν δυνατό να μετατραπούν σε έναν ορισμένο βαθμό. Σε όσες από τις περιπτώσεις αυτές ήταν δυνατό, αντιστοιχίσαμε τους χαρακτηρισμούς των επιθεωρητών με άλλους συνώνυμους, οι οποίοι μετατρέπονται έτσι σε συγκεκριμένη βαθμολογία. Έτσι έγιναν οι παρακάτω μετατροπές:

Στην "Επιστημονική κατάρτιση" οι χαρακτηρισμοί "ανεκτώς καλή", "μάλλον καλή" και "μάλλον επαρκής" αντικαταστάθηκαν με το "σχεδόν επαρκής" που αντιστοιχεί στο βαθμό 3. Οι φράσεις "με ασήμαντον γενικήν και επαγγελματικήν μόρφωσιν", "μικράν μόρφωσιν γενικήν και ειδικήν" αντικαταστάθηκαν από το χαρακτηρισμό "μέτριος" που αντιστοιχεί στο βαθμό 2.

Στή "Διδακτική ικανότητα" οι χαρακτηρισμοί "μάλλον καλή" και "μάλλον επαρκής" αντικαταστάθηκαν με το "σχεδόν επαρκής", δηλ. με βαθμολογία 3.

Στη "Διοικητική ικανότητα" οι χαρακτηρισμοί "μάλλον επαρκής" και "ανεκτώς επαρκής" αντικαταστάθηκαν με το "σχεδόν επαρκής", που αντιστοιχεί με το βαθμό 3.

Στην κατηγορία "Η νηπιαγωγός ως υπάλληλος", ο χαρακτηρισμός "λίαν φιλόπρονος", "λίαν επιμελής" και "μεγάλην φιλοπονίαν" αντικαταστάθηκε με το "λίαν ευσυνείδητος", που αντιστοιχεί στο βαθμό 10. Ο χαρακτηρισμός "αρκετά φιλόπρονος" αντικαταστάθηκε από το χαρακτηρισμό "περισσώς ευσυνείδητος", που αντιστοιχεί στο βαθμό 7. Παρόμοια ο χαρακτηρισμός "φιλόπρονος" και "επιμελής" αντικαταστάθηκε με το "ευσυνείδητος", στον οποίο αντιστοιχεί ο βαθμός 6. Ο χαρακτηρισμός "ανεκτώς επιμελής", "σχεδόν φιλότιμος", "εργάζεται φιλοτίμως

σχετικώς”, “αρκετά φιλόπρονος” “σχεδόν φιλόπρονος” και “με ευσυνειδησίαν σχετικήν” αντικαταστάθηκε από το “σχεδόν ευσυνειδητός”, που αντιστοιχεί στο βαθμό 5. Ο χαρακτηρισμός “με καλήν επιμέλειαν” και “καλήν φιλοπονίαν” αντικαταστάθηκε με το βαθμό 4. Ακόμη ο χαρακτηρισμός “αμελής” αντικαταστάθηκε από το χαρακτηρισμό “αδιάφορος”, που αντιστοιχεί στο βαθμό 2.

Στην κατηγορία “Η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα” ως προς τη “Συμπεριφορά”, ο χαρακτηρισμός “άμεμπτος” και οι φράσεις “έχει αρίστην θέσιν μεταξύ των συναδέλφων της”, “με άψογον κοινωνικήν παράστασιν” και “λαμπράν κοινωνικήν παράστασιν” αντικαταστάθηκε με τον χαρακτηρισμό “εξάίρετος”, που αντιστοιχεί στο βαθμό 10. Ο χαρακτηρισμός “σεμνή” και “ευγενής” αντικαταστάθηκε με το χαρακτηρισμό “αξιοπρεπής”, που αντιστοιχεί στο βαθμό 6. Η φράση “με εξωτερικήν εμφάνισιν πενιχράν” και “με μειωμένην κοινωνικήν αξιοπρέπειαν” αντικαταστάθηκε από το χαρακτηρισμό “μέτριος” που αντιστοιχεί στο βαθμό 2.

Και τέλος, στην ίδια κατηγορία (“Η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”) ως προς τη “Δραστηριότητα”, ο χαρακτηρισμός “αξιόλογον εξωσχολικήν δράσιν” αντικαταστάθηκε με το χαρακτηρισμό “δραστήριος”, που αντιστοιχεί στο βαθμό 6. Ο χαρακτηρισμός “αδρανής” και οι φράσεις “με ουδεμίαν επί του παρόντος δράσιν”, “ουδεμίαν κοινωνικήν δράσιν”, “μη επιδείξασα μέχρι τούδε σχετικήν εξωσχολικήν δράσιν”, “δράσιν έχει περιωρισμένην”, “άνευ σημαντικής εξωσχολικής δράσεως”, “δράσιν ανυπολόγιστον” και “μη παρουσιάσασα ανάλογον τινα δράσιν” αντικαταστάθηκε με τον χαρακτηρισμό “αδιάφορος”, που αντιστοιχεί στο βαθμό 2.

Είναι προφανές, πως τέτοιου είδους αντιστοιχίες ενέχουν πάντοτε μια δόση αυθαιρεσίας. Παρόλα αυτά, προχωρήσαμε σε μια τέτοια αντιστοίχιση για λόγους σύγκρισης.

Σε ορισμένες εκθέσεις οι χαρακτηρισμοί των επιθεωρητών δεν είναι δυνατό να ταυτιστούν με τους χαρακτηρισμούς εκείνους στους οποίους αντιστοιχεί μια ορισμένη βαθμολογία. Π.χ. δεν είναι σαφές ποια βαθμολογία αντιστοιχεί στους χαρακτηρισμούς “θεωρείται από απόψεως γενικής και επαγγελματικής μορφώσεως ως μία από τας καλύτερας της Περιφέρειας μας με ενδιαφέρον και ανησυχίας”: 1947-48. Στις περιπτώσεις αυτές δεν είναι δυνατό να υπολογιστεί το σύνολο της βαθμολογίας στην έκθεση αξιολόγησης της νηπιαγωγού. Γι’ αυτό και προτιμήσαμε να μην τη συμπεριλάβουμε στις υπόλοιπες συγκρίσεις.

Το σχολικό έτος 1974-75 έχουν βρεθεί οι “εκθέσεις υπηρεσιακής ικανότητας” 2 νηπιαγωγών σε σύνολο 47 εργαζόμενων στο νομό νηπιαγωγών. Στο “Βιβλίο Επιθεωρουμένων Εκπαιδευτικών λειτουργών της Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς” και συγκεκριμένα στην παράγραφο “Αξιολόγησις επιθεωρήσεως” δεν αναφέρεται η αναλυτική βαθμολογία της νηπιαγωγού για τον κάθε τομέα, παρά μόνο χαρακτηρισμοί (εξαιρετική, λίαν καλή, καλή κλπ.). Δεν ήταν δυνατό να μετατρέψουμε εδώ τους χαρακτηρισμούς αυτούς σε βαθμούς, γιατί σε ορισμένους από τους χαρακτηρισμούς αντιστοιχούν 2 και 3 βαθμοί (π.χ. στο χαρακτηρισμό “καλός” αντιστοιχούν οι βαθμοί 5, 6, και 7). Αν αντικαταστήσουμε τους συγκεκριμένους χαρακτηρισμούς με το μέσο όρο των δύο ή τριών βαθμών αλλοιώνεται η πραγματική συνολική βαθμολογία της νηπιαγωγού και έτσι δεν είναι δυνατό να προσδιοριστεί αν η πορεία της βαθμολογίας της τη συγκεκριμένη χρονιά είναι ανοδική, καθοδική ή στάσιμη.

Το σύνολο των νηπιαγωγών της Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς, που έχουν επιθεωρηθεί από το 1945-46 ως το 1980-81 είναι 192. Σε καθεμιά από τις νηπιαγωγούς αυτές – τοποθετημένες κατ’ αλφαβητική σειρά – αντιστοιχεί ένας αριθμός από το 1 ως το 192. Στο εξής οι νηπιαγωγοί θα αναφέρονται με τον αντίστοιχο αριθμό τους. Κατατάξαμε τις νηπιαγωγούς αυτές σε 5 κατηγορίες (Α, Β, Γ, Δ, Ε), ανάλογα με την εξελικτική τους πορεία.

Κατηγορία Α: Στην κατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε και εντάξαμε τις νηπιαγωγούς εκείνες, για τις οποίες: α) Δεν υπάρχει συνολική βαθμολογία σε καμία από τις εκθέσεις τους ή β) Υπάρχει η συνολική βαθμολογία μιας μόνο επιθεώρησης.

α) Σε ορισμένες από τις περιπτώσεις αυτές ο επιθεωρητής επιφυλάσσεται να χαρακτηρίσει τη νηπιαγωγό. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό υπ. αρ. 165 (1945-46) διαβάζουμε: “Επιφυλασσόμεθα να κρίνωμεν ταύτην καλλίτερον εις προσεχή επιθεώρησιν”.

Άλλοτε δεν χαρακτηρίζει την επίδοση των νηπιαγωγών σε όλους τους τομείς. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπιοκόμο με αρ. 113 (1950-51) αναφέρεται: “Συμπέρασμα: Θεωρείται ως καλή και επαρκώς απασχολεί τα νήπια. Γνωρίζει λίγα πράγματα εκ της παιδαγωγικής και ψυχολογίας αναλόγως με την ηλικίαν των νηπίων”. Παρόμοια και στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 99 (1949-50) καταγράφεται: “Δεν έχει παιδαγωγικήν τινα μόρφωσιν και δεν αναμιγνύεται εις το παιδαγωγικόν μέρος.

Διευθύνει από οικονομικής κυρίως πλευράς το Νηπιοτροφείον και ουδέν περισσότερον”.

Έτσι, για 8 νηπιαγωγούς και νηπιοκόμους υπ’ αρ. 5, 56, 85, 99, 113, 143, 147 και 165 δεν υπάρχει συνολική βαθμολογία. Η πλειονότητα τους (7 από τις 8) είναι εργαζόμενες στο Υπουργείο Πρόνοιας νηπιοκόμοι (νηπιότροφοι) ή διευθύντριες των αγροτικών νηπιοτροφείων. Γι’ αυτές ο επιθεωρητής αποφεύγει να εκφράσει ολοκληρωμένη κρίση και αξιολόγηση.

• β) Ορισμένες από τις νηπιαγωγούς αυτές έχουν επιθεωρηθεί μία μόνο φορά. Μία έκθεση υπάρχει για 39 νηπιαγωγούς και συγκεκριμένα για τις νηπιαγωγούς υπ’ αρ. 6, 8, 14, 15, 23, 31, 36, 37, 45, 46, 48, 52, 55, 58, 60, 65, 72, 75, 80, 90, 95, 101, 103, 104, 112, 126, 134, 135, 139, 145, 154, 161, 166, 169, 170, 179, 181, 188, 191. Π.χ. για τη νηπ/γό υπ’ αρ. 6 υπάρχει μία έκθεση (1979-80), με την εξής βαθμολογία: “Επιστημονικόν: 8, Διδακτικόν 9, Διοικητικόν 9, Ευσυνειδησία 9, Δράσις και συμπεριφορά εντός και εκτός υπηρεσίας: 9”.

Άλλοτε, για ορισμένες νηπιαγωγούς (συνολικά 9) υπάρχουν και άλλες επιθεωρήσεις, στις οποίες όμως δεν καταγράφεται το σύνολο της βαθμολογίας. Στην υποκατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε τις νηπιαγωγούς υπ’ αρ. 2, 13, 19, 34, 42, 92, 124, 153 και 186. Π.χ. για τη νηπ/γό υπ’ αρ. 92, στην έκθεση του 1964-65 αναφέρεται: “Επιφυλασσόμεθα μετά νέαν επιθεώρησίν μας να χαρακτηρίσωμεν ποιοτικώς ταύτην”. Η βαθμολογία της νηπιαγωγού σύμφωνα με την έκθεση του 1965-66 έχει ως εξής: “Χαρακτηρίζεται ως επαρκής από απόψεως επιστημονικής συγκροτήσεως (4). Ικανή διδακτικώς (6). Λίαν δεξιά εις το διοικείν (10). Λίαν ευσυνείδητος την ευσυνειδησίαν (10). Την συμπεριφοράν εξαίρετος (10) και την δράσιν δραστηρία (6)”.

Κατηγορία Β

Στη συγκεκριμένη υποκατηγορία συμπεριλάβαμε και εντάξαμε τις νηπιαγωγούς εκείνες, των οποίων η εξέλιξη παρουσιάζει στασιμότητα. Το σύνολο της βαθμολογίας στις επιθεωρήσεις της κάθε νηπιαγωγού, της κατηγορίας αυτής παραμένει αμετάβλητο. Πρόκειται για 2 νηπιαγωγούς. Συγκεκριμένα η εξελικτική πορεία των νηπιαγωγών με αριθμό 128 και 167 παραμένει στάσιμη. Π.χ. η νηπιαγωγός υπ. αρ. 167 στις εκθέσεις των ετών 1978-79 και 1979-80 αξιολογείται με τους ίδιους βαθμούς (“ ‘Επιστημονικόν’: Λίαν καλή (8), ‘Διδακτικόν’: Λίαν καλή

(8), 'Διοικητικών' : Εξαιρέτη (9), 'Ευσυνειδησία': Εξαιρέτη (9), 'Δράσις και συμπεριφορά εντός και εκτός της υπηρεσίας': Εξαιρέτη (10)”)

Η μία από τις δύο νηπιαγωγούς της κατηγορίας αυτής επιθεωρήθηκε σε ηλικία 31 ως 40 ετών και η άλλη σε ηλικία 21 ως 30 ετών. Η μία από τις νηπιαγωγούς κατάγεται από άλλο νομό της Ηπείρου και η άλλη από άλλο νομό της Ελλάδας. Ο συνολικός χρόνος υπηρεσίας των νηπιαγωγών, το διάστημα των επιθεωρήσεων, είναι για την πρώτη 11-30 χρόνια και για τη δεύτερη 21-30 χρόνια υπηρεσίας. Η οικογενειακή κατάσταση των νηπιαγωγών αυτών παρουσιάζεται ως εξής: μία νηπιαγωγός έγγαμη και μία νηπιαγωγός χήρα. Η μία νηπιαγωγός είναι απόφοιτη του Διδασκαλείου Φιλιατών και η μία απόφοιτη του τμήματος Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ιωαννίνων. Στη διάρκεια των επιθεωρήσεων μία από τις νηπιαγωγούς εργάζεται στο ίδιο νηπιαγωγείο και η άλλη σε διαφορετικά νηπιαγωγεία. Η μία νηπιαγωγός αξιολογήθηκε από τον ίδιο επιθεωρητή και η άλλη από διαφορετικούς επιθεωρητές. Το έντυπο των επιθεωρήσεων για την κάθε νηπιαγωγό παραμένει ίδιο. Οι εκθέσεις της καθεμιάς από τις νηπιαγωγούς αυτές έχουν συνταχθεί με διαφορά ενός ή το πολύ δύο ετών.

Η στασιμότητα της συνολικής βαθμολογίας για τη νηπιαγωγό με αρ. 128 δε σημαίνει πως δεν υπάρχουν διακυμάνσεις της βαθμολογίας της στους επιμέρους τομείς αξιολόγησης. Συγκεκριμένα η βαθμολογία στην κατηγορία “διοικητική ικανότητα” σημειώνει άνοδο (από 4 γίνεται 6) και στην κατηγορία “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος” σημειώνει πτώση (από 6 γίνεται 4). Η βαθμολογία της νηπιαγωγού με αρ. 167 παραμένει αμετάβλητη σε όλους τους επιμέρους τομείς και στις δύο επιθεωρήσεις.

Κατηγορία Γ: Στην υποκατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε και εντάξαμε τις νηπιαγωγούς εκείνες, των οποίων η εξέλιξη παρουσιάζει ανοδική πορεία. Π.χ. η συνολική βαθμολογία της νηπιαγωγού υπ' αρ. 3 παρουσιάζει αύξηση από χρονιά σε χρονιά. Το 1972-73 το σύνολο της βαθμολογίας είναι 34, το 1976-77 είναι 41, το 1978-79 είναι 42, το 1979-80 είναι 44 και το 1980-81 είναι 47.

Η πλειονότητα των νηπιαγωγών ανήκουν στην κατηγορία αυτή (69 νηπιαγωγοί). Συγκεκριμένα εντάσσονται εδώ οι νηπιαγωγοί με αριθμό 3, 4, 9, 10, 11, 12, 21, 22, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 35, 41, 43, 44, 49, 57, 59, 61, 62, 64, 69, 71, 77, 78, 79, 81, 82, 87, 88, 89, 91, 94, 97, 98, 100, 102, 106, 107, 108, 111, 114,

115, 117, 119, 120, 122, 129, 131, 133, 138, 141, 148, 149, 150, 157, 159, 171, 172, 173, 174, 178, 180 και 192.

Οι περισσότερες από τις νηπιαγωγούς, των οποίων η εξέλιξη παρουσιάζει ανοδική τάση επιθεωρήθηκαν και αξιολογήθηκαν σε ηλικία 21-30 ετών (53 νηπιαγωγοί). Ακόμη 3 από τις νηπιαγωγούς της ίδιας κατηγορίας επιθεωρήθηκαν και βαθμολογήθηκαν σε ηλικία 31-40, μία νηπιαγωγός σε ηλικία 41-50 ετών, 10 νηπιαγωγοί σε ηλικία 21-40 ετών, μία νηπιαγωγός σε ηλικία 31-50 ετών και τέλος μία νηπιαγωγός επιθεωρήθηκε σε ηλικία 41-60 ετών.

Ο τόπος καταγωγής των περισσότερων είναι η Ήπειρος. Συγκεκριμένα 12 από τις νηπιαγωγούς κατάγονται από το νομό Θεσπρωτίας και 48 από τους υπόλοιπους νομούς της Ηπείρου. Τέλος 9 νηπιαγωγοί κατάγονται από νομούς της υπόλοιπης Ελλάδας.

Ο συνολικός χρόνος υπηρεσίας των περισσότερων νηπιαγωγών της κατηγορίας αυτής, κατά τη διάρκεια των επιθεωρήσεων, κυμαίνεται από 1-10 έτη (59 νηπιαγωγοί). Ακόμη 3 νηπιαγωγοί (με ανοδική εξελικτική πορεία) επιθεωρήθηκαν, όταν ο συνολικός χρόνος υπηρεσίας τους ήταν 11-20 έτη, 5 νηπιαγωγοί επιθεωρήθηκαν όταν ο συνολικός χρόνος υπηρεσίας τους ήταν 1-30 έτη, και τέλος 2 νηπιαγωγοί επιθεωρήθηκαν, όταν ο συνολικός χρόνος υπηρεσίας τους ήταν για τη μία 11-30 έτη και για την άλλη 11-35 έτη.

Οι περισσότερες από τις νηπιαγωγούς αυτές είναι τελειόφοιτες του τμήματος Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ιωαννίνων (33 νηπιαγωγοί). Ακόμη, έχουν αποφοιτήσει 14 νηπιαγωγοί από τη Σχολή Νηπιαγωγών Καλλιθέας, 5 νηπιαγωγοί από τη Σχολή Νηπιαγωγών Καρδίτσας, 5 νηπιαγωγοί από το τμήμα Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Φλώρινας, 4 νηπιαγωγοί από το Διδασκαλείο Νηπιαγωγών Φιλιππιάδων, 3 νηπιαγωγοί από το τμήμα Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λάρισας, 2 νηπιαγωγοί από το Διδασκαλείο Νηπιαγωγών Καλλιθέας και μία νηπιαγωγός από το τμήμα Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Θεσσαλονίκης. Τέλος, ανοδική είναι η εξελικτική πορεία 2 νηπιοκόμων, οι οποίες έχουν αποφοιτήσει από τη Νηπιοκομική Σχολή Ιωαννίνων.

Η εικόνα της οικογενειακής κατάστασης των νηπιαγωγών, των οποίων η εξελικτική πορεία παρουσιάζει άνοδο, δεν είναι η ίδια. Οι 29 από τις νηπιαγωγούς αυτές είναι άγαμες κατά τη διάρκεια των επιθεωρήσεων, οι 23 έγγαμες και μία νηπιαγωγός είναι χήρα. Ακόμη η οικογενειακή κατάσταση 16 νηπιαγωγών

μεταβάλλεται κατά τη διάρκεια των επιθεωρήσεων, οπότε σε άλλες εκθέσεις καταγράφονται ως άγαμες και σε άλλες ως έγγαμες.

Ακόμη για τις περισσότερες από τις νηπιαγωγούς της κατηγορίας αυτής δεν αλλάζει ο τόπος εργασίας από επιθεώρηση σε επιθεώρηση. Οι 44 νηπιαγωγοί εργάζονται στο ίδιο νηπιαγωγείο σε όλες τις επιθεωρήσεις. Οι υπόλοιπες 25 νηπιαγωγοί εργάζονται σε διαφορετικά νηπιαγωγεία από τη μια επιθεώρηση στην άλλη.

Το μεγαλύτερο τμήμα των νηπιαγωγών (55 νηπιαγωγοί), της συγκεκριμένης κατηγορίας, έχουν αξιολογηθεί από διαφορετικούς επιθεωρητές. Οι υπόλοιπες 14 νηπιαγωγοί έχουν αξιολογηθεί από τον ίδιο επιθεωρητή.

Αντίθετα, το έντυπο των εκθέσεων, με το οποίο αξιολογούνται οι νηπιαγωγοί, παραμένει το ίδιο για το σύνολο των επιθεωρήσεων 46 νηπιαγωγών. Οι υπόλοιπες 23 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με διαφορετικά έντυπα επιθεώρησης.

Για τις 24 από τις 61 νηπιαγωγούς της κατηγορίας αυτής η άνοδος της συνολικής βαθμολογίας τους οφείλεται σε άνοδο της βαθμολογίας σε όλους τους επιμέρους τομείς αξιολόγησης.

Για 39 νηπιαγωγούς η άνοδος της βαθμολογίας σημαίνει άνοδο σε ορισμένους τομείς (από έναν ως τέσσερις) και στασιμότητα της βαθμολογίας σε άλλους. Για 4 νηπιαγωγούς η άνοδος της συνολικής τους βαθμολογίας σημαίνει άνοδο σε ορισμένους τομείς και πτώση της βαθμολογίας σε άλλους. Τέλος, για 2 νηπιαγωγούς η άνοδος της συνολικής βαθμολογίας τους σημαίνει άνοδο της βαθμολογίας σε άλλους επιμέρους τομείς, πτώση σε άλλους και σε άλλους στασιμότητα. Οι τομείς αξιολόγησης, στους οποίους η βαθμολογία των νηπιαγωγών φαίνεται να βελτιώνεται κι έτσι να βελτιώνεται και η συνολική τους βαθμολογία είναι: η “διδασκτική ικανότητα” (34 περιπτώσεις), η “επιστημονική κατάρτιση” (28 περιπτώσεις) η “διοικητική ικανότητα” (27 περιπτώσεις), η “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα” (26 περιπτώσεις) και τέλος η “νηπιαγωγός ως υπάλληλος” (17 περιπτώσεις).

Κατηγορία Δ: Στην κατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε τις νηπιαγωγούς εκείνες (συνολικά 4) των οποίων η βαθμολογία παρουσιάζει καθοδική πορεία. Συγκεκριμένα πρόκειται για τις νηπιαγωγούς με αριθμό 18, 50, 116 και 136. Π.χ. η συνολική βαθμολογία της νηπιαγωγού με αριθμό 136 μειώνεται από χρονιά σε χρονιά. Το

1964-65 το σύνολο της βαθμολογίας της νηπιαγωγού είναι 42 και το 1968-69 είναι 37.

Η ηλικία των νηπιαγωγών αυτών κυμαίνεται από 21 ως 40 έτη. Ο τόπος καταγωγής των 3 από τις νηπιαγωγούς είναι ο νομός Θεσπρωτίας και μιας νηπιαγωγού άλλος νομός της Ελλάδας. Ο συνολικός χρόνος υπηρεσίας των τριών από τις 4 νηπιαγωγούς είναι λιγότερο από 10 χρόνια και μία νηπιαγωγός έχει συνολικό χρόνο υπηρεσίας 11 ως 20 χρόνια. Οι δύο από τις νηπιαγωγούς είναι άγαμες και οι άλλες δύο άγαμες σε μερικές από τις επιθεωρήσεις και έγγαμες σε άλλες. Οι τρεις από τις νηπιαγωγούς είναι απόφοιτες της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ιωαννίνων (τμήμα Νηπιαγωγών) και μία απόφοιτος του Διδασκαλείου Νηπιαγωγών Φιλιατών. Οι τρεις από τις τέσσερις νηπιαγωγούς εργάζονται σε διαφορετικά νηπιαγωγεία σε κάθε επιθεώρηση ενώ η μία εργάζεται στο ίδιο νηπιαγωγείο. Οι δύο από τις νηπιαγωγούς αξιολογούνται από τον ίδιο επιθεωρητή και οι άλλες δύο από διαφορετικούς επιθεωρητές. Ακόμη η δομή του εντύπου αξιολόγησης, που χρησιμοποιείται στις επιθεωρήσεις της καθεμιάς από τις νηπιαγωγούς είναι το ίδιο στις τρεις από τις τέσσερις περιπτώσεις.

Η πτώση της βαθμολογίας των νηπιαγωγών αυτών οφείλεται σε πτώση της βαθμολογίας τους σε ένα ή δύο από τους επιμέρους τομείς αξιολόγησης. Έτσι για τη νηπ. με αρ. 18 η μείωση της βαθμολογίας προκαλείται εξαιτίας της μείωσης της βαθμολογίας στη “διοικητική ικανότητα”, για τη νηπιαγωγό με αρ. 50 λόγω της μείωσης της βαθμολογίας στην κατηγορία “επιστημονική κατάρτιση” και στην κατηγορία “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”, για τη νηπιαγωγό με αρ. 116 στη μείωση της βαθμολογίας στον τομέα της “διοικητικής ικανότητας” και στον τομέα “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος” και για τη νηπιαγωγό με αρ. 136 στην μείωση της βαθμολογίας της κατηγορίας “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος” και την κατηγορία “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”. Η πτώση της βαθμολογίας για τις νηπιαγωγούς της κατηγορίας αυτής οφείλεται στην πτώση της βαθμολογίας στις κατηγορίες “διοικητική ικανότητα”, “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος” και “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα” (2 περιπτώσεις) και στην κατηγορία “επιστημονική κατάρτιση” (μία περίπτωση).

Κατηγορία Ε: Στην κατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε τις νηπιαγωγούς εκείνες (συνολικά 61), των οποίων η εξέλιξη παρουσιάζει διακυμάνσεις, δηλ. άλλοτε ανοδική, άλλοτε καθοδική πορεία και άλλοτε στασιμότητα. Οι νηπιαγωγοί με αριθμό

1, 7, 16, 17, 20, 25, 38, 39, 40, 47, 51, 53, 54, 63, 66, 67, 68, 70, 73, 74, 76, 83, 84, 86, 93, 96, 105, 109, 110, 118, 121, 123, 125, 127, 130, 132, 137, 140, 142, 144, 146, 151, 152, 155, 156, 158, 160, 162, 163, 164, 168, 175, 176, 177, 182, 183, 184, 185, 187, 189 και 190 παρουσιάζουν παρόμοια εξέλιξη. Π.χ. το σύνολο της βαθμολογίας της νηπιαγωγού 7 είναι 42 στην έκθεση του 1964-65 και του 1968-69. Στην έκθεση του 1970-71 η συνολική βαθμολογία είναι 45. Το 1971-72 και το 1972-73 η συνολική βαθμολογία μειώνεται (42 και 40 αντίστοιχα). Τα έτη 1973-74, 1974-75, 1976-77 και 1978-79 η βαθμολογία της συγκεκριμένης νηπιαγωγού παρουσιάζει σταδιακή άνοδο (αντίστοιχα 43, 44, 46 και 47). Την επόμενη χρονιά (1979-80) η βαθμολογία παραμένει σταθερή (47) και τέλος στην έκθεση του 1980-81 παρουσιάζει άνοδο (49).

Η βαθμολογία του συνόλου των νηπιαγωγών της κατηγορίας αυτής, παρά τις διακυμάνσεις, σημειώνει άνοδο (αν συγκρίνουμε το βαθμό της πρώτης και της τελευταίας επιθεώρησης). Εξάιρεση αποτελεί η εξελικτική πορεία της νηπ/γού υπ' αρ. 151, η οποία παρουσιάζει πτώση (42 στην έκθεση του 1965-66, 40 στην έκθεση του 1969-70, 41 στην έκθεση του 1970-71 και 33 στην έκθεση του 1971-72). Ακόμη εξάιρεση αποτελεί η εξελικτική πορεία των νηπιαγωγών υπ' αρ. 51 και 54, που παρά τις ενδιάμεσες διακυμάνσεις, παρουσιάζουν στασιμότητα (π.χ. η νηπ/γός υπ' αρ. 51 βαθμολογείται με 36 στην έκθεση του 1966-67, με 32 στην έκθεση του 1970-71, με 34 στην έκθεση του 1971-72 και 36 στην έκθεση του 1972-73).

Οι 18 από τις 61 νηπιαγωγούς, των οποίων η εξέλιξη παρουσιάζει διακυμάνσεις επιθεωρήθηκαν και αξιολογήθηκαν σε ηλικία 21-30 ετών. Ακόμη 13 από τις νηπιαγωγούς της ίδιας κατηγορίας επιθεωρήθηκαν και βαθμολογήθηκαν σε ηλικία 31-40, μία νηπιαγωγός σε ηλικία 41-50 ετών, 14 νηπιαγωγοί σε ηλικία 21-40 ετών, 12 νηπιαγωγοί σε ηλικία 31-50 ετών, 2 νηπιαγωγοί σε ηλικία 21-50 ετών και τέλος μία νηπιαγωγός επιθεωρήθηκε σε ηλικία 31-60 ετών.

Οι 17 από τις νηπιαγωγούς αυτές κατάγονται από το νομό Θεσπρωτίας, 35 νηπιαγωγοί κατάγονται από τους άλλους νομούς της Ηπείρου και 9 νηπιαγωγοί κατάγονται από άλλους νομούς της Ελλάδας.

Ο συνολικός χρόνος υπηρεσίας κατά τη διάρκεια των επιθεωρήσεων, για 23 από τις 61 νηπιαγωγούς της κατηγορίας αυτής, κυμαίνεται από 1-10 έτη. Ακόμη 7 νηπιαγωγοί επιθεωρήθηκαν όταν ο συνολικός χρόνος υπηρεσίας τους ήταν 11-20 έτη, 2 νηπιαγωγοί επιθεωρήθηκαν όταν ο συνολικός χρόνος υπηρεσίας τους ήταν 21-30 έτη, 16 νηπιαγωγοί επιθεωρήθηκαν όταν ο συνολικός χρόνος υπηρεσίας τους ήταν

1-20 έτη, 12 νηπιαγωγοί με χρόνο υπηρεσίας 11-30 έτη και τέλος μία νηπιαγωγός επιθεωρήθηκε όταν είχε χρόνο υπηρεσίας από 1 ως 35 έτη.

Οι περισσότερες από τις νηπιαγωγούς αυτές είναι τελειόφοιτες του τμήματος Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ιωαννίνων (22 νηπιαγωγοί). Ακόμη, έχουν αποφοιτήσει 20 νηπιαγωγοί από το Διδασκαλείο Νηπιαγωγών Φιλιατών, 8 νηπιαγωγοί από το Διδασκαλείο Νηπιαγωγών Καλλιθέας, 2 από τη Σχολή Νηπιαγωγών Καλλιθέας, από τη Σχολή Νηπιαγωγών Καρδίτσας, από το τμήμα Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Θεσσαλονίκης και από το τμήμα Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Φλώρινας. Τέλος, μία νηπιαγωγός έχει αποφοιτήσει από το τμήμα Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λαμίας, από το τμήμα Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Αλεξανδρούπολης και από το Διδασκαλείο Νηπιαγωγών Εδέσσης.

Η οικογενειακή κατάσταση των νηπιαγωγών της κατηγορίας αυτής παρουσιάζεται ως εξής: Οι 15 από τις νηπιαγωγούς αυτές είναι άγαμες κατά τη διάρκεια των επιθεωρήσεων, οι 28 έγγαμες και 2 νηπιαγωγοί είναι χήρες. Ακόμη 18 νηπιαγωγοί σε άλλες εκθέσεις καταγράφονται ως άγαμες και σε άλλες ως έγγαμες.

Οι 20 από τις νηπιαγωγούς, των οποίων η εξέλιξη παρουσιάζει διακυμάνσεις, εργάζονται στο ίδιο νηπιαγωγείο σε όλες τις επιθεωρήσεις και οι 41 νηπιαγωγοί εργάζονται σε διαφορετικά νηπιαγωγεία.

Η πλειοψηφία των νηπιαγωγών αυτών (58 νηπιαγωγοί) έχουν αξιολογηθεί από διαφορετικούς επιθεωρητές και μόνο 3 νηπιαγωγοί έχουν αξιολογηθεί στο σύνολο των εκθέσεων από τον ίδιο επιθεωρητή.

Τέλος η δομή του εντύπου της έκθεσης επιθεώρησης είναι διαφορετική για τις εκθέσεις 31 νηπιαγωγών και είναι η ίδια για τις εκθέσεις 30 νηπιαγωγών.

Οι διακυμάνσεις της συνολικής βαθμολογίας των νηπιαγωγών οφείλονται σε διακυμάνσεις της βαθμολογίας των νηπιαγωγών στους επιμέρους τομείς αξιολόγησης. Συγκεκριμένα, διαπιστώσαμε πως η άνοδος της βαθμολογίας των νηπιαγωγών της κατηγορίας αυτής συναρτάται με την άνοδο της βαθμολογίας στις κατηγορίες “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα” (66 περιπτώσεις), “επιστημονική κατάρτιση” και “διδασκτική ικανότητα” (57 περιπτώσεις), με την άνοδο της βαθμολογίας των νηπιαγωγών στην κατηγορία “διοικητική ικανότητα” (54 περιπτώσεις) και τελευταία στην κατηγορία “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος” (51 περιπτώσεις).

Η καθοδική πορεία στη βαθμολογία των νηπιαγωγών επηρεάζεται από την πτώση της βαθμολογίας στην κατηγορία “διοικητική ικανότητα” (32 περιπτώσεις), στην κατηγορία “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα” (30 περιπτώσεις), ακόμη από την πτώση της βαθμολογίας στην κατηγορία “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος ” (26 περιπτώσεις), στην “διδασκτική ικανότητα” (17 περιπτώσεις) και τέλος στην “επιστημονική κατάρτιση” (14 περιπτώσεις).

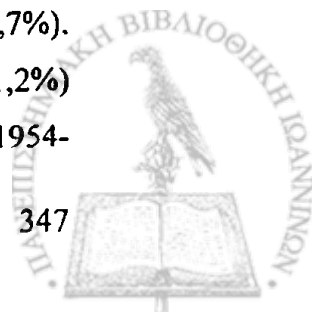
Οι τομείς αξιολόγησης, στους οποίους παρατηρούνται οι περισσότερες διακυμάνσεις στη βαθμολογία των νηπιαγωγών της κατηγορίας αυτής είναι: η “ η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα” (96 περιπτώσεις), η “διοικητική ικανότητα” (86 περιπτώσεις), η “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος ” (77 περιπτώσεις), η “διδασκτική ικανότητα” (74 περιπτώσεις) και τέλος η “επιστημονική κατάρτιση” (71 περιπτώσεις).

Στο σημείο αυτό θα εξετάσουμε το σύνολο των μεταβολών της βαθμολογίας των νηπιαγωγών (ανοδική εξέλιξη, καθοδική εξέλιξη και στασιμότητα) κατά σχολικό έτος. Σύμφωνα με τον πίν. 34 (βλ. στο παράρτημα), ο αριθμός των μεταβολών που δηλώνουν άνοδο, κάθοδο ή στασιμότητα της βαθμολογίας των νηπιαγωγών μεταβάλλεται από χρονιά σε χρονιά.

Ειδικότερα, τα μεγαλύτερα ποσοστά μεταβολών, που δηλώνουν άνοδο, καταγράφονται τα έτη 1964-65 (αν και το έτος 1964-65 καταγράφεται μία μόνο μεταβολή, καθώς μόνο μία νηπιαγωγός από εκείνες που επιθεωρήθηκαν και πιο παλιά, δηλ. την περίοδο 1945-54, έχει επιθεωρηθεί τη χρονιά αυτή), 1976-77 και 1980-81 (100% του συνόλου των μεταβολών). Υψηλό είναι επίσης το ποσοστό των μεταβολών που δηλώνουν ανοδική εξέλιξη τα έτη 1973-74 (96,9%), 1951-52 (78,9%), 1971-72 (76,2%), 1947-48 και 1977-78 (75%), 1954-55 (73,9%), 1970-71 (73%) και 1965-66 (71,4%). Ο αριθμός των μεταβολών που δηλώνουν άνοδο της βαθμολογίας είναι περίπου το μισό του συνόλου των μεταβολών της κάθε χρονιάς τα έτη 1948-49(58,3%), 1952-53 και 1972-73 (55,6%), το 1966-67 και 1969-70 (50%). Τέλος, το ποσοστό των μεταβολών που δηλώνουν άνοδο χαμηλώνει περισσότερο τα έτη 1949-50 (46,2%), 1950-51 (42,9%), 1953-54 (41,2%), 1968-69 (33,3%) και 1946-47 (14,3%).

Το μεγαλύτερο ποσοστό καθοδικής εξέλιξης της βαθμολογίας των νηπιαγωγών στο σύνολο των μεταβολών του έτους, σημειώνεται το 1946-47 (ποσοστό 85,7%).

Ακολουθούν τα έτη 1949-50 (53,8%), 1950-51 και 1966-67 (50%), 1953-54 (41,2%) και τα έτη 1948-49, 1952-53 και 1968-69 (33,3%). Τα έτη 1947-48, 1970-71, 1954-

55, 1971-72, 1965-66, 1951-52, 1972-73 και 1978-79 τα ποσοστά καθοδικής εξέλιξης της βαθμολογίας μειώνονται περισσότερο (κυμαίνονται από 3 ως 20 ποσοστιαίες μονάδες). Τέλος, τα έτη 1964-65, 1973-74, 1976-77, 1977-78, 1979-80 και 1980-81 δεν καταγράφεται καμία μεταβολή που να δηλώνει κάθοδο.

Η στασιμότητα καταγράφεται στο 36,1% του συνόλου των μεταβολών του έτους 1972-73 και στο 33,3% των μεταβολών του έτους 1968-69. Ακολουθούν τα έτη 1977-78 (25%), 1953-54 (17,6%), 1978-79 (16,2%) και 1965-66 (14,3%). Τα έτη 1948-49, 1950-51, 1951-52, 1952-53, 1954-55, 1970-71, 1971-72 και 1973-74 το ποσοστό των καταγραφών που δηλώνουν στασιμότητα κυμαίνεται από 3 ως 11%.

Ακόμη, όπως προκύπτει από τον πίν. 34, τα έτη 1947-48, 1948-49, 1951-52, 1952-53, 1954-55, 1964-65, 1965-66 και από το 1970-71 ως 1980-81 ο αριθμός των καταγραφών, που δηλώνουν άνοδο στην εξέλιξη των νηπιαγωγών είναι μεγαλύτερος από εκείνον που δηλώνει κάθοδο ή στασιμότητα. Αντίθετα τα έτη 1946-47, 1949-50 και 1950-51 υπάρχει μεγαλύτερος αριθμός καταγραφών που δηλώνουν πτώση της βαθμολογίας των νηπιαγωγών. Τέλος, τα έτη 1953-54, 1966-67, 1968-69 και 1969-70 ο αριθμός των μεταβολών που δηλώνουν άνοδο στη βαθμολογία είναι ίσος με τον αριθμό των μεταβολών που δηλώνουν πτώση.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε διαπιστώνουμε ότι η βαθμολογία των περισσότερων νηπιαγωγών, που αξιολογήθηκαν στη διάρκεια της περιόδου, παρουσιάζει σταθερά ανοδική πορεία. Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών των νηπιαγωγών, των οποίων η εξέλιξη παρουσιάζει άνοδο, έχουν ηλικία 21 ως 30 ετών και συνολικό χρόνο υπηρεσίας στη διάρκεια των επιθεωρήσεων 1-10 έτη. Οι περισσότερες από αυτές κατάγονται από την Ήπειρο και είναι απόφοιτες του τμήματος Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ιωαννίνων ή του Διδασκαλείου Νηπιαγωγών Φιλιατών. Το μεγαλύτερο ποσοστό των νηπιαγωγών αυτών εργάζονται στο ίδιο νηπιαγωγείο, στη διάρκεια των επιθεωρήσεων έχουν αξιολογηθεί από διαφορετικούς επιθεωρητές αλλά με το ίδιο έντυπο έκθεσης αξιολόγησης. Η άνοδος της συνολικής βαθμολογίας των νηπιαγωγών αυτών αποτυπώνεται κυρίως στη μεγάλη βαθμολογία τους στην κατηγορία “διδασκτική ικανότητα”.

Η τελική βαθμολογία των περισσότερων νηπιαγωγών, των οποίων η εξελικτική πορεία παρουσίασε διακυμάνσεις, σηματοδοτείται από άνοδο, συγκριτικά με την αρχική βαθμολογία. Οι περισσότερες από τις νηπιαγωγούς της κατηγορίας αυτής είναι ηλικίας 21-40 ετών κατάγονται από την Ήπειρο, έχουν χρόνο υπηρεσίας

1-20 έτη, είναι απόφοιτες του Τμήματος Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ιωαννίνων, είναι έγγαμες, εργάζονται σε διαφορετικά νηπιαγωγεία και έχουν επιθεωρηθεί από διαφορετικούς επιθεωρητές.

Οι νηπιαγωγοί των οποίων η βαθμολογία παρουσιάζει καθοδική πτώση είναι ελάχιστες. Έχουν, στις περισσότερες περιπτώσεις, ηλικία 21-40 έτη, κατάγονται από το Ν. Θεσπρωτίας, έχουν χρόνο υπηρεσίας από 0-10 έτη, έχουν αποφοιτήσει από το Τμήμα Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ιωαννίνων, εργάζονται σε διαφορετικά νηπιαγωγεία και έχουν αξιολογηθεί με βάση το ίδιο έντυπο σε όλες τις επιθεωρήσεις.

Για να έχουμε σαφέστερη εικόνα των διακυμάνσεων της βαθμολογίας των νηπιαγωγών κάθε σχολική χρονιά, θα εξετάσουμε το μέσο όρο και την τυπική απόκλιση της βαθμολογίας του συνόλου των νηπιαγωγών, που επιθεωρήθηκαν κάθε χρονιά (βλ. πίν. 35 στο παράρτημα)²³⁴.

Ο μέσος όρος της βαθμολογίας των νηπιαγωγών παρουσιάζει διακυμάνσεις ανάλογες με τις μεταβολές της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, που σημειώσαμε πιο πάνω. Το σχολικό έτος 1946-47 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας παρουσιάζει αισθητή πτώση (από 23,3 το 1945-46, γίνεται 20,5).

Αντίθετα, το σχολικό έτος 1947-48 ο Μ. Ο. αυξάνει κατά 4 μονάδες περίπου και ανέρχεται στο 24,8. Στο ίδια περίπου επίπεδα παραμένει και τις δύο επόμενες χρονιές (1948-49 και 1949-50). Τα χρόνια που ακολουθούν (1950-51 και 1951-52) σημειώνεται σταδιακή άνοδος του Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών. Το σχολικό έτος 1952-53 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας σημειώνει μικρή πτώση, ενώ την επόμενη χρονιά σημειώνει άνοδο. Μεγαλύτερη άνοδο σημειώνει επίσης και το 1954-55.

Τη δεκαετία που μεσολαβεί από το 1954-55 ως το 1964-65 σημειώνεται η μεγαλύτερη αύξηση της βαθμολογίας. Το έτος 1964-65 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών είναι 38,8, αυξάνεται δηλαδή κατά 9 μονάδες. Στα ίδια περίπου επίπεδα κυμαίνεται και τα έτη 1965-66 και 1966-67.

234. Ο γενικός Μ. Ο. της βαθμολογίας των ετών 1946-47, 1947-48, 1950-51, 1953-54, 1969-70, 1970-71, 1971-72 και 1972-73 παρουσιάζεται στον πίν. 35 (βλ. στο παράρτημα) κατά ένα δέκατο μεγαλύτερος, από τον πραγματικό Μ. Ο. Η διαφορά αυτή προκύπτει εξαιτίας των στρογγυλοποιήσεων.

Αντίθετα, το 1968-69 ο Μ. Ο. μειώνεται περισσότερο από 3 μονάδες. Πτώση της βαθμολογίας παρατηρείται επίσης και τα έτη 1969-70 και 1970-71. Το 1971-72 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας σημειώνει άνοδο και την επόμενη χρονιά στασιμότητα. Από το 1973-74 και μετά ο Μ. Ο. της βαθμολογίας παρουσιάζει ανοδική πορεία, αν εξαιρέσουμε το έτος 1977-78, που μειώνεται κατά μία περίπου μονάδα. Τέλος, η μεγαλύτερη βαθμολογία του συνόλου των νηπιαγωγών καταγράφεται το έτος 1980-81 (48).

Συνολικά από το 1945-46 ως το 1980-81 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών παρουσιάζει σημαντική αύξηση, από το 23,4 φτάνει στο 48.

Η τυπική απόκλιση το έτος 1945-46 είναι 1,7. Αντίθετα την επόμενη χρονιά (1946-47) ο δείκτης αυτός μεγαλώνει αισθητά (είναι 4,6, καθώς τη συγκεκριμένη χρονιά η χαμηλότερη βαθμολογία είναι 9 και η μεγαλύτερη 26). Το έτος 1947-48 η τιμή του συγκεκριμένου δείκτη μειώνεται (3,3). Τα επόμενα χρόνια και έως το 1954-55 η τυπική απόκλιση παρουσιάζει διακυμάνσεις, βρίσκεται ωστόσο σε υψηλά επίπεδα (κυμαίνεται από 5,8 ως 7,7).

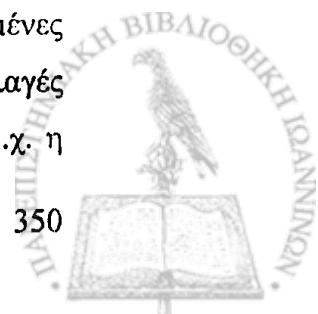
Το 1964-65, καθώς και τα δύο επόμενα έτη η τυπική απόκλιση γίνεται μικρότερη (αντίστοιχα 2,9, 3,8 και 3,1).

Το 1968-69 παρατηρούμε άνοδο της τυπικής απόκλισης από τη μέση τιμή της βαθμολογίας των νηπιαγωγών (5,7). Στα ίδια περίπου επίπεδα βρίσκεται και τα δύο επόμενα έτη (4,6 και 5,1). Από το 1971-72 ως το 1973-74 οι αντίστοιχες τιμές της τυπικής απόκλισης μειώνονται (είναι περίπου 3).

Το 1974-75 δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία (υπάρχει η βαθμολογία 2 νηπιαγωγών). Από το 1976-77 ως το 1979-80 η τυπική απόκλιση στη βαθμολογία των νηπιαγωγών κυμαίνεται από 2,1 ως 2,9. Το 1980-81 η τυπική απόκλιση παρουσιάζει την μικρότερη τιμή της περιόδου (0,7), καθώς η βαθμολογία των νηπιαγωγών κυμαίνεται από 47 ως 49.

Χαρακτηριστικό είναι ότι τα περισσότερα χρόνια (15 από τα 25) η τυπική απόκλιση εμφανίζει την αντίστροφη πορεία από εκείνη του μέσου όρου. Όταν δηλαδή, ο μέσος όρος της βαθμολογίας παρουσιάζει άνοδο η τυπική απόκλιση παρουσιάζει πτώση και αντίστροφα. Όσο πιο μικρή είναι η τυπική απόκλιση τόσο πιο κοντά στο μέσο όρο συγκεντρώνονται οι βαθμολογίες των νηπιαγωγών.

Οι μεταβολές στη βαθμολογία των νηπιαγωγών φαίνεται σε ορισμένες περιπτώσεις να επηρεάζονται τόσο από αλλαγές των εντύπων επιθεώρησης, αλλαγές των επιθεωρητών όσο και από γενικότερες κοινωνικοπολιτικές μεταβολές. Π.χ. η

βαθμολογία των περισσότερων νηπιαγωγών που επιθεωρήθηκαν το 1946-47 φαίνεται να επηρεάζεται αρνητικά από την αλλαγή του επιθεωρητή τη χρονιά αυτή. Η συγκεκριμένη αλλαγή συμπίπτει με αλλαγή του πολιτικού σκηνικού (νίκη του Λαϊκού Κόμματος στις 31-3-1946) και σκλήρυνση της στάσης της νέας κυβέρνησης, με διώξεις εκπαιδευτικών για πολιτικούς λόγους.

Την επόμενη χρονιά 1947-48, κι ενώ ο συντάκτης των εκθέσεων είναι ο ίδιος, η βαθμολογία των περισσότερων από τις νηπιαγωγούς που επιθεωρήθηκαν βελτιώθηκε, καθώς επίσης και ο Μ. Ο. της βαθμολογίας τους, αφού όμως είχαν προηγηθεί, όπως είναι γνωστό, εκκαθαρίσεις εκπαιδευτικών. Η βαθμολογία αυτή παραμένει περίπου ίδια για την επόμενη διετία.

Τα σχολικά έτη 1950-51 και 1951-52 – χρονιές που σηματοδοτήθηκαν από νίκες στις εκλογές των κεντρικών κομμάτων – σημειώνεται άνοδος του Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών που επιθεωρήθηκαν, αν και παρέμεινε ο ίδιος επιθεωρητής.

Το 1952-53 ο ίδιος επιθεωρητής φαίνεται να κρίνει λίγο αυστηρότερα τις νηπιαγωγούς, με αποτέλεσμα η βαθμολογία τους να σημειώνει μικρή πτώση.

Η επόμενη αλλαγή επιθεωρητή το 1954 συνδέεται με άνοδο της βαθμολογίας των περισσότερων νηπιαγωγών και με άνοδο του Μ. Ο. της βαθμολογίας τους, το έτος 1954-55.

Το 1964-65, με την κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου και την ταυτόχρονη αντικατάσταση του επιθεωρητή, ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών σημείωσε μεγάλη άνοδο.

Το 1965-66 και 1966-67, που ο συντάκτης των εκθέσεων παραμένει ο ίδιος, ο Μ. Ο. της βαθμολογίας παραμένει στα ίδια περίπου επίπεδα.

Την περίοδο της δικτατορίας, και συγκεκριμένα τα έτη 1968-69 και 1969-70 ο αριθμός των νηπιαγωγών με άνοδο στη βαθμολογία είναι ίσος με τον αριθμό των νηπιαγωγών που η βαθμολογία τους παρουσιάζει πτώση. Ο Μ.Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών τη διετία αυτή, σημείωσε συνεχή πτώση. Το 1970-71, χρονιά που αλλάζει το έντυπο αξιολόγησης, αν και αξιολογεί ο ίδιος επιθεωρητής, που αξιολογούσε και τα δύο προηγούμενα χρόνια, η βαθμολογία των περισσότερων νηπιαγωγών που έχουν αξιολογηθεί και παλαιότερα, παρουσιάζεται βελτιωμένη. Ωστόσο ο Μ. Ο. της βαθμολογίας μειώνεται. Είναι πιθανό ο επιθεωρητής να βαθμολογεί αυστηρότερα τις νηπιαγωγούς που επιθεωρήθηκαν τη χρονιά αυτή για πρώτη φορά. Η αλλαγή του επιθεωρητή το 1971 συμπίπτει με βελτίωση της

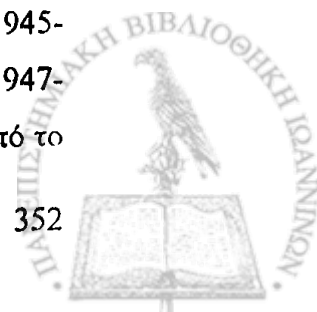

βαθμολογίας του 76,2% των νηπιαγωγών και παράλληλη αύξηση του Μ. Ο. της βαθμολογίας τους. Την επόμενη χρονιά, 1972-73, οι μισές περίπου από τις νηπιαγωγούς που έχουν ξανά επιθεωρηθεί, σημείωσαν άνοδο στη βαθμολογία τους, ενώ ο Μ. Ο. παραμένει αμετάβλητος. Αντίθετα, το 1973-74 η αύξηση του Μ. Ο. της βαθμολογίας είναι μεγαλύτερη από 2 μονάδες. Το 1974-75 δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία (έχει βρεθεί η συνολική βαθμολογία 2 μόνο νηπιαγωγών), που να μας οδηγούν σε αξιόπιστα συμπεράσματα.

* Το 1976-77 – χρονιά που χαρακτηρίζεται από εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και αλλαγές τόσο στη δομή του εντύπου αξιολόγησης όσο και του επιθεωρητή – σημειώνεται άνοδος της βαθμολογίας του συνόλου των επιθεωρημένων νηπιαγωγών και ταυτόχρονη άνοδος του γενικού μέσου όρου. Παρόμοια και τα επόμενα έτη, από το 1977 ως το 1981, που οι επιθεωρητές εναλλάσσονται κάθε χρονιά, η βαθμολογία του μεγαλύτερου μέρος των νηπιαγωγών βελτιώνεται και των υπολοίπων παραμένει στάσιμη. Δεν καταγράφεται, παρά μία μόνο περίπτωση βαθμολογίας που σημειώνει πτώση, το 1978-79. Ο Μ. Ο. επίσης της βαθμολογίας των νηπιαγωγών την περίοδο 1976-81 σημείωσε συνεχείς αυξήσεις, αν εξαιρέσουμε μια κάμψη το 1977-78.

Ειδικότερα, όπως προκύπτει από τον πίν. 35, ο μέσος όρος της βαθμολογίας σε κάθε επιμέρους τομέα αξιολόγησης παρουσιάζει τις ακόλουθες διακυμάνσεις: Ο μέσος όρος της βαθμολογίας νηπιαγωγών στην κατηγορία “επιστημονική κατάρτιση”, το έτος 1945-46 είναι 4,1. Από το 1946-47 ως το 1949-50 ο Μ. Ο. βαθμολογίας στο συγκεκριμένο τομέα μειώνεται (κυμαίνεται ανάμεσα στο 3,5 και 3,9). Τα επόμενα έτη (1950-51 ως 1953-54) η βαθμολογία των νηπιαγωγών στον επιστημονικό τομέα σημειώνει άνοδο (κυμαίνεται ανάμεσα στο 4,2 και 4,6). Το 1954-55 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας στο συγκεκριμένο τομέα γίνεται 5. Ο βαθμός αυτός αντιπροσωπεύει το Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών τα έτη 1964-65 και 1965-66. Από το 1968-69 ως το 1973-74 οι βαθμοί των νηπιαγωγών στο επιστημονικό πεδίο παρουσιάζουν σταδιακή άνοδο (κυμαίνονται από 5,8 ως 7,2), αν εξαιρέσουμε το 1969-70 που παρουσιάζουν μικρή πτώση (5,4). Άνοδος επίσης παρατηρείται στο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών στο συγκεκριμένο τομέα το έτος 1974-75 (8). Ακολουθεί μικρή πτώση τη διετία 1976-77 και 1977-78 (7,7 και 7,4 αντίστοιχα). Τέλος, από το 1978-79 ως το 1980-81 παρατηρείται σταδιακή άνοδος (7,8 ως 9).

Στην κατηγορία “διδασκτική ικανότητα” ο Μ. Ο. της βαθμολογίας το 1945-46 είναι 4,6. Την επόμενη χρονιά σημειώνει πτώση ενός βαθμού (3,6) και το 1947-48 η βαθμολογία αυξάνεται και παραμένει για τα δύο επόμενα χρόνια στο 4,9. Από το

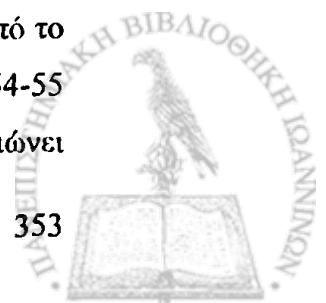

1950-51 ως το 1953-54 ο Μ. Ο. βαθμολογίας στο συγκεκριμένο τομέα αυξάνεται σταδιακά. Αντίθετα το 1954-55 σημειώνεται μικρή πτώση. Την τριετία 1964-67 ο Μ. Ο. βαθμολογίας στο συγκεκριμένο τομέα παρουσιάζει διακυμάνσεις (5,9, 6, 5,7). Παρόμοια και την επόμενη τριετία 1968-71 κυμαίνεται ανάμεσα στο 5,5 και 6,1. Το 1971-72 ο Μ. Ο. σημειώνει άνοδο ενός βαθμού. Η βαθμολογία αυτή διατηρείται στα ίδια περίπου επίπεδα ως το 1974-75. Από το 1976-77 ως το 1980-81 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών στο διδακτικό τομέα παρουσιάζει συνεχείς αυξήσεις (από 8 ως 9,3), με εξαίρεση το έτος 1977-78 (7,3).

Στην κατηγορία “διοικητική ικανότητα”, ο μέσος όρος της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, το 1945-46 είναι 4,7. Την επόμενη χρονιά σημειώνει μικρή πτώση. Αντίθετα το 1947-48 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας φτάνει στο 5,3. Σ’ αυτό περίπου το επίπεδο παραμένει ως το σχολικό έτος 1950-51. Το 1951-52 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας αυξάνεται σημαντικά (φτάνει το 6,8). Το 1952-53 σημειώνει μικρή πτώση, όπως και το 1953-54. Το 1954-55 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας στο συγκεκριμένο τομέα παρουσιάζει άνοδο (7). Πολύ μεγαλύτερη άνοδο παρουσιάζει από το 1964-65 ως το 1966-67 (κυμαίνεται ανάμεσα στο 9,7 και 10). Την περίοδο της δικτατορίας παρατηρείται πτώση της βαθμολογίας στον τομέα αυτό (η βαθμολογία κυμαίνεται από 6,9 ως 8,3). Από το 1976-77 ως το 1980-81 η βαθμολογία στο διοικητικό πεδίο παρουσιάζει σταδιακή άνοδο (φτάνει τελικά στο 9,6), με εξαίρεση το έτος 1977-78, που παρατηρείται μικρή πτώση (7,8).

Στην κατηγορία “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος” ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, το 1945-46 είναι 5,9. Την επόμενη χρονιά σημειώνεται μικρή πτώση, ενώ αντίθετα το 1947-48 ο συγκεκριμένος Μ. Ο. φτάνει το 6,8. Τα δύο επόμενα χρόνια παρατηρούμε σταδιακή πτώση της βαθμολογίας στον τομέα της ευσυνείδητης εκτέλεσης των καθηκόντων των νηπιαγωγών. Την περίοδο 1950-51 ως 1954-55 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας είναι περίπου 7 (με μικρές αποκλίσεις). Την τριετία 1964-67 παρατηρούμε σημαντική άνοδο της βαθμολογίας αυτής (κυμαίνεται από 9,8 ως 10). Από το 1968-69 ως το 1972-73 ο συγκεκριμένος Μ. Ο. παρουσιάζει διακυμάνσεις (από 7,6 ως 7,9). Από το 1973-74 και μετά σημειώνεται σταδιακή άνοδος (με εξαίρεση μια κάμψη το 1977-78) και το 1980-81 φτάνει το 10.

Η κατηγορία “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα” βαθμολογείται κατά μέσο όρο με 4,1 το 1945-46. Την επόμενη χρονιά σημειώνει αισθητή πτώση (3,1). Από το 1947-48 ως το 1949-50 ο Μ. Ο. είναι περίπου 4. Από το 1950-51 ως το 1954-55 παρουσιάζει σταδιακή άνοδο (από 4,9 ως 5,5), με εξαίρεση το 1952-53 που σημειώνει

μικρή πτώση. Πολύ μεγαλύτερη είναι η άνοδος της βαθμολογίας (κατά 3 περίπου μονάδες) το 1964-65. Στα ίδια περίπου επίπεδα παραμένει τα δύο επόμενα χρόνια. Το 1968-69 και 1969-70 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών στην κατηγορία “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα” σημειώνει πτώση. Από το 1970-71 η συγκεκριμένη βαθμολογία αυξάνεται σταδιακά (με μικρές πτώσεις το 1976-77 και 1978-79). Τέλος, το 1980-81 φτάνει το 10.

Ακόμη, σύμφωνα με τον πίν. 35 (βλ. στο παράρτημα), από το 1945-46 ως το 1954-55 ο μεγαλύτερος Μ. Ο. βαθμολογίας ανάμεσα στους τομείς αξιολόγησης σημειώνεται στην κατηγορία “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος”. Την ίδια περίοδο στη δεύτερη θέση, σύμφωνα με το Μ. Ο. βαθμολογίας βρίσκεται η κατηγορία “Διοικητική ικανότητα”. Ακολουθεί η “Διδακτική ικανότητα”. Στην τέταρτη θέση, τα χρόνια αυτά, βρίσκεται η κατηγορία “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα” και στην τελευταία θέση βρίσκεται η “Επιστημονική κατάρτιση”. Εξαίρεση την περίοδο αυτή αποτελεί το έτος 1946-47 που η χαμηλότερη βαθμολογία σημειώνεται στην κατηγορία “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”. Ακόμη το 1954-55 η κατηγορία “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα” έχει μεγαλύτερη βαθμολογία από εκείνη της “διδακτικής ικανότητας”.

Την περίοδο 1964-65 ως 1966-67 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών στην κατηγορία “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος” είναι ίσος με το Μ. Ο. της βαθμολογίας στη “Διοικητική ικανότητα”. Τη δεύτερη θέση, σύμφωνα με τη βαθμολογία, κατέχει η κατηγορία “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”. Ακολουθεί η “Διδακτική ικανότητα” και τέλος, με τη χαμηλότερη βαθμολογία η “Επιστημονική κατάρτιση”.

Από το 1968-69 ως το 1974-75 η βαθμολογία στους επιμέρους τομείς αξιολόγησης παρουσιάζει διακυμάνσεις από χρονιά σε χρονιά. Σε γενικές γραμμές οι μεγαλύτεροι μέσοι όροι βαθμολογίας αντιστοιχούν στους τομείς “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα” και “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος”. Αντίθετα, τη συγκεκριμένη περίοδο, οι τομείς “Διδακτική ικανότητα” και “Επιστημονική κατάρτιση” έχουν τη μικρότερη βαθμολογία.

Από το 1976-77 ως το 1980-81 η κατηγορία “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα” έχει τη μεγαλύτερη βαθμολογία από τους άλλους τομείς αξιολόγησης. Ακολουθεί η κατηγορία “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος”. Την τρίτη θέση κατέχει, σύμφωνα με το Μ. Ο. της βαθμολογίας η “Διοικητική ικανότητα”, την τέταρτη θέση η “Διδακτική ικανότητα” και τέλος η “Επιστημονική κατάρτιση”.

Εξαίρεση αποτελεί το έτος 1977-78 που η “Διδακτική ικανότητα” βαθμολογείται χαμηλότερα.

Επιπλέον, όπως φαίνεται από τον πίν. 35, η πτώση της βαθμολογίας το 1946-47 οφείλεται σε πτώση της βαθμολογίας όλων των επιμέρους τομέων αξιολόγησης, αλλά κυρίως της κατηγορίας “Διδακτική ικανότητα” και της κατηγορίας “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”. Παρόμοια, η επόμενη άνοδος της βαθμολογίας οφείλεται κυρίως στην άνοδο της βαθμολογίας στους ίδιους τομείς. Το 1950-51 σημαντικό ρόλο στην αύξηση του γενικού Μ. Ο. παίζει η άνοδος της βαθμολογίας του τομέα “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος”. Το 1952-53 οι κατηγορίες “Επιστημονική κατάρτιση”, “Διοικητική ικανότητα” και “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα” βαθμολογούνται αυστηρότερα, έτσι παρατηρείται πτώση του γενικού Μ. Ο.

Το 1954-55 η άνοδος του γενικού Μ. Ο. οφείλεται σε άνοδο της βαθμολογίας σε όλους τους επιμέρους τομείς εκτός από τη “Διδακτική ικανότητα”, που σημειώνει πτώση.

Το 1964-65 ο γενικός Μ. Ο. σημειώνει άνοδο εξαιτίας της ανόδου της βαθμολογίας στους τομείς “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”, “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος”, “Διοικητική ικανότητα” και λιγότερο στην άνοδο της βαθμολογίας στη “Διδακτική ικανότητα”. Η βαθμολογία στην “Επιστημονική κατάρτιση” την ίδια χρονιά, παραμένει αμετάβλητη (όπως το 1954-55).

Το 1968-69 ενώ αυξάνεται ο Μ. Ο. της βαθμολογίας στις κατηγορίες “Επιστημονική κατάρτιση” και “Διδακτική ικανότητα”, μειώνεται στις κατηγορίες “Διοικητική ικανότητα”, “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος” και “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”, έτσι ο γενικός Μ. Ο. σημειώνει πτώση.

Το 1970-71 σημειώνεται άνοδος της βαθμολογίας στους τομείς “Επιστημονική κατάρτιση”, “Διδακτική ικανότητα” και “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”, ωστόσο η πτώση της βαθμολογίας στους τομείς “Διοικητική ικανότητα” και “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος” προκαλεί πτώση του γενικού Μ. Ο. Το 1973-74 η άνοδος της συνολικής βαθμολογίας προκαλείται εξαιτίας της ανόδου της βαθμολογίας των επιμέρους τομέων εκτός της “Επιστημονικής κατάρτισης”.

Παρόμοια και το 1976-77 παρατηρούμε άνοδο σε όλους τους τομείς εκτός από την “επιστημονική κατάρτιση”, που σημειώνει πτώση. Το 1977-78 παρατηρούμε μικρότερη βαθμολογία σε όλους τους άλλους τομείς εκτός από τον τομέα “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”, που η βαθμολογία αυξάνεται. Τέλος, τα επόμενα

χρόνια η αύξηση της βαθμολογίας όλων των επιμέρους τομέων συντελεί στην άνοδο του γενικού Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών.

Όπως προκύπτει από τον πίν. 36 (βλ. στο παράρτημα) ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών ηλικίας 21-30 ετών παρουσιάζει άνοδο έτσι, ενώ το 1945-46 είναι 22,8, το 1980-81 είναι 47,1. Παρόμοια και ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών 31-40 ετών (από 23,5 το 1945-46 ανέρχεται σε 48,1 το 1980-81) και ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών 41-50 ετών (από 26 το 1946-47 ανέρχεται σε 49). Αντίθετα, ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών ηλικίας 51-60 ετών παρουσιάζει σταδιακή πτώση (το 1965-66 είναι 44 και το 1971-72 φτάνει το 42).

Ακόμη, σύμφωνα με τον πίν. 36 (βλ. στο παράρτημα), στα περισσότερα από τα σχολικά έτη της περιόδου, που εξετάζουμε, και συγκεκριμένα το 1945-46, το 1949-50, το 1950-51, το 1951-52 και από το 1965-66 ως το 1980-81 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών παρουσιάζει αύξηση όσο μεγαλώνει η ηλικία των νηπιαγωγών. Π.χ. το έτος 1945-46 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών ηλικίας 21-30 ετών είναι 22,8 και των νηπιαγωγών ηλικίας 31-40 ετών είναι 23,5. Παρόμοια το 1970-71 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με ηλικία 21-30 ετών είναι 32,5, με ηλικία 31-40 είναι 39,8, με ηλικία 41-50 είναι 42 και τέλος ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών ηλικίας 51-60 ετών είναι 43.

Τα έτη 1946-47 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών ηλικίας 21-30 ετών και 31-40 ετών παραμένει ο ίδιος. Παρόμοια και το 1964-65, ο Μ. Ο. βαθμολογίας των νηπιαγωγών ηλικίας 31-40 ετών και 41-50 ετών παραμένει επίσης σταθερός.

Ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών των ετών 1948-49 και 1954-55 μειώνεται όσο η ηλικία των νηπιαγωγών μεγαλώνει. Π. χ. το 1948-49 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με ηλικία 21-30 ετών είναι 28, των νηπιαγωγών ηλικίας 31-40 ετών είναι 24,6 και ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών ηλικίας 41-50 ετών είναι 18.

Τέλος, ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών των ετών 1947-48, 1951-52, 1953-54 και 1965-66 δεν παρουσιάζει σταθερά ανοδική ή καθοδική πορεία, σε συνάρτηση με την αύξηση της ηλικίας των νηπιαγωγών. Π.χ. το 1965-66 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών ηλικίας 21-30 ετών είναι 38,2, των νηπιαγωγών ηλικίας 31-40 είναι 42, των νηπιαγωγών 41-50 είναι 40 και των νηπιαγωγών 51-60 ετών είναι 44.

Ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών κατά τόπο γέννησης, παρουσιάζει άνοδο τη χρονική περίοδο 1945-81, παρόλο που σημειώνονται διακυμάνσεις, σύμφωνα με τον πίν. 37 (βλ. στο παράρτημα). Συγκεκριμένα, ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, που έχουν γεννηθεί στο νομό Θεσπρωτίας από 21,8 το έτος 1945-46, φτάνει το 48 το 1980-81. Παρόμοια ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών που έχουν γεννηθεί σε άλλους νομούς της Ηπείρου από 24,4 το 1945-46, φτάνει το 47,9 το 1980-81. Τέλος ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών που έχουν τόπο γέννησης άλλο νομό της Ελλάδας από 23 το έτος 1945-46 φτάνει το 39 το 1978-79 (τα έτη 1979-80 και 1980-81 δεν εργάζεται στο νομό Θεσπρωτίας νηπιαγωγός με τόπο καταγωγής άλλο νομό της Ελλάδας).

Ακόμη, όπως προκύπτει από τον πίν. 37, στα περισσότερα έτη της περιόδου 1945-46 ως 1954-55 ο Μ. Ο της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, που έχουν τόπο γέννησης άλλο νομό της Ηπείρου είναι υψηλότερος από το Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών που έχουν γεννηθεί στο νομό Θεσπρωτίας ή σε άλλο νομό της Ελλάδας. Ακολουθεί ο Μ. Ο της βαθμολογίας των νηπιαγωγών που έχουν τόπο γέννησης άλλο νομό της Ελλάδος και στην τελευταία θέση βρίσκεται ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών που έχουν γεννηθεί στο νομό Θεσπρωτίας, στο μεγαλύτερο μέρος της περιόδου 1945-46 ως 1954-55. Π. χ. το έτος 1950-51 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών που έχουν τόπο γέννησης άλλο νομό της Ηπείρου είναι 28,6, των νηπιαγωγών που έχουν τόπο γέννησης άλλο νομό της Ελλάδας είναι 26,8 και των νηπιαγωγών που έχουν τόπο γέννησης το νομό Θεσπρωτίας είναι 25,8.

Στα περισσότερα από τα χρόνια της περιόδου 1964-65 ως 1980-81 (συγκεκριμένα σε 9 από τα 14 χρόνια) ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών που έχουν γεννηθεί στο νομό Θεσπρωτίας βρίσκεται στην ενδιάμεση θέση ως προς τους αντίστοιχους μέσους όρους της βαθμολογίας των νηπιαγωγών των άλλων υποκατηγοριών. Στα υπόλοιπα 5 έτη της περιόδου ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών αυτών είναι υψηλότερος από τον αντίστοιχο των νηπιαγωγών των άλλων υποκατηγοριών. Στο μεγαλύτερο μέρος των ετών της ίδιας περιόδου (σε 8 από τα 14) ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, που έχουν γεννηθεί σε άλλο νομό της Ηπείρου, βρίσκεται στην τελευταία θέση μεταξύ των αντίστοιχων μέσων όρων της βαθμολογίας των νηπιαγωγών των άλλων υποκατηγοριών. Ακόμη σε 3 έτη της ίδιας περιόδου ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, που έχουν γεννηθεί σε άλλο νομό της Ηπείρου, είναι μεγαλύτερος από τους αντίστοιχους μέσους όρους

βαθμολογίας των άλλων νηπιαγωγών και σε 3 τέλος έτη της περιόδου ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών αυτών κατέχει την ενδιάμεση θέση μεταξύ των άλλων.

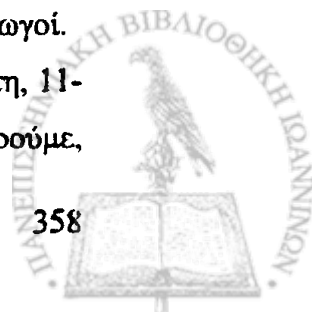
Τέλος, ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, που έχουν γεννηθεί σε νομούς της υπόλοιπης Ελλάδας, είναι μεγαλύτερος από το Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, που έχουν γεννηθεί στο νομό Θεσπρωτίας ή σε άλλο νομό της Ηπείρου, στα 6 από τα 12 χρόνια της περιόδου 1964-65 ως 1978-79. Ακόμη σε 4 χρόνια της ίδιας περιόδου ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με τόπο γέννησης άλλους νομούς της Ελλάδας είναι χαμηλότερος από το Μ. Ο. της βαθμολογίας των υπόλοιπων νηπιαγωγών και σε 2 χρόνια της περιόδου αυτής ο συγκεκριμένος Μ. Ο. της βαθμολογίας βρίσκεται στην ενδιάμεση θέση μεταξύ των άλλων.

Σύμφωνα με τον πίν. 38 (βλ. στο παράρτημα), ο Μ. Ο. της βαθμολογίας τόσο των άγαμων όσο των έγγαμων και των χήρων νηπιαγωγών παρουσιάζει άνοδο. Συγκεκριμένα, ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των άγαμων νηπιαγωγών από 24,4 το 1945-46 γίνεται 47 το 1980-81. Ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των έγγαμων νηπιαγωγών από 22,7 το 1945-46, γίνεται 48,2 το 1980-81 και ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, που είναι χήρες από 22 το 1945-46 γίνεται 26,8 το 1954-55.

Ακόμη, όπως φαίνεται στον πίν. 38, στα περισσότερα από τα χρόνια της περιόδου 1945-46 ως 1964-65 (συγκεκριμένα τα έτη 1945-46, 1948-49, 1949-50, 1950-51, 1951-52, 1952-53, 1953-54 και 1964-65) ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών που είναι άγαμες είναι μεγαλύτερος από τον Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών που είναι έγγαμες ή χήρες. Ακόμη, στα περισσότερα από τα χρόνια της ίδιας περιόδου (δηλ. το 1945-46, το 1948-49, το 1951-52, το 1952-53, το 1953-54 και το 1964-65) ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των έγγαμων νηπιαγωγών είναι μικρότερος από τον Μ. Ο. των άγαμων και μεγαλύτερος από το Μ. Ο. των νηπιαγωγών που είναι χήρες. Τέλος, ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών που είναι χήρες στα περισσότερά χρόνια της περιόδου 1945-46 ως 1954-55 (συγκεκριμένα το 1945-46, το 1948-49, το 1951-52, το 1952-53 και το 1953-54) είναι μικρότερος από το Μ. Ο. της βαθμολογίας των άγαμων και έγγαμων νηπιαγωγών.

Από το 1965-66 ως το 1980-81 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των έγγαμων νηπιαγωγών είναι μεγαλύτερος από το Μ. Ο. της βαθμολογίας των άγαμων νηπιαγωγών. Δεν καταγράφονται στις εκθέσεις, την περίοδο αυτή, χήρες νηπιαγωγοί.

Ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με χρόνο υπηρεσίας 1-10 έτη, 11-20 έτη, 21-30 έτη αυξάνεται σημαντικά, παρά τις διακυμάνσεις που παρατηρούμε,

την περίοδο 1945-46 ως 1980-81, σύμφωνα με τον πίν. 39 (βλ. στο παράρτημα). Μικρότερη είναι η αύξηση του Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με χρόνο υπηρεσίας 31-40 έτη. Συγκεκριμένα, ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με χρόνο υπηρεσίας 1-10 έτη από 22,3 το 1945-46 γίνεται 47,5 το 1980-81. Την ίδια περίοδο, παρόμοια αύξηση παρουσιάζει και ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με χρόνο υπηρεσίας 11-20 έτη (από 23,5 γίνεται 48,5). Ακόμη ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με χρόνο υπηρεσίας 21-30 έτη από 26 το 1946-47 γίνεται 44 το 1965-66 και το 1979-80 φτάνει το 47,3. Τέλος, από το 1965-66 ως το 1971-72 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με χρόνο υπηρεσίας 31-40 έτη παρουσιάζει διακυμάνσεις και τελικά μικρή αύξηση (είναι 40 το 1965-66, 44 το 1966-67, 43 το 1970-71 και 42 το 1971-72).

Ακόμη, τα έτη 1945-46 και 1946-47 καθώς και από το 1964-65 ως το 1980-81 (αν εξαιρέσουμε το έτος 1965-66) ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών αυξάνεται όσο αυξάνεται ο χρόνος υπηρεσίας των νηπιαγωγών. Π.χ. το 1946-47 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με χρόνο υπηρεσίας 1-10 χρόνια είναι 16,6, με 11-20 χρόνια είναι 21,5 και με 21-30 χρόνια είναι 26. Παρόμοια το 1971-72 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με χρόνο υπηρεσίας 1-10 χρόνια είναι 34,7, με 11-20 χρόνια είναι 40,2 και με 31-40 χρόνια είναι 42.

Τα περισσότερα από τα έτη της περιόδου 1947-48 ως 1954-55 (6 από τα 8) ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με χρόνο υπηρεσίας 1-10 έτη είναι μεγαλύτερος από το Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με περισσότερα χρόνια υπηρεσίας. Τα μισά περίπου χρόνια της περιόδου αυτής ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με χρόνο υπηρεσίας 11-20 χρόνια κατέχει τη δεύτερη θέση μεταξύ των μέσων όρων των βαθμολογιών των άλλων νηπιαγωγών και τα υπόλοιπα έτη ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με χρόνο υπηρεσίας 21-30 έτη βρίσκεται στη δεύτερη θέση.

Η βαθμολογία των νηπιαγωγών με βάση τον υπηρεσιακό τους βαθμό παρουσιάζει μεταβολές την περίοδο 1945-46 ως 1980-81, σύμφωνα με τον πίν. 40 (βλ. στο παράρτημα). Συγκεκριμένα, ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με υπηρεσιακό βαθμό ακολούθου, από 35 που είναι το 1950-51, μειώνεται σταδιακά και φτάνει στο 29 το 1954-55. Αντίθετα ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, με βαθμό γραμματέα Β', γραμματέα Α' και εισηγητή την περίοδο 1945-46 ως 1954-55, παρουσιάζει τελικά άνοδο, παρά τις ενδιάμεσες διακυμάνσεις. Ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με βαθμό γραμματέα Β' από 22,8 το 1945-46 φτάνει

το 36 το 1954-55. Μικρότερη αύξηση παρουσιάζει ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με βαθμό γραμματέα Α' (από 23,9 το 1945-46 φτάνει το 31,4 το 1954-55) και εισηγητή (από 22 το 1945-46 φτάνει το 28,8 το 1954-55).

Σε ορισμένα χρόνια της περιόδου αυτής ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών μεγαλώνει όσο μεγαλώνει ο υπηρεσιακός βαθμός των νηπιαγωγών. Π.χ. το 1946-47 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με βαθμό γραμματέα Β' είναι 18,3, με βαθμό γραμματέα Α' είναι 21,2 και με βαθμό εισηγητή είναι 26. Άλλοτε ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών ελαττώνεται όσο μεγαλώνει ο υπηρεσιακός τους βαθμός. Π. χ. το 1950-51 ο Μ. Ο της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με βαθμό ακολούθου είναι 35, με βαθμό γραμματέα Β' είναι 28, με βαθμό γραμματέα Α' είναι 26,7 και με βαθμό εισηγητή 26,4. Σε άλλα χρόνια της περιόδου αυτής (1945-55) παρατηρούμε άλλοτε αύξηση και άλλοτε μείωση του μέσου όρου της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, σε συνάρτηση με τον μεγαλύτερο υπηρεσιακό βαθμό των νηπιαγωγών. Π.χ. το 1951-52 ο Μ. Ο της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με βαθμό ακολούθου είναι 32, με βαθμό γραμματέα Β' είναι 27, με βαθμό γραμματέα Α' είναι 30,4 και με βαθμό εισηγητή 28,4.

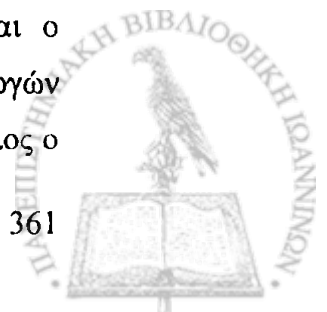
Την περίοδο 1964-65 ως 1973-74 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με τον 9^ο βαθμό παρουσιάζει πτώση (από 39 το 1964-65 γίνεται 37,2 το 1973-74). Πτώση σημειώνεται επίσης στο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με τον 7^ο (από 44 το 1965-66 φτάνει το 40,1 το 1973-74) και τον 5^ο βαθμό (από 44 το 1966-67 φτάνει το 43 το 1973-74). Αντίθετα ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με τον 8^ο και τον 6^ο βαθμό παρουσιάζει αύξηση (από 38 φτάνει το 38,6 και από 40 φτάνει το 42,3 αντίστοιχα, την περίοδο 1964-74).

Τα τρία πρώτα χρόνια της περιόδου 1964-74 δεν διακρίνουμε κάποια σχέση μεταξύ της βαθμολογίας των νηπιαγωγών και του υπηρεσιακού τους βαθμού. Άλλοτε οι νηπιαγωγοί με μικρότερο υπηρεσιακό βαθμό αξιολογούνται με μεγαλύτερη βαθμολογία κι άλλοτε το αντίθετο. Από το 1968-69 ως το 1973-74 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών αυξάνεται όσο μεγαλύτερος είναι ο υπηρεσιακός τους βαθμός. Π.χ. το 1971-72 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με τον 9^ο βαθμό είναι 35,7, με τον 8^ο είναι 36,3, με τον 7^ο είναι 37,3, με τον 6^ο είναι 39,1 και τέλος με τον 5^ο είναι 42. Εξαιρέση την περίοδο αυτή αποτελεί το έτος 1972-73, που ο Μ. Ο της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με τον 8^ο βαθμό είναι μεγαλύτερος από το Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με τον 7^ο βαθμό (38 και 37 αντίστοιχα).

Την περίοδο 1976-77 ως 1980-81 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών όλων των υπηρεσιακών βαθμών σημειώνει άνοδο. Ειδικότερα, ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με Μ. Κ. 2 από 37 το 1976-77 φτάνει το 1979-80 στο 39,5. Παρόμοια, ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με Μ. Κ. 3 από 40 το 1976-77 φτάνει το 47,3 το 1980-81. Την ίδια περίοδο, ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με Μ. Κ. 4 (από 41,5 γίνεται 47,5), με Μ. Κ. 5 (από 44,6 γίνεται 48,1) και με Μ. Κ. 6 (από 44,8 γίνεται 49) παρουσιάζει αύξηση. Τέλος, ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με Μ. Κ. 7 από 46,5 το 1978-79 φτάνει το 49 το 1980-81.

Την περίοδο 1976-81 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών σημειώνει άνοδο, όσο μεγαλύτερος είναι ο υπηρεσιακός βαθμός των νηπιαγωγών. Π.χ. το 1978-79 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με Μ. Κ. 2 είναι 39,6, με Μ. Κ. 3 είναι 42,1, με Μ. Κ. 4 είναι 42,6, με Μ. Κ. 5 είναι 44,3, με Μ. Κ. 6 είναι 45,3 και τέλος με Μ. Κ. 7 είναι 46,5.

Η βαθμολογία των νηπιαγωγών με βάση τη σχολή φοίτησης παρουσιάζει μεταβολές, σύμφωνα με τον πίν. 41 (βλ. στο παράρτημα). Συγκεκριμένα, την περίοδο 1945-55 παρατηρείται αύξηση του Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, που έχουν αποφοιτήσει από το Διδασκαλείο Έδεσσας (από 22 φτάνει 34) και από το Διδασκαλείο Καλλιθέας (από 24 φτάνει το 30,5). Ακόμη άνοδο παρουσιάζει ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, που έχουν αποφοιτήσει από το Διδασκαλείο Φιλιατών (από 23,3 το 1945-46 φτάνει το 42 το 1971-72). Παρόμοια, σημειώνεται αύξηση του Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών που έχουν αποφοιτήσει από τις μονοετείς σχολές νηπιαγωγών της Αλεξανδρούπολης (από 36 το 1973-74 φτάνει το 48 το 1980-81), της Θεσσαλονίκης (από 37 το 1971-72 φτάνει το 42,5 το 1979-80), των Ιωαννίνων (από 38,3 το 1964-65 φτάνει το 48,3 το 1980-81), της Λαμίας (από 31 το 1970-71 φτάνει 48 το 1980-81), της Λάρισας (από 30 το 1970-71 γίνεται 39 το 1976-77) και της Φλώρινας (από 31,5 το 1970-71 γίνεται 47 το 1980-81). Ακόμη ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών των αποφοίτων από τη Σχολή Νηπιαγωγών Θεσσαλονίκης (διετούς φοίτησης) παρά τις διακυμάνσεις, σημειώνει μικρή άνοδο την περίοδο 1977-78 ως 1979-80 (από 40 σε 41). Παρόμοια και ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών των αποφοίτων από τη σχολή νηπιαγωγών Καλλιθέας (διετούς φοίτησης), σημειώνει άνοδο (από 41,6 σε 47,7) την περίοδο 1964-81 και ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών των αποφοίτων από τη Σχολή Νηπιαγωγών Καρδίτσας (διετούς φοίτησης) από 38 το 1976-77 φτάνει το 47,5 το 1980-81. Τέλος ο

Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών που έχουν φοιτήσει στη Νηπιοκομική Σχολή Ιωαννίνων σημειώνει αύξηση (από 26 το 1947-48 γίνεται 34 το 1954-55).

Ακόμη, τα 4 από τα 10 χρόνια της περιόδου 1945-46 ως 1954-55 τον υψηλότερο Μ. Ο. βαθμολογίας έχουν οι νηπιαγωγοί που έχουν αποφοιτήσει από το Διδασκαλείο Καλλιθέας. Τα χρόνια αυτά ακολουθεί ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, που έχουν αποφοιτήσει από το Διδασκαλείο Φιλιππών. Π. χ. το 1951-52 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των αποφοίτων νηπιαγωγών από το Διδασκαλείο Καλλιθέας είναι 30,5 και των αποφοίτων από το Διδασκαλείο Φιλιππών είναι 29. Αντίθετα, σε 3 από τα 10 χρόνια της περιόδου αυτής ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, που έχουν αποφοιτήσει από το Διδασκαλείο Φιλιππών είναι μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο Μ. Ο. της βαθμολογίας των απόφοιτων από το Διδασκαλείο Καλλιθέας. Π. χ. το 1952-53 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των αποφοίτων νηπιαγωγών από το Διδασκαλείο Φιλιππών είναι 29,5 και των αποφοίτων από το Διδασκαλείο Καλλιθέας είναι 20,5. Ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των αποφοίτων νηπιαγωγών από το Διδασκαλείο Ιωαννίνων το έτος 1946-47 είναι μεγαλύτερος του μέσου όρου της βαθμολογίας των απόφοιτων νηπιαγωγών των άλλων διδασκαλείων. Ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των απόφοιτων νηπιαγωγών από το Διδασκαλείο Έδεσσας είναι συνήθως χαμηλότερος από τον αντίστοιχο Μ. Ο. της βαθμολογίας των απόφοιτων νηπιαγωγών από τα άλλα διδασκαλεία (Καλλιθέας και Φιλιππών). Τέλος, την ίδια περίοδο ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των απόφοιτων από τη Νηπιοκομική Σχολή Ιωαννίνων άλλοτε είναι υψηλότερος και άλλοτε χαμηλότερος από το Μ. Ο. της βαθμολογίας των απόφοιτων των διδασκαλείων. Π.χ. το 1948-49 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των αποφοίτων νηπιαγωγών από τη Νηπιοκομική Σχολή Ιωαννίνων είναι 28 και από το Διδασκαλείο Φιλιππών είναι 24,1. Αντίθετα το 1949-50 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των αποφοίτων νηπιαγωγών από το Διδασκαλείο Καλλιθέας και Φιλιππών είναι 24 και 24,7 αντίστοιχα και της Νηπιοκομικής Σχολής Ιωαννίνων είναι 22.

Τα περισσότερα χρόνια της περιόδου 1964-65 ως 1971-72 (ως το 1971-72 εργάζονται νηπιαγωγοί απόφοιτοι του Διδασκαλείου Φιλιππών) την υψηλότερη βαθμολογία έχουν οι νηπιαγωγοί, που έχουν αποφοιτήσει από το Διδασκαλείο Φιλιππών. Ακολουθεί η βαθμολογία των απόφοιτων νηπιαγωγών από τη Σχολή Νηπιαγωγών Καλλιθέας και των απόφοιτων νηπιαγωγών από τη Σχολή Νηπιαγωγών Ιωαννίνων.

Ακόμη, σε 3 από τα 7 χρόνια της περιόδου 1972-73 ως 1980-81 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των απόφοιτων νηπιαγωγών από τη Σχολή Νηπιαγωγών Καλλιθέας είναι μεγαλύτερος από τους αντίστοιχους μέσους όρους βαθμολογίας των απόφοιτων από τις άλλες σχολές. Ακόμη σε 2 από τα 7 χρόνια της ίδιας περιόδου οι απόφοιτες της Σχολής Νηπιαγωγών Ιωαννίνων προηγούνται στη βαθμολογία έναντι των απόφοιτων των άλλων σχολών. Τέλος, προηγούνται στη βαθμολογία για 1 χρόνο οι απόφοιτες της Σχολής Νηπιαγωγών Αλεξανδρούπολης και 1 χρόνο οι απόφοιτες της Σχολής Νηπιαγωγών Λάρισας έναντι των απόφοιτων νηπιαγωγών των άλλων σχολών. Ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των απόφοιτων από τη Σχολή νηπιαγωγών Καρδίτσας (διετούς φοίτησης) συνήθως είναι χαμηλότερος από τους αντίστοιχους μέσους όρους της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, που έχουν αποφοιτήσει από άλλες σχολές.

Το επάγγελμα του συζύγου αναγράφεται συστηματικά στις εκθέσεις των ετών 1976-77 ως 1980-81. Σύμφωνα με τον πίν. 42 (βλ. στο παράρτημα), ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με σύζυγο εκπαιδευτικό σημειώνει σημαντική άνοδο την περίοδο 1976-81 (από 42,1 γίνεται 48). Παρόμοια και ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με σύζυγο εργαζόμενο στον υπόλοιπο τριτογενή αυξάνεται από 41,2 σε 48,3. Ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με σύζυγο εργαζόμενο στο δευτερογενή τομέα σημειώνει ελάχιστη αύξηση (από 41 γίνεται 41,5).

Ακόμη, στα περισσότερα χρόνια αυτής της περιόδου ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με σύζυγο εκπαιδευτικό είναι μεγαλύτερος από τους αντίστοιχους μέσους όρους βαθμολογίας των νηπιαγωγών των άλλων υποκατηγοριών. Ακολουθεί ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με συζύγους εργαζόμενους στον υπόλοιπο τριτογενή τομέα και τέλος ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με σύζυγο εργαζόμενο στο δευτερογενή τομέα. Π. χ. το 1979-80 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με σύζυγο εκπαιδευτικό είναι 44,2, με σύζυγο εργαζόμενο στον υπόλοιπο τριτογενή τομέα είναι 44,1 και με σύζυγο εργαζόμενο στο δευτερογενή τομέα είναι 41,5. Εξαιρέση αποτελεί το έτος 1980-81, κατά το οποίο ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με σύζυγο εργαζόμενο στον τριτογενή τομέα είναι μεγαλύτερος από το Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με σύζυγο εκπαιδευτικό (48,3 και 48 αντίστοιχα). Δεν καταγράφονται τη συγκεκριμένη χρονιά νηπιαγωγοί με σύζυγο εργαζόμενο στο δευτερογενή τομέα.

Με βάση τη συγκριτική μελέτη των δεδομένων, τα οποία αναλύσαμε προηγουμένως, μπορούμε να οδηγηθούμε στα επόμενα συμπεράσματα:

Όσο πλησιάζουμε προς τα νεότερα χρόνια ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών παρουσιάζει αυξητική τάση και μικραίνει η τυπική απόκλιση – παρά τις διακυμάνσεις. Έτσι το 1980-81 ο Μ. Ο. βαθμολογίας των νηπιαγωγών παρουσιάζει τη μεγαλύτερη τιμή και η τυπική απόκλιση τη μικρότερη. Σημαντική αύξηση της βαθμολογίας των νηπιαγωγών σημειώνεται το 1964-65. Αντίθετα την περίοδο της δικτατορίας η βαθμολογία των νηπιαγωγών παρουσιάζει πτώση.

Οι μεταβολές στη βαθμολογία των νηπιαγωγών φαίνεται να σχετίζονται τόσο με τις αλλαγές των εντύπων επιθεώρησης, τις αλλαγές των προσώπων των επιθεωρητών όσο και από γενικότερες κοινωνικοπολιτικές μεταβολές.

Στα περισσότερα έτη της περιόδου 1945-81 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών αυξάνεται σε συνάρτηση με την ηλικία τους.

Ο τόπος γέννησης των νηπιαγωγών δεν συσχετίζεται με το Μ. Ο. της βαθμολογίας τους. Η εντοπιότητα δεν γίνεται αντιληπτή ως μεταβλητή από τους επιθεωρητές και δε συμβάλλει στην αύξηση ή μείωση του Μ. Ο. της βαθμολογίας τους. Αυτό σημαίνει ότι ο παράγοντας αυτός δε συσχετίζεται με τη βαθμολογία των νηπιαγωγών.

Η οικογενειακή κατάσταση των νηπιαγωγών παρουσιάζει συσχέτιση με τη βαθμολογία τους. Ειδικότερα στο μεγαλύτερο μέρος της περιόδου 1945-55 οι άγαμες νηπιαγωγοί έχουν μεγαλύτερο Μ. Ο. βαθμολογίας από τις έγγαμες και τις χήρες νηπιαγωγούς. Το 1964-65 επίσης ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των άγαμων νηπιαγωγών είναι μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο Μ. Ο. των έγγαμων νηπιαγωγών. Αντίθετα την περίοδο 1965-81 ο Μ. Ο. βαθμολογίας των έγγαμων νηπιαγωγών είναι μεγαλύτερος σε σχέση με των άγαμων.

Η βαθμολογία των νηπιαγωγών φαίνεται να συσχετίζεται με το χρόνο υπηρεσίας τους. Συγκεκριμένα, στο μεγαλύτερο μέρος της περιόδου 1945-81 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών παρουσιάζει ανοδική τάση, όσο αυξάνεται ο χρόνος υπηρεσίας τους. Εξαιρέση αποτελούν τα έτη 1948-49, 1950-51, 1951-52 και 1954-55, κατά τα οποία ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών μειώνεται όσο ο χρόνος υπηρεσίας τους αυξάνεται και τα έτη 1947-48, 1949-50, 1952-53, 1953-54 και 1965-66, κατά τα οποία η βαθμολογία των νηπιαγωγών δεν παρουσιάζει σταθερά ανοδική ή πτωτική τάση σε συνάρτηση με την αύξηση του χρόνου υπηρεσίας τους.

Την περίοδο 1945-55 καθώς και την περίοδο 1964-67 δεν παρατηρούμε σαφή συσχέτιση του Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών με τον υπηρεσιακό τους βαθμό. Από το 1968 ως το 1981 όσο μεγαλώνει ο υπηρεσιακός βαθμός της νηπιαγωγού αυξάνεται και ο Μ. Ο. της βαθμολογίας της.

Η σχολή φοίτησης των νηπιαγωγών δεν συσχετίζεται με το Μ. Ο. της βαθμολογίας τους. Ωστόσο την περίοδο 1965-72 υπάρχει ένα σαφές προβάδισμα του Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών, που έχουν αποφοιτήσει από το Διδασκαλείο Φιλιατών συγκριτικά με το Μ. Ο. της βαθμολογίας των αποφοίτων της Σχολής Νηπιαγωγών Καλλιθέας ή της Σχολής Νηπιαγωγών Ιωαννίνων. Ίσως αυτό να οφείλεται στο γεγονός πως οι απόφοιτες του Διδασκαλείου Φιλιατών είναι μεγαλύτερης ηλικίας από τις απόφοιτες των άλλων τμημάτων.

Τέλος, στο μεγαλύτερο μέρος της περιόδου 1976-81 η βαθμολογία των νηπιαγωγών συσχετίζεται με το επάγγελμα του συζύγου τους. Συγκεκριμένα ο Μ. Ο. βαθμολογίας των νηπιαγωγών, των οποίων ο σύζυγος είναι εκπαιδευτικός, είναι μεγαλύτερος συγκριτικά με το Μ. Ο. βαθμολογίας των υπολοίπων νηπιαγωγών.

Στη συνέχεια θα αναλύσουμε διεξοδικά τις κρίσεις, τα σχόλια και τις παρατηρήσεις των επιθεωρητών για τον καθένα από τους τομείς αξιολόγησης των νηπιαγωγών (“επιστημονική κατάρτιση”, “διδασκτική ικανότητα”, “διοικητική ικανότητα”, “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος” και “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”), παραθέτοντας συγκεκριμένα παραδείγματα από τις εκθέσεις επιθεώρησης.

2. Επιστημονική κατάρτιση

Στην κατηγορία “Επιστημονική κατάρτιση”, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, εντάξαμε τις καταγραφές των επιθεωρητών οι οποίες αναφέρονται στην επιστημονική και παιδαγωγική κατάρτιση της νηπιαγωγού. Ειδικότερα, η κατηγορία αυτή αφορά τις καταγραφές των επιθεωρητών για τις σπουδές των νηπιαγωγών, τις απαιτούμενες για το έργο τους γνώσεις, το ενδιαφέρον τους για τις εξελίξεις της Παιδαγωγικής και της Ψυχολογίας και τη συνεχή ανανέωση των γνώσεών τους.

Ειδικότερα, την περίοδο 1945-55, οι επιθεωρητές αναφερόμενοι στην επιστημονική κατάρτιση των νηπιαγωγών σημειώνουν συνήθως πως οι νηπιαγωγοί έχουν επάρκεια γνώσεων και έτσι μπορούν να ανταποκριθούν στην εργασία του νηπιαγωγείου. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 158 (1946-47) αναφέρεται: “Η νηπ/γός κρινόμενη από απόψεως μορφώσεως θεωρείται ως κατέχουσα καλώς τα του

επαγγέλματός της άνευ ιδιαίτερας επιδόσεως και πολλών παιδαγωγικών ανησυχιών”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 124 (“Κατέχει την δια το έργον της μόρφωσιν”:
1947-48) και για τη νηπ/γό με αρ. 140 (“είναι κάτοχος της ύλης της του Νηπιαγωγείου”:
1954-55).

Οι γνώσεις ωστόσο των νηπιαγωγών την περίοδο αυτή περιορίζονται συνήθως στις γνώσεις, που έχουν αποκτήσει κατά τη φοίτηση τους στο διδασκαλείο. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ.73 (1946-47) διαβάζουμε: “Κατέχει την εν τω Διδασκαλείω κτηθείσαν γενικήν και ειδικήν επαγγελματικήν μόρφωσιν”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 137 (“θεωρείται ως μία από τας κοινάς Νηπιαγωγούς με ουδεμίαν ετέραν μόρφωσιν και ανησυχίαν, εκτός της εις το Διδ/λείον προ 15/ετίας παρασχεθείσης”:
1951-52).

Η πλειοψηφία των νηπιαγωγών, οι οποίες εργάζονται την περίοδο αυτή στα νηπιαγωγεία της Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς είναι απόφοιτες Διδασκαλείων²³⁵. Οι περισσότερες από τις νηπιαγωγούς της περιφέρειας έχουν αποφοιτήσει από το Διδασκαλείο Φιλιατών. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 184 (1946-47) αναφέρεται: “Τελειόφοιτος Διδ/λείου Νηπιαγωγών Φιλιατών έτους 1927”. Καταγράφονται ακόμη νηπιαγωγοί απόφοιτες του Διδασκαλείου Καλλιθέας, όπως π.χ. η νηπ/γός με αρ. 1 (“Τελειόφοιτος Διδ/λείου Νηπ/γών Καλλιθέας”:
1948-49). Σπανιότερα αναφέρονται νηπιαγωγοί, που έχουν αποφοιτήσει από το Διδασκαλείο Εδέσσης (στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 140 (1945-46) καταγράφεται: “πτυχιούχος Δ/λείου Νηπ/γών Εδέσσης”) και το Διδασκαλείο Ιωαννίνων (στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 165 (1947-48) αναφέρεται: “Τελειόφοιτος του Δ/λείου Νηπ/γών Ιωαννίνων από του έτους 1914”).

Την περίοδο 1945-55 καταγράφεται μία μόνο περίπτωση νηπιαγωγού, η οποία έχει απολυτήριο Γυμνασίου. Πρόκειται για τη νηπ/γό με αρ. 164 (“Πρόκειται περί της μόνης Νηπιαγωγού ήτις έχει και απολυτήριον Γυμνασίου”:
1954-55).

Άλλοτε, την ίδια περίοδο, η μόρφωση των νηπιαγωγών κρίνεται ως “μετρία”, “περιωρισμένη” ή “μικρά”. Ιδιαίτερα την περίοδο 1945-55 αναφέρονται συχνά περιπτώσεις νηπιαγωγών με “χαμηλό” επίπεδο μόρφωσης. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 18 (“με μετριώτατην μόρφωσιν γενικήν και επαγγελματικήν. Αμφιβάλλομεν εάν

235. Ο συνολικός χρόνος φοίτησης στους διάφορους τύπους Διδασκαλείων ποικίλλει. Για τη διαφορά του χρόνου, βλ. Σ. Μπουζάκης – Χ. Τζήκας, ό. π., σ. 60-65.

κατέχει έστω και στοιχειωδώς και τα εν τω Διδ/λείω Νηπ/γών διδαχθέντα”: 1947-48) και για τη νηπ/γό με αρ. 124 (“Στερείται σχετικής ψυχολογικής μορφώσεως. Τούτο συνεπάγεται από το εξής: α) Διότι τα παιγνίδια εδιδάσκοντο και εξετελούντο εντός της αιθούσης, β) διότι κατά το πρώτον παιγνίδι ένα νήπιον εκτύπησε το άλλον εις βαθμόν ώστε να του προκαλέση δάκρυα και γ) διότι με δεμένα τα μάτια – και δη νήπιον – δεν είναι δυνατόν να στριφογυρίζει άνευ προκλήσεως ιλίγγου”).

Οι νηπιοτρόφοι οι οποίες εργάστηκαν στην Εκπαιδευτική Περιφέρεια Παραμυθιάς από το 1947-48 ως το 1954-55 έχουν αποφοιτήσει από τη Νηπιοκομική Σχολή Ιωαννίνων (π.χ. για τη νηπιοτρόφο με αρ. 61 (1948-49) αναφέρεται: “τελειόφοιτος Νηπιοκομικής Σχολής (Ορφαν/φείον Θηλέων Ιωαννίνων)”). Οι επιθεωρητές τονίζουν στις εκθέσεις την ανεπάρκεια της επιστημονικής μόρφωσης και παιδαγωγικής κατάρτισης των νηπιοτρόφων. Π.χ. για τη νηπ/φο με αρ. 61 (“Έχει μετρίαν γενικήν και ειδικήν μόρφωσιν, οίαν και αι λοιπαί νηπιοκόμοι της ειδικής Σχολής Νηπιοκόμων”: 1949-50) και για τη νηπ/φο με αρ. 42 (“Δεν έχει βαθυτέραν τινα μόρφωσιν των σκοπών και επιδιώξεων των τοιούτων Ιδρυμάτων”: 1950-51). Ωστόσο η πολυετής εμπειρία της νηπιοτρόφου με αρ. 122 βελτιώνει την παιδαγωγική της συμπεριφορά (“η πείρα ην κτάται κατ’ έτος αφήνει καταφανή τα ίχνη της. Θα εξελιχθή εις καλήν παιδαγωγόν”: 1952-53).

Στις εκθέσεις της περιόδου 1945-55 συνήθως οι επιστημονικές και παιδαγωγικές γνώσεις των νηπιαγωγών κρίνονται από του επιθεωρητές περισσότερο ως αποτέλεσμα άσκησης της δραστηριότητας των νηπιαγωγών στο νηπιαγωγείο παρά προϊόν συστηματικής διδασκαλίας σε κάποιο διδασκαλείο. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 54 καταγράφεται: “Γενικώς δύναται τις να είπη ότι καλώς εργάζεται η Νηπιαγωγός, με βάσιν ουχί την εξαιρετικήν της μόρφωσιν, αλλά την πείρα την πολυχρόνιον”: 1946-47. Παρόμοια για τη νηπιαγωγό με αρ. 158 (“έχει ανάλογον πείραν λόγω της πολυετούς υπηρεσίας της”: 1948-49) και για τη νηπ/γό με αρ. 184 (“Πρόκειται περί πεπειραμένης Νηπ/γού, εκτελούσης το έργον της επιστημονικώς και μεθοδικώς”: 1953-54).

Στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 118 (1950-51) ο επιθεωρητής αποφεύγει να αξιολογήσει τη νηπιαγωγό, λόγω της απειρίας της στο συγκεκριμένο τομέα (“Ήδη είναι πρωτόπειρος [...] Επιφυλασσόμεθα να κρίνωμεν ταύτην από απόψεως επαγγελματικής και μεθοδικής καταρτίσεως”).

Ακόμη, για τις νηπιαγωγούς που έχουν κληθεί να διδάξουν στο δημοτικό σχολείο την περίοδο 1946-47 ως 1954-55 επισημαίνεται πως δεν έχουν επαρκείς

γνώσεις για να ανταποκριθούν στη συγκεκριμένη εργασία. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 1 (“στερείται επαγγελματικής μορφώσεως δια το έργον της Δημ/σης”: 1948-49) και για τη νηπ/γό με αρ. 26 (“Τι να διδάξη; Στερείται επαγγελματικών γνώσεων Δημ/σης”: 1951-52).

Ορισμένες νηπιαγωγοί δείχνουν ενδιαφέρον για τη βελτίωση του επιπέδου της μόρφωσής τους, όπως προκύπτει από τις εκθέσεις επιθεώρησης. Στις περιπτώσεις αυτές οι επιθεωρητές επιδοκιμάζουν ιδιαίτερα τις νηπιαγωγούς. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 184 (1945-46) αναφέρεται: “Έχει σπουδαίαν ατομικήν βιβλιοθήκην. Γνωρίζει την βιβλιογραφίαν περί των Νηπ/γείων και έχει σχετικά βιβλία [...] Διακρίνεται δια την φροντίδα ην καταβάλλει να επιμορφωθή”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 132 (“επεδόθη και εις την μελέτην διαφόρων παιδαγωγικών βιβλίων εις βαθμόν ώστε να λάβη μια καλή επιμόρφωσιν”: 1948-49) και για τη νηπ/γό με αρ. 84 (“παρά την πλουσίαν πείραν της ασχολείται με μελέτην παιδαγωγικών και ψυχολογικών έργων δυναμένη ορθώς να πορίζεται τα ωφελούντα εκ τούτων και να τα εφαρμόζη”: 1951-52).

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται για τη βελτίωση του επιπέδου των επιστημονικών και παιδαγωγικών γνώσεων ορισμένων νηπιαγωγών, που εργάστηκαν την περίοδο 1945-55, των οποίων ο σύζυγος είναι δάσκαλος. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 132 (1948-49) διαβάζουμε: “Έχουσα δε ως σύζυγον καλόν Δ/λον επωφελείται εις την επιμόρφωσίν της επ’ αγαθώ του έργου της”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 68 (1954-55): “Παρακολουθεί διάφορα βιβλία του συζύγου της – σχέσιν έχοντα με το επάγγελμά της το οποίον αγαπά”.

Οι συντάκτες των εκθέσεων της περιόδου 1945-55 προβαίνουν σε αρνητικά σχόλια, όταν, σύμφωνα με τη δική τους αντίληψη, δεν υπάρχει προσωπικό ενδιαφέρον της νηπιαγωγού να βελτιώσει το επίπεδο των γνώσεών της. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 18 (1948-49) τονίζεται: “Δεν συγκινείται δια μελέτην – ανάπτυξιν και αυτομόρφωσιν επαγγελματικήν – έχουσα αναγάγει το όλον έργον της εις συνταγολογίαν και ταύτην πενιχράν”. Ακόμη για τη νηπ/γό με αρ. 105 (“Φαίνεται δε ότι έχει τελείως διακόψει σχέσεις με το βιβλίον. Δεν μελετά και δεν ενδιαφέρεται δι’ επιμόρφωσιν”: 1951-52) και για τη νηπ/γό με αρ. 118 (“Έχει ανάγκην σοβαρού προσανατολισμού προς το έργον της και ακόμη και ολίγη παρακολούθησις της σχετικής βιβλιογραφίας”: 1953-54).

Σε άλλες εκθέσεις ο επιθεωρητής συστήνει μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας (Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας), όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 118 (“Έχει ανάγκην

σοβαρού προσανατολισμού εις το έργον της και ακόμη και ολίγη παρακολούθησις της σχετικής βιβλιογραφίας. Προπαντός να κατανοηθή ότι δεν παρίσταται ανάγκη πνεύματος Σχολικής πειθαρχίας εις το Νηπιαγωγείον”: 1953-54) και για τη νηπ/γό με αρ. 54 (“να παρακολουθή την εξέλιξιν της Παιδαγωγικής επιστήμης, αναγιγνώσκουσα βιβλία ψυχολογικά και κυρίως μεθοδικά”: 1946-47).

Σε ορισμένες εκθέσεις του 1954-55, οι νηπιαγωγοί αντιμετωπίζονται με περισσότερη επιείκεια, από ό,τι παλιότερα, καθώς το βάρος των οικογενειακών υποχρεώσεων τους στέκεται εμπόδιο στην βελτίωση του επιπέδου της μόρφωσης και της εξέλιξής τους, όπως προκύπτει από την έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 137 (“Αι οικογενειακαί υποχρεώσεις δεν αφήνουν ταύτην απερίσπαστον, ώστε να προμηθευθή διάφορα βιβλία και να μελετήση ταύτα”: 1954-55) και για τη νηπ/γό με αρ. 57 (“αλλά βεβαρυμένης και δια την επιτήρησιν του υιού της, φοιτώντος εις την Ε΄ τάξιν του Γυμνασίου Παραμυθίας καθόσον ουδένα προστάτην έτερον ή κηδεμόνα έχει”: 1954-55).

Την περίοδο 1964-70 η επάρκεια των επιστημονικών γνώσεων των νηπιαγωγών καταγράφεται στο σύνολο σχεδόν των εκθέσεων της περιόδου. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 92 (1964-65) διαβάζουμε: “Κέκτηται την απαιτουμένην δια το έργον της μόρφωσιν”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 17 (“Κατέχει ικανήν επιστημονικήν συγκρότησιν δυνάμενην να ανταποκριθή πλήρως εις τα καθήκοντά της”: 1964-65) και για τη νηπ/γό με αρ. 121 (“κέκτηται ικανήν γενικήν και ειδικήν μόρφωσιν”: 1969-70).

Την περίοδο 1964-70 η μόρφωση των νηπιαγωγών θεωρείται τουλάχιστον επαρκής, από τους επιθεωρητές. Ωστόσο, σε ορισμένες εκθέσεις, κυρίως της διετίας 1968-70, ο επιθεωρητής αξιολογεί αρνητικά την επιστημονική κατάρτιση της νηπιαγωγού, όπως στην περίπτωση της νηπ/γού με αρ. 9 (1969-70): “Εις τα συγκροτηθέντα Παιδαγωγικά συνέδρια δεν συμμετέσχε των συζητήσεων. Είναι ανορθόγραφος και τα έγγραφα της δυσανάγνωστα”. Ακόμη ο επιθεωρητής του ίδιου έτους προβαίνει σε συστάσεις προς τη νηπιαγωγό με αρ. 149 (1969-70) λόγω της ανορθογραφίας των εγγράφων της: “Ν’ αποφύγη τας ανορθογραφίας εις τα έγγραφα της”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 86 (1968-69) ο επιθεωρητής παρατηρεί: “Εις την αλληλογραφίαν της είναι τακτική ουχί όμως προσεκτική (προχειρότης, ανορθογραφίαι)”.

Οι περισσότερες από τις νηπιαγωγούς που εργάστηκαν στην περιφέρεια την περίοδο 1964-70 είναι απόφοιτοι του τμήματος Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής

Ακαδημίας Ιωαννίνων (μονοετούς φοίτησης). Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 50 (1964-65) καταγράφεται: “πτυχιούχος του τμήματος Ν/γών Ζ. Π. Α. Ιωαννίνων έτους 1960”. Ακόμη υπάρχουν νηπιαγωγοί την περίοδο αυτή, οι οποίες έχουν αποφοιτήσει από τη Σχολή Νηπιαγωγών Καλλιθέας (διετούς φοίτησης), όπως η νηπ/γός με αρ. 169 (“Πτυχιούχος της Σχολής Νηπ/γών Καλλιθέας έτους 1965”: 1965-66) και η νηπ/γός με αρ. 71 (“πτυχιούχος Σχολής Καλλιθέας, έτους 1967, με βαθμόν 8 6/9”: 1969-70). Μικρός αριθμός νηπιαγωγών έχουν πτυχίο από το Διδασκαλείο Φιλιατών, όπως η νηπ/γός με αρ. 123 (“πτυχιούχος Διδασκαλείου Νηπιαγωγών Φιλιατών, έτους 1933”: 1964-65) και η νηπ/γός με αρ. 157 (“πτυχιούχος του δ/λείου Ν/γων Φιλιατών έτους 1929”: 1966-67).

Στις εκθέσεις των ετών 1964-65 ως 1969-70 τονίζεται το ενδιαφέρον των νηπιαγωγών για βελτίωση του επιπέδου μόρφωσής τους. Π. χ. για τη νηπ/γό με αρ. 160 (1964-65) διαβάζουμε: “κέκτηται ικανήν επιστημονικήν συγκρότησιν και παιδαγωγικήν κατάρτισιν ενδιαφερομένη ζωηρώς δια την επαύξησιν ταύτης, παρακολουθούσα την σύγχρονον βιβλιογραφίαν την αφορώσαν εις τα ζητήματα του κλάδου της”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 136 (“μελετώσα βιβλία και περιοδικά του κλάδου της και αφομοιώνουσα δημιουργικά και μετατρέπουσα εις πράξιν πάντα τα υπ’ αυτής αναγινωσκόμενα”: 1964-65) και για τη νηπ/γό με αρ. 156 (“παρακολουθούσα μετ’ εξαιρετικού ενδιαφέροντος την εξέλιξιν της επιστήμης”: 1965-66). Με θετικό τρόπο αξιολογείται το ενδιαφέρον για τα νέα επιστημονικά δεδομένα στις εκθέσεις των περισσότερων νηπιαγωγών και των επόμενων ετών, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 43 (“Μελετά και φιλοδοξεί να είναι ενήμερος των συγχρόνων ρευμάτων της επιστήμης της”: 1968-69).

Στις εκθέσεις της περιόδου αυτής οι επιθεωρητές επιμένουν ιδιαίτερα στη μελέτη βιβλίων και περιοδικών Ψυχολογίας και Παιδαγωγικής, όπως π.χ. καταγράφεται στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 96 (1964-65): “Κατέχει ικανήν επιστημονικήν συγκρότησιν και ενδιαφέρεται δια την επαύξησιν ταύτης, μελετώσα επιστημονικά βιβλία και περιοδικά του κλάδου της”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 52 (“Παρακολουθεί μετ’ ενδιαφέροντος τας εξελίξεις της Παιδαγωγικής και της Ψυχολογίας και εφαρμόζει μετά προσοχής και επιμελείας ό,τι ενδείκνυται δια την επί συγχρόνων και υγιών βάσεων θεμελιώσιν των διδακτικών μεθόδων”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ. 43 (“Μελετά και φιλοδοξεί να είναι ενήμερος των συγχρόνων ρευμάτων της επιστήμης της. Πιστεύει ό,τι ο ΔΕΚΡΟΛΥ και ΧΟΤΘ (sic) παραδέχονται και έχει διοχετεύσει εις το παιδευτικόν της έργον τας θεμελιώδεις

μορφάς της αγωγής το παιγνίδι και την εορτήν”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ. 182 (“ανταποκρίνεται προς τας νεωτέρας απαιτήσεις της Ψυχολογίας και της Προσχολικής Αγωγής”: 1969-70). Ακόμη, όπως προκύπτει από τις εκθέσεις, οι νηπιαγωγοί που εργάστηκαν τη συγκεκριμένη περίοδο (1964-70), ανανεώνουν την παιδαγωγική τους κατάρτιση, με την παρακολούθηση “εκπαιδευτικών συνεδρίων”, όπως προκύπτει από τις εκθέσεις. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 123 (1964-65) διαβάζουμε: “λόγω της μακροχρονίου πείρας της και της παρακολουθήσεως των κατά διαφόρους καιρούς γενομένων εν τη περιφερεία εκπαιδευτικών συνεδρίων, διδάσκει ορθώς και ευμεθόδως”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 160 (“διακατέχεται από ανήσυχον πνεύμα και εκδηλώσεις ερευνητικής. Φιλοδοξεί να είναι ενήμερος των συγχρόνων ρευμάτων της επιστήμης της, λαμβάνει ενεργόν μέρος εις τα παιδαγωγικά συνέδρια της περιφερείας”: 1968-69).

Η εμπειρία των νηπιαγωγών στο νηπιαγωγείο θεωρείται παράγοντας καθοριστικός για τη βελτίωση του επιπέδου των παιδαγωγικών αντιλήψεων των νηπιαγωγών, όπως προκύπτει από την έκθεση π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 137 (“καταστάσα έμπειρος της διδακτικής τέχνης λόγω της πολυετούς υπηρεσίας της”: 1965-66) και για τη νηπ/γό με αρ. 53 (“Εν τη ενασκήσει των καθηκόντων της και λόγω της υπέρ 10ετούς πείρας της έχει αποκρυσταλλώσει μεθοδικόν σύστημα διδ/λίας κατάλληλον δια την ηλικίαν των νηπίων”: 1968-69).

Σε ορισμένες εκθέσεις καταγράφεται πως η “απειρία” των νηπιαγωγών έχει αντίκτυπο στην “παιδαγωγική κατάρτισή” τους. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 182 (“Είναι πρωτόπειρος εις το έργον της και έχει ανάγκην πολλής μελέτης”: 1964-65) και για τη νηπ/γό με αρ. 14 (“Είναι πρωτόπειρος και άπειρος εισέτι της διδακτικής τέχνης”: 1965-66).

Την τριετία 1964-67 δεν εντοπίζονται συχνά αρνητικές κρίσεις των επιθεωρητών για το “επιστημονικό” των νηπιαγωγών. Στις εκθέσεις του έτους 1964-65 οι νηπιαγωγοί αντιμετωπίζονται με μεγαλύτερη επιείκεια. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 123 (1964-65) καταγράφεται: “Είναι βεβαρυμένη με οικογενειακάς υποχρεώσεις και οικονομικάς τοιαύτας, συντηρούσα δύο μεγάλης ηλικίας αγάμους θυγατέρας της και σύζυγον με επαγγελματικήν υποαπασχόλησιν. Δεν της δίδεται χρόνος να παρακολουθή την εξέλιξιν της επιστήμης της δια της αναγνώσεως βιβλίων και περιοδικών”. Παρόμοια και για τη νηπ/γό με αρ. 182 (1964-65): “Είναι πρωτόπειρος εις το έργον της και έχει ανάγκην πολλής μελέτης. Θα εξελιχθή εις καλήν Νηπ/γόν”.

Σε αρκετές εκθέσεις των ετών 1968-69 και 1969-70 ο επιθεωρητής θεωρεί μικρό το ενδιαφέρον των νηπιαγωγών για την αναβάθμιση του επιστημονικού τους επιπέδου. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 95 (1968-69) διαβάζουμε: “μη διακρινομένης όμως εφέσεως προς περαιτέρω εξέλιξιν του κύκλου των γνώσεών της”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 151 (1969-70) καταγράφεται: “με μικράν, τελευταίως έφεσιν προς περαιτέρω εξέλιξιν των γνώσεών της”.

Στο σύνολο των εκθέσεων των ετών 1970-71 ως 1974-75 (στην παράγραφο “Επιστημονική κατάρτισις (Σπουδαιί)” καταγράφεται πως οι νηπιαγωγοί έχουν ολοκληρώσει τις βασικές τους σπουδές. Οι περισσότερες είναι απόφοιτες των τμημάτων Νηπιαγωγών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών (μονοετούς φοίτησης). Συγκεκριμένα την περίοδο αυτή, οι νηπιαγωγοί που έχουν επιθεωρηθεί, έχουν αποφοιτήσει από το τμήμα Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Αλεξανδρούπολης, όπως η νηπ/γός με αρ. 67 (“πτυχ. 7,70 Ζαφειρίου Π. Α. Αλεξανδρουπόλεως”: 1973-74), της Θεσσαλονίκης, όπως η νηπ/γός με αρ. 163 (“8,09 Π. Α. Θεσσαλονίκης”: 1973-74), από το τμήμα Νηπιαγωγών της Π. Α. Ιωαννίνων όπως η νηπ/γός με αρ. 63 (“Ζ.Π.Α. Ιωαννίνων 8,41”: 1973-74), από το τμήμα Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λαμίας, όπως η νηπ/γός με αρ. 126 (“πτυχ. Τμ. Νηπ. Λαμίας 8,25”: 1970-71), από το τμήμα Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λάρισας, όπως η νηπ/γός με αρ. 192 (“πτυχίο τμ. Νηπ. Π.Α. Λάρισας 7,4”: 1970-71”) και Φλώρινας, όπως η νηπ/γός με αρ. 120 (“Π. Α. Φλωρίνης (8,25)”: 1972-73). Ακόμη καταγράφονται νηπιαγωγοί απόφοιτες από τη Σχολή Νηπιαγωγών Καλλιθέας (διετούς φοίτησης), όπως η νηπ/γός με αρ. 15 (“Σχ. Νηπ/γών Καλλιθέας (8)”: 1974-75). Τέλος υπάρχουν ελάχιστες νηπιαγωγοί, που έχουν πτυχίο του Διδασκαλείου Φιλιατών, όπως η νηπ/γός με αρ. 137 (“πτυχ. Δ/λείου Φιλιατών 8 6/10”: 1970-71).

Δεν αναφέρεται την περίοδο αυτή νηπιαγωγός με “μετεκπαίδευση στο Πανεπιστήμιο ή στο ΔΔΕ [Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης]”, με “άλλες σπουδές ή μετεκπαιδεύσεις στο εσωτερικό”, με “μεταπτυχιακές σπουδές στο εξωτερικό”, με “διδακτορικό δίπλωμα” ή “επιστημονική συγγραφή”.

Για τη “γλωσσομάθεια (βάσει αποδεικτικών στοιχείων)” των νηπιαγωγών δεν υπάρχουν καταγραφές παρά μόνο στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 72 (“Αγγλική πτυχίον Lower”: 1970-71).

Η “πνευματική δράσις (διαλέξεις κλπ.)” και τα “χαρακτηριστικά πνευματικά προσόντα” των νηπιαγωγών, τα οποία συμφύρονται στην κατηγορία “Επιστημονική κατάρτισις” αναλύονται στην κατηγορία “η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”.

Ακόμη τις εκθέσεις του 1970-71 (στο έντυπο “έκθεσις υπηρεσιακής ικανότητος”) οι νηπιαγωγοί αξιολογούνται ως προς την “παιδαγωγική κατάρτιση” και ειδικότερα ως προς: 1) την “παιδαγωγική και διδακτική ενημερότητα” και 2) την “γνώσιν περί το ψυχολογικώς και παιδαγωγικώς ερευνάν και ενεργείν”. Συγκεκριμένα ως προς την “παιδαγωγική και διδακτική ενημερότητα” 5 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, 41 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή” και 2 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “μέτρια”. Ακόμη ως προς την “γνώσιν περί το ψυχολογικώς και παιδαγωγικώς ερευνάν και ενεργείν”, 5 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, 35 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή” και 8 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “μέτρια”.

Στις εκθέσεις των ετών 1971-75 (στο έντυπο “έκθεσις υπηρεσιακής ικανότητος”) οι νηπιαγωγοί αξιολογούνται ως προς την “παιδαγωγική, διδακτική και ψυχολογική ενημερότητα”. Συγκεκριμένα το 1971-72, 17 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 34 με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1972-73, 13 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 38 με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1973-74, 13 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 32 με το χαρακτηρισμό “καλή” και τέλος το 1974-75, 2 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”.

Σε ορισμένες εκθέσεις που συντάχθηκαν την τριετία 1972-75 (“Βιβλίο Επιθεωρουμένων Εκπαιδευτικών Λειτουργιών”) υπάρχουν θετικά σχόλια για την επιστημονική και παιδαγωγική κατάρτιση των νηπιαγωγών. Η πλειονότητα των νηπιαγωγών αυτών, που θεωρούνται από τους επιθεωρητές ως επιστημονικά καταρτισμένες, είναι απόφοιτες της Σχολής Νηπιαγωγών Καλλιθέας. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 96 (1973-74) καταγράφεται: “Είναι κατηρτισμένη νηπιαγωγός (Σχολή Καλλιθέας)”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 82, η οποία έχει αποφοιτήσει από την ίδια σχολή (“Είναι κατηρτισμένη νηπιαγωγός εις τον επιστημονικόν τομέα”: 1974-75).

Θετικά αξιολογείται η επιστημονική κατάρτιση και των νηπιαγωγών με αρ. 148 (“Είναι καλή εις την επιστημονικήν και παιδαγωγικήν κατάρτισιν”: 1972-73), με αρ. 121 (“είναι κατηρτισμένη νηπιαγωγός”: 1973-74) και με αρ. 102 (“Είναι καλώς κατηρτισμένη ως νηπιαγωγός”: 1973-74), η πρώτη από τις οποίες έχει αποφοιτήσει

από τη Σχολή Νηπιαγωγών Φλώρινας και οι άλλες από τη Σχολή Νηπιαγωγών Ιωαννίνων.

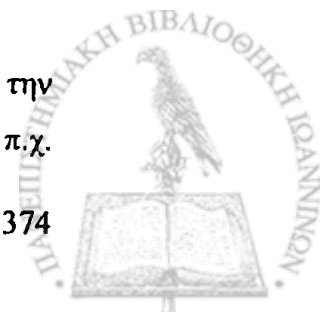
Τα έτη 1972-75 οι αναφορές στο ενδιαφέρον των νηπιαγωγών για βελτίωση των επιστημονικών τους γνώσεων είναι ελάχιστες. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 81 (1972-73) διαβάζουμε: “Παρουσιάζει έφεσιν προς περαιτέρω κατάρτισίν της”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 7 (“Προβληματίζεται και μελετά διάφορα σύγχρονα βιβλία περί της αγωγής των νηπίων”: 1973-74) και για τη νηπ/γό με αρ. 89 (“Κατάρτιζεται δια της μελέτης νέων βιβλίων και περιοδικών [...] Είναι απόφοιτος της Σχολής Καλλιθέας”: 1974-75).

Την περίοδο 1976-81 καταγράφεται στο σύνολο σχεδόν των εκθέσεων ότι οι νηπιαγωγοί έχουν ολοκληρώσει τις βασικές τους σπουδές. Συγκεκριμένα, υπάρχουν νηπιαγωγοί απόφοιτες των τμημάτων Νηπιαγωγών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών Αλεξανδρούπολης, Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων, Λαμίας, Λάρισας και Φλώρινας (μονοετούς φοίτησης). Ακόμη υπάρχουν νηπιαγωγοί οι οποίες έχουν αποφοιτήσει από τις Σχολές Νηπιαγωγών Θεσσαλονίκης, Καλλιθέας και Καρδίτσας (διετούς φοίτησης). Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 156 (1976-77) καταγράφεται: “Βασικές σπουδές: Σχολή Νηπιαγωγών Καλλιθέας. Διάρκεια φοιτήσεως: διετής. Τίτλος - Βαθμός: πτυχίο 8 5/11”. Παρόμοια και στις εκθέσεις των άλλων ετών της περιόδου, όπως για τη νηπ/γό με αρ. 67 (“Βασικές σπουδές: Σχολή Νηπιαγωγών Αλεξανδρουπόλεως. Διάρκεια φοιτήσεως: 1. Τίτλος - Βαθμός: πτυχίο 7,70”: 1977-78).

Δεν αναφέρονται στις εκθέσεις των ετών 1976-81 περιπτώσεις νηπιαγωγών με μεταπτυχιακές σπουδές – επιμόρφωση, ή συγγραφικές εργασίες (δημοσιευμένες). Την περίοδο αυτή αναφέρεται μόνο μία νηπιαγωγός, η οποία γνωρίζει ξένη γλώσσα. Πρόκειται για τη νηπ/γό με αρ. 3, η οποία “ομιλεί και γράφει καλά γαλλικά”: 1978-79.

Στις εκθέσεις της περιόδου 1976-81 οι επιθεωρητές αξιολογούν την “επιστημονική κατάρτιση” των νηπιαγωγών συνήθως με θετικό τρόπο. Συγκεκριμένα στο σύνολο των εκθέσεων του έτους 1976-77 και 1977-78 ο επιθεωρητής αξιολογεί την επιστημονική κατάρτιση όλων των νηπιαγωγών με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, καταγράφοντας την επάρκεια της επιστημονικής τους μόρφωσης. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 32 (1976-77) και για τη νηπ/γό με αρ. 41 (1977-78) καταγράφεται: “Κατέχει αρκετή επιστημονική μόρφωση”.

Στις εκθέσεις του έτους 1978-79 τα σχόλια του επιθεωρητή αφορούν τόσο την επιστημονική όσο και την παιδαγωγική κατάρτιση των νηπιαγωγών, όπως π.χ.

δηλώνουμε στην έκθεσή μας τη νηργία με αρ. 5 (1978-79): "Επιστημονική της κατεύθυνση είναι κοινωνική". Όσον οι παιδαγωγικές της και επιστημονικές της γνώσεις, όσο και οι εγκυκλοπαιδικές γνώσεις της είναι ποικίλες. Η Παιδαγωγική κατεύθυνση της είναι κοινωνική".

Σε μισή σελίδα εκθέσεων αναφέρονται κατοχυρωμένες οι οποίες αποσπών την κατεύθυνση απομάκρυνση νηργιών με μισή γραμμή υπηρεσίας. Η "ομάδα" των νηργιών αυτών οι οποίοι ως απομακρύνονται στα νηργιώνά στήριξη παιδαγωγικές γνώσεις. Π.χ. στην έκθεσή μας τη νηργία με αρ. 114 (1978-79) αναφέρεται: "Έχει ποικίλες εγκυκλοπαιδικές γνώσεις αλλά έχει άριστη για επιστήμονα [...] Η Παιδαγωγική κατεύθυνση της είναι κοινωνική [...] Θέλει να παρακολουθήσει τις νέες Παιδαγωγικά θέματα αλλά δεν έχει ακόμη τη στοιχειώδη θέση. Καταβάλλει μισό προσώδιο να μπορεί στη μονόμνη νηργιώνική τέχνη".

Στις εκθέσεις του έτους 1979-81 η επιστημονική κατεύθυνση των νηργιών χαρακτηρίζεται από "κοινή" ως "πολύ κοινή". Ακόμη αναφέρεται πως οι νηργιώνά έχουν γνώσεις Παιδαγωγικής και Λογοτεχνίας. Π.χ. για τη νηργία με αρ. 16 (1979-80) αναφέρεται: "Επιστημονική της κατεύθυνση είναι πολύ κοινή [...] με ανάλογη γενική και επεξελεματική μάθηση και καλλιέργεια. Εξοικονώνεται με άριστη και είναι εημετωμένη σε γενικά εγκυκλοπαιδικά και επιστημονικά θέματα [...] Κατέχει τις γενικές αρχές της Λογοτεχνίας και της Παιδαγωγικής. Κατέχει τη σύγχρονη παιδαγωγική μεθοδολογία".

Όσον τις εκθέσεις του έτους 1981-81 η επιβεβαιωτική αξιολογία με τον ίδιο σκοπό προς τα επόμενα της "γενικής" και "επεξελεματικής" μάθησης όλων των νηργιών όπως δηλώνουμε στην έκθεσή μας τη νηργία με αρ. 116 ("Είναι άριστη και κατά τη γενική όσον και κατά την ειδική μάθηση, συγκεκριμένα ανάμεσα στους πνευματικούς ανθρώπους της Περιοχής μας. Παρακολουθεί τα πνευματικά ζητήματα [...] με γενική και επεξελεματική μάθηση": (1981-82)).

Ετη περίοδο 1976-81 σύμφωνα με τα αρχίδια των επιβεβαιωτών οι νηργιώνά έχουν ενδιαφέρον για τη βελτίωση της κατεύθυνσης τους. Συγκεκριμένα στα πινάκω των εκθέσεων των ετών 1976-77 και 1977-78 η βελτίωση των επιστημονικών επιπέδων των νηργιών βελτιώνεται με τη "μελέτη βιβλίων και περιοδικών". Π.χ. στην έκθεσή μας τη νηργία με αρ. 35 (1976-77) και για τη νηργία με αρ. 137 (1977-78) δηλώνουμε: "αυτιόται με τη μελέτη βιβλίων και περιοδικών ως από αριστες [στην επιστημονική της μάθηση]". Παρομοίως και στις εκθέσεις του έτους 1978-79 κατοχυρώνεται πως οι νηργιώνά έχουν την τάση να επισκευάζονται

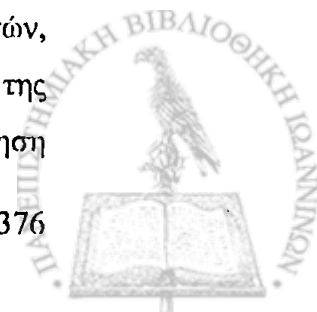
και να βελτιώσουν το επίπεδο των επιστημονικών και παιδαγωγικών τους γνώσεων. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 16 (1978-79) διαβάζουμε: “με τάση για επιμόρφωση. Παρακολουθεί τα νέα παιδαγωγικά ρεύματα και φροντίζει να συγχρονίζεται με αυτά”. Ακόμη σε ορισμένες εκθέσεις του 1979-80 καταγράφεται πως οι συγκεκριμένες νηπιαγωγοί ενημερώνονται για γενικά και ειδικά με το επάγγελμά τους θέματα, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 41, η οποία “παρακολουθεί το παιδαγωγικό έντυπο [...] είναι ενημερωμένη σε γενικά εγκυκλοπαιδικά και επιστημονικά θέματα”.

Παρόμοιες καταγραφές εντοπίζονται και στο σύνολο των εκθέσεων του 1980-81. Συγκεκριμένα στις εκθέσεις αυτές τονίζεται πως οι γνώσεις των νηπιαγωγών εμπλουτίζονται με συστηματική μελέτη. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 146 (“υπάρχει πάθος Παιδαγωγίας, το οποίο ικανοποιεί [...] με συστηματική μελέτη της επιστήμης της. Πέρα από τη συστηματική μελέτη της επιστήμης στα σχετικά συγγράμματα προβληματίζεται και η ίδια και επεκτείνει τα διαφέροντά της πέρα από τα διδασκαλικά καθήκοντά της”: 1980-81).

Την περίοδο 1976-81 δεν εντοπίζονται αρνητικές κρίσεις των επιθεωρητών για το ενδιαφέρον των νηπιαγωγών να βελτιώσουν το μορφωτικό τους επίπεδο.

Συνοψίζοντας την προηγούμενη ανάλυση των δεδομένων σ’ αυτή την κατηγορία, συμπεραίνουμε ότι την περίοδο 1945-55 η επιστημονική και παιδαγωγική κατάρτιση των περισσότερων νηπιαγωγών – απόφοιτες Διδασκαλείου – θεωρείται επαρκής. Η επάρκεια αυτή οφείλεται περισσότερο στην εμπειρία των νηπιαγωγών παρά στη μόρφωση, την οποία έχουν αποκτήσει. Αυτές οι θετικές κρίσεις δεν εμποδίζουν τους επιθεωρητές να σημειώσουν πως το ενδιαφέρον για τη βελτίωση του επιπέδου των γνώσεων των νηπιαγωγών θεωρείται χαμηλό.

Από το σχολικό έτος 1964-65 παρατηρείται επίταση του τονισμού του “επιστημονικού” τομέα των νηπιαγωγών. Παρόλο που το 1964-65 ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών στο “επιστημονικό”, παραμένει στα επίπεδα του 1954-55, η επιστημονική και παιδαγωγική κατάρτιση των νηπιαγωγών θεωρείται ικανοποιητική. Παράλληλα σημειώνεται το ενδιαφέρον των νηπιαγωγών για τα νέα επιστημονικά δεδομένα, κυρίως της Ψυχολογίας και της Παιδαγωγικής. Η βελτίωση του επιπέδου των γνώσεων τους, σύμφωνα με την αντίληψη των επιθεωρητών, επιτυγχάνεται με την καθημερινή εμπειρία στο νηπιαγωγείο, με τη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας (Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας) και με την παρακολούθηση

εκπαιδευτικών συνεδρίων. Η αλλαγή στην εκπαίδευση των νηπιαγωγών (μονοετής ή διετής φοίτηση) – η οποία την εποχή αυτή είναι μεταγυμνασιακή – έχει αντίκτυπο στην αξιολόγηση της επιστημονικής και παιδαγωγικής τους κατάρτισης από τους επιθεωρητές. Ακόμη, στις εκθέσεις, οι οποίες συντάχθηκαν τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '70, τονίζεται πως οι νηπιαγωγοί διετούς φοίτησης είναι κατηρητισμένες στον επιστημονικό τομέα. Τέλος, στις εκθέσεις της περιόδου 1976-81, αξιολογείται με θετικούς όρους η επιστημονική μόρφωση του συνόλου των νηπιαγωγών.

3. Διδακτική ικανότητα

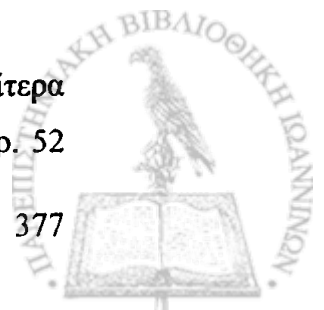
Στην κατηγορία “Διδακτική ικανότητα”, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, εντάξαμε τις καταγραφές των επιθεωρητών, οι οποίες αφορούν τη διδασκαλία και συγκεκριμένα τις επόμενες επιμέρους κατηγορίες της: α. Την προπαρασκευή για τη διδασκαλία, β. Τη χρήση εποπτικών μέσων, γ. Τη μορφή διδασκαλίας της νηπιαγωγού, δ. Τη μέθοδο διδασκαλίας, ε. Την πορεία διδασκαλίας και στ. Τη γενική εκτίμηση ή αξιολόγηση της διδασκαλίας.

α. Προπαρασκευή για τη διδασκαλία: Στην υποκατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε και εντάξαμε τις καταγραφές των επιθεωρητών για την προετοιμασία της νηπιαγωγού για τη διδασκαλία.

Στις εκθέσεις των ετών 1945-55 δεν υπάρχουν καταγραφές, οι οποίες να αφορούν την “προπαρασκευή για τη διδασκαλία”. Εξαιρέση αποτελεί η έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 184 (“Η Νηπιαγωγός προετοιμάζεται δια το έργον της”: 1946-47) και για τη νηπ/γό με αρ. 123 (“Δεν παρατηρεί τις σχέδιον εργασίας και τοιούτον πορείας – πράγμα το οποίον αποδεικνύει έλλειψιν προετοιμασίας και προπαρασκευής”: 1953-54).

Στις περισσότερες εκθέσεις των ετών 1964-66 οι επιθεωρητές αναφέρονται στην “προπαρασκευή” της νηπιαγωγού για τη διδασκαλία. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 177 (1964-65) διαβάζουμε: “Προσέρχεται πάντοτε καλώς και σκοπίμως παρεσκευασμένη δια την άσκησιν του διδακτικού της έργου”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 58 (“παρεσκευαζομένη σκοπίμως και επιμελώς προ της διδασκαλίας της”: 1965-66).

Την περίοδο της δικτατορίας (1968-70) οι επιθεωρητές επιμένουν ιδιαίτερα στην προετοιμασία της νηπιαγωγού. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπιαγωγό με αρ. 52

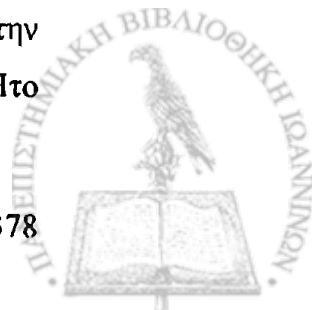

(1968-69) καταγράφεται: “Προπαρασκευάζεται δια την διδασκαλίαν της, αντλούσα την ύλην από επιστημονικάς πηγάς”. Παρόμοια για τη νηπ/γ με αρ. 110 (“είχε προπαρασκευασθή και κατείχε το διδακτέον”: 1968-69) και για την ηπ/γ με αρ. 182 (“η Νηπ/γός ήτο επιμελέστατα παρεσκευασμένη δια την διδασκαλίαν της”: 1969-70).

Σε ορισμένες εκθέσεις των ετών αυτών δεν λαμβάνεται μόνο η προετοιμασία της νηπιαγωγού για τη διδασκαλία τη συγκεκριμένη ημέρα της επιθεώρησης αλλά για την καθημερινή διδασκαλία. Καταγράφεται επίσης στις εκθέσεις πως οι νηπιαγωγοί τηρούν “τετράδιο προετοιμασίας”, στο οποίο καταγράφουν τα θέματα τα οποία πρόκειται να διδάξουν. Π.χ. για τη νηπ/γ με αρ. 129 (1968-69) διαβάζουμε: “Προετοιμάζεται δια το έργον της καθημερινώς (ενημερωμένον τετράδιον)”. Παρόμοια για τη νηπ/γ με αρ. 149 (“Είναι γεγονός ότι η Νηπιαγωγός είχε προετοιμασθή επιμελώς δια την διδασκαλίαν της. Τούτο άλλωστε επιβεβαίωνε και το υπ’ αυτής τηρούμενον τετράδιον προετοιμασίας, εν εσημειούντο εν λεπτομερεία τα θέματα, άτινα θα εδίδασκε”: 1969-70).

Στις εκθέσεις των ετών 1970-75 (στο έντυπο “Εκθέσεις υπηρεσιακής ικανότητος”) οι νηπιαγωγοί αξιολογούνται ως προς την “προπαρασκευήν δια την διδασκαλίαν”. Συγκεκριμένα, ως προς το χαρακτηριστικό αυτό, το 1970-71, αξιολογούνται 12 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, 30 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή” και 6 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “μέτρια”. Το 1971-72, 13 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, 37 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή” και μία νηπιαγωγός με το χαρακτηρισμό “μέτρια”. Το 1972-73, ως προς την “προπαρασκευήν δια την διδασκαλίαν” 15 νηπιαγωγοί χαρακτηρίζονται ως “λίαν καλές” και 36 ως “καλές”. Το 1973-74, 17 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 25 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή” και τέλος το 1974-75, 2 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “καλή”.

Στις εκθέσεις της περιόδου 1972-75 (στο “Βιβλίον επιθεωρουμένων εκπαιδευτικών”) εντοπίζονται συχνά καταγραφές, στις οποίες τονίζεται πως η νηπιαγωγός “προπαρασκευάζεται καλώς” για τη διδασκαλία στο νηπιαγωγείο. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γ με αρ. 148 (“Προπαρασκευάζεται καλώς δια την διδασκαλίαν και απασχόλησιν των νηπίων, χρησιμοποιεί βοηθήματα της Ενιαίας διδασκαλίας [...] Είδον το βιβλίον προπαρασκευής και είχε προγραμματίσει την εργασίαν της ημέρας”: 1972-73) και για τη νηπ/γ με αρ. 76 (“Ητο

προπαρασκευασμένη, είχε καταχωρήσει την ύλην της ημέρας εις το ημερολόγιον εργασίας της καθώς και ολοκλήρου της εβδομάδος”: 1973-74).

Στο σύνολο σχεδόν των εκθέσεων της περιόδου 1976-81 οι επιθεωρητές χαρακτηρίζουν με θετικούς όρους την “προετοιμασία” της νηπιαγωγού για τη διδασκαλία. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 24 (1976-77) και για τη νηπ/γό με αρ. 31 (1977-78) αναφέρεται: “Η νηπ/γός ήταν καλά προετοιμασμένη”: 1976-77. Παρόμοια και στις εκθέσεις των άλλων ετών της περιόδου, η “προετοιμασία” των νηπιαγών χαρακτηρίζεται ως “εξαιρετική”, “άριστη”, “ικανοποιητική” ή “πολύ καλή”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 67 (1978-79) τονίζεται: “Η προπαρασκευή της Ν/γού ήταν εξαιρετική με εκλεκτό σχέδιο εργασίας”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 53 (“Η νηπ/γός παρουσιάστηκε στην τάξη πολύ καλά προετοιμασμένη [...] Προετοιμάζει και μεθοδεύει τη διδ/λία της. Για την προετοιμασία της καταφεύγει σε πηγές”: 1979-80) και για τη νηπ/γό με αρ. 183 (“Η προπαρασκευή της Νηπ/γού ήταν άριστη με άξιο σχέδιο εργασίας”: 1980-81).

Εξαιρέση αποτελεί η έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 11 (1977-78), στην οποία αναφέρεται: “Η Νηπ/γός ήταν μέτρια προετοιμασμένη [...] Δεν προπαρασκευάζεται καλά για την καθημερινή της διδασκαλία”.

β. Χρήση εποπτικών μέσων: Στην υποκατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε και εντάξαμε τις καταγραφές εκείνες, οι οποίες αφορούν τη χρήση υλικού κατάλληλου για τις δραστηριότητες του νηπιαγωγείου.

Ειδικότερα στις εκθέσεις της περιόδου 1945-55 εντοπίζονται σποραδικές καταγραφές για τη χρήση εποπτικών μέσων στο νηπιαγωγείο. Συνήθως αναφέρεται η χρήση υλικού στις δραστηριότητες της “αριθμητικής”, της “μελέτης περιβάλλοντος”, των “γλωσσικών ασκήσεων”, του “παραμυθιού” και των “αισθητηριακών ασκήσεων”.

Οι νηπιαγωγοί χρησιμοποιούν ως εποπτικό υλικό στη “Μελέτη του περιβάλλοντος” αντικείμενα καθημερινής χρήσης ή φυσικά υλικά, όπως διαβάζουμε στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 54 (“Παρατήρουν τα νήπια την καρέκλαν”: 1945-46 και “Παρουσιάζεται ύστερα ευκαιριακώς και επιτυχώς κλάδος με τρία λεμόνια και φύλλα”: 1946-47) και για τη νηπ/γό με αρ. 162 (“ασχολουμένην μετά των νηπίων ως προς την περιγραφήν ενός άνθους το οποίον είχε κόψει από την γλάστραν του παραθύρου του Νηπ/γείου”: 1954-55).

Στην “Αριθμητική” οι νηπιαγωγοί χρησιμοποιούν διάφορα αντικείμενα από το άμεσο περιβάλλον των νηπίων. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 184 (1945-46) καταγράφεται: “Αριθμούν με καλαμπόκια, φασόλια, πετραδάκια”. Ακόμη για τη νηπ/γό με αρ. 57 (“μεταπίπτουσα εις διδασκαλίαν Αριθμητικής [...] και με διάφορα αντικείμενα”: 1950-51) και για τη νηπ/γό με αρ. 140 (“με πετραδάκια εσχημάτιζον διάφορα σχήματα”: 1951-52).

Σπανιότερα καταγράφεται πως οι νηπιαγωγοί κατασκευάζουν οι ίδιες υλικό για τη λεγόμενη “αισθητοποίηση” και, συνεπώς, την καλύτερη εμπέδωση των αριθμητικών εννοιών από τα νήπια, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 175 (“κατασκευάσασα μικρούς αριθμητικούς πίνακας (δι’ αισθητοποίησιν)”: 1949-50) και για τη νηπ/γό με αρ. 84 (“Είχεν ετοιμάσει η Νηπ/γός την σειράν των 10 ράβδων – τους αριθμούς εκ σμυριδοχάρτου προγενεστερώς – επί πλέον είχαν οι μαθηταί εις την διάθεσίν των και άλλα πρόχειρα εποπτικά μέσα άφθονα”: 1954-55).

Στις “γλωσσικές ασκήσεις” ή το “παραμύθι” γίνεται χρήση εικόνας ή ζωγραφιάς, όπως π.χ. διαβάζουμε στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 158 (“Επιδεικνύονται διάφοροι εικόνες και περιγράφονται υπό των νηπίων”: 1948-49) και για τη νηπ/γό με αρ. 68 (“Ανεγνώρισαν εξ ιχνογραφήματος την σουσουράδα [...] εκλήθησαν ν’ αναγνωρίσουν και άλλα ζώα από ιχνογραφήματα”: 1952-53). Ακόμη στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 1 (1945-46) τονίζεται: “Παρηκολούθησα διδασκαλίαν Παραμυθιού [...] Δεν είχαν εικόνας”.

Σπάνια αναφέρεται στις εκθέσεις πως για την “άσκηση των αισθητηρίων” των νηπίων χρησιμοποιείται από τις νηπιαγωγούς υλικό, το οποίο οι ίδιες έχουν κατασκευάσει. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 144 (1954-55) καταγράφεται: “Αρκεί ν’ αναφέρωμεν ενταύθα το γεγονός ότι δια ν’ άσκηση την γεύσιν των νηπίων είχαν ετοιμάσει εις τινά σωληνάρια κινίνης διάφορα υγρά (ξυνά – γλυκά κλπ.)”. Ακόμη για τη νηπ/γό με αρ. 153 (“Η Νηπιαγωγός έχει κατασκευάσει τόσας μαλλίνας σφαίρας όσα και τα νήπια. Έγινε συζήτησις περί του σχήματός της, περί της μαλακότητός της: 1951-52).

Σε άλλες εκθέσεις επισημαίνεται η έλλειψη εποπτικού υλικού στα νηπιαγωγεία την περίοδο αυτή, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 57 (“ούτε εποπτικά μέσα έχει εις τη διάθεσίν της”: 1954-55). Άλλοτε καταγράφεται η προσπάθεια την οποία κατέβαλαν οι νηπιαγωγοί ώστε να εφοδιαστούν τα νηπιαγωγεία με τα απολύτως απαραίτητα, για τη διδασκαλία, εποπτικά μέσα. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 164 (1954-55) διαβάζουμε: “Προσπαθεί ν’

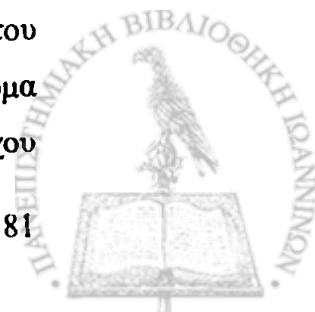
αναπληρώση τ' απαραίτητα εποπτικά μέσα". Αντίθετα, στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 162 (1949-50) καταγράφεται: "Δεν παρατηρούνται προσπάθειαι συλλογής εποπτικών μέσων ή προχείρων τοιούτων". Σπάνια καταγράφονται νηπιαγωγεία, εφοδιασμένα με εποπτικό υλικό, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 84 (1945-46): "Εξήτασα τα νήπια και εις τα παιγνίδια του Φρόεβελ (16 κυτία δώρων του Φρόεβελ)".

Σε αρκετές εκθέσεις τονίζεται ότι η έλλειψη εποπτικών μέσων παίζει καθοριστικό ρόλο στα αποτελέσματα της εργασίας του νηπιαγωγείου. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 190 (1946-47) τονίζεται: "Δεν είναι δυνατόν τ' αποτελέσματα να είναι και καλλίτερα [...] άνευ καταλλήλων σχετικών μέσων και με μόνον το στόμα της Νηπιαγωγού". Παρόμοιες καταγραφές εντοπίζονται στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 128 ("Δυστυχώς όμως δεν υπάρχουν τα μέσα ίνα προκληθή το ενδιαφέρον των νηπίων. Τι δύναται να προσφέρη μία γυμνή και παγερά αίθουσα με μόνον το στόμα της Νηπιαγωγού;": 1947-48) και για τη νηπ/γό με αρ. 190 ("Εν τω Νηπιαγωγείω τούτω, εάν υπήρχον τ' ανάλογα εποπτικά μέσα κλπ. τ' αποτελέσματα της εργασίας της θα ήσαν έτι καλύτερα": 1954-55).

Είναι σπάνιες οι περιπτώσεις κατά τις οποίες, ενώ καταγράφεται έλλειψη εποπτικών μέσων, θεωρείται γενικά αποδεκτή η εργασία στο νηπιαγωγείο. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 118 (1950-51) αναφέρεται: "Παρά την πτωχείαν εις μέσα [...] τ' απασχολεί επωφελώς". Ακόμη για τη νηπ/γό με αρ. 131 ("Παρά την ολοσχερή έλλειψιν εποπτικών μέσων, πλην εκείνων άτινα έφερον τα νήπια εκ των οικιών των ή κατεσκεύασεν η ίδια, εν τούτοις επεξεργάσθη ευμεθόδως και με τρόπον λίαν φυσικόν και ευχάριστον την υπό του Α.Π. καθοριζομένην ύλην": 1954-55).

Ιδιαίτερα στις εκθέσεις του έτους 1954-55 τονίζεται πως για την εφαρμογή του νέου αναλυτικού προγράμματος είναι απαραίτητη η χρήση εποπτικών μέσων. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 132 (1954-55) διαβάζουμε: "Προϋποθέτει όμως η πιστή εφαρμογή τούτων (των Α.Π.) τον πλουτισμόν των Νηπιαγωγείων δι' αφθόνων εποπτικών μέσων". Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 38 ("Περί εφαρμογής του Ε.Α.Π. ουδέν δύναται να λεχθή, διότι ούτε εποπτικά μέσα έχει": 1954-55).

Η κατασκευή του υλικού, όπως προκύπτει από τις εκθέσεις της εποχής, θεωρείται καθήκον της νηπιαγωγού. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 140 (1954-55) αναφέρεται: "Ανεπλήρωσε τα εποπτικά μέσα της ΜΟΝΤΕΣΣΟΡΙ και του ΦΡΟΕΒΕΛ με ξυλαράκια – πλαστιλίνη – όσπρια – πετραδάκια – τόπα – έγχρωμα χαρτάκια – ιχνογραφήματα – διάφορες ζωγραφιές εικόνες ανηρτημένες επί του τοίχου

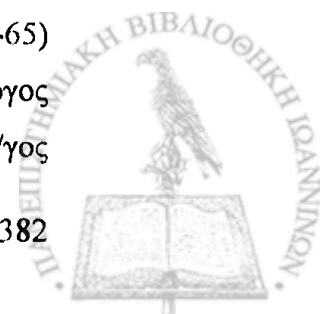

διαφόρων σχημάτων και μεγέθους και διαφόρων χρωμάτων κλπ.”. Στην αντίθετη περίπτωση, οι επιθεωρητές προβαίνουν σε αρνητικά σχόλια. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 57 (“Πάντως Νηπ/γείον χωρίς εποπτικά μέσα – αλλά ως τοιαύτα μόνον τη γλώσσαν της Νηπ/γού δε δύναται να θεωρηθή ως καλώς εργαζόμενον. Θα έδει η Νηπιαγωγός εκ των ενόντων να έχη κατασκευάση πληθόν τοιούτων – πράγμα το οποίον δεν έκαμεν”: 1949-50) και τη νηπ/γό με αρ. 123 (“Η αίθουσα γυμνή από πράγματα τα οποία θα συνετέλουν εις πλουτισμόν εμπειρίας και λεκτικού και τα οποία θα έπρεπε να ήσαν έργα των νηπίων και της ίδιας”: 1953-54). Η υποχρέωση αυτή των νηπιαγωγών τονίζεται και στα παιδαγωγικά συνέδρια της εποχής, όπως προκύπτει από την έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 84 (“η αίθουσα κοσμεείται δι’ εργοχείρων των μικρών μαθητών, αρκετά δε χρησιμοποιούμενα ως εποπτικά μέσα, είναι έργα της ίδιας, ως τούτο ετονίσθη κατά το προ διετίας συνελθόν παιδαγωγικόν Συνέδριον”: 1950-51).

Ανάλογες είναι και οι συστάσεις προς τις νηπιαγωγούς, όπως διαβάζουμε στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 190 (“θα ήτο καλόν να έχη κατασκευάση η ίδια Νηπιαγωγός ολίγα εποπτικά μέσα, ώστε κάποιαν απασχόλησιν να έχουν και τα νήπια ταύτα”: 1949-50) και για τη νηπ/γό με αρ. 57 (“Συνεστήθη εις αυτήν όπως απασχολή τα νήπια με περισσότερας χειροτεχνικάς ασχολίας και δι’ αυτών να προικίση το Νηπιαγωγείον της με εποπτικά μέσα, εφ’ όσον δεν δύναται να προμηθευθή εκ του εμπορίου λόγω απορίας της Έφορείας”: 1950-51).

Στις εκθέσεις των ετών 1964-70 στη διάρκεια των δραστηριοτήτων της “Γλώσσας” και της “Μελέτης περιβάλλοντος” οι νηπιαγωγοί συχνά χρησιμοποιούν “ζωντανό” εποπτικό υλικό από το φυσικό περιβάλλον των νηπίων. Συνήθως οι νηπιαγωγοί φέρουν στην αίθουσα ή στην αυλή του νηπιαγωγείου φυτά ή ζώα. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 50 (1964-65) διαβάζουμε: “Έν συνεχεία παρουσίασε ενώπιον των νηπίων ζεύγος ορνίθων της μιας χρώματος λευκού και της ετέρας μέλανος”. Παρόμοια στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 51 (“παρουσίασε κλάδους πορτοκαλέας και καρπούς ταύτης”: 1966-67) και για τη νηπ/γό με αρ. 71 (“χρησιμοποίησα προς τούτο πλουσίαν εποπτεϊαν (αριθμόν τινα νεκρών μελισσών, κηφήνων, κυψέλην, πλαίσιον με κηρήθρας”: 1969-70).

Άλλοτε οι νηπιαγωγοί χρησιμοποιούν εικόνες ή ζωγραφιές, σχετικές με το θέμα, το οποίο διαπραγματεύονται. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 96 (1964-65) αναφέρεται: “Δεικνύει εν συνεχεία εικόνα παριστάνουσαν το περί ου ο λόγος πτηνόν”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 121 (“Ενώπιον των μαθητών η Ν/γος

παρουσίασε εικόνα παριστάνουσαν βάτραχον και επί του πίνακος είχε ζωγραφίσει εν μεγεθύνσει τούτον”: 1964-65) και για τη νηπ/γό με αρ. 156 (“εκάλεσε πάντα τα νήπια να περιγράψουν την μύγαν παρατηρούντα μεγάλην έγχρωμον εικόνα του εντόμου (Βιβλίον ‘ο κόσμος των ζώων’ Νο 1)”: 1968-69).

Συνήθως γίνεται χρήση της λεγόμενης εποπτείας κατά τη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων της “Γλώσσας” και της “Μελέτης περιβάλλοντος” αλλά και της “Αριθμητικής” και τις “Αισθητηριακών ασκήσεων”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 60 (1965-66) διαβάζουμε: “Μετά το πέρας της διηγήσεως, επεδείχθη εις τα νήπια εικόν, παριστάνουσα τα τρία γατάκια και την γατούλα εις διαφόρους χρωματισμούς. Γίνεται διάκρισις των χρωμάτων και αριθμητική διδασκαλία”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 156 (“Ενώπιον των νηπίων παρουσίασε το ζώον όπερ ταύτα παρετήρουν, περιέγραφον [...] εν συνεχεία δε και ασκήσεις προσθέσεως και αφαιρέσεως χρησιμοποίησασα ως εποπτικά μέσα τα μάτια και τα πόδια του εξεταζομένου ζώου”: 1965-66) και για τη νηπ/γό με αρ. 9 (“Επεδείχθη έγχρωμος σχετική εικόν (Γ. Μουτσιάνου αριθ. 6), εν δε νήπιον ανεδιηγήθη δι’ ολίγων τον μύθον”: 1969-70).

Σε άλλες περιπτώσεις αναφέρεται στις εκθέσεις πως τα νήπια οδηγούνται έξω από το χώρο του νηπιαγωγείου, για να παρατηρήσουν και να περιγράψουν στο φυσικό του χώρο, το αντικείμενο, το οποίο διαπραγματεύονται. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 161 (1964-65) καταγράφεται: “Η Ν/γός είχε οδηγήσει τα νήπια εις παρακείμενον αγρόν προς παρατήρησιν των θεριστών και του τρόπου θερισμού του σίτου υπό τούτων. Τα νήπια ανακοινώνουν παν ό,τι παρατήρησαν”.

Σε ορισμένες εκθέσεις αναφέρεται πως στη δραστηριότητα της “Αριθμητικής” τα νήπια χρησιμοποιούν “αριθμητήρια”, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 49 (“χρησιμοποιούντα τα ατομικά των αριθμητήρια εξετέλεσαν πράξεις τινας προσθέσεως και διαιρέσεως”: 1968-69).

Συχνά αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί καταφεύγουν στη χρήση του “πατριδογνωστικού χάρτη των τεσσάρων εποχών”, ο οποίος καταγράφεται ότι υπάρχει την εποχή αυτή σε αρκετά νηπιαγωγεία. Πρόκειται για ένα “χάρτη” με χαρακτηριστικές παραστάσεις για τον κάθε μήνα του χρόνου. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 145 (1964-65) διαβάζουμε: “Ενώπιον των νηπίων η Νηπιαγωγός παρουσίασε χάρτην των τεσσάρων εποχών [...] εξ αφορμής του οποίου γίνεται διαλογική συζήτησις”.

Στις εκθέσεις των ετών 1968-69 και 1969-70 οι επιθεωρητές επιμένουν εκτός των άλλων και στη χρήση του πίνακα. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 177 (1968-69) αναφέρεται: “Έκαμεν χρήσιν της εποπτείας και του πίνακος”. Αντίθετα για τη νηπ/γό με αρ. 110 (1968-69) διαβάζουμε: “Κάμνει χρήσιν σχετικήν της εποπτείας και ουδόλως του πίνακος”: 1968-69). Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 174 (“Έκαμε χρήσιν της εποπτείας και ολίγον της κιμωλίας”).

Σε ορισμένες εκθέσεις καταγράφεται η έλλειψη εποπτικού υλικού κατά τη διδασκαλία, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 182 (“δεν υπάρχει ουδέν εποπτικόν μέσον ή αντικείμενον του αμέσου περιβάλλοντός των δια την απασχόλησιν των νηπίων αι δε υπάρχουσαι εικόνες δεν χρησιμοποιούνται ευμεθόδως και ουδόλως”: 1964-65). Παρόμοια είναι τα σχόλια στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 92 (“Δεν εχρησιμποίησε τόσον κατά τη διδασκαλίαν του πετεινού όσον και κατά το παραμύθι ουδέν εποπτικόν μέσον”: 1964-65).

Σε άλλες εκθέσεις οι επιθεωρητές παρεμβαίνουν ακόμη και κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας και υποδεικνύουν στις νηπιαγωγούς να κάνουν χρήση εποπτικού υλικού, όπως διαβάζουμε π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 171 (1964-65): “Εις το σημείον τούτο συνεστήσαμεν εις την Ν/γόν να δείξη, εάν έχη, εις τα νήπια εικόνα περί της αγελάδος και ν’ αφήση ταύτα ελευθέρως ν’ ανακοινώσουν παν ό,τι σχετικώς βλέπουν εις ταύτην”. Παρόμοια καταγράφεται για τη νηπ/γό με αρ. 182 (1964-65) πως με προτροπή του γενικού επιθεωρητή τα νήπια παρατηρούν τις εικόνες του παραμυθιού και διευκολύνονται έτσι να διηγηθούν το παραμύθι: “Εις το σημείον αυτό ο κ. Γενικός εγείρεται και λέγει εις τα νήπια να παρατηρήσουν την επί του τοίχου ανηρτημένην εικόνα ‘ο ψεύτης βοσκός’ εις την οποίαν δια σειράς μερικών εικόνων εξιστορείται ολόκληρο το παραμύθι”. Ακόμη στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 116 (1969-70) τονίζεται: “Δεν συνέδεσε το μάθημα της Αριθμητικής με το προηγηθέν τοιούτον (λ.χ. ηδύνατο να χρησιμοποιήση το πρώτον μικρά ξυλαράκια... ή σημαιούλες, εικόνες αγγέλων κλπ).”.

Στις εκθέσεις των ετών 1970-75, στο έντυπο “Έκθεσις υπηρεσιακής ικανότητος”, στην παράγραφο “Παιδαγωγική κατάρτισις και διδακτική ικανότης” αξιολογείται η “χρήσις εποπτικών και βοηθητικών εν γένει μέσων” από τις νηπιαγωγούς. Συγκεκριμένα το 1970-71, ως προς το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό 8 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, 24 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”, 15 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “μέτρια” και μία νηπιαγωγός δεν αξιολογείται. Το 1971-72, 11 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το

χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, 39 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή” και μία νηπιαγωγός με το χαρακτηρισμό “μέτρια”. Το 1972-73, ως προς τη “χρήση εποπτικών και βοηθητικών εν γένει μέσων”, 7 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 44 με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1973-74, 17 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 28 με το χαρακτηρισμό “καλή” και τέλος το 1974-75, 2 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “καλή”.

Στις εκθέσεις των ετών 1972-75 (στο “Βιβλίο Επιθεωρουμένων Εκπαιδευτικών”) οι επιθεωρητές συχνά αναφέρονται στα εποπτικά μέσα, τα οποία χρησιμοποίησε η νηπιαγωγός κατά την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων. Σε ορισμένες εκθέσεις καταγράφεται απλώς ένα γενικόλογο σχόλιο για τη χρήση “εποπτείας” από τις νηπιαγωγούς. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 130 (“Εδίδαξεν εποπτικώς”: 1972-73) και για τη νηπ/γό με αρ. 70 (“μεριμνά δια την χρήσιν του εποπτικού υλικού”: 1973-74). Αντίθετα για τη νηπ/γό με αρ. 33 (1972-73) τονίζεται: “Διήγησις άνευ [...] εποπτείας”.

Συνήθως αναφέρεται πως οι ίδιες οι νηπιαγωγοί επιδίδονται στην κατασκευή εποπτικού υλικού, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 109 (“Επί του πίνακος είχε ζωγραφισμένην γαλήν ευμεγέθη και καλαισθητική, δια χειρός της υπό κρίσιν νηπιαγωγού”: 1972-73) και για τη νηπ/γό με αρ. 173 (“Έχει κατασκευάσει και μερικά σχέδια προς άσκησιν της παρατηρητικότητος των νηπίων εκ των υποδειχθέντων εν τω Συνεδρίω εν Παραποτάμω”: 1973-74).

Σε μία έκθεση του 1973-74 (για τη νηπ/γό με αρ. 76), γίνεται λόγος για το “παιδαγωγικό υλικό της Montessori” (“και παίγνια συναρμολογήσεως με το υλικό Montessori Υπουργείου Παιδείας”).

Συχνά ακόμη αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί χρησιμοποιούν ως εποπτικό υλικό εικόνες, ή εικονογραφημένα βιβλία, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 111 (“Έχρησιμοποίησε κατάλληλον ευμεγέθη εικόνα λαγού”: 1973-74) και για τη νηπ/γό με αρ. 82 (“έδειξεν εις τα νήπια εικόνας σχετικής με τον μύθον εκ βιβλίου”: 1974-75).

Σπανιότερα στις εκθέσεις της περιόδου 1972-75 καταγράφεται πως οι νηπιαγωγοί χρησιμοποιούν “φυσικό” εποπτικό υλικό. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 111 (“Έχρησιμοποίησε ζώσα πεταλούδα”: (1972-73) και για τη νηπ/γό με αρ. 7 (“Έδειξε στάχια σίτου πραγματικά”: 1974-75).

Σε μικρό αριθμό εκθέσεων αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί πραγματοποιούν “διδακτικούς περίπατους”, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 53

(“επίσκεψιν των νηπίων εις ξυλουργείον της κοινότητος, την οποίαν επραγματοποίησεν το Νηπιαγωγείον την ιδίαν ημέραν της επιθεωρήσεως [...] κάμνει χρήσιν διδακτικών εκδρομών”: 1972-73) και για τη νηπ/γό με αρ. 86 (“Αρχικώς οδήγησε τα νήπια εις τον ανθόκηπον [...] Ένθα εγένετο παρατήρησις εις διάφορα είδη τριανταφυλλιάς”: 1973-74).

Σε ορισμένες εκθέσεις καταγράφεται ακόμη αν οι νηπιαγωγοί κάνουν χρήση μουσικού οργάνου (συνήθως μελόντικα, φλογέρα ή ταμπουρίνο), όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 62 (“χρησιμοποιεί μουσικόν όργανον μελόντικα δι’ ολίγα γνωστά άσματα”: 1972-73) και για τη νηπ/γό με αρ. 89 (“κάμνει χρήσιν της φλογέρας κατά τη διδασκαλία των ασμάτων”: 1973-74).

Άλλοτε τονίζεται πως ορισμένες νηπιαγωγοί δε χρησιμοποιούν μουσικό όργανο στην πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 152 (“δεν χρησιμοποιεί και δεν γνωρίζει μουσικόν όργανον”: 1972-73).

Σε μικρό αριθμό εκθέσεων καταγράφεται πως οι νηπιαγωγοί χρησιμοποιούν το κουκλοθέατρο, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 53 (“ήρξατο να κάμνη χρήσιν κουκλοθεάτρου”: 1972-73) και για τη νηπ/γό με αρ. 76 (“Καταβάλλει ευγενείς προσπαθείας δια την χρήσιν του κουκλοθεάτρου”: 1974-75).

Σε άλλες εκθέσεις αναφέρεται πως γίνεται χρήση οπτικοακουστικών μέσων (μηχανή κινηματογραφικής προβολής ή πικάπ). Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 20 (1972-73) αναφέρεται: “Χρησιμοποιεί δίσκους με άσματα και μύθους”. Ακόμη για τη νηπ/γό με αρ. 115 (“χρησιμοποιήσασα κινηματογραφικήν προβολήν διαφανών εικόνων (σλάιτς)”: 1972-73).

Στις εκθέσεις της περιόδου 1976-81 συνήθως αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί χρησιμοποιούν εικόνες στη διδασκαλία στο νηπιαγωγείο. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 16 (“παρουσιάζει μια μεγάλη εικόνα λύκου και προκαλεί τα παιδιά να παρατηρήσουν την εικόνα και να ειπούν τι βλέπουν”: 1979-80) και για τη νηπ/γό με αρ. 146 (“Έγινε χρήση εποπτικών μέσων με εικόνες του παραμυθιού”: 1980-81).

Λιγότερο συχνά αναφέρεται πως το εποπτικό υλικό είναι φτιαγμένο από τις ίδιες τις νηπιαγωγούς, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 28 (“Έίχε πολλά εποπτικά μέσα που κατασκεύασε η ίδια”: 1976-77). Παρόμοια στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 150 (“Έγινε χρήση εποπτικών μέσων [...] με ζωγραφιές στον πίνακα”: 1980-81). Αντίθετα στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 130 (1978-79) ο επιθεωρητής προβαίνει σε αρνητικά σχόλια για το εποπτικό υλικό, που κατασκεύασε η

νηπιαγωγός: “Χρήση εποπτικών μέσων έγινε με ακαλαιίσθητα ιχνογραφήματα στον πίνακα”.

Άλλοτε καταγράφεται πως οι νηπιαγωγοί φέρνουν στο νηπιαγωγείο “ζωντανό υλικό” (μικρά ζώα ή φυτά). Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 11 (“Έφερε στο νηπιαγωγείο ζωντανά ψάρια”: 1977-78) και για τη νηπ/γό με αρ. 86 (“Έγινε χρήση εποπτικών με το ζωντανό κουνέλι και την τροφή αυτού”: 1980-81).

Σε άλλες εκθέσεις αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί χρησιμοποιούν διάφορα υλικά για την άσκηση των αισθητηρίων των νηπίων, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 20 (“Έγινε χρήση εποπτικών με διαλύματα ζαχάρεως, ξυνών κλπ.”: 1978-79). Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 79 (“Συνέχεια η νηπ/γός παρουσιάζει στα νήπια οινόπνευμα, ιώδιο, βαμβάκι, οξυζινέ, λευκοπλάστη και από το χρώμα τους που κατονομάζεται, καλεί πολλά νήπια να τα διακρίνουν. Επίσης από την οσμή που έχουν διακρίνουν το καθένα από τα ανωτέρω υγρά”: 1979-80).

Σε ορισμένες εκθέσεις αυτής της περιόδου οι επιθεωρητές χρησιμοποιούν την έκφραση “ακολούθησε τη μέθοδο των υποδείξεων” άλλοτε τη “μορφή των υποδείξεων”, τονίζοντας έτσι πως έγινε χρήση εποπτικού υλικού κατά τη διδασκαλία. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 24 (1976-77) διαβάζουμε: “Ακολούθησε τη μέθοδο των υποδείξεων [...] Είχε λουλούδια και εικόνες λουλουδιών”. Παρόμοιες αναφορές εντοπίζονται στο σύνολο των εκθέσεων του 1976-77, καθώς και σε ορισμένες εκθέσεις του 1977-78, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 67 (“Ακολούθησε τη μορφή των υποδείξεων [...] Χρησιμοποίησε σχετικές εικόνες του χοίρου”: 1977-78). Ακόμη σε ορισμένες εκθέσεις του έτους 1979-80, ο επιθεωρητής κάνει λόγο για “δεικτική μορφή διδ/λίας”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 53 (1979-80) καταγράφεται: “Παρουσιάζει στα νήπια μεγάλη εικόνα επιβατικού τραίνου [...] Ακολούθησε την Δεικτική μορφή διδ/λίας”.

Τέλος, σε ορισμένες εκθέσεις, οι επιθεωρητές θεωρούν ικανοποιητική τη χρήση εποπτικών μέσων από τις νηπιαγωγούς. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 7 (“Δίδαξε εποπτικά”: 1976-77) και για τη νηπ/γό με αρ. 40 (“Ικανοποιήθηκε η αρχή της εποπτείας”: 1977-78).

γ. Η μορφή διδασκαλίας της νηπιαγωγού: Στη συγκεκριμένη υποκατηγορία συμπεριλάβαμε και εντάξαμε τις καταγραφές εκείνες, οι οποίες αφορούν τη στάση ή συμπεριφορά της νηπιαγωγού κατά τη διδασκαλία και ειδικότερα τη μορφή της επικοινωνίας της με τα νήπια.

Στις εκθέσεις της περιόδου 1945-55 υπάρχουν αρκετές καταγραφές για τη συμπεριφορά των νηπιαγωγών απέναντι στα νήπια. Συχνά καταγράφεται η “αγάπη” και η “στοργή” τους προς αυτά. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 162 (1945-46) αναφέρεται: “Η Ν/γός αγαπά τα νήπια”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 128 (“Η συμπεριφορά της Νηπιαγωγού υπήρξε στοργική”: 1946-47) και για τη νηπ/γό με αρ. 39 (“Συνειδητοποιημένη προσπάθεια με σύστημα και αγάπην”: 1949-50).

Σε ορισμένες μάλιστα εκθέσεις αναφέρεται πως η νηπιαγωγός συμπεριφέρεται ως “μητέρα” και σπανιότερα ως “αδελφή” των νηπίων. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 175 (1946-47) διαβάζουμε: “Συμπεριφέρεται μητρικώς”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 39 (“Το ενδιαφέρον της δια τα νήπια είναι μητρικόν”: 1948-49) και για τη νηπ/γό με αρ. 25 (“ως φιλόστοργος μήτηρ αγαπά τα νήπια”: 1954-55). Τέλος, για τη νηπιότροφο με αρ. 61 (1951-52) διαβάζουμε: “Η Νηπιοκόμος αύτη χωρίς υπερβολήν θεωρείται και είναι ως μεγαλύτερη αδελφή των νηπίων”.

Αντίθετα, στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 105 (1948-49) τονίζεται: “Τα νήπια ασχολούνται κατά συνθήκην άνευ μητρικού ενδιαφέροντος”.

Άλλοτε οι επιθεωρητές εμμένουν στην “υπομονή” και την “επιμονή” της νηπιαγωγού κατά τη διδασκαλία, στοιχεία που θεωρούνται πρωταρχικής σημασίας για την εργασία στο νηπιαγωγείο. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 1 (1946-47) καταγράφεται πως “με επιμονήν και υπομονήν και διότι αγαπά τα παιδάκια θέλουσα να τα βοηθήση όπου της είναι δυνατόν”. Παρόμοιες καταγραφές στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 127 (“Κατέρχεται εις το επίπεδον των νηπίων εξελίσσουσα ταύτα υπομονητικώς επί τα πρόσω”: 1947-48) και για τη νηπ/γό με αρ. 38 (“Επαινούμεν την υπομονήν και καρτερίαν της”: 1952-53).

Σε ορισμένες εκθέσεις της περιόδου 1945-55 τονίζεται πως η νηπιαγωγός οφείλει να προκαλεί το ενδιαφέρον και την ευχαρίστηση των νηπίων και να τα προφυλάσσει από την κούραση και την ανία. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 34 (“Η απασχόλησις των νηπίων είναι ψυχολογικώς ορθή μη αποβαίνουσα καματηρά δι’ αυτά”: 1947-48), για τη νηπ/γό με αρ. 118 (“Συγκρατεί την προσοχή των νηπίων [...] Η απασχόλησις είναι ανάλογος με τα ενδιαφέροντα των νηπίων”: 1951-52) και τέλος για τη νηπ/γό με αρ. 84 (“Γνωρίζει καλώς να παρεμβαίνη και να διαφυλάττη ταύτα από ανίαν και αδιαφορίαν”: 1953-54).

Αντίθετα, στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 18 (1947-48) διαβάζουμε: “[...] τα οποία εν τέλει περί άλλων ετύρβαζον και ουχί εις τα υπό της Νηπ/γού επιτασσόμενα”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 38 (“παρατηρεί τις μίαν πολυλογίαν

και κουραστικήν επανάληψιν ονοματολογίας, μη επιτυγχανομένης ούτω της συγκεντρώσεως της προσοχής των νηπίων και αναπτύξεως σχετικού ενδιαφέροντος”: 1951-52).

Η δημιουργία “χαρούμενης” και “ζωντανής” ατμόσφαιρας κατά τη διδασκαλία θεωρείται από τους κύριους στόχους του νηπιαγωγείου, όπως τονίζεται στην έκθεση για τη νηπιοτρόφο με αρ. 113 (“Ασχολείται με τους μικρούς παίζουσα και αυτή [...] απασχολεί τα νήπια και χαροποιεί αυτά, πράγμα το οποίον είναι εις από τους κυριωτέρους σκοπούς του Νηπιαγωγείου”: 1947-48). Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 125 (“Η Νηπ/γός παίζει – τρέχει – χαίρεται με τα νήπια και κατέρχεται εις το επίπεδον τούτων”: 1947-48). Οι δραστηριότητες στο νηπιαγωγείο θα πρέπει να έχουν το χαρακτήρα παιγνιδιού, όπως π.χ. τονίζεται στην έκθεση για τη νηπιοτρόφο με αρ. 61 (“απασχολούσα ταύτα κατά παιγνιώδη τρόπον διαρκώς”: 1950-51) και για τη νηπ/γό με αρ. 153 (“Παρά το ογκώδες της διαπλάσεώς της κινείται ελευθέρως – εποπτεύουσα και παίζουσα με τα νήπια”: 1953-54).

Διαφορετική είναι η εικόνα που περιγράφεται στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 162 (1949-50): “Δεν δημιουργείται όμως ατμόσφαιρα ζωής και τούτο παρατηρείται εις πλείστα Νηπιαγωγεία”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 190 (“Η ίδια διστακτική και μάλλον ψυχρά δεν φέρει ζωήν εις τα νήπια – πράγμα κατά την γνώμην μας πρωταρχικόν εις την ζωήν του Νηπιαγωγείου”: 1949-50) και για τη νηπ/γό με αρ. 73 (“Μας επροξένησεν κατάπληξιν η απάθεια και το στεγνό ύφος έναντι των νηπίων της Νηπιαγωγού ταύτης [...] Διδασκαλία δηλ. από καθέδρας μετά ψυχρότητος και άνευ θωπευτικού πνεύματος ως προσήκει εις ολόκληρον το Δημοτικόν Σχολείον κατά μείζονα δε λόγον εις το Νηπ/γείον”: 1953-54).

Ακόμη, η έμμεση και διακριτική παρέμβαση της νηπιαγωγού κατά τη διδασκαλία, θεωρείται ως ορθή πρακτική, όπως προκύπτει π.χ. από την έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 39 (1945-46): “Φροντίζει ν’ αφήνη ελευθέρως να εκθέτουν τα νήπια τας εντυπώσεις των και τας σκέψεις των. Καλλιεργεί υποβολιμαίως πρωτοβουλίαν”. Ακόμη στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 84 (“κατηύθυνε τα νήματα της όλης εργασίας, χωρίς ουδόλως ν’ αφήνεται η υπόνοια ότι επεβάλλετο εις αυτά”: 1950-51).

Σε άλλες εκθέσεις η στάση της νηπιαγωγού απέναντι στα νήπια περιγράφεται ως “φυσική” και “αβίαστη”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 128 (1948-49) αναφέρεται: “έχει αποκτήσει φυσικόν τρόπον διδασκαλίας – αφελή και παιδικόν”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 73 (“Ο τόνος της φωνής της φυσικός και αβίαστος”: 1950-51). Άλλοτε η συμπεριφορά της νηπιαγωγού θεωρείται “γλυκιά” αλλά και

“επιβλητική”, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 184 (“Ο τρόπος της είναι επιβλητικός και γλυκύς”: 1946-47). Τέλος, στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 132 (1948-49) ο επιθεωρητής συστήνει “εις αυτήν να είναι περισσότερο ήρεμος κατά την διδ/λίαν”.

Σε μεγάλο αριθμό εκθέσεων της περιόδου καταγράφεται πως η διδασκαλία στα νηπιαγωγεία γίνεται με μορφή “διαλογική”. Συνήθως ο διάλογος αυτός αναπτύσσεται με την προτροπή της νηπιαγωγού. Άλλοτε τα νήπια απαντούν σε συγκεκριμένες ερωτήσεις της νηπιαγωγού, άλλοτε συζητούν ελεύθερα μεταξύ τους. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 1 (“Η διήγησις εγένετο τη βοήθεια ερωτήσεων της νηπιαγωγού”: 1945-46), για τη νηπ/γό με αρ. 39 (“Τα νήπια συζητούν ελευθέρως”: 1948-49) και τέλος για τη νηπ/γό με αρ. 162 (“Δια διαλογικής συζητήσεως και ερωταποκρίσεων τα νήπια περιέγραψαν εν γενικαίς γραμμαίς τούτο”: 1954-55).

Σπανιότερα καταγράφεται ο “μονόλογος” των νηπιαγωγών κατά τη διδασκαλία, όταν “περιγράφουν” ένα αντικείμενο, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 18 (“Τους ομιλεί δια την φλούδαν, τον χυμόν και τους πυρήνας των”: 1948-49). Ακόμη η “διήγησις” ενός παραμυθιού αποτελεί μονόλογο της νηπιαγωγού. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 1 (1945-46) διαβάζουμε: “Διηγήθη τούτο όλον μονομιάς”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 118 (“Την εύρομεν διηγουμένην ένα παραμύθι”: 1950-51).

Σε αρκετές εκθέσεις της περιόδου 1964-70 καταγράφεται εκ νέου το “μητρικό” ενδιαφέρον της νηπιαγωγού ή η “στενή ψυχική επαφή” της με αυτά. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 171 (“Διατελεί μετά των νηπίων εν ψυχική επαφή και επιδεικνύει στοργικήν συμπεριφοράν και προσήνειαν προς αυτά”: 1964-65) και για τη νηπ/γό με αρ. 112 (“Αγαπά τα νήπια και συμπεριφέρεται προς ταύτα ως αληθής μητέρα τούτων”: 1965-66). Παρόμοιες καταγραφές στις εκθέσεις των ετών 1968-69 και 1969-70, όπου η αφοσίωση ή η στοργή με την οποία η νηπιαγωγός περιβάλλει τα νήπια χαρακτηρίζεται “μητρική”.

Άλλοτε οι επιθεωρητές καταγράφουν πως οι νηπιαγωγοί “επιβάλλονται φυσιολογικά” στα νήπια. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 92 (“Επιβάλλεται φυσιολογικώς εις τους μαθητάς της, χωρίς να προκαλή τας αντιδράσεις τούτων”: 1964-65) και για τη νηπ/γό με αρ. 171 (“δυναμένη δια της επαγωγικής της διδασκαλίας να συγκρατή απόλυτον τάξιν κατά την διεξαγωγήν ταύτης” 1965-66). Η άποψη που κυριαρχεί στις εκθέσεις είναι πως οι νηπιαγωγοί θα πρέπει να ασκούν την επιβολή τους στα νήπια

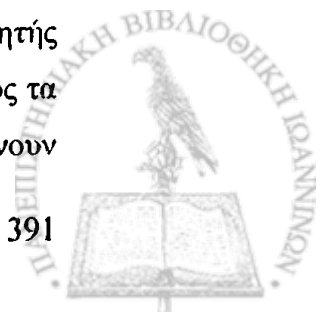
αλλά με τρόπο διακριτικό και χωρίς να τα καταπιέζουν. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 43 (1968-69) καταγράφεται: “εκράτησεν την καλώς εννοουμένην πειθαρχίαν των νηπίων”. Ακόμη για τη νηπ/γό με αρ. 71 (“επιβάλλεται των νηπίων δια της στοργής και του παραδείγματός της”: 1969-70).

Αντίθετα, σε ορισμένες εκθέσεις των ετών 1968-70 περιγράφονται σκηνές, που διαδραματίζονται την ώρα της επιθεώρησης, κατά τις οποίες η “πειθαρχία” των νηπίων χαλαρώνει. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 49 αναφέρεται: “Δεν ηδυνήθη όμως να καθησυχάση τινα εκ των πλέον ζωηρών, τα οποία δια της ανόδου επί των καθισμάτων των, των χτυπημάτων των ποδιών των και της οξυτάτης των φωνής παρηνώχλουν ταύτην και τα λοιπά νήπια. Εν μάλιστα εκ των θορυβούντων, το οποίον δεν ήτο εγγεγραμμένον εις το Μαθητολόγιον, εκινείτο συνεχώς εν τη αιθούση”: 1968-69). Παρόμοια γὰ τη νηπ/γό με αρ. 151 (“Δεν ηδυνήθη να επιτύχη την οφειλομένην ευταξίαν και πειθαρχίαν μεταξύ ενίων νηπίων. Ούτω ο Σπύρος συνεχώς διεπληκτιζέτο με τον Δημητράκη, φωνασκει, κτυπά τας χείρας του και του πόδας του και ανεβαίνει επί του καθίσματός του, ενώ ο Γιωργάκης θορυβεί κτυπών το μεταλλικό τραπεζάκι του”: 1969-70).

Στις άμεσες προτεραιότητες της νηπιαγωγού την περίοδο 1964-70 θεωρείται η δημιουργία “ευχάριστης ατμόσφαιρας” στο νηπιαγωγείο. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 96 (“Δημιουργεί ευάρεστον ατμόσφαιραν διδασκαλίας, ήτις επιτρέπει την αυθόρμητον εκδήλωσιν των νηπίων δια την ανάπτυξιν της ατομικότητος αυτών”: 1964-65) και για τη νηπ/γό με αρ. 176 (“Η διδασκαλία ήτο ευχάριστος και τερπνή δια τα νήπια, άτινα εφαινοντο ότι έζων εις οικειον περιβάλλον”: 1969-70).

Ακόμη, η υποκίνηση και η συγκράτηση του ενδιαφέροντος των νηπίων για τις δραστηριότητες, όπως και τα προηγούμενα χρόνια, θεωρείται πρωταρχικής σημασίας μέλημα των νηπιαγωγών την περίοδο 1964-70, σύμφωνα με τις εκθέσεις. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 50 (“Αι κατάλληλοι και εντέχνως υποβαλλόμεναι ερωτήσεις υπό της Ν/γού διήγειρον και αφύπνισαν το διαφέρον των νηπίων, άτινα παρακολουθούν και μετείχον άπαντα ζωηρώς της συζητήσεως”: 1964-65) και για τη νηπ/γό με αρ. 117 (“Το ύφος της, οι μορφασμοί του προσώπου της, αι κινήσεις των χειρών της και οι χρωματισμοί της φωνής της συνεκράτησαν το διαφέρον του τμήματος μέχρι τέλους ζωηρόν και αμείωτον”: 1968-69).

Αντίθετα στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 130 (1968-69), ο επιθεωρητής παρατηρεί: “Κατά την φάσιν όμως ταύτην έρριψε το βάρος της προσοχής της προς τα νήπια της δεξιάς πτέρυγος με αποτέλεσμα, πολλά εκ των υπολοίπων να παραμένουν

αδιάφορα. Τρία μάλιστα εκ τούτων έγειραν την κεφαλήν των επί του γραφείου του θρανίου των δι' ύπνον”.

Ιδιαίτερη σημασία από τους επιθεωρητές αυτής της εποχής δίνεται στη συμμετοχή των νηπίων κατά τη διδασκαλία και στην αυθόρμητη έκφραση των γνώσεων και των συναισθημάτων τους. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 92 (“Διευκολύνει την αυθόρμητον έκφρασιν των νηπίων”: 1965-66) και για τη νηπ/γό με αρ. 129 (“η δε νηπιαγωγός εφρόντιζε ώστε τα περισσότερα εκ τούτων να εκθέτουν τας σκέψεις των και τα συναισθήματά των”: 1968-69).

Άλλοτε οι επιθεωρητές καταγράφουν τις περιπτώσεις εκείνες, κατά τις οποίες οι νηπιαγωγοί ενισχύουν την “αυτενεργό δράση” των νηπίων, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 50 (“κατέλιπεν αρκετά πλαίσια αυτενεργείας τούτων”: 1964-65) και για τη νηπ/γό με αρ. 160 (“προς παρώθησιν των τροφίμων της εις αυτενεργόν σκέψιν και συμμετοχήν των κατά την διδ/λίαν”: 1968-69).

Οι νηπιαγωγοί οφείλουν, σύμφωνα με τους επιθεωρητές, να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή στις δραστηριότητες και την αυτενέργεια του συνόλου των νηπίων. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 117 (1964-65) καταγράφεται: “Εις την συζήτησιν όμως το πλείστον της τάξεως δεν ελάμβανε μέρος, η δε εργασία εγένετο με τους ευφυείς μαθητάς, οι δε λοιποί ηκροώντο απαθώς και αθορύβως. Εις το σημείον τούτο, επενέβημεν και ημείς απευθύνοντες τον λόγον προς τούτους εις τρόπον ώστε, εντός ολίγου να γενικευθή η συζήτησις, δια της καθολικής συμμετοχής απάντων των μαθητών [...] Συνεστήσαμεν εις την Νηπ/γόν να παρέχη ευκαιρίας εκδηλωτικάς εις όλα τα νήπια”. Παρόμοιες συστάσεις καταγράφονται στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 95 (“ωμίλει πολύ η Ν/γός και έδωκε κυρίως τον λόγον εις τινα μόνον νήπια ησκημένα γλωσσικώς και νοητικώς [...] Συνεστήσαμεν εις την Ν/γόν όπως συνδιαλέγεται μεθ' όλων των νηπίων”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ. 9 (“Να καταβάλη ιδιαίτερας προσπαθείας δια την πρόοδον των φοιτώντων εις το α' τμήμα νηπίων, εθίζουσα αυτά όπως συμμετέχουν ενεργώς εις την διδασκαλίαν και εκφράζονται ελευθέρως και κατά τρόπον φυσικόν”: 1969-70).

Στις εκθέσεις των ετών 1968-70 καταγράφεται από τους επιθεωρητές η “φυσικότητα” και η “άνεση” της συμπεριφοράς των νηπιαγωγών κατά τη διδασκαλία. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 52 (“Εκινήθη με άνεσιν”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ. 121 (“Αι στάσεις της και αι κινήσεις της ήσαν φυσικαί”: 1969-70). Άλλοτε αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί διακατέχονται από νευρικότητα ή συστολή, την ώρα της επιθεώρησης. Ιδιαίτερα οι νηπιαγωγοί εκείνες, οι οποίες δεν είχαν επιθεωρηθεί

στο παρελθόν, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 9 (“Το ύφος της και αι κινήσεις της προέδιδον κάποιαν τινα συστολήν, αλλά τούτο ωφείλετο εις το γεγονός ότι αύτη επεθεωρείτο δια πρώτην φοράν”: 1969-70). Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 176 (“Αι κινήσεις της προέδιδον κάποιαν τινα ταραχήν, δεδικαιολογημένην όμως, διότι είναι η δευτέρα επιθεώρησις από του διορισμού της”: 1969-70).

Σε ορισμένες εκθέσεις οι επιθεωρητές προβαίνουν σε συστάσεις προς τις νηπιαγωγούς, για να αλλάξουν το ύφος τους ή τον τόνο στη διδασκαλία, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 116 (“Να ομιλή εις τόνον ήρεμον και ρυθμόν βραδύτερον”: 1969-70) και για τη νηπ/γό με αρ. 66 (“Να καταστήση το ύφος της προσηνέστερον”: 1969-70).

Ακόμη, στις περισσότερες εκθέσεις της περιόδου 1964-70 τονίζεται πως η διδασκαλία γίνεται με τη μορφή “διαλόγου”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 123 (1964-65) διαβάζουμε: “εγένετο ευρεία συζήτησις, υπό μορφήν ελευθέρου διαλόγου”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 151 (“διεξήγαγε την εργασίαν της εν διαλογική συζητήσει”: 1965-66).

Σε ορισμένες περιπτώσεις ωστόσο, ο “διάλογος” γίνεται “μονόλογος” της νηπιαγωγού. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 171 (“Αι ερωτήσεις απευθύνονται αθρόως από της Νηπ/γού και πλειστάκις, προσλαμβάνουσα τα νήπια, δίδει η ίδια την απάντησιν”: 1964-65) και για τη νηπ/γό με αρ. 86 (“Απηύθυνε απλάς ερωτήσεις, αλλά πολλάκις εβιάζετο και έδιδε η ίδια τας απαντήσεις”: 1968-69). Στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 160 (1968-69) ο επιθεωρητής υποδεικνύει στη νηπ/γό να περιορίσει το δικό της μονόλογο: “Συνεστήσαμεν όπως μη ομιλή περισσότερον του δέοντος”. Παρόμοια και στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 71 (“Ν’ αποφεύγη να ομιλή υπέρ το δέον”: 1969-70). Ακόμη στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 95 (1968-69) ο επιθεωρητής συστήνει στη νηπιαγωγό να “συνδιαλέγεται μεθ’ όλων των νηπίων”.

Μονόλογο ακόμη αποτελεί, όπως είναι γνωστό από παλιά στη “Διδακτική”, η “διήγησις” μιας αληθινής ή φανταστικής ιστορίας από τη νηπιαγωγό. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 112 (1965-66) καταγράφεται: “Με διήγησιν ευκρινή και παραστατικήν η Ν/γός εξέθεσε το παραμύθι”.

Σε άλλες εκθέσεις αναφέρεται πως η διδασκαλία άλλοτε έχει μορφή διαλογική και άλλοτε μονολογική. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 156 (1968-69) διαβάζουμε: “εφήρμοσε κατά την διδ/λίαν επιτυχώς, τας μορφάς των ελευθέρων ανακοινώσεων, της περιγραφής και του διαλόγου”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ.

182 καταγράφεται: “Κύριαι μορφαί της διδασκαλίας της ήσαν η ελευθέρα περιγραφή, ο εξελίσσων διάλογος και η διήγησις”: 1969-70).

Στο έντυπο των εκθέσεων αξιολόγησης του 1970-71 και συγκεκριμένα στην παράγραφο “παιδαγωγική κατάρτισις και διδακτική ικανότης” αξιολογούνται τα επόμενα χαρακτηριστικά των νηπιαγωγών: “Παιδευτική καλλιέργεια, φρονηματισμός”, “ψυχική επαφή”, “έλεγχος εργασιών μαθητών”, “ψυχική και πνευματική επαφή μετά των μαθητών, συμπεριφορά, επιβάλλον” και “γλωσσική εκφραστική ικανότης”. Ακόμη αξιολογείται το “επιβάλλον εις την τάξιν της και μαθητάς του σχολείου” και η “ικανότης προς άσκησιν εποπτικών καθηκόντων προς έλεγχον των διδασκομένων” (στην παράγραφο “Διοικητική δεξιότης, δραστηριότης, ηγετικά προσόντα”) και η “ορθή και δικαία κρίσις επί της εργασίας των μαθητών” και η “διδασκαλία δια του παραδείγματος της” (στην παράγραφο “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος”).

Τη συγκεκριμένη χρονιά, ως προς την “παιδαγωγική κατάρτισιν και διδακτική ικανότητα”, 6 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, 39 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”, μία νηπιαγωγός με το χαρακτηρισμό “μέτρια” και 2 νηπιαγωγοί δεν αξιολογούνται. Ως προς την “ψυχική επαφή”, 10 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 38 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”. Ως προς τον “έλεγχον εργασιών μαθητών”, 19 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, 28 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή” και μία νηπιαγωγός δεν αξιολογείται. Ως προς “ψυχική και πνευματική επαφή μετά των μαθητών, συμπεριφορά, επιβάλλον”, μία νηπιαγωγός αξιολογείται με το χαρακτηρισμό “εξάριετη”, 20 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, 25 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή” και 2 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “μέτρια”. Ως προς τη “γλωσσική εκφραστική ικανότητα” 7 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, 40 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή” και μία νηπιαγωγός με το χαρακτηρισμό “μέτρια”. Ως προς το “επιβάλλον εις την τάξιν της και μαθητάς του σχολείου”, 13 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “εξάριετη”, 29 με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 6 με το χαρακτηρισμό “καλή”. Ως προς την “ικανότητα προς άσκησιν εποπτικών καθηκόντων προς έλεγχον των διδασκομένων”, 6 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, 7 με το χαρακτηρισμό “καλή” και 35 νηπιαγωγοί δεν αξιολογούνται ως προς το χαρακτηριστικό αυτό. Ως προς την “ορθή και δικαία κρίσιν επί της εργασίας των μαθητών”, 6 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό

“εξαιρετη”, 32 με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 10 με το χαρακτηρισμό “καλή”. Τέλος, ως προς τη “διδασκαλία δια του παραδείγματος της” 7 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “εξαιρετη” 27 με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, 13 με το χαρακτηρισμό “καλή” και μία νηπιαγωγός με το χαρακτηρισμό “μέτρια”.

Στις εκθέσεις των ετών 1971-75 αξιολογείται η “ψυχική και πνευματική επαφή μετά των μαθητών, συμπεριφορά” (στην παράγραφο “παιδαγωγική κατάρτισις και διδακτική ικανότης”), το “επιβάλλον επί της τάξεώς της, επί των μαθητών του σχολείου” (στην παράγραφο “Διοικητική δεξιότης, δραστηριότης, ηγετικά προσόντα”) και “αντικειμενική κρίσις επί της εργασίας των μαθητών” και “παρακολούθησις και έλεγχος των εργασιών των μαθητών” (στην παράγραφο “η νηπιαγωγός ως υπάλληλος”).

Ως προς την “ψυχική και πνευματική επαφή μετά των μαθητών, συμπεριφορά” το 1971-72, 2 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “εξαιρετη”, 29 με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 20 με το χαρακτηρισμό “καλή”. Το 1972-73, ως προς το ίδιο χαρακτηριστικό, 5 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “εξαιρετη”, 21 με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 25 με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1973-74, 4 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “εξαιρετη”, 36 με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 5 με το χαρακτηρισμό “καλή” και τέλος το 1974-75, 2 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”.

Ως προς το “επιβάλλον επί της τάξεώς της, επί των μαθητών του σχολείου”, 20 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, και 31 με το χαρακτηρισμό “καλή”. Το 1972-73, ως προς το ίδιο χαρακτηριστικό 18 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 33 με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1973-74 26 με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 19 με το χαρακτηρισμό “καλή”. Τέλος, το 1974-75, 2 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”.

Ως προς την “αντικειμενική κρίσιν επί της εργασίας των μαθητών” 36 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 15 με το χαρακτηρισμό “καλή”. Το 1972-73, 36 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 15 με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1973-74 43 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 2 με το χαρακτηρισμό “καλή” και τέλος το 1974-75, 2 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”.

Τέλος, ως προς την “παρακολούθησιν και έλεγχο των εργασιών των μαθητών”, 36 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 15 με

το χαρακτηρισμό “καλή”. Το 1972-73, 36 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 15 με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1973-74, 28 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 17 με το χαρακτηρισμό “καλή” και το 1974-75, 2 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”.

Στις εκθέσεις των ετών 1972-75 (του “Βιβλίο Επιθεωρουμένων Εκπαιδευτικών”) η “παιδαγωγική συμπεριφορά των νηπιαγωγών” είναι η “ενδεδειγμένη”. Ακόμη καταγράφεται, όπως και σε προηγούμενες περιόδους, η “στοργή” και η “αγάπη” των νηπιαγωγών για τα νήπια. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 3 (1972-73) διαβάζουμε: “Δεικνύει έναντι των νηπίων την ενδεδειγμένην συμπεριφοράν και στοργήν”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 32 (“Δεικνύει στοργήν και ενδιαφέρον έναντι των νηπίων [...] διατηρεί στενήν ψυχικήν επαφήν μετά τῶν νηπίων”: 1974-75).

Στις εκθέσεις της τριετίας 1972-75 οι επιθεωρητές αναφέρουν συνήθως ότι οι νηπιαγωγοί “επιβάλλονται” στα νήπια, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 130 (“επιβάλλεται δια της καλής συμπεριφοράς της επί των νηπίων”: 1973-74). Αντίθετα στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 130 (1974-75) διαβάζουμε: “Δεν επιβάλλεται δεόντως επί των νηπίων λόγω της ασθενικής φωνής της”.

Σε μεγάλο αριθμό εκθέσεων της περιόδου αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί ενθαρρύνουν τα νήπια να “εκφράζονται”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 29 (“παρέχει ευκαιρίας εις αυτά όπως εκδηλώνουν τας σκέψεις των και τα συναισθήματά των”: 1972-73) και για τη νηπ/γό με αρ. 62 (“Ενθαρρύνει τα νήπια εις την αυτοέκφρασιν κατά πολύ”: 1974-75). Αντίθετα για τη νηπ/γό με αρ. 86 (1974-75) τονίζεται: “Δεν ενθαρρύνει και δεν εκαλλιέργησεν επαρκώς τα νήπια εις την αυτοέκφρασιν”.

Ακόμη οι επιθεωρητές θεωρούν πως η στάση ορισμένων νηπιαγωγών κατά τη διδασκαλία δεν είναι η ενδεδειγμένη, εξαιτίας της έλλειψης πείρας. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 22 (1972-73) καταγράφεται: “Δεν απέκτησεν ακόμη την απαιτούμενην πείραν και δεν κινείται με την επιβαλλομένην άνεσιν”. Παρόμοια στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 44 (1973-74) διαβάζουμε: “Ελλείπει η πείρα και το αίσθημα της αυτοκυριαρχίας κατά την διδασκαλίαν”.

Στις εκθέσεις των ετών 1976-81 σχολιάζεται θετικά η στάση και η έκφραση των νηπιαγωγών κατά τη διδασκαλία. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 47 (1976-77) και για τη νηπ/γό με αρ. 11(1977-78) διαβάζουμε: “Η στάση της ήταν

φυσική, η έκφρασή της αβίαστη”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 67 (“Κινήθηκε με σχετική άνεση μέσα στην τάξη [...] Έχει αέρα διδακτικό και ζωντάνια”: 1979-80).

Άλλοτε καταγράφονται τα γνωστά και από παλαιότερες εκθέσεις, συναισθήματα των νηπιαγωγών για τα νήπια, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 59 (“Οδηγεί με πολύ αγάπη και καλωσύνη τα νήπια για καλές συνήθειες και ευγενικούς τρόπους ζωής”: 1978-79) και για τη νηπ/γό με αρ. 16 (“Πολύ αγαπάει τα νήπια και τα νουθετεί [...] Παρακολουθεί από κοντά ως φιλόστοργη μάνα τα νήπια”: 1978-79).

Οι επιθεωρητές καταγράφουν ακόμη πως οι νηπιαγωγοί “επιβάλλονται” στα νήπια, με άνεση και διακριτικότητα, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 78 (“Επιβάλλεται με άνεση στα νήπια”: 1976-77). Στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 40 (1977-78) αναφέρεται ο τρόπος, με τον οποίο η νηπιαγωγός εξασφαλίζει την πειθαρχία των νηπίων: “Με την αγάπη της προς τα νήπια και τη δίκαιη απονομή της δικαιοσύνης, την αυτοκυριαρχία και την ψυχραιμία της εξασφαλίζει την τάξη και την πειθαρχία των νηπίων”.

Σε ορισμένες εκθέσεις καταγράφεται πως η νηπιαγωγός φροντίζει να προκαλέσει και να διατηρήσει το ενδιαφέρον των νηπίων για τις δραστηριότητες. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 104 (1978-79) διαβάζουμε: “Φρόντισε να αναπτύξει τα νηπιακά διαφέροντα”.

Σε αρκετές εκθέσεις της περιόδου 1976-81 δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην “αυτενέργεια” των νηπίων, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 40 (“Ίκανοποιήθηκαν οι αρχές της αυτενέργειας”: 1977-78). Ωστόσο για τη νηπ/γό με αρ. 47 (1978-79) εκφράζονται επιφυλάξεις για την επιτυχημένη εφαρμογή της “αρχής της αυτενέργειας”: (“Τηρήθηκαν σχετικώς οι διδακτικές αρχές της [...] αυτενέργειας. Πάντως η ν/γός δυσκολεύτηκε στην ενεργοποιημένη μάθηση των νηπίων”).

Ακόμη σε μικρό αριθμό εκθέσεων του 1978-79 καταγράφουν πως εφαρμόζεται κατά τη διδασκαλία η “αρχή της εργασίας”, και εννοούν μ’ αυτήν πως η νηπιαγωγός εκμεταλλεύεται και αξιοποιεί την τάση των νηπίων για δημιουργική εργασία. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 32 (“Οι διδακτικές αρχές [...] εργασίας τηρήθηκαν με πολλή ευχέρεια”: 1978-79).

Σε λίγες εκθέσεις του ίδιου έτους αναφέρεται η εφαρμογή της “αρχής της συνεργασίας”, δηλαδή η προσπάθεια της νηπιαγωγού να ωθήσει τα νήπια σε μεταξύ

τους συνεργασία. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 178 (1978-79) καταγράφεται: “Εφαρμόστηκαν οι αρχές αυτενέργειας και συνεργασίας”.

Άλλοτε οι επιθεωρητές καταγράφουν τον “παιγνιώδη” και “χαρούμενο” τρόπο επικοινωνίας των νηπιαγωγών με τα νήπια. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 133 (1978-79) αναφέρεται: “με παιγνιώδη τρόπο [...] η πορεία της διδ/λίας είχε καλή εξέλιξη και ευχάριστο τέλος”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 3 (“Η νηπιαγωγός δημιουργεί ατμόσφαιρα χαρούμενη μέσα στην τάξη”: 1979-80) και για τη νηπ/γό με αρ. 168 (“Όλη η διδασκαλία διατηρήθηκε ευχάριστη μέχρι το τέλος”: 1980-81).

Στο σύνολο των εκθέσεων του 1976-77 και 1977-78 καταγράφεται πως η μορφή της διδασκαλίας στα νηπιαγωγεία που επιθεωρήθηκαν, είναι “διαλογική”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 3 (1976-77) και για τη νηπ/γό με αρ. 182 (1977-78) αναφέρεται: “Ακολούθησε μορφή διαλογική”. Στις εκθέσεις του 1979-80 αναφέρεται πως η νηπιαγωγός ρωτά και τα νήπια απαντούν, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 7 (“Γίνεται συζήτηση για το μήνα Μάρτιο. Τι μήνας είναι και σε ποια εποχή ανήκει. Τι γιορτές έχουμε και τι εργασίες κάνουμε [...] Ακολούθησε την Ερωτηματική μορφή διδ/λίας”: 1979-80).

Άλλοτε οι επιθεωρητές αναφέρονται σε μονολογικές μορφές διδασκαλίας (διήγηση, περιγραφή). Σε άλλες εκθέσεις χρησιμοποιείται ο όρος “μέθοδος” και σε άλλες ο όρος “μορφή” ενώ σε όλες τις περιπτώσεις πρόκειται για τη “μορφή” της διδασκαλίας. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 70 (1976-77) διαβάζουμε: “Ακολούθησε μορφή αφηγηματική”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 40 (“Ακολούθησε μορφή διδ/λίας διηγηματική”: 1977-78) και για τη νηπ/γό με αρ. 94 (Η μέθοδος δ/λίας περιγραφική: 1980-81).

δ. Η μέθοδος διδασκαλίας: Στην υποκατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε και εντάξαμε τις καταγραφές εκείνες οι οποίες αναφέρονται στον τρόπο με τον οποίο γίνεται η παροχή και η επεξεργασία του διδακτικού υλικού από τις νηπιαγωγούς στα νήπια.

Σε ορισμένες εκθέσεις της περιόδου 1945-55 τονίζεται πως η νηπιαγωγός ακολουθεί τη σωστή μέθοδο διδασκαλίας, χωρίς ωστόσο, να περιγράφεται η μέθοδος αυτή. Η γενικόλογη διατύπωση που απαντάται πολύ συχνά σ’ αυτές τις εκθέσεις συνοψίζεται στη φράση “διδάσκει μεθοδικώς”. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 38 (“Η διδ/λία της σχετικώς είναι μεθοδική”: 1946-47), για τη νηπ/γό με αρ. 131 (“Μας προξενεί εντύπωση ότι πολύ ευμεθόδως επιμένει εις την πλήρη κατανόησιν των

διδασκομένων”: 1953-54) και τέλος για τη νηπ/γό με αρ. 68 (“Προσφέρει εις τα νήπια ό,τι απαιτείται δια την εκμάθησιν της Ελληνικής γλώσσης με σύστημα και μέθοδον”: 1954-55).

Σε ελάχιστες εκθέσεις αναφέρεται ότι η μέθοδος διδασκαλίας είναι η “επαγωγική”, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπιοτρόφο με αρ. 61 (1948-49): “κινείται [...] κατά τρόπον άκρως επαγωγικόν”. Παρόμοια στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 132 καταγράφεται η “σύγκριση” και η “επαγωγή”: “Εγένετο σύγκρισις της ανοίξεως και του χειμώνος [...] Η διδασκαλία της [...] επαγωγική”: 1951-52).

Σε ορισμένες εκθέσεις του έτους 1954-55 γίνεται αναφορά στα συστήματα διδασκαλίας “Φροέβελ” και “Μοντεσσόρι”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 132 (1954-55) διαβάζουμε: “Η Νηπιαγωγός εφήρμοσε κατά τι το σύστημα ΜΟΝΤΕΣΣΟΡΙ, διότι επειδή τα νήπια είναι ξενόφωνα εφήρμοσε πιστώς το σύστημα ΦΡΟΕΒΕΛ”. Παρόμοια στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 175 (“Εφαρμόζει μικτόν σύστημα διδασκαλίας ΜΟΝΤΕΣΣΟΡΙ και ΦΡΟΕΒΕΛ: 1954-55).

Άλλοτε οι επιθεωρητές σχολιάζουν αρνητικά τις μεθοδολογικές επιλογές της νηπιαγωγού κατά τη διδασκαλία, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 165 (“Εκείνο το οποίον χαρακτηρίζει την υπηρεσίαν της δεν είναι η μέθοδος”: 1950-51). Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 38 (“Δεν γίνεται όμως πλήρης παιδαγωγική εργασία και μεθοδική τοιαύτη”: 1951-52). Στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 1 ο επιθεωρητής δίνει σχετικές οδηγίες (1946-47): “Εδόθησαν αυτή ωρισμένοι οδηγίαι μεθοδικής τακτικής”.

Στις περισσότερες εκθέσεις της περιόδου 1964-70 οι επιθεωρητές θεωρούν πως οι νηπιαγωγοί εφαρμόζουν “ορθή” μέθοδο διδασκαλίας. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 123(1964-65) αναφέρεται: “διδάσκει ορθώς και ευμεθόδως”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 169 (“Προσφέρει ευμεθόδως την διδακτέαν εν τω Ν/γείω ύλην”: 1965-66) και για τη νηπ/γό με αρ. 116 (“εφαρμόζει κατά το μάλλον ή ήττον ορθάς διδακτικές μεθόδους”: 1969-70).

Άλλοτε οι μέθοδοι διδασκαλίας που εφαρμόζουν οι νηπιαγωγοί χαρακτηρίζονται ως “συγχρονισμένες”, “συστηματικές” ή “εξειδικευμένες”, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 156 (“εφαρμόζει συγχρονισμένας μεθόδους διδασκαλίας”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ. 63 (“εφαρμόζει εξειδικευμένας μεθόδους”: 1968-69).

Ακόμη σε αρκετές εκθέσεις της περιόδου αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί προτρέπουν και ασκούν τα νήπια στην “παρατήρηση”. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 96

(1964-65) διαβάζουμε: “Παρουσίασε ενώπιον των νηπίων ένα πετεινόν προς παρατήρησιν υπό τούτων”. Παρόμοια για τη για τη νηπ/γό με αρ. 53 (“και εκάλεσε τα νήπια να παρατηρήσουν”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ. 121 (“προδιαθέτει καταλλήλως τα νήπια να παρατηρήσουν”: 1969-70).

Ακόμη η “επαγωγή” είναι η μέθοδος που συχνά εφαρμόζουν οι νηπιαγωγοί της εποχής κατά τη διδασκαλία, όπως π.χ. διαβάζουμε στην έκθεση με αρ. 171 (1964-65): “δια του επαγωγού διδακτικού της τρόπου”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 53 (“Διαρθρώνει και διεξάγει την διδασκαλίαν της επαγωγικώς”: 1965-66) και για τη νηπ/γό με αρ. 156 (“Η διδ/λία της υπήρξεν μεθοδική, επαγωγική”: 1968-69).

Άλλοτε οι επιθεωρητές σχολιάζουν αρνητικά τη μεθοδικότητα της νηπιαγωγού στη διδασκαλία και παρέχουν οδηγίες προς τις νηπιαγωγούς για τη βελτίωση της διδακτικής μεθόδου, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 182 (“Το έργο της θα ήτο έτι αποδοτικώτερον εάν εχρησιμοποιεί ορθάς διδακτικάς μεθόδους [...] Παρεσχέθησαν υπό του κ. Γενικού οδηγίαι λεπτομερείς δια την άσκησιν του έργου της, εφ’ όλων των παρατηρηθέντων σφαλμάτων”: 1964-65).

Στις εκθέσεις του 1970-71 (στο έντυπο “έκθεσις υπηρεσιακής ικανότητας”) αξιολογείται η “μεθοδικότης, αποδοτικότης” των νηπιαγωγών. Συγκεκριμένα ως προς το χαρακτηριστικό αυτό, 6 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, 34 με το χαρακτηρισμό “καλή”, μία νηπιαγωγός με το χαρακτηρισμό “μέτρια” και 7 νηπιαγωγοί δεν αξιολογούνται. Ακόμη το 1971-72, 13 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 38 με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1972-73, 15 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 36 με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1973-74, 15 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 30 με το χαρακτηρισμό “καλή” και τέλος το 1974-75, η “μεθοδικότης, αποδοτικότης” των 2 νηπιαγωγών αξιολογείται με το χαρακτηρισμό “καλή”.

Στις εκθέσεις των ετών 1972-75 (που περιέχονται στο “Βιβλίο Επιθεωρουμένων Εκπαιδευτικών”) η μέθοδος διδασκαλίας που εφαρμόζουν οι νηπιαγωγοί θεωρείται “ορθή” ή “ενδεδειγμένη”. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 81 (1972-73) αναφέρεται: “Ηκολούθησε την ενδεδειγμένην μέθοδον διδασκαλίας εις αμφοτέρα τα μαθήματα”.

Σπάνια, στις εκθέσεις της τριετίας 1972-75, οι επιθεωρητές καταγράφουν λάθη στη μέθοδο διδασκαλίας, την οποία ακολουθούν οι νηπιαγωγοί. Οι νηπιαγωγοί οφείλουν, σύμφωνα με τους επιθεωρητές να ξεκινούν από το “συγκεκριμένο” και να

φτάνουν στο “αφηρημένο”, όπως τονίζεται π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 53: “[...] εγένετο παρατήρησις ότι έδει να προχωρήση εκ της αριθμήσεως των πραγμάτων εις την αριθμησιν των ιχνογραφικών παραστάσεων αυτών και ουχί αντιθέτως ως εγένετο”: 1972-73).

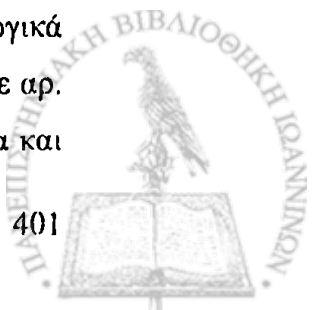
Σε ορισμένες εκθέσεις του 1976-77 και 1977-78 αναφέρεται ότι οι νηπιαγωγοί ακολουθούν τη “μέθοδο των υποδείξεων”, εννοώντας ότι οι νηπιαγωγοί ασκούν τα νήπια στην παρατήρηση. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 23 (1976-77) και για τη νηπ/γό με αρ. 182 (1977-78) καταγράφεται: “Ακολούθησε τη μέθοδο των υποδείξεων”. Η μέθοδος της παρατήρησης καταγράφεται ακόμη σε ορισμένες εκθέσεις του 1979-80, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 63 (“Η νηπ/γός δίνει σε κάθε νήπιο κομμάτι κυρήθρας και μέλισσα νεκρή, για να τα παρατηρήσουν”: 1979-80).

Άλλοτε αναφέρεται γενικόλογα πως οι νηπιαγωγοί εφαρμόζουν “μέθοδο κατανοούσα”. Μπορούμε να υποθέσουμε από τα συμφραζόμενα ότι η νηπιαγωγός ακολουθεί εδώ την “αναλυτική” ή “εποπτική” μέθοδο, για να γίνει προσιτή και κατανοητή η ύλη από τα νήπια. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 24 (1976-77) αναφέρεται: “Ακολούθησε μέθοδο κατανοούσα”. Ακόμη με τον όρο “αιτιολογική μέθοδος” εννοείται παρόμοια η αναλυτική μέθοδος διδασκαλίας, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 31 (“Ακολούθησε μέθοδο αιτιολογική”: 1977-78). Η αναλυτική μέθοδος διδασκαλίας καταγράφεται ακόμη στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 53 (“Έγινε ανάλυση σχετικής ενότητας”: 1978-79) και για τη νηπ/γό με αρ. 7 (“Ακολούθησε την Αναλυτική μέθοδο”: 1979-80).

Σπανιότερα αναφέρεται πως η μέθοδος της διδασκαλίας των νηπιαγωγών είναι η “επαγωγή”, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 18 (“Ακολούθησε μέθοδο επαγωγική”: 1976-77). Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 91 (“μέθοδος επαγωγική”: 1977-78) και για τη νηπ/γό με αρ. 40 (“Η μέθοδος της διδασκαλίας ήταν επαγωγική”: 1978-79).

Σε μικρό αριθμό εκθέσεων αναφέρεται ότι η μέθοδος διδασκαλίας που εφαρμόζουν οι νηπιαγωγοί είναι η “σύνθεση”, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 138 (“Η μέθοδος διδασκαλίας συνθετική”: 1980-81).

Στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 110 (1978-79) γίνεται αναφορά στις μεθόδους “παραγωγή” και “αναλογία”: “Είχε όμως η δ/λία και αρκετά παραγωγικά και αναλογικά μεθοδολογικά στοιχεία”. Παρόμοια στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 180 καταγράφονται οι μέθοδοι “παραγωγή” και “σύγκριση” (“Είχε όμως η δ/λία και

αρκετά παραγωγικά και συγκριτικά μεθοδολογικά στοιχεία”: 1978-79). Η “σύγκριση” καταγράφεται ακόμη σε ορισμένες εκθέσεις του 1979-80 και 1980-81, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 94 (“Τα νήπια παρατηρούν την εικόνα της κότας, την συγκρίνουν με άλλα ζώα της αυλής και βρίσκουν την ειδοποιό διαφορά των πουλιών από τα ζώα”: 1979-80) και για τη νηπ/γό με αρ. 106 (“με πολλά συγκριτικά μεθοδολογικά στοιχεία”: 1980-81).

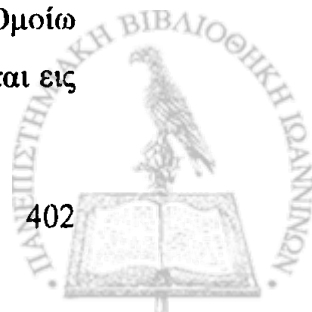
Σε ορισμένες εκθέσεις του 1977-78 σχολιάζεται απλώς με γενικόλογους θετικούς όρους η μέθοδος διδασκαλίας την οποία ακολουθεί η νηπιαγωγός. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 159 (1977-78) διαβάζουμε: “Διδάσκει ευμέθοδα”.

ε. Η πορεία διδασκαλίας: Στην υποκατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε και εντάξαμε τις καταγραφές των επιθεωρητών, οι οποίες αφορούν τις φάσεις από τις οποίες διέρχεται κάθε διδασκαλία, αφορούν δηλ. τη διαδρομή, την οποία ακολουθούν οι νηπιαγωγοί από την έναρξη έως το πέρας της διδασκαλίας.

Στις περισσότερες εκθέσεις της περιόδου 1945-55 οι επιθεωρητές δεν αναφέρονται στα στάδια από τα οποία διέρχεται η διδασκαλία. Αναφέρονται γενικά στις δραστηριότητες, χωρίς να περιγράφεται η πορεία της διδασκαλίας, την οποία ακολουθούν οι νηπιαγωγοί.

Σε ελάχιστες εκθέσεις οι επιθεωρητές προβαίνουν σε θετικά σχόλια, όταν η πορεία της διδασκαλίας είναι προγραμματισμένη από τη νηπιαγωγό και διεξάγεται με βάση ένα ορισμένο σχέδιο, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 164 (“δια την ρύθμισιν της εργασίας της ήτις πραγματοποιείται εν σχεδίω αρκούντως επιμελημένω”: 1954-55). Θετικά επίσης σχολιάζεται η νηπ/γός εκείνη η οποία επιμένει στην εμπέδωση της ύλης από τα νήπια, κατά τη διδασκαλία, όπως προκύπτει από την έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 131 (“Μας προξενεί εντύπωσιν ότι [...] επιμένει εις την πλήρη κατανόησιν των διδασκομένων”: 1953-54).

Οι επιθεωρητές επικρίνουν τις νηπιαγωγούς εκείνες, που δεν εφαρμόζουν μια συγκεκριμένη πορεία διδασκαλίας. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 26 καταγράφεται: (1952-53): “Διακρίνει κανείς το αυτοσχέδιον”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 123 (“Η διδασκαλία της είναι αυτοσχέδιος και κατ’ έμπνευσιν της στιγμής. Δεν παρατηρεί τις σχέδιον εργασίας και τοιούτον πορείας”: 1953-54). Στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 18 (1953-54) ο επιθεωρητής προβαίνει σε συστάσεις προς τη νηπιαγωγό: “Ομοίω συνεστήθη όπως έχει υπ’ όψει της γενικόν διάγραμμα πορείας και να μη αφήνηται εις την διάθεσιν και την πολυλογίαν των νηπίων”.

Στις εκθέσεις της περιόδου 1964-70 οι επιθεωρητές περιγράφουν συχνά λεπτομερώς, την πορεία την οποία ακολουθούν οι νηπιαγωγοί στις δραστηριότητες “Γλωσσικές ασκήσεις” και “Μελέτη περιβάλλοντος”. Σε γενικές γραμμές η πορεία διδασκαλίας, την οποία ακολουθούν οι νηπιαγωγοί είναι αυτή που περιγράφεται για παράδειγμα στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 177 (1964-65): “Εισήλθομεν εις την αίθουσαν διδασκαλίας την 9^η π.μ. Μετά την προσευχήν, γίνεται έλεγχος υπό της Νηπιαγωγού, επί της ατομικής καθαριότητας των νηπίων και επακολουθεί ανακοίνωσις τούτων δια το πώς διήλθον κατά την χθεσινήν Κυριακήν. Έν νήπιον ανακοινού ότι είδε κατά την χθεσινήν ημέραν ένα μεγάλο πουλί που το λένε ‘λελέκι’ και διηγείται περί αυτού παν ό,τι υπέπεσεν εις την αντίληψίν του. Η Νηπ/γός επ’ ευκαιρία της ανακοινώσεως ταύτης, δεικνύει εικόνα, την οποία παρατηρούντα τα νήπια, περιγράφουν [...] και δια διαλογικής συζητήσεως, ερμηνεύεται και επεξηγείται [...] και αυτενεργώς κτώνται τας γνώσεις τη εντέχνω βοήθεια της Νηπ/γού [...] και δίδει εις τα νήπια πλαστελίνη δια να κατασκευάσουν”. Η συγκεκριμένη διδασκαλία διέρχεται τα στάδια της “τριμερούς πορείας” (πρόσκτηση, επεξεργασία, εμπέδωση). Σε γενικές γραμμές μια πορεία διδασκαλίας θεωρείται από τους επιθεωρητές ως “ορθή”, όταν διέρχεται τα ακόλουθα στάδια. Αρχικά η “αφόρμηση” γίνεται από τις ανακοινώσεις και τα βιώματα των παιδιών. Έστερα τα νήπια παρατηρούν ένα αντικείμενο ή μια ανθρώπινη δραστηριότητα, σχηματίζοντας συνολική αντίληψη γι’ αυτό (“πρόσκτηση”). Επακολουθεί συζήτηση μεταξύ των νηπίων και της νηπιαγωγού, έτσι ώστε τα νήπια να διεισδύσουν στην ουσία των νέων γνώσεων (“επεξεργασία”). Τέλος τα νήπια κατασκευάζουν τα αντικείμενα τα οποία παρατήρησαν (“εμπέδωση”).

Σε αρκετές εκθέσεις γίνεται επίσης λεπτομερής καταγραφή των σταδίων της διδασκαλίας του “Τραγουδιού”, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 130 (1968-69): “Κατά την επομένην διδακτικήν ώραν εδίδαξε το άσμα ‘Έφαγα κεράσια’, ακολουθήσασα την κάτωθι πορείαν: Έψαλε εν αρχή το άσμα (δισ). Έσκησε τα νήπια επαρκώς εις την απομνημόνευσιν του κειμένου του άσματος δι’ επαναλήψεως εκάστου στίχου πολλάς φορές εν χορώ. Κατέβαλε προσπάθειαν προς κατανόησιν της μελωδίας και διόρθωσιν των παραφωνιών και ετέρων σφαλμάτων [...] Περί το τέλος, αφού εψάλη ολόκληρον το άσμα (υπό Ν/γού και νηπίων) ανετέθησαν εμπειδωτικά εργασίαι (ιχνογράφησις φύλλων και κερασιών από πινακίδα)”. Οι νηπιαγωγοί ακολουθούν και εδώ “τριμερή πορεία”. Συγκεκριμένα τα νήπια ακούνε αρχικά το τραγούδι από τη νηπιαγωγό (πρόσκτηση), στη συνέχεια αναλύεται γλωσσικά και

μουσικά ώστε να γίνει κατανοητό από τα νήπια (επεξεργασία) και τέλος τα νήπια ασκούνται στο συγκεκριμένο τραγούδι (εμπέδωση).

Άλλοτε περιγράφεται η πορεία της διδασκαλίας του “Παραμυθιού”, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό 9 (1969-70): “Αφορμηθείσα εν συνεχεία από το περιεχόμενον του άσματος [...] διηγήθη τον μύθον [...] Επηκολούθησε συζήτησις επί των εντυπώσεων των νηπίων και κυρίως περί της κακής συμπεριφοράς και της δικαίας τιμωρίας [...] αλλά και της καλωσύνης [...] εν νήπιον ανεδιηγήθη δι’ ολίγων τον μύθον. Μεθ’ ο εγένετο αναπαράστασις σκηνών τινων του μύθου”. Και εδώ η νηπιαγωγός ακολούθησε την τριμερή πορεία διδασκαλίας. Αρχικά η νηπιαγωγός διηγείται το μύθο και τα νήπια παρακολουθούν (πρόσκτηση). Με την συζήτηση που ακολουθεί πετυχαίνεται η βαθύτερη κατανόηση του μύθου (επεξεργασία). Τέλος τα νήπια αναπαριστούν το μύθο (εμπέδωση).

Οι υπόλοιπες δραστηριότητες, οι οποίες πραγματοποιούνται στα νηπιαγωγεία, καταγράφονται απλά, χωρίς να παρουσιάζεται η συνολική πορεία της διδασκαλίας, την οποία ακολουθούν οι νηπιαγωγοί, στις περισσότερες εκθέσεις της περιόδου. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 52 (1968-69) διαβάζουμε: “Πορεία εργασίας. Εξ αφορμής ανακοινώσεως δύο νηπίων [...] ήνοιξεν ενδιαφέρουσας συζήτησιν περί [...] Εν συνεχεία η νηπιαγωγός ενύφανεν εις την ενότητα ταύτην αριθμητικήν [...] μεθ’ ο προέβη εις εμπέδωσιν του γράμματος α προφορικώς και γραπτώς [...] ήσκησε τας αισθήσεις οράσεως, αφής, ακοής κλπ [...] ακολούθως εδίδαξε χειροτεχνίαν [...] Η όλη εργασία έκλεισε με το άσμα”.

Σε ορισμένες εκθέσεις οι νηπιαγωγοί αξιολογούνται θετικά για την πορεία διδασκαλίας, την οποία ακολουθούν. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 123 (1965-66) διαβάζουμε: “Ηκολούθησε ορθήν διδακτικήν πορεία, στοιχούσαν προς τας απαιτήσεις της ειδικής διδακτικής του μαθήματος τούτου, κατορθώσασα ευχερώς να καταστήση τούτο κτήμα των μαθητών της”.

Άλλοτε οι επιθεωρητές σημειώνουν “λάθη” στην πορεία της διδασκαλίας των νηπιαγωγών, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 151 (“Διέθεσε πέραν του δέοντος χρόνου δια την εξέτασιν της προηγουμένης ενότητος και ολίγον σχετικώς δια την προσφοράν και επεξεργασίαν της νέας τοιαύτης”: 1969-70).

Σε ορισμένες εκθέσεις οι επιθεωρητές αναφέρονται σε συγκεκριμένες φάσεις της διδασκαλίας. Ιδιαίτερα δίνεται βαρύτητα στη φάση της “εμπέδωσης” της ύλης από τα νήπια. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 117 (1964-65) καταγράφεται: “...ζητούσαν [η νηπ/γός] από τα νήπια να επαναλάβουν, προς εμπέδωσιν”. Άλλοτε

σημειώνονται παραλείψεις και δίνονται σχετικές συστάσεις προς τις νηπιαγωγούς, όπως στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 49 (“εν τη σπουδή της όμως, όπως προσφέρει πολλά, δεν επέμεινεν όσον έπρεπε δια την ασφαλή εμπέδωσίν των”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ. 17 (“Συνεστήσαμεν εις την Νηπιαγωγόν, εις επόμενα μαθήματα να επανέλθη ειδικώτερον επί μιας εκάστης των περιπτώσεων δια την εμπέδωσιν [...] εις τρόπον ώστε ταύτα, να καταστούν μόνιμον κτήμα των νηπίων”: 1964-65).

Παραλείψεις επίσης σημειώνονται κατά το στάδιο της “αφόρμησης”, όπως στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 92 (“δεν ποιείται όμως χρήσιν ουδεμίας εποπτείας προς αφόρμησην”: 1964-65).

Στο σύνολο σχεδόν των εκθέσεων των ετών 1972-75 (που περιέχονται στο “Βιβλίο Επιθεωρουμένων Εκπαιδευτικών”) οι επιθεωρητές αξιολογούν την πορεία διδασκαλίας, την οποία ακολουθούν οι νηπιαγωγοί ως “ενδεδειγμένη” ή “ορθή”. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 44 (1973-74) καταγράφεται: “Ηκολούθησεν την ενδεδειγμένην πορείαν”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 102 (1974-75) διαβάζουμε: “Ηκολούθησεν ορθήν πορείαν”.

Σε ορισμένες εκθέσεις της περιόδου 1976-81 οι επιθεωρητές περιγράφουν την πορεία την οποία ακολουθούν οι νηπιαγωγοί στη διδασκαλία. Συγκεκριμένα σε ορισμένες εκθέσεις του 1976-77 περιγράφεται σε γενικές γραμμές η πορεία διδασκαλίας της δραστηριότητας “Τραγούδι”, την οποία ακολουθούν οι νηπιαγωγοί. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 110 (1976-77) αναφέρεται: “Πρώτα έμαθε στα παιδιά το ποίημα και στη συνέχεια τη μελωδία”.

Στις εκθέσεις του 1977-78 και 1978-79 δεν περιγράφεται αναλυτικά η πορεία διδασκαλίας. Σε ορισμένες εκθέσεις του 1979-80 περιγράφεται, ωστόσο, με περισσότερες λεπτομέρειες η πορεία διδασκαλίας, την οποία ακολούθησε η νηπιαγωγός. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 11 (1979-80) η πορεία εκμάθησης του τραγουδιού περιγράφεται ως εξής: “Μετά την ανακοίνωση των νηπίων το πώς πέρασαν [...] η νηπ/γός τραγουδά το ανωτέρω τραγουδάκι. Στη συνέχεια εξηγεί στα νήπια το περιεχόμενο του τραγουδιού και μετά πάλι το τραγουδά τμηματικά και ενώ τα νήπια την παρακολουθούν μουρμουριστά. Επακολουθεί η ωδή ολόκληρου του τραγουδιού τόσες φορές όσες χρειάζονται για να γίνει κατανοητό. Η νηπ/γός ακολούθησε την Τριμερή πορεία”.

Στις εκθέσεις των ετών 1977-81 καταγράφεται ρητά πως οι νηπιαγωγοί ακολουθούν γενικά την “τριμερή πορεία” διδασκαλίας. Ειδικότερα, σε αρκετές εκθέσεις του 1977-78 οι επιθεωρητές αναφέρουν πως οι νηπιαγωγοί ακολουθούν

“τριμερή πορεία” διδασκαλίας, χωρίς να περιγράφουν με περισσότερες λεπτομέρειες την πορεία αυτή, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 31 (“Ακολούθησε πορεία τριμερή”: 1977-78).

Στο σύνολο σχεδόν των εκθέσεων του 1978-79 ο επιθεωρητής αναφέρεται στην “τριμερή πορεία” διδασκαλίας. Δίνεται έτσι ιδιαίτερη βαρύτητα στην “αφόρμηση”, την “πρόσκτηση” και την “εμπέδωση” της ύλης. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 3 (1978-79) καταγράφεται: “Η πορεία της δ/λίας ήταν τριμερής με δυνατή συνοχή και πολύ επιτυχημένες διδακτικές εργασίες σύνδεση, αφόρμηση, προσφορά της νέας διδακτικής ενότητας [...] για να γίνει φυσικά και αβίαστα η πρόσκτηση των νέων γνώσεων [...] Η εμπέδωση και η αφομοίωση είχαν ικανοποιητικά αποτελέσματα”. Στις περισσότερες εκθέσεις του 1979-80 γίνεται λόγος για “τριμερή πορεία” διδασκαλίας. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 21 (1979-80) καταγράφεται: “Ακολούθησε την Τριμερή πορεία διδ/λίας”. Παρόμοιες αναφορές στην “τριμερή πορεία” και στις εκθέσεις του 1980-81, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 130 (1980-81): “Η πορεία τριμερής με άριστα επιτυχημένες τις διδακτικές εργασίες σύνδεση, αφόρμηση και προσφορά της νέας διδακτικής ενότητας [...] Η Ν/γός ανέπτυξε κατάλληλα τα νηπιακά διαφέροντα και [...] έδωσε στα νήπια τις νέες γνώσεις [...] Η αφομοίωση και η εμπέδωση είχαν άριστα αποτελέσματα”.

Άλλοτε στις εκθέσεις της περιόδου 1978-81 οι επιθεωρητές αξιολογούν με γενικές κρίσεις την πορεία διδασκαλίας των νηπιαγωγών. Η πορεία διδασκαλίας των νηπιαγωγών θεωρείται συνήθως “επιτυχημένη” στις εκθέσεις του 1978-79, όπως π.χ. διαβάζουμε στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 76 (“Η πορεία της δ/λίας ήταν με καλή συνοχή και επιτυχημένες τις διδακτικές εργασίες σύνδεση, αφόρμηση, προσφορά της νέας διδακτικής ενότητας”: 1978-79). Στο σύνολο των εκθέσεων του 1979-80 και 1980-81 η πορεία την οποία ακολουθεί η νηπιαγωγός θεωρείται “κατάλληλη”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 24 (1979-80) αναφέρεται: “Ακολουθεί πάντοτε την κατάλληλη διδακτική πορεία [...] Επιμένει στην εμπέδωση των διδασκομένων”.

• Σε ελάχιστες περιπτώσεις αξιολογείται αρνητικά η πορεία διδασκαλίας των νηπιαγωγών, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 104 (“Η πορεία της δ/λίας είχε καλή εξέλιξη αλλά με κάποια ακαταστασία”: 1978-79) και για τη νηπ/γό με αρ. 146 (“Η πορεία της δ/λίας ήταν τριμερής χωρίς όμως καλή συνοχή [...] Η πρόσκτηση των νέων γνώσεων έγινε με δυσκολία”: 1978-79).

στ. Γενική εκτίμηση της διδασκαλίας: Στην υποκατηγορία αυτή συμπεριλάβαμε και εντάξαμε τις καταγραφές εκείνες, οι οποίες αφορούν γενικές κρίσεις, σχόλια, παρατηρήσεις και συστάσεις των επιθεωρητών για το σύνολο της παρατηρούμενης διδακτικής ώρας.

Σε ορισμένες εκθέσεις της περιόδου 1945-55 τα “αποτελέσματα της εργασίας” των νηπιαγωγών χαρακτηρίζονται ως “πολύ καλά” ή “ικανοποιητικά”, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 132 (“Τα αποτελέσματα της εργασίας της ικανοποιητικά”: 1945-46). Παρόμοια στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 25 (“Φέρει καλά διδακτικά αποτελέσματα. Η γενική εντύπωσις εκ της επιθεωρήσεως υπήρξε πολύ καλή”: 1947-48). Με θετικούς όρους αξιολογεί ακόμη ο επιθεωρητής τη διδακτική ικανότητα της νηπιαγωγού στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 84 (“Απασχολεί ταύτα επωφελώς και δημιουργικώς”: 1948-49).

Σε ορισμένες εκθέσεις οι επιθεωρητές, επαινούν τις νηπιαγωγούς εκείνες, των οποίων τη διδασκαλία φαίνεται πως εγκρίνουν. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 84 (1950-51) καταγράφεται: “Συστάσεις και οδηγίαι ουδεμία. Εδόθησαν συγχαρητήρια”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 25 (“Γενική εντύπωσις: λίαν ικανοποιητική και εξεφράσθησαν τα συγχαρητήριά μας”: 1951-52) και για τη νηπ/γό με αρ. 132 (“Την συνεχάρημεν”: 1952-53).

Η πείρα, την οποία έχουν αποκομίσει οι νηπιαγωγοί από την πολυετή εργασία τους στο νηπιαγωγείο, θεωρείται καθοριστικός παράγοντας επιτυχημένης διδασκαλίας. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 175 (1946-47) διαβάζουμε: “Λόγω της μακράς πείρας εις το διδάσκειν αντεπεξέρχεται ευχερώς και με σχετικήν ευκολίαν”. Θετικά επίσης θεωρούνται τα αποτελέσματα της διδασκαλίας, εξαιτίας της πείρας των νηπιαγωγών, στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 158 (“χάρις εις την πολυετή και ευσυνείδητον άσκησιν του έργου της έχει αποκτήσει την πείραν του ευεργετικώς επιδράν επί των μικρών τροφίμων της”: 1947-48) και για τη νηπ/γό με αρ. 132 (“Η Νηπιαγωγός έχει αποκτήσει ικανήν πείραν δια το έργον της το οποίον αγαπά [...] και αποδίδει η διδασκαλία της θετικά αποτελέσματα”: 1954-55).

Σε αρκετές εκθέσεις της περιόδου 1945-55 καταγράφεται συσχέτιση των αποτελεσμάτων της διδασκαλίας με την επάρκεια και καταλληλότητα του χώρου και την ύπαρξη εποπτικού υλικού. Ο μεγάλος αριθμός νηπίων σε μια τάξη νηπιαγωγείου, η ανυπαρξία κτιριακής υποδομής και η έλλειψη υλικοτεχνικού εξοπλισμού έχουν αρνητικές επιδράσεις στα αποτελέσματα της εργασίας των νηπιαγωγών. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 190 (1946-47) αναφέρεται: “Γενική μας εντύπωσις

σχεδόν καλή. Δεν είναι δυνατόν τ' αποτελέσματα να είναι και καλλίτερα με υπερπεντήκοντα νήπια – άνευ καταλλήλων σχετικών μέσων και με μόνον το στόμα της Νηπιαγωγού”. Παρόμοιες καταγραφές στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 34 (“Τα αποτελέσματα θα ήσαν ακόμη καλύτερα [...] εάν υπήρχε ανάλογον προς τας ανάγκας των προαύλιον μετά σκιάς, ίνα μη καθηλούνται τα νήπια εντός της αιθούσης”: 1947-48) και για τη νηπ/γό με αρ. 190 (“εν τω Νηπιαγωγείω τούτω εάν υπήρχαν τ' ανάλογα εποπτικά μέσα κλπ. τ' αποτελέσματα της εργασίας της θα ήσαν έτι καλύτερα”: 1954-55).

Σε άλλες εκθέσεις της περιόδου τα αποτελέσματα της διδασκαλίας ορισμένων νηπιαγωγών αξιολογούνται με όρους αρνητικούς, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 190 (1949-50) διαβάζουμε: “Από απόψεως αποτελεσμάτων πενιχρά” και για τη νηπ/γό με αρ. 57 (“Τ' αποτελέσματα – εάν εξαιρέση τις την εκμάθησιν της γλώσσης, είναι πενιχρά και δεν αντέχουν εις κριτικήν”: 1951-52). Άλλοτε η διδασκαλία ορισμένων νηπιαγωγών χαρακτηρίζεται “ψυχρά”, “άτονος” ή “τυπική”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 105 (1951-52) διαβάζουμε: “παρατηρούμεν εις την επιθεωρουμένην μίαν νωθρότητα και ατονίαν κατά την εκτέλεσιν του καθήκοντος”. Παρόμοια στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 124 (“Πάντως τυπικότης διακρίνει την διδασκαλίαν άνευ δημιουργικής πνοής”: 1952-53).

Σε αρκετές εκθέσεις οι επιθεωρητές προβαίνουν σε συστάσεις προς τις νηπιαγωγούς με σκοπό τη βελτίωση της διδακτικής τους ικανότητας. Οι επιθεωρητές επιμένουν στη μακρά παραμονή των νηπίων στο ύπαιθρο, όταν οι καιρικές συνθήκες το επιτρέπουν, καθώς σε αρκετές περιπτώσεις η αίθουσα του νηπιαγωγείου θεωρείται ακατάλληλη για τη στέγαση των νηπίων. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 158 (1946-47) αναφέρεται: “Συνεστήθη εις αυτήν κυρίως κατά την εποχήν ταύτην της ανοίξεως και του θέρους όπως παραμείνη μετά των νηπίων περισσότερο εις το ύπαιθρον”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 38 (“Συνεστήθη αυτή όπως παρά τας δυσμενείς συνθήκας της λειτουργίας του Νηπιαγωγείου, εργασθή με κάποιον σύστημα χρησιμοποιούσα τον έμπροσθεν του Νηπ/γείου χώρον και εις ώρας και ημέρας καθ' ας αι καιρικαί συνθήκαι επιτρέπουσι την τοιαύτην εργασίαν”: 1954-55). Τα πλεονεκτήματα από την παραμονή των νηπίων στο ύπαιθρο τονίζονται ακόμη στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 132 (“Εφ' όσον και ο χώρος δεν είναι επαρκής δια την απασχόλησιν των τροφίμων της συνεστήθη εις αυτήν να οδηγή τα νήπια εις καταλλήλους σκιεράς τοποθεσίας και ούτω θα δύναται να έχη και πολυπληθέστερον

υλικόν εις μορφωτικά στοιχεία και αι εμπειρίαι και παραστάσεις των μικρών θα πλουτίζονται καλύτερον”: 1950-51).

Ακόμη οι επιθεωρητές αποτρέπουν τις νηπιαγωγούς να απαιτούν από τα νήπια “σχολική” εργασία και πειθαρχία. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 162 (1946-47) διαβάζουμε: “Τέλος ν’ αποφεύγεται ο τύπος του σχολείου δια τα νήπια και να μην μένουσι ταύτα καθηλωμένα”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 18 (“Παρατηρείται όμως σχετική δυσκινησία διότι φαίνεται ότι δεν έχουν εθισθή ελευθέρως να κινούνται αλλά γενικώς η απασχόλησις λαμβάνει χαρακτήρα μαθήματος [...] Ετονίσθη ότι δεν είναι μάθημα η απασχόλησις με τα νήπια – ώστε να φέρη κάπως τον τύπον της σοβαρωτέρας ασχολίας – αλλά χαρά – τρέξιμο – γέλιο – τραγούδι απασχόλησις δηλ. μεταπίπτουσα κατά μικρά χρονικά διαστήματα από ενός ενδιαφέροντος εις έτερον, ίνα αποφεύγεται σωματική και πνευματική κόπωσις”: 1948-49). Ωστόσο στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 153 (1952-53) ο επιθεωρητής θεωρεί πως τα νήπια θα πρέπει να κινούνται εντός ορισμένων χρονικών ορίων στο χώρο του νηπιαγωγείου: “Συνεστήθη αυτή [...] να μη μένουν όρθια τα νήπια επί πολύ”.

Σύμφωνα με την άποψη των επιθεωρητών, η οποία καταγράφεται στις εκθέσεις, μια δραστηριότητα θα πρέπει να έχει μικρή χρονική διάρκεια, ώστε να μην προκαλείται κούραση στα νήπια και αποσπάται η προσοχή τους, όπως π.χ. αναφέρεται στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 158 (“Ομοίως να μην ασχολούνται τα νήπια επί πολλήν ώραν με την εξέτασιν του αυτού θέματος διότι παρατηρείται μικρά απόκλισις της προσοχής”: 1946-47). Παρόμοιες συστάσεις καταγράφονται στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 158 (“Η διάρκεια της επεξεργασίας να μην είναι μεγαλύτερα των 10’-12’ λεπτών”: 1947-48). Ακόμη προτείνεται η γρήγορη εναλλαγή των δραστηριοτήτων στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 153 (“Συνεστήθη αυτή όπως η εναλλαγή απασχολήσεων γίνεται εις μικρότερα χρονικά διαστήματα”: 1952-53).

Σε άλλες εκθέσεις της περιόδου 1945-54 οι επιθεωρητές προτρέπουν τις νηπιαγωγούς να πραγματοποιήσουν συγκεκριμένες δραστηριότητες. Δίνεται έτσι ιδιαίτερη βαρύτητα στην πραγματοποίηση της δραστηριότητας “Γλωσσικές ασκήσεις”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 54 (1945-46) αναφέρεται: “Εγένοντο αι δέουσαι συστάσεις, ιδία προς την δ/λίαν του μαθήματος των λεκτικών ασκήσεων”. Ακόμη οι επιθεωρητές συστήνουν στις νηπιαγωγούς να διδάξουν περισσότερα τραγούδια, παραμύθια, ποιήματα, παιχνίδια, λογοπαίγνια και χειροτεχνικές κατασκευές, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 54 (“Να

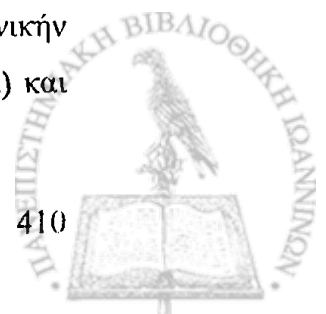

δίδεται ευκαιρία δια περισσότερα παιγνίδια και τραγούδια, να διδαχθώσι δε περισσότερα παραμύθια”: 1946-47). Παρόμοιες συστάσεις καταγράφονται στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 162 (“[...] να διδάσκη πολλά ρυθμικά παιγνίδια με ανάλογα ποιηματάκια. Να διδαχθώσιν μύθοι, παραμύθια – λογοπαίγνια και ν’ αποκτήσουν τα νήπια την έξιν της ζωηρότητος”: 1946-47) και για τη νηπ/γό με αρ. 140 (“Να μεταπίττη η διδ/λία από της χειροτεχνίας εις το ποίημα – εις το τραγουδάκι και γενικώς να χρησιμοποιώνται διάφορα αντικείμενα και διάφορα παιγνίδια”: 1950-51).

Σε αρκετές εκθέσεις του έτους 1954-55 οι επιθεωρητές συστήνουν στις νηπιαγωγούς να εφαρμόσουν το νέο αναλυτικό πρόγραμμα, το οποίο έχει τεθεί σε δοκιμαστική εφαρμογή τη χρονιά αυτή. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 64 (1954-55) διαβάζουμε: “Συνεστήθη εις αυτήν όπως εντεινή τας προσπαθείας της έτι περισσότερον δια την δοκιμαστικήν εφαρμογήν αμφοτέρων και εξ ίσου του εκ του Υπουργείου κοινοποιηθέντος Α.Π. των Νηπιαγωγείων”. Παρόμοια στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 74 (“συνεστήσαμεν εις ταύτην από της κοινοποιήσεως του νέου Α.Π. των Νηπιαγωγείων να προσπαθήση να πειραματισθή κατά την διδασκαλίαν της και συμφώνως των οδηγιών του Υπουργείου Παιδείας”: 1954-55).

Στις εκθέσεις της περιόδου 1945-55 εντοπίζονται ακόμη, καταγραφές, οι οποίες αφορούν τον τρόπο οργάνωσης της ύλης. Οι επιθεωρητές προβαίνουν σε συστάσεις προς τις νηπιαγωγούς για την επιλογή των θεμάτων διδασκαλίας και τον τρόπο σύνδεσης των περιεχομένων διδασκαλίας. Η επιλογή των θεμάτων διδασκαλίας, όπως προκύπτει από τις εκθέσεις επιθεώρησης της περιόδου 1945-55, θα πρέπει να γίνεται από τον κύκλο των ενδιαφερόντων των νηπίων. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 2 (1947-48) αναφέρεται: “Συνεστήθη εις αυτήν ν’ απασχολή τα νήπια κυρίως με θέματα και αντικείμενα προκαλούντα το ενδιαφέρον των”. Τονίζεται ακόμη στις εκθέσεις της εποχής ότι τα θέματα, τα οποία εξετάζονται στο νηπιαγωγείο θα πρέπει να λαμβάνονται από το άμεσο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον των νηπίων, όπως π.χ. καταγράφεται στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 132 (“δύναται μετά πεποιθήσεως να συλλέγη μορφωτικά αγαθά εκ της μικράς κοινωνίας του χωρίου, να τα διατάσση και να τα προσφέρη επωφελώς εις τους τροφίμους της”: 1950-51). Παρόμοιες συστάσεις διατυπώνονται στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 38 (“...Συνεστήθη ανάλογα με την εποχήν και γενικά την κοινωνικήν εκδήλωσιν του χωρίου να είναι και τα θέματα της επεξεργασίας της”: 1951-52) και

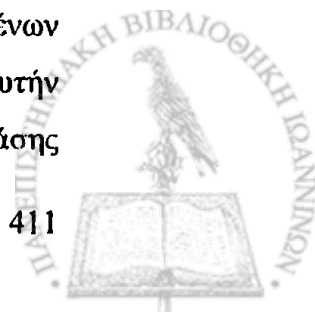
για τη νηπ/γό με αρ. 118 (“ότι δεν είναι λογικόν εν μηνί Απριλίω να διδάσκη περί του κτίστου όταν η άνοιξις και η φύσις ολόκληρος είναι εν πλήρει οργανισμώ”: 1953-54).

Την περίοδο 1945-54 ιδιαίτερη σημασία δίνεται στον τρόπο με τον οποίο γίνεται η εναλλαγή των θεμάτων κατά τη διδασκαλία. Η μετάβαση από το ένα θέμα στο άλλο γίνεται με τρόπο “φυσικό”, “αβίαστο”, “ευχάριστο” ή “αφελή”, όπως καταγράφεται συχνά στις εκθέσεις. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 54 (1947-48) αναφέρεται: “Η εναλλαγή των θεμάτων γίνεται κατά τρόπον φυσικόν και αφελή”.

Οι δραστηριότητες, οι οποίες πραγματοποιούνται κατά τη διάρκεια μιας επιθεώρησης, δεν έχουν συνήθως ενιαίο θέμα. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 128 (1950-51) καταγράφεται: “Φυσικά δεν αντεπεξήλθε ενότητα τινα αλλά περιέπιπτεν από θέματος εις θέμα κατά τρόπον φυσικόν και αβίαστον”. Σε μικρό αριθμό εκθέσεων αναφέρεται πως οι δραστηριότητες, στη διάρκεια μιας επιθεώρησης, έχουν θέματα κοινά ή συναφή, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 184 (“Θέματα: Τα των ασχολιών των μελών οικογενείας των. Μεταπίπτει κατά τρόπον φυσικόν εις τραγουδάκια και άλλας διηγήσεις – σχέσιν εχουσών με τα θέματα διδασκαλίας”: (1951-52). Παρόμοια στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 18 (“Ενυφαίνει κάπου κάπου και έτερα στοιχεία συγγενή προς τα διδασκόμενα”: 1951-52).

Οι επιθεωρητές αξιολογούν αρνητικά τη διδασκαλία ορισμένων νηπιαγωγών, οι οποίες δεν επεξεργάζονται ένα συγκεκριμένο θέμα, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 38 (“μη επιτυγχανομένης ούτω της συγκεντρώσεως της προσοχής των νηπίων και αναπτύξεως σχετικού ενδιαφέροντος δια το κατά το δυνατόν εξέτασιν αντικειμένου ή θέματος τινος”: 1951-52). Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 57 (1951-52) διαβάζουμε: “Παρακολουθήσαμε ταύτην διδάσκουσαν [...] άνευ σαφούς και συγκεκριμένου θέματος επεξεργασίας. Τούτο αποτελεί κοινόν γνώρισμα των μετρίων Νηπιαγωγών”.

Σε άλλες εκθέσεις οι επιθεωρητές προβαίνουν σε συναφείς συστάσεις προς τις νηπιαγωγούς. Ιδιαίτερα από το 1952-53 και ύστερα συνιστάται τα θέματα να εξετάζονται “από πάσης πλευράς” και “ενιαίως”, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 128 (“Να επεξεργάζεται θέματα ολόκληρα από πάσης πλευράς και ουχί να κάμη λεξικολογικήν μόνον μετάφρασιν”: 1947-48) και για τη νηπ/γό με αρ. 105 (“Γενικώς διακρίνει και αυτήν και αρκετό ποσοστόν εκ των υπηρετούντων Νηπιαγωγών μία προχειρότης και δεν ασχολούνται με πρόγραμμα καθωρισμένων θεμάτων περίξ των οποίων να ενυφαίνεται το όλον έργον [...] Συνεστήθη εις αυτήν όπως έκαστον θέμα εξετάζηται, ανάλογα με την ηλικίαν των τροφίμων, από πάσης

πλευράς (είδος κλπ)”: 1952-53). Στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 123 (1953-54) ο επιθεωρητής προβαίνει σε συστάσεις με ιδιαίτερα αυστηρό τόνο: “Πρέπει να γίνεται επεξεργασία ενός θέματος και περίξ αυτού ενύφανσις και ετέρου υλικού άλλων ειδικοτήτων [...] Συνεστήθη το ανωτέρω βασικόν και υπεδείχθη η προς αυτό συμμόρφωσις της – διότι άλλως δεν παιδαγωγούμεν αλλ’ απλώς ευρισκόμεθα εν αργομισθία”.

Τέλος, στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 132 (1954-55) αξιολογείται με όρους θετικούς η διδασκαλία της νηπιαγωγού, η οποία εφαρμόζει την “ενιαία συγκεντρωτική διδασκαλία”: “Ορθώς εφαρμόζει την ενιαίαν συγκεντρωτικήν διδασκαλίαν με βάσιν δε τον περιβάλλοντα κόσμον το νήπιον, επέτυχε λαμπρά αποτελέσματα”. Παρόμοια και στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 84 (“Λίαν επιτυχώς εφαρμόζει την ενιαίαν συγκεντρωτικήν διδασκαλίαν”: 1954-55).

Στο μεγαλύτερο μέρος των εκθέσεων της περιόδου 1964-70 τα αποτελέσματα της διδασκαλίας των νηπιαγωγών που επιθεωρήθηκαν χαρακτηρίζονται γενικόλογα ως “καλά”, “πολύ καλά” ή “ικανοποιητικά”. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 136 (“καταστάσα έμπειρος της διδακτικής τέχνης, επιτυγχάνει λίαν ικανοποιητικά αποτελέσματα από απόψεως αποδόσεως των μαθητών της εις τα διάφορα μαθήματα”: 1964-65) και για τη νηπ/γό με αρ. 71 (“αποδίδει καλά αποτελέσματα”: 1969-70).

Στις εκθέσεις αυτής της περιόδου οι “έμπειρες στη διδασκαλία” νηπιαγωγοί αξιολογούνται, όπως και παλαιότερα, με θετικούς όρους, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 157 (“Η πολυετής διδακτική της πείρα [...] κατέστησαν αυτήν ως μίαν των καλλιτέρων Ν/γών της Περιφέρειάς”: 1966-67). Αντίθετα οι επιθεωρητές αντιμετωπίζουν με επιφυλακτικό τρόπο τις διδακτικές ικανότητες των “πρωτόπειρων” νηπιαγωγών, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 14 (“Είναι πρωτόπειρος και άπειρος εισέτι της διδακτικής τέχνης”: 1965-66).

Στις περισσότερες εκθέσεις των ετών 1964-70 η διδακτική ικανότητα των νηπιαγωγών αξιολογείται θετικά, εφόσον εφαρμόζουν την “Ενιαία Συγκεντρωτική Διδασκαλία”, όταν δηλαδή αντλούν τα θέματα διδασκαλίας από το άμεσο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον των νηπίων και επεξεργάζονται αυτά με ενιαίο και όχι αποσπασματικό τρόπο. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 123 (1964-65) αναφέρεται: “ενυφαίνουσα την ύλην εντός των πλαισίων της ενιαίας συγκεντρωτικής διδασκαλίας κρινόμενη ως εκ τούτου από απόψεως διδακτικής ικανότητος ως ‘ικανή’ ”. Η Ε.Σ.Δ. εφαρμόζεται και μάλιστα επιτυχώς, όπως προκύπτει από την έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 103 (“εις τα πλαίσια της ενιαίας συγκεντρωτικής

διδασκαλίας η Ν/γός edίδαξε επιτυχώς”: 1966-67) και για τη νηπ/γό με αρ. 176 (“Εφήρμοσεν επιτυχώς την Ενιαίαν Διδασκαλίαν”: 1969-70).

Η εφαρμογή της Ε.Σ.Δ. θεωρείται κατάλληλη για τη νηπιακή ηλικία, όπως σημειώνεται στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 130 (“εργασθείσαν με την Ε.Σ.Δ., ήτις και προσιδιάζει εν πολλοίς εις την ηλικίαν των νηπίων”: 1968-69).

Η διδασκαλία, στη διάρκεια της οποίας επεξεργάζονται θέματα από το άμεσο περιβάλλον των νηπίων και την επικαιρότητα, θεωρείται επιτυχής, όπως π.χ. καταγράφεται στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 129 “ενετυπώθη η προσφερθείσα Πατριδογνωστική ύλη”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ. 136 (“Εδίδαξε επιτυχώς επίκαιρο θέμα”: 1968-69). Αντίθετα στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 116 ο επιθεωρητής επικρίνει τη νηπιαγωγό για την εκλογή του θέματος διδασκαλίας τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή (“Παρατηρήσαμεν εν τούτοις ότι: α) Προσέφερον πάρα πολλήν ύλην και δη ουχί επίκαιρον (Η 25^η Μαρτίου έδει ν’ αποτελέση ιδίαν ενότητα και να διδαχθή κατά τας παραμονάς της Εθνικής Εορτής)”: 3-3-70). Ακόμη στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 117 (1964-65) τονίζεται: “Συνεστήσαμεν εις την Νηπ/γόν να διδάσκη ύλην ευκαιριακήν”.

Οι περισσότερες συστάσεις προς τις νηπιαγωγούς, που καταγράφονται στις εκθέσεις, αφορούν την εφαρμογή της “Ε.Σ.Δ.”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 86 (1968-69) διαβάζουμε: “Συστάσεις και οδηγία. Να έχουν σχέσιν μεταξύ των τα προς διαπραγμάτωσιν θέματα [...] και να ακολουθή την ενιαίαν διδασκαλίαν”. Σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις οι συστάσεις αυτές φτάνουν στην υπερβολή, όπως π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Νεοχωρίου (“Παρατηρήσαμεν εν τούτοις ότι: Δεν συνέδεσε το μάθημα της Αριθμητικής με το προηγηθέν τοιούτον (λ.χ. ηδύνατο να χρησιμοποιήση το πρώτον μικρά ξυλαράκια, άτινα είχαν σχέσιν με την αναφερθείσαν παροιμίαν ‘και κακός παλουκοκαύτης’ ή σημαιούλες, εικόνες αγγέλων κλπ.”: 1969-70).

Σε άλλες εκθέσεις των ετών 1968-69 και 1969-70 οι επιθεωρητές προβαίνουν σε συστάσεις προς τις νηπιαγωγούς, οι οποίες αφορούν την έκταση και το είδος των γνώσεων, οι οποίες προσφέρονται στα νήπια. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 69 (1968-69) αναφέρεται: “Συνεστήσαμεν εις την Ν/γόν να προσφέρη ολιγωτέραν ύλην εις την αρχήν του σχ. έτους και περισσοτέραν αργότερον και τούτο, ίνα αποφεύγηται η κόπωση”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 53 (“Συνεστήσαμεν εις την Νηπιαγωγόν όπως προσφέρη ολιγότερον ύλην προς πλήρη κατανόησιν και

αφομοίωσιν ταύτης”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ. 71 (“Να μη προσφέρη γνώσεις, αίτινες δεν είναι αντιληπταί υπό των νηπίων”: 1969-70).

Στις εκθέσεις αξιολόγησης των ετών 1970-75 (έντυπο “Έκθεσις υπηρεσιακής ικανότητος”) η “αξιολόγησις της διδασκαλίας” γίνεται με ποιοτικούς χαρακτηρισμούς. Το 1970-71 οι νηπιαγωγοί αξιολογούνται ειδικότερα ως προς 1) την “κατοχή της ύλης” 2) τη “μεθοδολογία εργασίας” 3) την “απόδοση μαθητών”. (Για την αξιολόγηση της “απόδοσης μαθητών” βλ. αναλυτικά στο κεφ. “Νήπια”). Τη συγκεκριμένη χρονιά, η διδασκαλία 7 νηπιαγωγών αξιολογείται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, 38 νηπιαγωγών με το χαρακτηρισμό “καλή” ενώ δεν αξιολογείται η διδασκαλία τριών νηπιαγωγών.

Στις εκθέσεις των ετών 1971-72, η διδασκαλία 11 νηπιαγωγών αξιολογείται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 40 νηπιαγωγών με το χαρακτηρισμό “καλή”. Το 1972-73 η διδασκαλία μιας νηπιαγωγού αξιολογείται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 50 νηπιαγωγών με το χαρακτηρισμό “καλή”. Το 1973-74, η διδασκαλία 7 νηπιαγωγών αξιολογείται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 38 νηπιαγωγών με το χαρακτηρισμό “καλή” και το 1974-75 η διδασκαλία 2 νηπιαγωγών αξιολογείται με το χαρακτηρισμό “καλή”.

Σε ορισμένες εκθέσεις των ετών 1972-75, οι οποίες περιέχονται στο “Βιβλίο Επιθεωρουμένων Εκπαιδευτικών”, αξιολογείται με όρους θετικούς η “απόδοση” των νηπιαγωγών στη διδακτική εργασία τους. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 20 (1972-73) αναφέρεται: “Αποδίδει λίαν καλώς εις το έργον της”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 160 (“Αποδίδει λίαν καλά αποτελέσματα”: 1973-74) και για τη νηπ/γό με αρ. 192 (“Αποδίδει πλέον ή ικανοποιητικώς εις το έργον της”: 1974-75).

Σε μικρό αριθμό εκθέσεων της εποχής ο επιθεωρητής δεν είναι απολύτως ικανοποιημένος από την απόδοση της νηπιαγωγού στην εργασία της, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 82 (“Ηδύνατο ν’αποδώση περισσότερα, αν δεν είχε οικογενειακάς φροντίδας κυρίως περί την ανάθρεψιν του ανηλίκου τέκνου της”: 1973-74) και για τη νηπ/γό με αρ. 86 (“Ηδύνατο να αποδώση περισσότερα εις το έργον της”: 1973-74).

Ακόμη ασκείται κριτική στις νηπιαγωγούς εκείνες, οι οποίες προσπαθούν να δώσουν στο χώρο και την εργασία του νηπιαγωγείου υπόσταση δημοτικού σχολείου. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 22 (1973-74) τονίζεται: “Εγένετο σχετικαί παρατηρήσεις προς την Νηπιαγωγόν όπως μην παίρνη το Νηπιαγωγείον όψιν Σχολείου”.

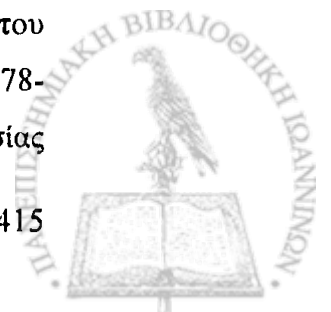

Στο σύνολο των εκθέσεων του έτους 1976-77 και 1977-78 ο επιθεωρητής χαρακτηρίζει γενικά και αόριστα “επιτυχή” τη διδασκαλία και “καλά” τα αποτελέσματα της εργασίας της νηπιαγωγού. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 45 (1976-77) και για τη νηπ/γό με αρ. 67 (1977-78) καταγράφεται: “Η διδασκαλία πέτυχε [...] Διδάσκει αρκετά καλά”. Θετικά αξιολογείται επίσης η διδασκαλία του συνόλου των νηπιαγωγών, οι οποίες επιθεωρήθηκαν το 1978-79. Συγκεκριμένα, η “διδασκτική εργασία” των νηπιαγωγών αξιολογείται με το χαρακτηρισμό “εξαιρετική”, “λίαν καλή”. Ακόμη η “διδασκτική ικανότητα” των νηπιαγωγών θεωρείται “αξιόλογη”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 53 (1978-79) καταγράφεται: “Αξιολογώντας τη διδασκτική εργασία κρίνουμε αυτή ως εξαιρετική [...] με αξιόλογη διδασκτική ικανότητα”: 1978-79). “Πετυχημένη” θεωρείται επίσης η διδασκαλία των νηπιαγωγών, που επιθεωρήθηκαν το έτος 1979-80 και 1980-81, όπως προκύπτει από το σύνολο των εκθέσεων. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 6 (1979-80) διαβάζουμε: “Η διδασκαλία είχε μεγάλη επιτυχία”. Η επιτυχημένη διδασκαλία ταυτίζεται με την εφαρμογή των “αρχών της διδασκτικής”, όπως καταγράφεται π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό 76 (1980-81): “Τηρεί τις αρχές της διδασκτικής”.

Σε όλες τις εκθέσεις του 1980-81 ο επιθεωρητής αξιολογεί με θετικό τρόπο τη διδασκαλία των νηπιαγωγών, θεωρώντας πως, εκτός από τη μετάδοση γνώσεων στα νήπια, η διδασκαλία συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση των νηπίων, όπως π.χ. προκύπτει από την έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 79 (“Γενικά η διδασκτική της πράξη πέρα από την επιτυχία της έχει κοινωνικό πνεύμα και χαρακτήρα”: 1980-81).

Η διδασκτική πείρα προσδίδει κύρος στην εργασία της νηπιαγωγού, όπως προκύπτει από την έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 16 (“Είναι Νηπιαγωγός με πολλή πείρα και πολλές ικανότητες στη δουλειά της”: 1978-79). Ωστόσο στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 182 (1978-79), ο επιθεωρητής προβαίνει σε συστάσεις: “Αποδείχθηκε ότι η Ν/γός είναι πολύ έμπειρη και έχει δεξιοτεχνία [...] Σε επιθεωρήσεις φάνηκε κάπως χαλαρό το πρόγραμμα εκπαίδευσεως στην εκτέλεσή του και έγιναν συστάσεις”.

Σε όλες σχεδόν τις εκθέσεις του έτους 1978-79 αναφέρεται ότι τηρούνται κατά τη διδασκαλία οι διδασκτικές αρχές της “πατριδογνωσίας” και της “πραγματογνωσίας”, πράγμα που σημαίνει ότι η νηπιαγωγός στη συγκεκριμένη διδασκαλία αντλεί τα θέματά της από το περιβάλλον των νηπίων, στα πλαίσια του οποίου αυτά κινούνται καθημερινά. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 24 (1978-79) καταγράφεται: “Οι διδασκτικές αρχές πατριδογνωσίας, πραγματογνωσίας

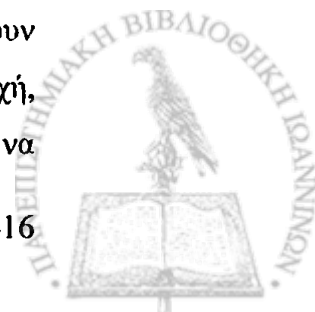
ικανοποιήθηκαν αρκετά καλά”. Παρόμοια στο σύνολο των εκθέσεων του 1980-81 αναφέρεται πως η διδασκαλία περιστρέφεται γύρω από θέματα του περιβάλλοντος των νηπίων και της “ιδιαιτέρας πατρίδας” τους.

Στο σύνολο των εκθέσεων του έτους 1978-79 και 1980-81 αναφέρεται ότι οι γνώσεις οι οποίες παρέχονται στη διδασκαλία δίνονται ως ενιαίο όλο και όχι αποσπασματικά. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 11 (1978-79) και για τη νηπ/γό με αρ. 86 (1980-81) αναφέρεται: “Χρησιμοποίησε ως μέθοδο ενιαία δ/λία”.

Θετικά τέλος αξιολογείται η διδασκαλία της νηπιαγωγού, η οποία είναι σύμμετρη προς τις ανάγκες και τις ικανότητες των συγκεκριμένων νηπίων, όπως επισημαίνεται στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 3 (“Προσαρμόζει τη διδ/λία της στο επίπεδο της τάξεως”: 1979-80).

Από την προηγούμενη ανάλυση των δεδομένων μπορούμε να συμπεράνουμε ότι την περίοδο 1945-55 η διδασκαλία των νηπιαγωγών βασίζεται περισσότερο στην εμπειρία τους. Πρόκειται ωστόσο για εμπειρία που μεταφράζεται από τους επιθεωρητές με όρους “φιλανθρωπίας”. Έτσι την ίδια περίοδο η “αγάπη”, η “στοργή” και το “μητρικό ενδιαφέρον” των νηπιαγωγών για τα νήπια θεωρούνται από τους επιθεωρητές ως βάσεις, όπου στηρίζεται η διδασκαλία. Η διδασκαλία αξιολογείται θετικά από τους επιθεωρητές στις περιπτώσεις, κατά τις οποίες οι νηπιαγωγοί κάνουν χρήση εποπτικού υλικού, προκαλούν το ενδιαφέρον των νηπίων, δημιουργούν ατμόσφαιρα χαράς και ζωντανίας κατά τη διδασκαλία και εναλλάσσουν τις δραστηριότητες με τρόπο φυσικό. Η μεθοδολογία, την οποία ακολουθούν οι νηπιαγωγοί δε θεωρείται πάντοτε κατάλληλη. Η πορεία της διδασκαλίας δεν περιγράφεται συνήθως στις εκθέσεις.

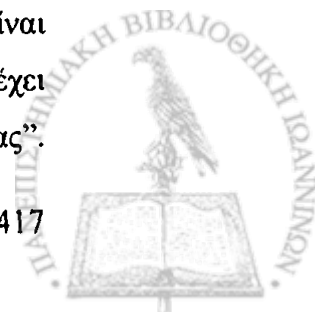
Την ίδια περίοδο οι επιθεωρητικές συστάσεις προς τις νηπιαγωγούς περιορίζονται στη δημιουργία ευχάριστου κλίματος στην τάξη και την αποφυγή “σχολικής πειθαρχίας”, πράγμα το οποίο, όπως αποτυπώνεται στις εκθέσεις, φαίνεται να αγνοούν αρκετές νηπιαγωγοί, οι οποίες δεν κατέχουν, όπως ρητά αναφέρεται, επαρκείς γνώσεις Ψυχολογίας και Παιδαγωγικής. Οι επιθεωρητές τονίζουν ακόμη την ανάγκη παραμονής των νηπίων στο ύπαιθρο για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η επιλογή αυτή επιβάλλεται λόγω της ακατάλληλης κτιριακής κατάστασης των περισσότερων νηπιαγωγείων, της επισφαλούς υγείας των νηπίων, τα οποία έχουν ανάγκη παραμονής στο ύπαιθρο αλλά και της διαδεδομένης, εκείνη την εποχή, Φρεμπελιανής θέσης – αξιώματος, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος οφείλει να

συνειδητοποιήσει τους δεσμούς του με τη φύση. Οι νηπιαγωγοί οφείλουν να εφοδιάσουν τα νηπιαγωγεία με εποπτικό υλικό και κυρίως να κατασκευάσουν οι ίδιες το υλικό αυτό. Οι συστάσεις αυτές αντανακλούν την έλλειψη πόρων των νηπιαγωγείων, που λειτούργησαν τα χρόνια του εμφυλίου πολέμου και την αμέσως επόμενη περίοδο. Τονίζεται τέλος στις εκθέσεις πως η επιλογή των θεμάτων διδασκαλίας θα πρέπει να γίνεται από τον κύκλο των ενδιαφερόντων των νηπίων και από το άμεσο φυσικό και κοινωνικό τους περιβάλλον. Η εναλλαγή των θεμάτων συνιστάται να γίνεται “φυσικά” και “αβίαστα”. Ιδιαίτερα από το 1952-53 και ύστερα, οι επιθεωρητές επιμένουν πως η εξέταση των θεμάτων θα πρέπει να γίνεται “από πάσης πλευράς” και “ενιαίως”.

Μετά το 1964, σύμφωνα με τις κρίσεις των επιθεωρητών, οι νηπιαγωγοί έχουν συστηματοποιήσει την εργασία τους, πιθανόν λόγω της αναβάθμισης των σπουδών τους (μεταγυμνασιακή μονοετής ή διετής φοίτηση) και της έκδοσης αναλυτικού προγράμματος, ουσιαστικά του πρώτου επίσημου αναλυτικού προγράμματος των ελληνικών νηπιαγωγείων, το 1962. Συγκεκριμένα στις περισσότερες εκθέσεις της περιόδου 1964-74 αξιολογείται με θετικούς όρους η προετοιμασία των νηπιαγωγών για τη διδασκαλία, η χρήση εποπτικού υλικού, η δημιουργία κατάλληλου για τα νήπια περιβάλλοντος, η εφαρμογή της Ενιαίας Συγκεντρωτικής Διδασκαλίας, η συγκεκριμένη πορεία και μέθοδος διδασκαλίας και το “μητρικό ενδιαφέρον” των νηπιαγωγών. Στις εκθέσεις που συντάχθηκαν την περίοδο της δικτατορίας (1967-70) καταγράφονται, ωστόσο, παρατηρήσεις για την έλλειψη πειθαρχίας των νηπίων, παρατηρήσεις οι οποίες αντανακλούν έμμεσα τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών παραγόντων του καθεστώτος, για την οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης.

Τέλος, στις εκθέσεις της περιόδου 1976-81 τα αποτελέσματα της εργασίας των νηπιαγωγών θεωρούνται “επιτυχή” και η διδακτική ικανότητα των νηπιαγωγών “αξιόλογη”. Συγκεκριμένα αξιολογούνται θετικά οι νηπιαγωγοί, οι οποίες αγαπούν αλλά και επιβάλλονται στα νήπια, εφαρμόζουν τις αρχές της “εποπτείας”, της “αυτενέργειας”, της “εργασίας” και της “συνεργασίας” κατά τη διδασκαλία, αντλούν τα θέματα τους από το άμεσο περιβάλλον των νηπίων (αρχή της “πατριδογνωσίας”), η διδασκαλία τους διέρχεται από συγκεκριμένα στάδια (“τριμερής πορεία” διδασκαλίας) και ακολουθούν κάποιες συγκεκριμένες μεθόδους διδασκαλίας (παρατήρηση, σύγκριση, αναλογία, ανάλυση, σύνθεση, επαγωγή, παραγωγή). Είναι φανερό πως την περίοδο της μεταπολίτευσης η διδασκαλία στα νηπιαγωγεία έχει δεχτεί πιο φανερά επιδράσεις από το πνεύμα του λεγόμενου “σχολείου εργασίας”.

Οι νηπιαγωγοί ωστόσο εξακολουθούν να ορίζουν αποκλειστικά την πορεία της εργασίας στα νηπιαγωγεία, μια και σε όλη τη διάρκεια αυτής της περιόδου η “τριμερής πορεία” διδασκαλίας εξακολουθεί να χαρακτηρίζει το σύνολο της εκπαιδευτικής διαδικασίας και να θεωρείται συχνά, όπως φαίνεται από τις υποδείξεις – κρίσεις των επιθεωρητών, ως πανάκεια για τη λύση των διδακτικών προβλημάτων, άρα και για την πετυχημένη διδασκαλία στα νηπιαγωγεία.

Από όσα πιο πάνω αναφέραμε προκύπτει πως το πρότυπο διδασκαλίας των νηπιαγωγών, το οποίο προβάλλεται στις εκθέσεις επιθεώρησης, μεταβάλλεται κατά περιόδους. Την περίοδο 1945-54 οι νηπιαγωγοί ακολουθούν εμπειρικό τρόπο διδασκαλίας χωρίς συγκεκριμένη πορεία και μέθοδο. Υιοθετούν αρχές από το σύστημα Froebel, το οποίο έχουν διδαχθεί οι νηπιαγωγοί στα διδασκαλεία – διδάσκουν επδπτικά, οι δραστηριότητες έχουν παιγνιώδη χαρακτήρα. Η μητρική αγάπη και στοργή της νηπιαγωγού προς τα νήπια θεωρείται θεμέλιος λίθος μιας επιτυχημένης διδασκαλίας. Η επιλογή των θεμάτων διδασκαλίας τονίζεται πως θα πρέπει να γίνεται από τον κύκλο των ενδιαφερόντων των νηπίων.

Το 1954-55, με τη δοκιμαστική εφαρμογή του νέου αναλυτικού προγράμματος, εφαρμόζεται η μέθοδος Montessori και όπου υπάρχουν ελλείψεις στο συγκεκριμένο εποπτικό υλικό εφαρμόζεται η μέθοδος Froebel.

Από το 1964 η διδασκαλία των νηπιαγωγών γίνεται περισσότερο μεθοδική. Κύριο γνώρισμα μιας πετυχημένης διδασκαλίας θεωρείται η “τριμερής πορεία”. Παράλληλα εφαρμόζεται η “ενιαία συγκεντρωτική διδασκαλία” στην επιλογή και επεξεργασία των θεμάτων. Το μοντέλο της νηπιαγωγού – μητέρας ισχύει όπως και παλαιότερα.

Την περίοδο της δικτατορίας (1967-1974) ασκείται μεγαλύτερος έλεγχος στη διδακτική ικανότητα των νηπιαγωγών. Μια επιτυχημένη διδασκαλία θεωρείται ότι στηρίζεται στην προετοιμασία της νηπιαγωγού, στη χρήση εποπτείας, στην εφαρμογή της Ε.Σ.Δ. και στην τριμερή πορεία διδασκαλίας. Οι νηπιαγωγοί οφείλουν να φροντίζουν για την πειθαρχία αλλά και την αυτενέργεια των νηπίων.

Από το 1976 το πνεύμα του “νέου σχολείου” έχει διαποτίσει τις νηπιαγωγούς καθώς υιοθετούν αρχές του “σχολείου εργασίας”, τουλάχιστο ως προς τη μορφή της διδασκαλίας. Ωστόσο η παλιά “Ερβαρτιανή διδακτική” καθορίζει την πορεία της διδασκαλίας των νηπιαγωγών – ενδεδειγμένη πορεία θεωρείται και πάλι η “τριμερής”.

4. Διοικητική ικανότητα

Στην κατηγορία “Διοικητική ικανότητα” εντάξαμε τις καταγραφές των επιθεωρητών, που αφορούν την οργάνωση του νηπιαγωγείου, την άσκηση της διεύθυνσης και της διαχείρισης του σχολείου και την τήρηση του αρχείου του σχολείου.

Σε ορισμένες από τις εκθέσεις των ετών 1945-55 σχολιάζεται θετικά η ικανότητα των νηπιαγωγών και σπανιότερα των νηπιτρόφων να διευθύνουν το νηπιαγωγείο ή να διαχειρίζονται τους πόρους του. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 54 (1948-49) αναφέρεται: “Γενικώς δίδει τον τόνο της καλής λειτουργίας του Ιδρύματος”. Κάποιες φορές μάλιστα οι επιθεωρητές μιλούν με λόγια ιδιαίτερα εγκωμιαστικά για τις νηπιαγωγούς, όπως για τη νηπ/γό με αρ. 125 (“Διευθύνει τον Παιδικόν Σταθμόν κατά τρόπον λίαν ικανοποιητικόν [...] έχει αρκετήν διοικητικήν πείραν – αποκτηθείσαν κυρίως από την υπερεπταετή ζωήν της ως Νηπ/γού Διευθυντριάς εις τον Παιδικόν Σταθμόν”: 1952-53) και για τη νηπ/γό με αρ. 25 (“ήτις διαθέτει διοικητικήν – διαχειριστικήν ικανότητα αρτίαν και εις σημείον ώστε, όχι μόνον οι Επιθεωρηταί του Υπουργείου Κοινωνικής Προνοίας να μείωσιν ικανοποιημένοι εις σημείον, όπου πλειστάκις ενήργησαν δια την μετάταξίν της εις το Υπουργείον των, αλλά και ημείς να μείνωμεν ενθουσιασμένοι από την καλήν διοργάνωσιν του ιδρύματος, το οποίον είναι εν εκ των αρίστων της Περιφερείας μας”: 1954-55).

Σε ορισμένες εκθέσεις της περιόδου 1945-55 καταγράφεται πως “καταρτίζεται νέο αρχείο του σχολείου και της σχολικής Εφορείας” ή πως το αρχείο “τηρείται καλώς” από τη νηπιαγωγό ή ακόμη το γραφείο του σχολείου “λειτουργεί καλώς”. Π. χ. στην έκθεση για το νηπ. Παραμυθιάς (“Είναι τακτοποιημένον από του έτους 1945”: 1947-48) και για το νηπ. Αγ. Μαρίνας (“Αρχείον Νηπιαγωγείου: Τηρείται επιμελώς υπό της Νηπ/γού”: 1954-55).

Σε μικρό αριθμό εκθέσεων της περιόδου οι νηπιαγωγοί αξιολογούνται ως προς τη διοικητική τους ικανότητα αρνητικά, με χαρακτηρισμούς όπως “μέτρια” ή “ανεπαρκής”. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 105 (“Από διοικητικής απόψεως μετρία – διότι μέχρι τούδε ουδέν κατόρθωσε συντελεστικόν υπέρ της προόδου του Νηπιαγωγείου της”: 1950-51) και για τη νηπ/γό με αρ. 124 (“Διοικητικώς κρίνεται ανεπαρκής, ούτε τα νήπια κατά τμήματα δεν γνωρίζει να ξεχωρίζει”: 1952-53).

Οι συστάσεις και οι οδηγίες των επιθεωρητών προς τις νηπιαγωγούς, την περίοδο 1945-55 επικεντρώνονται στην τακτική τήρηση των υπηρεσιακών βιβλίων.

Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 1 (“Εδόθησαν αυτή ωρισμένοι οδηγίαι [...] τακτικής τηρήσεως των διοικητικών βιβλίων, διαχειρίσεως Σχολ. Εφορείας και Εφορείας συσσιτίου, καίτοι ουδέν έσοδον έχει η Σχολική Εφορεία”: 1946-47). Οι επιθεωρητές είναι ιδιαίτερα επικριτικοί προς τις νηπιαγωγούς, οι οποίες εργάζονται σε δημοτικά σχολεία και δείχνουν αμέλεια για τη διοίκηση του σχολείου, Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 57 (1945-46), η οποία εργάζεται ως δασκάλα, τονίζεται: “Εξήτασα τα βιβλία Μαθητολόγιον κλπ. Παρατήρησα να μην έχη εγγεγραμμένους τους παίδας, του έχοντας σχολικήν ηλικίαν εις το Μαθητολόγιον του Δημοτικού σχολείου, διότι είχε την γνώμην, ότι πρώτον πρέπει να αποφοιτήσουν του Νηπ/γείου και είτα να εγγράφονται εις το Δημοτικόν σχολείον. Παρατήρησα ταύτην δριμύτητα δια την άγνοιαν των στοιχειωδών διατάξεων του Νόμου περί σχολικής φοιτήσεως κλπ.”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 1 (1947-48) διαβάζουμε: “εδόθησαν οδηγίαι δια την τήρησιν των υπηρεσιακών βιβλίων”.

Οι επιθεωρητές τονίζουν ακόμη πως οι νηπιαγωγοί οφείλουν να αναλάβουν πρωτοβουλίες για την εύρεση στέγης για το νηπιαγωγείο και τον εξοπλισμό του με έπιπλα και εποπτικά μέσα. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 54 (1946-47) αναφέρεται: “Να τηρήση τα υπηρεσιακά βιβλία κανονικώς [...] Πρέπει από τούδε να καταβληθή προσπάθεια ανευρέσεως και επισκευής οικήματος καταλλήλου μετά σχετικού προαυλίου και πλουτισμού δια στοιχειωδών εποπτικών μέσων”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 26 (“Και ναι μεν το διδακτήριον ευρίσκεται όντως εις οικτράν κατάστασιν μη επιτρέπον εις αυτή όπως διδάξη κατά τας ψυχράς ημέρας του χειμόνος, πλην όμως ουδέποτε παρουσιάσθη εις την υπηρεσίαν της ν’ αναφέρη τούτο και παρεσιώπησεν ενόχως την κατάστασιν”: 1946-47) και για τη νηπ/γό με αρ. 38 (“Να μεριμνήση δια τον πλουτισμόν του Νηπ/γείου δι’ επίπλων και λοιπών εποπτικών μέσων”: 1954-55).

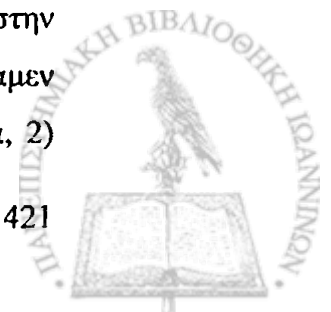
Στις εκθέσεις των ετών 1964-67 βαθμολογείται η διοικητική ικανότητα των νηπιαγωγών, στο “συμπέρασμα”, χωρίς να σχολιάζεται περισσότερο ο συγκεκριμένος τομέας. Δεν εντοπίζονται παρά ελάχιστες σχετικές καταγραφές την περίοδο αυτή. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 123 (1964-65) διαβάζουμε: “τακτικωτάτη εις την αλληλογραφίαν της με την υπηρεσίαν μας και τας διαφόρους αρχάς”. Ακόμη για τη νηπ/γό με αρ. 157 (1966-67) αναφέρεται: “Η πολυετής διοικητική της πείρα [...] κατέστησαν αυτή ως μία των καλλιτέρων Ν/γών της Περιφέρειας”.

Την περίοδο αυτή το αρχείο των νηπιαγωγείων τηρείται με επιμέλεια από τις νηπιαγωγούς, όπως προκύπτει π.χ. από την έκθεση για το νηπ. Ραχουλίου (“Αρχείον. υπάρχει και τηρείται καλώς”: 1964-65).

Τη διετία 1968-70, ορισμένες νηπιαγωγοί αξιολογούνται θετικά για τον τρόπο που διευθύνουν το νηπιαγωγείο. Άλλες φορές επαινούνται για την “επιμελημένη” και “τακτική” αλληλογραφία με την προϊστάμενη αρχή. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 110 (1968-69) αναφέρεται: “Διευθύνει με δεξιότητα το Ν/γείον της και την αλληλογραφίαν της διεξάγει με τάξιν και επιμέλειαν”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 129 (“δυναμένη να ανταποκριθή πλήρως εις τα καθήκοντά της ως Δ/ντριάς Ν/γείου”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ. 121 (“Το Νηπ/γείον της διοικεί με απόλυτον δεξιότητα”: 1969-70).

Άλλοτε καταγράφεται η οργάνωση του αρχείου του νηπιαγωγείου, όπως π.χ. στην έκθεση για το νηπ. Σεβαστού (“Αρχείον σχολείου: Τηρείται εν τάξει από του σχολ. έτους 1958”: 1969-70) και για το νηπ. Αμπελιάς (“Αρχείον: Το από του σχολικού έτους 1959-60 υπάρχον αρχείον διατηρείται εν καλή καταστάσει”: 1969-70). Στις εκθέσεις της διετίας 1968-70 οι επιθεωρητές επιμένουν στην επιμελή τήρηση του αρχείου του νηπιαγωγείου, όπως στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 185 (“Δεν τηρείται βιβλίον παρουσίας διδ. προσωπικού και τοιούτον υλικού. Τα διάφορα έγγραφα ευρίσκοντο εντός του πρωτοκόλλου αλληλογραφίας”: 1968-69). Ακόμη την εποχή αυτή οι παρατηρήσεις των επιθεωρητών επικεντρώνονται στην προχειρότητα και την ανορθογραφία των νηπιαγωγών κατά τη σύνταξη των εγγράφων. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 86 (1968-69) τονίζεται: “Εις την αλληλογραφίαν της είναι τακτική ουχί όμως προσεκτική (προχειρότης, ανορθογραφία)”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 9 (“Να προσέχη κατά την σύνταξιν των αναφορών της, πρακτικών, Εκθέσεων κλπ. την ορθογραφίαν και τον τονισμόν των λέξεων αλλά και να διορθώση τον γραφικόν της χαρακτήρα, καθ’ όσον τα έγγραφά της είναι δυσανάγνωστα”: 1969-70) και για τη νηπ/γό 149 (“Να αποφύγη τας ανορθογραφίας εις τα έγγραφά της”: 1969-70).

Τα σχολικά έτη 1968-69 και 1969-70 και λιγότερο το 1966-67 εντοπίζονται συχνά στις εκθέσεις συστάσεις και οδηγίες προς τις νηπιαγωγούς για τη βελτίωση της “διοικητικής τους δεξιότητας”. Πολύ συχνά την περίοδο αυτή οι επιθεωρητές συστήνουν στις νηπιαγωγούς να λάβουν μέτρα για την επισκευή ή την καθαριότητα του διδακτηρίου και τον εξοπλισμό του με έπιπλα, εποπτικά μέσα ή βιβλία. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 95 (1968-69) ο επιθεωρητής αναφέρει: “Συνεστήσαμεν εις την Ν/γόν όπως 1) Εμπλουτίση το Ν/γείον με εποπτικόν υλικόν και βιβλία, 2)

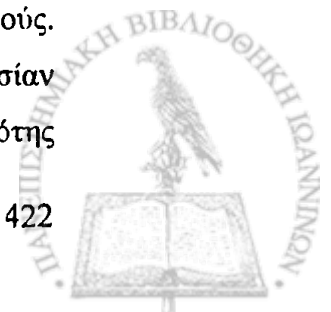

Συστήση εις τον ιδιοκτήτην και ισοπεδώση τον αύλειον χώρον”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 43 (“Συνεστήσαμεν εις την Ν/γόν όπως εμπλουτίση το Ν/γείον της δια των απαιτήτων εποπτικών μέσων, διδ. παιγνίων, συλλογών, και διαφόρων αντικειμένων και ενεργήση τα δέοντα δια την κατασκευήν – υπό του εκμισθωτού – των αποδευτηρίων”: 1968-69) και για τη νηπ/γό 149 (“Να διαθέση ανάλογον κονδύλιον δια την αγοράν βιβλίων και ίδρυσιν σχολ. βιβλιοθήκη”: 1969-70).

Στις εκθέσεις του 1966-67 που έχουν συνταχθεί μετά το πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου και στις εκθέσεις του 1968-69 οι επιθεωρητές συστήνουν στις νηπιαγωγούς να φροντίσουν εκτός των άλλων, να προμηθευτούν για το νηπιαγωγεία τους “σύμβολα” (σημαία, θρησκευτικές εικόνες, εικόνες βασιλέων). Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 116 (1-6-67) διαβάζουμε χαρακτηριστικά: “1) Να καταρτίση βιβλίον υλικού και όμοιον βιβλιοθήκης, 2) Να προμηθευθή το συντομώτερον την παραγγελθείσαν Σημαίαν δια το Ν/γείον της, 3) να αντικαταστήση την υπάρχουσαν εικόνα της Α.Μ. του Βασιλέως, δια μεγάλης κανονικής τοιαύτης, ως και την εικόνα προσευχής των νηπίων”. Παρόμοια στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 110 (“Ταχεία επισκευή υπό ιδιοκτήτου της αιθούσης διδ/λίας, κατασκευή αποδευτηρίων και κάλυψις βορβορώδους προαυλίου δια σκύρων [...] Ανάρτησις εικόνας Θεοτόκου και μαυροπίνακος εις κατάλληλον θέσιν. Αγορά θερμάστρας δυνατόν αυθημερόν [...] Εμπλουτισμός του Ν/γείου με τα απαραίτητα έπιπλα και μέσα ως τράπεζαν γραφείου, αρχειοθήκην, καθίσματα, κάλυμμα τραπέζης, εικόνας, χάρτας κ.ά.”: 1968-69).

Ιδιαίτερα το έτος 1968-69 οι συστάσεις αφορούν την τήρηση των υπηρεσιακών βιβλίων, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 52 (“Εδόθησαν οδηγίαι όπως συμπληρωθώσιν άπασαι αι στήλαι του Μαθητολογίου και προσκομισθώσι προς θεώρησιν υπό του υποφαινομένου άπαντα τα επίσημα βιβλία”: 1968-69). Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 86 (“Εδόθησαν οδηγίαι να κλεισθή το Μαθητολόγιον χρ. 1967-68 και να συμπληρωθώσιν άπασαι αι στήλαι των εγγραφέντων νηπίων με τα στοιχεία των. Επίσης να προμηθευθή τα αναγκαία βιβλία διδ. ύλης, παρουσίας προσωπικού και να οργανώση καλύτερον το γραφείον της”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ. 9 (“Τηρούνται άπαντα τα προβλεπόμενα βιβλία. Παρεσχέθησαν οδηγίαι πλήρους ενημερώσεώς των”: 1969-70).

Στις “Εκθέσεις υπηρεσιακής ικανότητος” του έτους 1970-71, η “διοικητική δεξιότης, δραστηριότης, ηγετικά προσόντα” αξιολογούνται με χαρακτηρισμούς. Ειδικότερα αξιολογούνται οι ακόλουθες παράμετροι: “Ενημερότης εις υπηρεσίαν Γραφείου, εκπαιδευτικήν νομοθεσίαν και θέματα Διοικήσεως”, “Ικανότης

οργανώσεως, διευθύνσεως και συντονισμού”, “Συμμετοχή εις δραστηριότητας οργανώσεως σχολικής ζωής”, “Ανέγερσις σχολικών διδακτηρίων, ιδρυσις, οργάνωσις και λειτουργία σχολικής βιβλιοθήκης”, “Ηγετικόν κύρος”, “Ευθυκρυσία, ψυχικόν σθένος”, “Προβλεπτικότητα” και “Ικανότης προγραμματισμού”. Ακόμη οι νηπιαγωγοί που εργάζονται ως προϊστάμενες σε διθέσια νηπιαγωγεία αξιολογούνται επιπλέον ως προς την “ικανότητα κρίσεως και αποδοτικής χρησιμοποίησεως των υφισταμένων” και την “δύναμιν επιβολής επί των υφισταμένων και κατεύθυνσιν αυτών”.

Συγκεκριμένα ως προς την “Ενημερότητα εις υπηρεσίαν Γραφείου, εκπαιδευτικήν νομοθεσίαν και θέματα Διοικήσεως” το 1970-71 αξιολογούνται 12 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “πολύ καλή”, 21 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή” και 15 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “μέτρια”. Η “Ικανότης οργανώσεως, διευθύνσεως και συντονισμού” αξιολογείται το 1970-71 με το χαρακτηρισμό “πολύ καλή” για 16 νηπιαγωγούς, με το χαρακτηρισμό “καλή” για 29 νηπιαγωγούς και με το χαρακτηρισμό “μέτρια” για 3 νηπιαγωγούς. Η “συμμετοχή εις δραστηριότητας οργανώσεως σχολικής ζωής” αξιολογείται ως “πολύ καλή” στις εκθέσεις 13 νηπιαγωγών, ως “καλή” στις εκθέσεις 27 νηπιαγωγών, ως “μέτρια” στις εκθέσεις 7 νηπιαγωγών και δεν αξιολογείται μία νηπιαγωγός. Η “ανέγερσις σχολικών διδακτηρίων, ιδρυσις, οργάνωσις και λειτουργία σχολικής βιβλιοθήκης” αξιολογείται το 1970-71 με το χαρακτηρισμό “εξαιρετή” σε μία έκθεση, με το χαρακτηρισμό “πολύ καλή” σε 5 εκθέσεις, με το χαρακτηρισμό “καλή” σε 21 εκθέσεις, με το χαρακτηρισμό “μέτρια” σε 18 εκθέσεις ενώ δεν αποδίδεται χαρακτηρισμός σε 3 εκθέσεις. Το “Ηγετικόν κύρος” των νηπιαγωγών αξιολογείται το 1970-71 σε μία έκθεση με το χαρακτηρισμό “εξαιρετή”, σε 20 εκθέσεις με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και σε 27 εκθέσεις με το χαρακτηρισμό “καλή”. Ακόμη ως προς την “Ευθυκρυσία, ψυχικόν σθένος” το 1970-71, 4 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “εξαιρετή”, 2 με το χαρακτηρισμό “πολύ καλή”, 23 με το χαρακτηρισμό “καλή” και 2 με το χαρακτηρισμό “μέτρια”. Το 1970-71, ως προς την “Προβλεπτικότητα”, 18 νηπιαγωγοί χαρακτηρίζονται ως “λίαν καλές” και 30 νηπιαγωγοί ως “καλές”. Τέλος, ως προς την ικανότητα προγραμματισμού το 1970-71 15 νηπιαγωγοί χαρακτηρίζονται ως “λίαν καλές”, 31 νηπιαγωγοί ως “καλές” και 2 ως “μέτριες”. Τέλος οι 2 νηπιαγωγοί (με αρ. 63 και 71), οι οποίες εργάζονται ως προϊστάμενες διθέσιων νηπιαγωγείων κρίνονται με το χαρακτηρισμό “καλή” ως

προς την “ικανότητα κρίσεως και αποδοτικής χρησιμοποίησης των υφισταμένων” και την “δύναμιν επιβολής επί των υφισταμένων και κατεύθυνσιν αυτών”.

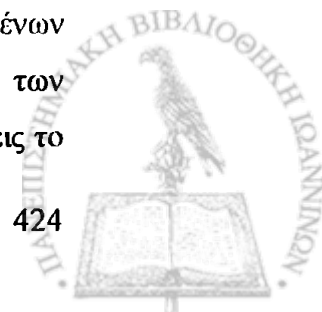
Ακόμη την ίδια χρονιά, στην ίδια κατηγορία (“Διοικητική δεξιότης, δραστηριότης, ηγετικά προσόντα”) το έντυπο αξιολόγησης ορίζει να αξιολογηθούν οι νηπιαγωγοί ως προς το “επιβάλλον εις την τάξιν του και μαθητάς του σχολείου”, την “ικανότητα προς άσκησιν εποπτικών καθηκόντων προς έλεγχον των διδασκομένων”, χαρακτηριστικά τα οποία αναλύονται διεξοδικά στην κατηγορία “Διδακτική ικανότητα”. Παρόμοια το “κύρος μεταξύ των συναδέλφων του”, το “κύρος επί γονέων και κηδεμόνων μαθητών και εν τη κοινωνία”, η “προσφορά εις δραστηριότητα επιμορφώσεως ενηλίκων” και η “συμμετοχή εις κοινοτικήν ανάπτυξιν, συλλόγους εξωραϊστικούς, προσκοπισμόν, οδηγισμόν, κατηχητικά σχολεία κλπ.” αναλύονται στην κατηγορία “Η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”.

Είναι φανερό πως την ίδια περίοδο η κατηγορία “Διοικητική ικανότητα” διευρύνεται, για να συμπεριλάβει και εξωσχολικές δραστηριότητες της νηπιαγωγού. Η περίοδος αυτή είναι η περίοδος της δικτατορίας και η διεύρυνση δεν είναι άσχετη με τις εκπαιδευτικές επιδιώξεις του καθεστώτος για το ρόλο του δασκάλου.

Η “συμμετοχή εις δραστηριότητας οργανώσεως σχολικής ζωής” των νηπιαγωγών την περίοδο 1971-75 αξιολογείται ως εξής: Το 1971-72 με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” σε 24 εκθέσεις και με το χαρακτηρισμό “καλή” σε 27 εκθέσεις, το 1972-73 με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” σε 14 εκθέσεις και με το χαρακτηρισμό “καλή” σε 37 εκθέσεις, το 1973-74 με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” σε 24 εκθέσεις και με το χαρακτηρισμό “καλή” σε 20 εκθέσεις και το 1974-75 με το χαρακτηρισμό “καλή” σε 2 εκθέσεις.

Στις εκθέσεις της περιόδου 1971-75 στην κατηγορία “Διοικητική δεξιότης, δραστηριότης, ηγετικά προσόντα” συμφύρονται χαρακτηριστικά των νηπιαγωγών, που δεν ανταποκρίνονται στη συγκεκριμένη κατηγορία. Έτσι το “επιβάλλον επί της τάξεως” αναλύεται στην κατηγορία “Διδακτική ικανότητα”. Ακόμη το “κύρος εις το σχολείον και εις την κοινωνίαν” και η “εξωσχολική δραστηριότης (συμμετοχή εις κοινοτικήν ανάπτυξιν, εξωραϊστικούς συλλόγους, προσκοπισμόν, οδηγισμόν, κατηχητικά σχολεία κλπ.)” αναλύονται στην κατηγορία “Η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”.

Σε ορισμένες εκθέσεις των ετών 1972-75 (στο “Βιβλίο Επιθεωρουμένων Έκπαιδευτικών”) εντοπίζονται αναφορές στο “Διοικητική ικανότητα” των νηπιαγωγών. Π.χ για τη νηπ/γό με αρ. 97 (1972-73) αναφέρεται: “Τηρεί τάξιν εις το

αρχείον”. Ακόμη υπάρχουν σχετικές καταγραφές στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 20 (“Έχει οργανώσει το υπ’ αυτήν Νηπιαγωγείον λίαν καλώς”: 1973-74) και για τη νηπ/γό με αρ. 63 (“Ενδιαφέρεται δια την καλυτέραν εμφάνισιν του υπ’ αυτήν Νηπιαγωγείου”: 1974-75).

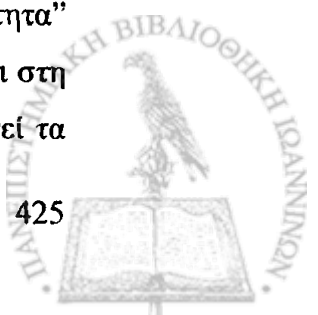
Άλλοτε οι επιθεωρητές της εποχής επιμένουν στην ανάρτηση “συμβόλων” στο νηπιαγωγείο, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 130 (“Δεν είχε αναρτήσει την εικόνα του Πρωθυπουργού εις το Διδακτήριον παρά την σύστασιν ημών κατά την επιθεώρησιν της 18-4-73”).

Στο σύνολο των εκθέσεων του 1976-77 και 1977-78 οι επιθεωρητές περιγράφουν στην κατηγορία “Διοικητικόν (Διοικητική δεξιότης)” χαρακτηριστικά των νηπιαγωγών που δεν ανταποκρίνονται στη συγκεκριμένη κατηγορία. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 70 (1976-77) αναφέρεται: “Επιβάλλεται με άνεση στα νήπια και τους γονείς τους. Αγαπείται από τους γονείς και τους συναδέλφους της”. Τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά αναλύονται στις θεματικές κατηγορίες “Διδακτική ικανότητα” και “Η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”.

Στις περισσότερες από τις εκθέσεις του έτους 1978-79 η “διοικητική ικανότητα” των νηπιαγωγών χαρακτηρίζεται ως “ικανοποιητική” ή “φτάνει στον εξαιρετικό βαθμό αποδόσεως”. Ακόμη αναφέρεται ότι οι νηπιαγωγοί ενημερώνονται για τη σχολική νομοθεσία και τηρούν τις βασικές της διατάξεις. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 3 (1978-79) διαβάζουμε: “Έχει διοικητική δεξιότητα ικανοποιητική. Προσπαθεί να ενημερώνεται στην εξέλιξη της Σχολικής Νομοθεσίας και να εφαρμόζει τις απαιτητικές διατάξεις της”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 7 (“Έχει διοικητική δεξιότητα εξαιρετική. Διευθύνει το 2^ο 2/θ. Ν/γείο Ηγουμενίτσας με πολλή ευχέρεια. Έχει οργανωτικό πνεύμα στη σχολική δράση. Παρακολουθεί τη Σχολική Νομοθεσία και έχει την ικανότητα να την εφαρμόζει”: 1978-79).

Σε ελάχιστες εκθέσεις του 1978-79 η “διοικητική ικανότητα” των νηπιαγωγών παρουσιάζει ελλείψεις, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 21 (“Έχει διοικητική δεξιότητα περιορισμένη της νεοδιορισμένης νηπιαγωγού. Καταβάλλει όμως προσπάθειες να γίνει αποδοτικότερη”: 1978-79) και για τη νηπ/γό με αρ. 146 (“Έχει διοικητική δεξιότητα να διεξέρχεται τα τυπικά χωρίς εφόδια για κάτι ανώτερο. Έχει ακόμη πολλή ανάγκη για αποτελεσματική απόδοση”: 1978-79).

Στις εκθέσεις του 1978-79 και στην κατηγορία “Διοικητική ικανότητα” καταγράφονται χαρακτηριστικά των νηπιαγωγών, τα οποία δεν ανταποκρίνονται στη συγκεκριμένη κατηγορία. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 177 καταγράφεται: “Οδηγεί τα

νήπια με *ἀγάπη* και καλωσύνη για να συνηθίσουν σε καλούς τρόπους ζωής”. Τα χαρακτηριστικά αυτά εξετάζουμε διεξοδικά στην κατηγορία “Διδακτική ικανότητα”.

Το σύνολο των εκθέσεων του 1979-80 καθώς και σε εκείνες του 1980-81 οι επιθεωρητές περιγράφουν με θετικούς όρους τη “διοικητική ικανότητα” των νηπιαγωγών. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 24 (1979-80) διαβάζουμε: “Ασκεί διοικητική επιβολή σ’ ολόκληρο το σχολείο ως Δ/ντρια. Οργανώνει, διευθύνει και συντονίζει τη σχολική ζωή και το σχολικό έργο. Διακρίνεται για την προβλεπτικότητα, την ευθυκρισία και την ικανότητα προγραμματισμού. Τηρεί καλά τα υπηρεσιακά βιβλία”. Ακόμη στο σύνολο των εκθέσεων του 1979-80 (στην παράγραφο “Δράσις και συμπεριφορά εντός και εκτός υπηρεσίας”) ο επιθεωρητής σχολιάζει θετικά το ενδιαφέρον των νηπιαγωγών για τον “εξοπλισμό” και τον “καλλωπισμό” του νηπιαγωγείου. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 29 (1979-80) διαβάζουμε: “Ενδιαφέρεται για τον εξοπλισμό του σχολείου σε εποπτικά και άλλα μέσα και για τον καλλωπισμό της αίθουσας”. Τέλος, για τη νηπ/γό με αρ. 159 (1980-81), καθώς και για το σύνολο των νηπιαγωγών που επιθεωρήθηκαν το ίδιο έτος, αναφέρεται: “Διακρίνεται για την προβληματικότητα, την ευθυκρισία και την έκδηλη διοικητική δεξιοτεχνία της”.

Στις εκθέσεις του 1979-80 και 1980-81 οι επιθεωρητές στην κατηγορία “Διοικητική ικανότητα” συμφύρουν χαρακτηριστικά των νηπιαγωγών που δεν ανταποκρίνονται στη συγκεκριμένη κατηγορία. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 155 (1979-80) και στην κατηγορία “Διοικητική δεξιότης” καταγράφεται: “Διοικεί την τάξη της κατά τρόπο πολύ καλό. Επιβάλλεται στους μαθητές της με το κύρος και την αγάπη της”. Τα χαρακτηριστικά αυτά αναλύονται στην κατηγορία “Διδακτική ικανότητα”.

Ορισμένες νηπιαγωγοί από αυτές που επιθεωρήθηκαν την περίοδο 1945-81 εργάζονται ως διοικητικοί υπάλληλοι, όπως η νηπ/γός με αρ. 2 (“Προσφέρει υπηρεσίαν εις το Γραφείον συσσιτίων. Λόγω της διανομής τροφίμων της ΟΥΝΤΡΑ παρά το εφοδιασμό δια καταστάσεων ζητουμένων παρά του Γραφείου μας, παρέσθη ανάγκη να αποσπασθή Εκπαιδευτικός δια την υπηρεσίαν ταύτην. Η εν λόγω έχει αποκτήσει σχετικήν πείραν”: 1945-46).

Οι επιθεωρητές επαινούν ιδιαίτερα τις νηπιαγωγούς αυτές, όπως προκύπτει π.χ. από την έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 182 (“Εις το γραφείον μας εργάζεται θλοψύχως και ολοδυνάμως επί πολλάς ώρας της ημέρας με την αυτήν πάντοτε ταχύτητα και ενεργητικότητα, διακρινόμενη δια την αρτίαν εμφάνισιν των

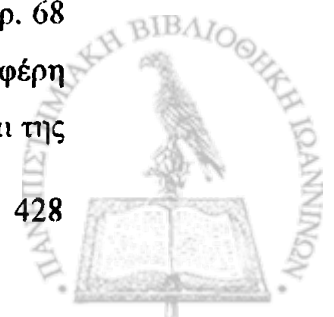

την προσπάθεια που καταβάλλει και την αφοσίωση στο έργο της. Ακόμη τις καταγραφές που αφορούν την τήρηση του ωραρίου και τις απουσίες της νηπιαγωγού από το σχολείο. Τέλος, συμπεριλάβαμε τις καταγραφές των επιθεωρητών για την τήρηση των εκπαιδευτικών νόμων και την πιστή εκτέλεση των οδηγιών και διαταγών από τη νηπιαγωγό.

Σε αρκετές εκθέσεις των ετών 1945-55 οι επιθεωρητές σχολιάζουν θετικά την ευσυνειδησία των νηπιαγωγών ή των νηπιοτρόφων. Τονίζεται στις εκθέσεις αυτές πως οι νηπιαγωγοί έχουν “ζήλο” και “ενδιαφέρον” για το έργο τους, είναι “πειθαρχικές” και “ευπειθείς” προς την προϊστάμενη αρχή. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 184 (1945-46) τονίζεται: “Η Ν/γός με ζήλον είνε αφωσιωμένη εις το έργον της. Δεικνύει ενδιαφέρον εις το έργον της”. Η “υπηρεσιακή ευσυνειδησία” της νηπιαγωγού καταγράφεται ακόμη στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 175 (“ευπειθής – μη απασχολήσασα την υπηρεσίαν μας με παράπτωμα τι”: 1949-50) και για τη νηπ/γό με αρ. 137 (“διότι είχε τον ηρωισμόν η Νηπιαγωγός να εργασθή εν υπαίθρω και εις τρώγλην [...] εκτιμώνεν την φιλοπονίαν και ευσυνειδησίαν της [...] εξετέλεσε το καθήκον της με προθυμίαν και ευσυνειδησίαν”: 1952-53).

Οι επιθεωρητές αξιολογούν συνήθως με θετικούς όρους την “ευπείθεια” των νηπιοτρόφων που επιθεωρούν, όπως προκύπτει π.χ. από την έκθεση για τη νηπιοτρόφο με αρ. 181 (“Έχει όρεξιν, ζήλον και παρουσιάζεται ως πιστή εις την εκτέλεσιν του καθήκοντός της [...] είναι ευπειθής”: 1947-48). Αντίθετα για τη νηπιοτρόφο με αρ. 113 (1949-50) αναφέρεται: “Κατά την επιστροφήν μας εκ Φαναρίου εις Παραμυθίαν αντελήφθημεν ταύτην έξω της πόλεως Παραμυθίας έχουσαν εγκαταλείψει τα νήπια εις απόστασιν πλέον των 150 μέτρων εις τοίχους και θάμνους, αυτήν δε συζητώσαν και χαριεντιζομένην μετά τινος νεαρού”. Παρόμοια στην έκθεση για τη νηπιοτρόφο με αρ. 147 (1951-52) καταδικάζεται η συμπεριφορά της να μην πειθαρχήσει στις εντολές του επιθεωρητή: “εξηναγκάσθημεν να καλέσωμεν τρεις την Νηπιοκόμον, ίνα συστήσωμεν αυτή τα δέοντα. Εστάθη όμως αδύνατον να παρουσιασθή αύτη ενώπιον [...] Η δε άρνησίς της να παρουσιασθή εις Εκπαιδευτικόν Επιθεωρητήν, ίνα την συμβουλεύση – δίδει την εικόνα της νοοτροπίας της και την χαρακτηρίζει ως άτομον και υπάλληλον”.

Λιγότερο συχνά οι επιθεωρητές περιγράφουν με μελανά χρώματα την υπηρεσιακή ευσυνειδησία ορισμένων νηπιαγωγών, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 68 (“Υπεδείχθη εις αυτήν ότι δεν είναι νοητόν να πληρώνηται και να μη προσφέρει υπηρεσίαν. Ελπίζομεν ότι θα συνέλθη και θα επανεύρη την οδόν της εργασίας και της

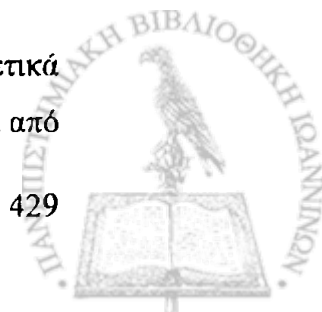

πιστής εκτελέσεως του καθήκοντος [...] από απόψεως φιλοπονίας επεδείξατο αμέλειαν εγκληματικήν”: 1946-47). Παρόμοιες καταγραφές εντοπίζονται στην έκθεσή για τη νηπ/γό με αρ. 105 (“εργαζομένη άνευ ενδιαφέροντος και μη διακρινόμενη δια φιλοπονίαν”: 1951-52) και για τη νηπ/γό με αρ. 73 (“Φαίνεται ότι αφ’ ης ετοποθετήθη εντός της πόλεως Παραμυθίας εξηνεμίσθη και ο ενθουσιασμός της δι’ εργασίαν, συνάγεται δε το συμπέρασμα ότι προτέρα της εργασία απεσκόπει μόνον εις την τοποθέτησίν της εις το Νηπ/γείον Παραμυθίας και μόνον [...] δεν απέδωσε κατά το λήξαν σχολικόν έτος, ό,τι ανεμένετο, περιπεσούσα ενωρίς εις ραστώνην και ραθυμίαν”: 1953-54).

Οι συστάσεις και οι οδηγίες προς τις νηπιαγωγούς σχετικά με την υπηρεσιακή τους ευσυνειδησία, ποικίλλουν στις εκθέσεις της περιόδου 1945-55. Άλλοτε οι επιθεωρητές συγχαίρουν τις νηπιαγωγούς για το ζήλο και το ενδιαφέρον τους. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 25 (1948-49) διαβάζουμε: “Εξεφράσθησαν αυτή τα συγχαρητήριά μας και συνεστήθη η μετά του αυτού ζήλου και μείζονος ακόμη εκτέλεσις του καθήκοντος”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 74 (“Συστάσεις και οδηγίαι: Ουδεμία. Της ανεγνωρίσαμε τους κόπους της και την επηνέσαμε”: 1952-53).

Άλλοτε, όταν οι επιθεωρητές θεωρούν πως οι νηπιαγωγοί δείχνουν “αμέλεια” για το έργο τους, προβαίνουν σε συστάσεις και οδηγίες, ακόμη και στη λήψη διοικητικών μέτρων (κράτηση μισθού, στασιμότητα κλπ.). Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 16 διαβάζουμε: “Συνεπώς ουδεμίαν περαιτέρω εξέτασις θα μας απασχολήση παρά η λήψις διοικητικών μέτρων εναντίον της [...] Ηλέχθη η εν λόγω Νηπιαγωγός δια την αμέλειάν της και φυγοπονίαν της”: 1946-47). Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 132 (“Συνεστήθη εις αυτήν ενδιαφέρον και μόνο ενδιαφέρον δια την ομαλήν λειτουργίαν του Νηπ/γείου της. Άλλως η υπηρεσία θα ευρεθή εις την ανάγκην να λάβη τα επιδεικνύόμενα μέτρα εις την αμέσως προσεχή επιθεώρησιν εφ’ όσον ήθελε διαπιστωθή η αυτή χαλαρότης και το αυτό ασήμαντο ενδιαφέρον”: 1947-48) και τέλος για τη νηπιότροφο με αρ. 56 (“Απασχολεί τα νήπια εάν υπάρχη και έτερος οφθαλμός επιβλέπων αυτήν [...] Συνεστήθη εις αυτήν να επιδοθή περισσότερο εις το έργον της [...] να επιδοθή ολοψύχως εις το καθήκον [...] Άλλως τε αμείβεται με μισθόν και λοιπά οίον δεν λαμβάνουν οι πρωτοδιοριζόμενοι εκπαιδευτικοί”: 1947-48).

• Μάλιστα η λήψη διοικητικών μέτρων θεωρείται ότι φέρει θετικά αποτελέσματα στην αύξηση της ευσυνειδησίας των νηπιαγωγών, όπως προκύπτει από

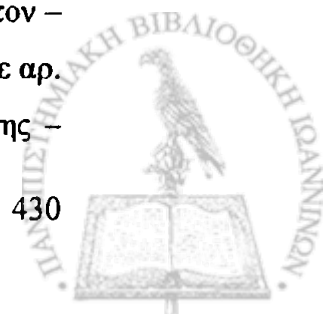

την έκθεσή για τη νηπ/γό με αρ. 132 (“Η Νηπ/γός αυτή φαίνεται ότι συνησθάνθη την μειονεκτικότητά της έναντι των συναδέλφων της – λόγω της αναβολής της προαγωγής της επί έτος σχεδόν – και κατέβαλε πάσαν δυνατήν προσπάθειαν ίνα αντιπεξέλθη εις το έργον της επαρκώς [...] Πάντως πιστεύεται ότι η επί ολόκληρον έτος αναστολή της προαγωγής της συνετέλεσεν εις μεταβολήν οφθαλμοφανή εξελίξεώς της”: 1948-49).

Η ευσυνειδησία ορισμένων νηπιαγωγών αξιολογείται με αρνητικούς όρους επί σειρά ετών, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 105 (“Η υπηρεσία φρονεί ότι αυτή δέον να παραπεμφθή εις την Υγειονομικήν Επιτροπήν δι’ απαλλαγήν της εκ της υπηρεσίας διότι η πάθησις δεν επιτρέπει εις αυτήν άσκησιν των καθηκόντων της ευσυνειδήτων”: 1948-49 και “Επεστήθη η προσοχή της Νηπιαγωγού και συνεστήθη μεγαλυτέρα έντασις ενεργητικότητος και προσπαθείας – διότι άλλως η υπηρεσία θα λάβη ανάλογα μέτρα”: 1950-51).

Με αυστηρότητα αντιμετωπίζονται επίσης οι νηπιαγωγοί, που δεν τηρούν το ωράριο ή εγκαταλείπουν τη θέση τους αδικαιολόγητα. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 127 (1946-47) αναφέρεται: “Ετιμωρήθη κατά το τρέχον σχολικόν έτος με κράτησιν μισθού 6 ημερών δι’ αυθαίρετον εγκατάλειψιν της θέσεώς της και με επίπληξιν εκ μέρους του Α.Υ.Σ.Σ.Ε.”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 186 (“Δυστυχώς παρουσιάζει πολλές αδικαιολογήτους απουσίας αναχωρούσα δι’ Ιωάννινα προς συνάντησιν του εκεί διαμένοντος συζύγου της. Χαρακτηριστική δε η πρόθεσις της με την παραμικράν αδιαθεσίαν της να καταφεύγη εις το μέσον των αναρρωτικών αδειών – πράγμα το οποίον κατά το τρέχον σχολικόν έτος δεν επέτυχε αρνηθείσης εις την υπηρεσίαν μας να την παραπέμψη εις την Δευτεροβάθμιον Υγειον. Επιτροπήν”: 1951-52) και τέλος για τη νηπ/γό με αρ. 123 (“Έχει ροπήν προς το απουσιάζειν”: 1953-54).

Στις εκθέσεις των ετών 1946-55 οι επιθεωρητές επιμένουν ιδιαίτερα στην ευσυνειδησία των νηπιαγωγών, οι οποίες υπηρετούν σε δημοτικά σχολεία, εργαζόμενες ως δασκάλες. Τις περισσότερες περιπτώσεις οι επιθεωρητές επαινούν τις νηπιαγωγούς για τις προσπάθειες τις οποίες καταβάλλουν, παρόλο που οι επιστημονικές τους γνώσεις δεν επαρκούν ή είναι επιβαρημένες με οικογενειακές υποχρεώσεις. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 34 (“Μας είναι αρκετή επί του παρόντος η επιδεικνυόμενη φιλεργατικότητα της – η όρεξις της και το ακαταπόνητον – εις εργασίαν, μη έχουσαν και σχετικήν μόρφωσιν”: 1947-48) και για τη νηπ/γό με αρ. 74 (“Η υπηρεσία [...] αισθάνεται την υποχρέωσιν να εξάρη την φιλοπονίαν της –

κόπους της – ευσυνειδησίαν. Διότι με τους κόπους ταύτης κατορθώθη η έστω κατ' ελλιπή τρόπον λειτουργία του Σχολείου τούτου”: 1950-51).

Την περίοδο του εμφυλίου τονίζεται ιδιαίτερα στις εκθέσεις ο ρόλος που διαδραμάτισαν οι νηπιαγωγοί, εργαζόμενες ως δασκάλες. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπιαγωγό με αρ. 165 (1945-46) διαβάζουμε: “Του διδασκάλου Ι. Σ. προταθέντος προς μετάθεσιν, μη δυναμένου δε να παραμείνη ησύχως εν τω χωρίω τούτω λόγω του διωγμού ον υφίστατο, ως υπηρετήσαντος εις τον ΕΛΑΣ και μη τοποθετηθέντος και ετέρου διδασκάλου, διότι δεν υπάρχουν, προσφέρει τας υπηρεσίας εις το σχολείον η Νηπιαγωγός”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 137 (1946-47): “Η εν λόγω νηπιαγωγός καταβάλλει αόκνους προσπαθείας ίνα ανταποκριθή εις τον σκοπόν της διδασκαλίσσης. Είναι αξία όμως επαίνου διότι παρά τα οικογενειακά της βάρη προσπαθεί κάτι να προσφέρει εις την Εκπαίδευσιν [...] μακαρίζω την περιφέρειαν που ευρέθησαν έστω και ολίγαι Νηπιαγωγοί οι οποίαι φιλοτίμως προσπαθούσιν όπως εργασθώσιν ως Διδ/σαι και ούτως απασχολούνται κάπως οι μαθηταί, ίνα μη αλητεύουσιν εις τους δρόμους και διότι δεν καταστρέφεται η έννοια της λειτουργίας των σχολείων – πράγμα όπερ θα είχε δυσμενεστάτην εντύπωσιν εν τη κοινωνία, εις βάρος του Κράτους – οι δε μαθηταί απαιχμαλωτίζονται των πλοκάμων της ΕΠΟΝ και της λοιπής Εαμικής καθοδηγήσεως”.

Σε άλλες περιπτώσεις οι επιθεωρητές επικρίνουν με έντονο ύφος την αμέλεια των νηπιαγωγών οι οποίες εργάζονται ως δασκάλες, ή προβαίνουν σε συστάσεις για την τόνωση του ενδιαφέροντος των συγκεκριμένων νηπιαγωγών για την εργασία τους. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 123 (“Πρόκειται περί Νηπ/γού μάλλον φυγοπόνου επιδιωκούσης μόνον είσπραξιν του μισθού με όσον το δυνατόν ολιγοτέραν υπηρεσίαν”: 1949-50) και για τη νηπ/γό με αρ. 127 (“Συνεστήθη εις αυτήν μεγαλύτερος ζήλος εις την εκτέλεσιν του καθήκοντος”: 1949-50).

Στις περισσότερες εκθέσεις των ετών 1964-67 οι επιθεωρητές χαρακτηρίζουν ως “ευσυνείδητη” την εργασία των νηπιαγωγών που επιθεωρήθηκαν. Καταγράφουν την προθυμία στην εκτέλεση διαταγών και οδηγιών της προϊστάμενης αρχής και το σεβασμό στην τήρηση των εκπαιδευτικών νόμων. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 117 (1964-65) αναφέρεται: “Ως υπάλληλος είναι πειθαρχική και προθυμότατη”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 92 (“Ως υπάλληλος είναι ευσυνείδητος, επιμελής, τακτική εις το καθήκον της, πειθαρχική και πρόθυμος εις την εκτέλεσιν των διαταγών, οδηγιών και συστάσεών μας”: 1965-66) και για τη νηπ/γό με αρ. 103 (“είναι ολοψύχως και ολοδυνάμως αφωσιωμένη εις το έργον της, όπερ ασκεί μεθ’

άκρας ευσυνειδησίας [...] Ως υπάλληλος είναι πειθαρχική, επιμελής, ταχυτάτη και ακριβεστάτη εις τας ενεργείας της. Σέβεται και τηρεί μετ' ευλαβείας τους Εκπ/κούς Νόμους, τας διαταγάς, συστάσεις και οδηγίας των Προϊσταμένων της": 1966-67).

Παρόμοιες καταγραφές εντοπίζονται και στις εκθέσεις των ετών 1968-69 και 1969-70. Ιδιαίτερα στις εκθέσεις της διετίας αυτής εντοπίζονται συχνά καταγραφές οι οποίες αφορούν την "ευπείθεια" των νηπιαγωγών και την "πειθαρχία" στην προϊστάμενη αρχή. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 7 (1968-69) αναφέρεται: "Παρ' όλον ότι μετ' ολίγας ημέρας εισέρχεται εις τον 8^{ον} μήνα κυήσεως και αι συνθήκαι υφ' ας διαβιοί δυσμενείς (στέγασις, τροφή, συγκοινωνία κλπ.). Εν τούτοις εργάζεται φιλοτίμως και αποδοτικώς χωρίς να υπολογίζη τον παράγοντα της κοπώσεως [...] πειθαρχική εις τους προϊσταμένους της, πρόθυμος".

Στις εκθέσεις του έτους 1968-69 η υπηρεσιακή ευσυνειδησία της νηπιαγωγού πιστοποιείται εκτός των άλλων και με τη μη απομάκρυνση της από την έδρα του νηπιαγωγείου. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 52 (1968-69) τονίζεται: "Δεν απομακρύνεται της έδρας της, αν και ευρίσκεται εγγύς της πόλεως περί τα 4 χιλιόμετρα. Επιτελεί το καθήκον της με υπέρ ευσυνειδησίαν". Αντίθετα, η νηπ/γός με αρ. 86 (1968-69) χαρακτηρίζεται ως "σχεδόν ευσυνειδήτος": "Το έργον της εκτελεί σχεδόν ευσυνειδήτως, τούτο δε, διότι αναγκάζεται καθημερινώς να μεταβαίνει εις την εν Μαργαριτίω διαμένουσαν οικογένειάν της (το τέκνον της είναι ηλικίας 2 μηνών)".

Άλλοτε οι επιθεωρητές προβαίνουν σε συστάσεις προς ορισμένες νηπιαγωγούς, οι οποίες διαμένουν στο χώρο του νηπιαγωγείου και ζητούν την άμεση μεταστέγασή τους εκτός του χώρου αυτού. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 63 (1968-69) αναφέρεται: "Συνεστήσαμεν εις την Ν/γόν όπως: α) Εγκατασταθή εις την εν Παραμυθία ιδιόκτητον οικίαν της ή ετέραν, καθ' όσο είναι ανεπίτρεπτον να διαμένη, και δη οικογενειακώς, εν τω γραφείω του Ν/γείου β) Αναθέση την φροντίδα των τέκνων της εις έτερον πρόσωπον διότι, ως και η ίδια γνωρίζει, ταύτα, εισερχόμενα και εξερχόμενα εντός της αιθούσης, συνεχώς, ου μόνον διακόπτουν την διδ/λίαν της, αλλά παρενοχλούν και τα φοιτώντα νήπια (αφαιρούν πλαστιλίνη, έργα κλπ.)". Παρόμοια στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 121 ("Να μεριμνήση δια την μεταστέγασιν της οικογενείας της εις έτερον οίκημα, καθ' όσον το μεμισθωμένον υπό του Δημοσίου τοιούτον, προορίζεται δια τας ανάγκας του Νηπιαγωγείου της": 1969-70).

Την περίοδο 1964-70 το σύνολο σχεδόν των νηπιαγωγών τηρούν το ωράριο εργασίας, όπως προκύπτει από τις σχετικές καταγραφές. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ.

130 (1964-65) διαβάζουμε: “Προσέρχεται πάντοτε εγκαίρως εις το σχολείον της”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 63 (“Είναι τακτική εις το ωράριον και εις την εν γένει εκτέλεσιν των καθηκόντων της υπέρ ευσυνειδήτους”: 1968-69). Αντίθετα στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 49 τονίζεται: “Κατά την εκεί άφιξίν μας (9 10’ Π.Μ.) εύρομεν τα νήπια παίζοντα εν τω αυλείω χώρω την δε Ν/γόν εντός του γραφείου της. Εις παρατήρησίν μας δια ποίον λόγον δεν εφαρμόζει την απόφασιν του ΠΥΣΔΕ ως προς το ωράριον εργασίας εδικαιολογήθη ότι ανέμενεν τα μακράν διαμένοντα νήπια, τα οποία, συνήθως λόγω του καιρού καθυστερούν. Τούτο όμως καθ’ ημάς δεν ευσταθεί, διότι και η ημέρα εκείνη ήτο ηλιόλουστος και τα ολίγα νήπια του συνοικισμού ηδύνατο να τα οδηγήσουν οι μαθηταί του σχολείου, εάν ήρχετο εις συνεννόησιν μετά των γονέων των”: 1968-69).

Το σχολικό έτος 1968-69 οι επιθεωρητές προβαίνουν σε συστάσεις για την τήρηση του ωραρίου, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 49 (“Συνεστήσαμεν εις την Ν/γόν όπως αρχίζη την πρωινήν της εργασίαν την κεκανονισμένην ώραν”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ. 130 (“Παρατηρήσαμεν δριμύτατα δια πρώτην φοράν την Ν/γόν, διότι δεν προσέρχεται εγκαίρως εις τα καθήκοντά της (κατά την ημέραν της Επιθεωρήσεως καθυστέρησεν επί 12’): 1968-69).

Στις εκθέσεις του 1970-71 οι επιθεωρητές αξιολογούν τις νηπιαγωγούς ως υπαλλήλους. Ειδικότερα αξιολογούνται με ποιοτικούς χαρακτηρισμούς οι ακόλουθες παράμετροι: “Προθυμία, ζήλος και ενθουσιασμός εν τη εκτελέσει του έργου”, “Τήρησις εκπαιδευτικής νομοθεσίας, Σχολικών Κανονισμών, ωρολογίου προγράμματος κλπ.”, “Ευπρεπισμός και τάξις εις το Σχολείον” και “Υπερωριακή εργασία”. Συγκεκριμένα, τη χρονιά αυτή αξιολογούνται ως προς την “προθυμία, ζήλο και ενθουσιασμό εν τη εκτελέσει του έργου” 12 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “εξάαιρετη”, 23 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 13 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”. Η “τήρησις εκπαιδευτικής νομοθεσίας, Σχολικών Κανονισμών, ωρολογίου προγράμματος κλπ.” αξιολογείται σε 4 περιπτώσεις με το χαρακτηρισμό “εξάαιρετη”, σε 29 περιπτώσεις με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, σε 13 περιπτώσεις με το χαρακτηρισμό “καλή” και σε 2 περιπτώσεις με το χαρακτηρισμό “μέτρια”. Ως προς τον “ευπρεπισμό και τάξιν εις το Σχολείον” 3 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “εξάαιρετη”, 27 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, 12 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή” και 6 νηπιαγωγοί με τον χαρακτηρισμό “μέτρια”. Τέλος η “υπερωριακή εργασία” 3

νηπιαγωγών αξιολογείται ως “εξαιρετη”, 16 νηπιαγωγών ως “λίαν καλή”, 21 νηπιαγωγών ως “καλή” και 8 νηπιαγωγών ως “μέτρια”.

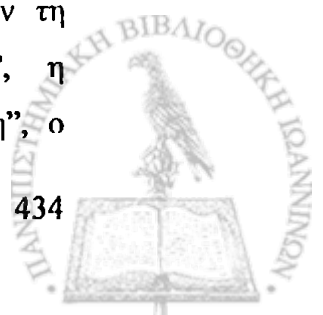
Στη στήλη “Υπηρεσιακή ευσυνειδησία” του εντύπου της έκθεσης αξιολόγησης του 1970-71 αξιολογούνται ακόμη οι ακόλουθες παράμετροι: η “ορθή και δικαία κρίσις επί της εργασίας των μαθητών”, η “διδασκαλία δια του παραδείγματός της” και η “αξιοπρέπεια και ανιδιοτέλεια εις σχέσεις της προς μαθητάς και οικογενείας αυτών”. Οι συγκεκριμένες υποκατηγορίες συμφύρονται στην κατηγορία αυτή, γι’ αυτό και αναλύονται διεξοδικά οι δύο πρώτες στην κατηγορία “Διδακτική ικανότητα” και η τρίτη στην κατηγορία “Η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”.

Παρόμοια στις εκθέσεις των ετών 1971-75 (στο έντυπο “Εκθεσις υπηρεσιακής ικανότητος”) η “νηπιαγωγός ως υπάλληλος” αξιολογείται με την αξιολόγηση των παρακάτω παραμέτρων: “Προθυμία, ζήλος και ενθουσιασμός εν τη εκτελέσει του έργου της” και “Τήρησις εκπαιδευτικής νομοθεσίας, Σχολικών Κανονισμών, ωρολογίου προγράμματος κλπ.”.

Συγκεκριμένα ως προς την “προθυμία, ζήλο και ενθουσιασμό εν τη εκτελέσει του έργου” αξιολογούνται το 1971-72 35 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 16 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1972-73 37 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 14 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1973-74 43 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 2 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή” και τέλος το 1974-75 μία νηπιαγωγός αξιολογείται με το χαρακτηρισμό “εξαιρετη” και μία με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”.

Ως προς την “τήρησιν εκπαιδευτικής νομοθεσίας, Σχολικών Κανονισμών, ωρολογίου προγράμματος κλπ.” το 1971-72 35 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, 15 με το χαρακτηρισμό “καλή” και μία νηπιαγωγός με το χαρακτηρισμό “μέτρια”, το 1972-73 24 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 27 με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1973-74, 42 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 3 με το χαρακτηρισμό “καλή” και τέλος το 1974-75 μία νηπιαγωγός αξιολογείται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και μία με το χαρακτηρισμό “καλή”.

Την τριετία 1972-75 στις περισσότερες εκθέσεις (στο “Βιβλίο Επιθεωρουμένων Εκπαιδευτικών”), εντοπίζονται καταγραφές που αξιολογούν τη “νηπιαγωγό ως υπάλληλο”. Καταγράφεται την εποχή αυτή το “ενδιαφέρον”, η “προσπάθεια”, η “φιλοτιμία”, η “φιλοπονία”, ο “ζήλος” η “αφοσίωση”, ο

“ενθουσιασμός” των νηπιαγωγών στην εργασία τους. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 20 (1972-73) αναφέρεται: “Δεικνύει ενδιαφέρον δια την καλύτεραν οργάνωσιν του Νηπιαγωγείου”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 7 (“Ενδιαφέρεται δια την καλύτεραν οργάνωσιν του Νηπιαγωγείου [...] Εργάζεται μετά ζήλου [...] είναι φιλόπονος”: 1973-74). Άλλοτε αναφέρεται ότι η νηπιαγωγός δεν συνηθίζει να απουσιάζει από το νηπιαγωγείο, όπως στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 53 (“Δεν ρέπει εις την λήψιν αδειών”: 1972-73). Τέλος, στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 32, ο επιθεωρητής τονίζει την ευσυνειδησία της νηπιαγωγού, αναφέροντας ότι δεν μετακινείται από την έδρα του νηπιαγωγείου (“Εργάζεται φιλοτίμως. Διανυκτερεύει εις την έδραν του Νηπιαγωγείου”: 1974-75). Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 178 (“Διαμένει και κατά το θέρος εν αυτώ και επιμελείται δενδροφυτεύσεων και ανθοκομίας του αυλείου χώρου μετ’ άκρας ευσυνειδησίας”: 1974-75).

Ακόμη στις περισσότερες εκθέσεις της εποχής καταγράφεται πως οι νηπιαγωγοί είναι “πειθαρχικές”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 177 (1972-73) αναφέρεται: “δεν ρέπει εις την λήψιν αδειών [...] Δέχεται συμβουλάς, συμμορφούμενη προς τας υποδείξεις και οδηγίας της προϊσταμένης αυτής αρχής”.

Την εποχή αυτή, όπως προκύπτει από τις περισσότερες εκθέσεις, οι επιθεωρητές δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την τήρηση του “ημερολογίου εργασίας” και του “βιβλίου διδαχθείσης ύλης”. Στο μεγαλύτερο μέρος των εκθέσεων αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί είναι συνεπείς στις υποχρεώσεις τους αυτές. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 44 (“Τηρεί βιβλίον διδαχθείσης ύλης κατά μαθήματα και ημερολόγιον εργασίας”: 1974-75).

Σε ορισμένες εκθέσεις τα σχόλια των επιθεωρητών για την ευσυνειδησία των νηπιαγωγών δεν είναι θετικά. Στις εκθέσεις αυτές αποδοκιμάζονται οι νηπιαγωγοί, οι οποίες δεν τηρούν “ημερολόγιο εργασίας” ή “βιβλίο διδαχθείσης ύλης”, δεν τηρούν το συγκεκριμένο ωράριο εργασίας, απουσιάζουν αδικαιολόγητα ή γενικότερα το ενδιαφέρον για την εργασία τους θεωρείται άτονο. Σε ορισμένες περιπτώσεις τα σχόλια αυτά συνοδεύονται από παρατηρήσεις, επιπλήξεις ή συστάσεις. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 109 (“Την ώραν της αφίξεώς μου εις το Νηπιαγωγείον, ενώ έδει να διδάσκη τα νήπια, είχε διάλειμμα και μάλιστα άνευ επιτηρήσεως, δι’ ο και εκλήθη εις απολογίαν [...] Δεν δίδει ολόκληρον τον εαυτόν της εις το έργον της”: 1972-73) και για τη νηπ/γό με αρ. 86 (“Το βιβλίον διδαχθείσης ύλης είχε συμπληρωμένον μόνο μέχρι το Πάσχα. Ομοίως τα ατομικά δελτία των νηπίων δεν τα είχε πλήρως ενημερωμένα και συμπληρωμένα”: 1973-74).

Στο σύνολο των εκθέσεων του 1976-77 ο επιθεωρητής σχολιάζει θετικά την υπηρεσιακή ευσυνειδησία των νηπιαγωγών που επιθεωρεί και με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 134 (1976-77) διαβάζουμε: “Είναι ευσυνειδητη και εργάζεται με ζήλο. Είναι συνεπής στις υποχρεώσεις της”. Παρόμοια και στις εκθέσεις του 1977-78 ο επιθεωρητής εγκωμιάζει την “ευσυνειδησία”, το “ζήλο”, τη “συνέπεια” και την “αφοσίωση” των νηπιαγωγών στο έργο τους. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 159 (1977-78) τονίζεται: “Είναι εργατική και ευσυνειδητη. Είναι αφοσιωμένη στο έργο της και επιτελεί στο ακέραιο το καθήκον της”. Στις εκθέσεις του 1978-79 η “ευσυνειδησία” των νηπιαγωγών θεωρείται συνήθως “ικανοποιητική” και σε άλλες περιπτώσεις “εξαιρετική”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 40 (1978-79) διαβάζουμε: “Η υπηρεσιακή ευσυνειδησία της φτάνει στον εξαιρετικό βαθμό αποδόσεως. Είναι πολύ συνεπής στα καθήκοντά της και εκτελεί την υπηρεσία της με πολλή προθυμία”. Ακόμη δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην τήρηση του ωραρίου, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 59 (“Η υπηρεσιακή ευσυνειδησία της είναι ικανοποιητική. Τηρεί το ωράριο εργασίας και φροντίζει να είναι συνεπής στα καθήκοντά της. Είναι εργατική, φιλόπονη νηπιαγωγός”: 1978-79).

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται για την ευσυνειδησία των νηπιαγωγών, των οποίων ο σύζυγος είναι εκπαιδευτικός. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 3 (1978-79) αναφέρεται: “Ο σύζυγός της είναι δάσκαλος και μαζί του ενδιαφέρεται για την ευδοκιμότητα της εκπαιδευσεως”.

Σε ελάχιστες περιπτώσεις καταγράφεται η δυσαρέσκεια του επιθεωρητή για την ευσυνειδησία της νηπιαγωγού, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 133 (“Παρά το νεαρό της υπηρεσίας της είναι πολύ απαιτητική και διαμαρτύρεται για την υπακοή της στην εκτέλεση της υπηρεσίας. Η υπηρεσία την έχει πολύ ευνοήσει”: 1978-79) και για τη νηπ/γό με αρ. 146 (“Η υπηρεσιακή ευσυνειδησία είναι σε τέτοιο σημείο της καλής νηπιαγωγού χωρίς εξαιρετικά εχέγγυα για διακρίσεις στην όλη γενικά υπηρεσία της. Ηθικές αμοιβές δεν έχει”: 1978-79).

Στις εκθέσεις του 1978-79 οι επιθεωρητές συμφύρει στην κατηγορία “Υπηρεσιακή ευσυνειδησία” χαρακτηριστικά των νηπιαγωγών, που δεν ανταποκρίνονται στη συγκεκριμένη κατηγορία. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπιαγωγό με αρ. 163 η νηπιαγωγός χαρακτηρίζεται ως “φιλόστοργη”. Το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό αναλύεται στην κατηγορία “Διδακτική ικανότητα”. Ακόμη για τη νηπ/γό με αρ. 111 διαβάζουμε: “Συνεργάζεται με το διδακτικό προσωπικό έχοντας

αγάπη και σύμπνοια”. Η “συνεργασία” της νηπιαγωγού με τους συναδέλφους της αναλύεται στην κατηγορία “Η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”.

Στο σύνολο των εκθέσεων του 1979-80 η “υπηρεσιακή ευσυνειδησία” του συνόλου των νηπιαγωγών σχολιάζεται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 150 (“Είναι πάρα πολύ φιλότιμη, φιλόπονη και ευσυνειδήτη. Έχει συναίσθηση ευθύνης και σε υψηλό βαθμό ανεπτυγμένη την αντίληψη του καθήκοντος και των υποχρεώσεών της. Προσέρχεται στο σχολείο πάντα έγκαιρα και ουδέποτε απουσιάζει αδικαιολόγητα. Πρόθυμη στην ανάληψη κάθε εργασίας”: 1979-80). Στο σύνολο των νηπιαγωγών που επιθεωρήθηκαν το 1979-80 αποδίδεται ο χαρακτηρισμός “πειθαρχική”, όπως π.χ. αναφέρεται στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 6 (“Είναι πειθαρχική”: 1979-80).

Στην ίδια κατηγορία οι επιθεωρητές αναφέρουν χαρακτηριστικά των νηπιαγωγών, τα οποία δεν σκιαγραφούν την “υπηρεσιακή ευσυνειδησία” των νηπιαγωγών. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 155 και στην παράγραφο “Υπηρεσιακή ευσυνειδησία” καταγράφεται: “Τηρεί καλά τα υπηρεσιακά βιβλία” (παρουσιάζεται διεξοδικά στην κατηγορία “Διοικητική ικανότητα”) και “Ενδιαφέρεται για την πρόοδο των μαθητών” (αναλύεται στην κατηγορία “Διδακτική ικανότητα”) και “είναι φιλόπατρις, ευσεβής και ηθικό στοιχείο” (αναλύεται στην κατηγορία “Η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”).

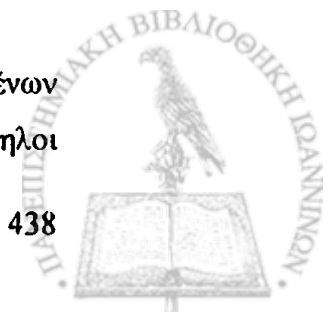
Τέλος, στις εκθέσεις του 1980-81 ο επιθεωρητής προβαίνει σε εγκωμιαστικά σχόλια για την “υπηρεσιακή ευσυνειδησία” του συνόλου των νηπιαγωγών. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 76 (1980-81) αναφέρεται: “Την χαρακτηρίζει η μεγάλη ευσυνειδησία που έχει την πηγή της στην αγάπη της για το παιδί και στο ζήλο της στην άσκηση του δασκαλικού λειτουργήματος. Είναι παράδειγμα ζωντανό εργατικότητας. Αφιερώνει καθημερινά όλες τις φυσικές, ψυχικές και πνευματικές της δυνάμεις στην εκτέλεση του καθήκοντός της του μορφωτικού και οργανωτικού”. Ακόμη στο σύνολο των εκθέσεων του έτους (στην παράγραφο “Επιστημονικών”) ο επιθεωρητής αναφέρει: “Διατηρεί τον ενθουσιασμό και την αγάπη για το έργο της”.

Στην παράγραφο “Ευσυνειδησία” στις εκθέσεις του 1980-81 συμφύρονται χαρακτηριστικά των νηπιαγωγών, τα οποία εξετάζουμε διεξοδικά στην ανάλυση άλλων κατηγοριών. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 79 αναφέρεται: “Είναι ηθικό στοιχείο”. Το χαρακτηριστικό αυτό αναλύεται στην κατηγορία “Η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα”.

Σε ορισμένες εκθέσεις της περιόδου 1945-81 καταγράφεται ιδιαίτερα το ενδιαφέρον και η επιμέλεια των νηπιαγωγών, που εργάζονται ως διοικητικές υπάλληλοι, όπως προκύπτει από την έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 18 (“Επέδειξε κατά το διάστημα τούτο ευσυνειδησίαν, αφοσίωσιν και επιμέλειαν εις το έργον της”: 1945-46). Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 182 (“Εις το γραφείον μας εργάζεται ολοψύχως και ολοδυνάμως επί πολλάς ώρας της ημέρας με την αυτήν πάντοτε ταχύτητα και ενεργητικότητα, διακρινομένη δια την προσήλωσιν εις το καθήκον, την ευπειθειαν και τὸ εχέμυθον του χαρακτήρος της, εξυπηρετούσα όλως αφιλοκερδώς [...] Προσέρχεται πάντοτε εγκαίρως και ανελλιπῶς εις το καθήκον της, όπερ ασκεί με υπέρμετρον ζήλον, επιμέλειαν, ακρίβειαν, ταχύτητα και εχεμύθειαν [...] Σέβεται και τηρεί τους Εκπαιδ. Νόμους και είναι πειθαρχική και προθυμοτάτη εις την εκτέλεσιν των διαταγών, των οδηγιών και των συστάσεών μας”: 1965-66). Ακόμη αναφέρονται περιπτώσεις νηπιαγωγών, που επιθεωρήθηκαν τη διετία 1968-70, οι οποίες προσφέρουν “αυθορμήτως” ή “προθύμως” υπηρεσίες διοικητικής υπαλλήλου, ενώ εργάζονται παράλληλα σε νηπιαγωγείο, όπως προκύπτει από την έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 182 (“Πολλάκις προσέφερε προθύμως πρόσθετον υπηρεσίαν εις το Γραφείον της Επιθεωρήσεως, λόγω απουσίας (εις αναρρωτικήν άδειαν) της δακτυλογράφου, καίτοι τυγχάνει έγγαμος και μήτηρ βρέφους”: 1969-70). Παρόμοιες καταγραφές εντοπίζονται και στις εκθέσεις του 1970-71. Η “ευσυνειδησία” και “φιλοπονία” των νηπιαγωγών που εργάζονται ως διοικητικοί υπάλληλοι αποτυπώνεται επίσης και στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 133 (1979-80): “Είναι πάρα πολύ φιλότιμη, φιλόπονη και ευσυνειδητη. Έχει συναίσθηση ευθύνης και σε υψηλό βαθμό ανεπτυγμένη την αντίληψη του καθήκοντος και των υποχρώσεών της. Πρόθυμη στην ανάληψη κάθε εργασίας”.

Σε γενικές γραμμές η “υπηρεσιακή ευσυνειδησία” των νηπιαγωγών, οι οποίες εργάζονται ως διοικητικές υπάλληλοι, θεωρείται ικανοποιητική από τους επιθεωρητές. Εξαίρεση αποτελεί η περίπτωση της νηπ/γού με αρ. 28, στις οποίας την έκθεση του έτους 1978-79, αναφέρεται: “δεν υπήκουσε όμως στη φωνή της συνειδήσεώς της και να προσφέρει τις υπηρεσίες για λίγο χρονικό διάστημα στο Νηπιαγωγείο της που την είχε τότε πολύ ανάγκη. Η Προϊσταμένη υπηρεσία είχε καλύτερη ιδέα για την ευσυνειδησία της αλλά την διέψευσε”.

Από την προηγούμενη διεξοδική ανάλυση των σχετικών δεδομένων διαπιστώνουμε ότι στις περισσότερες εκθέσεις οι νηπιαγωγοί ως υπάλληλοι

αξιολογούνται θετικά. Συγκεκριμένα οι επιθεωρητές θεωρούν ικανοποιητικό το ενδιαφέρον της πλειοψηφίας των νηπιαγωγών για την εργασία τους και πιστή την εφαρμογή νόμων και διαταγών. Ωστόσο, σε ορισμένες εκθέσεις, που συντάχθηκαν κυρίως τη μετεμφυλιακή περίοδο καθώς και την περίοδο της δικτατορίας, οι επιθεωρητές σχολιάζουν αρνητικά ή προβαίνουν σε ανάλογες συστάσεις προς τις νηπιαγωγούς, που θεωρούνται “αμελείς”.

Ειδικότερα, στις εκθέσεις του 1945-55 η “υπαλληλική ευσυνειδησία” των νηπιαγωγών αποτυπώνεται με τη χρήση ουσιαστικών, όπως ο “ζήλος”, το “ενδιαφέρον” ο “ενθουσιασμός”, η “ευσυνειδησία” η “όρεξις”, η “υπομονή”, η “προθυμία”, η “φιλοπονία”, η “φιλοτιμία” και η “προσήλωσις εις το καθήκον”. Άλλοτε αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί καταβάλλουν “αόκνους προσπαθείας” ή εργάζονται “ακαμάτως”. Ακόμη, οι επιθεωρητές χρησιμοποιούν τα επίθετα “πειθαρχική”, “ευπειθής”, “επιμελής”, ή “τακτική” για να περιγράψουν την “ευσυνείδητη νηπιαγωγό”. Την εποχή αυτή, όταν η “υπαλληλική ευσυνειδησία” των νηπιαγωγών κρίνεται αρνητικά, οι επιθεωρητές χρησιμοποιούν τα ουσιαστικά “αμέλεια”, “φυγοπονία”, “χαλαρότης”, “αδιαφορία”, “έλλειψη ενδιαφέροντος” και “ραστώνη και ραθυμία”. Ακόμη καταγράφεται η “τυπική και αδιάφορη” εργασία, η “ροπή προς το απουσιάζειν” και το “συχνάκις απουσιάζειν”.

Μπορούμε να υποθέσουμε πως τα χρόνια του εμφυλίου και στα αμέσως επόμενα οι κρίσεις των επιθεωρητών για την υπαλληλική συμμόρφωση των νηπιαγωγών υποδηλώνουν την ύπαρξη ορισμένων αντικειμενικών όρων, που ενδεχόμενα οδηγούν σε τέτοιου είδους συστάσεις. Πρόκειται σε γενικές γραμμές για τις γενικότερες δύσκολες συνθήκες λειτουργίας της εκπαίδευσης (εμφύλια σύγκρουση, εξαθλίωση, έλλειψη πόρων κτλ.).

Στις εκθέσεις της περιόδου 1964-67, η υπηρεσιακή ευσυνειδησία του συνόλου των νηπιαγωγών κρίνεται με θετικούς όρους. Την εποχή αυτή καταγράφονται στις εκθέσεις οι ακόλουθοι επιθετικοί προσδιορισμοί: “πρόθυμη”, “πειθαρχική”, “αφοσιωμένη”, “επιμελής”, “ευσυνείδητος”, “φιλότιμος”, “φιλόπρονος” και “τακτική” στο κοράριο και στο έργο της.

Την περίοδο της δικτατορίας (1968-74), για να καταγράψουν την ευσυνείδητη εργασία των νηπιαγωγών οι επιθεωρητές χρησιμοποιούν τα επίθετα “ευπειθέστατη”, “πειθαρχική”, “αφοσιωμένη”, “φιλόπρονος” και “φιλότιμος”. Ακόμη καταγράφεται η “προθυμία”, ο “ζήλος”, ο “ενθουσιασμός” και το “ενδιαφέρον” των νηπιαγωγών ή ακόμη πως “εργάζεται φιλοτίμως και αποδοτικώς”.

Στις περιπτώσεις που οι επιθεωρητές δε θεωρούν επαρκή την ευσυνειδησία των νηπιαγωγών (κυρίως στις εκθέσεις των πρώτων χρόνων της δεκαετίας του '70) διαβάζουμε τις εκφράσεις: “δεν δεικνύει το επιβάλλον ενδιαφέρον”, “δεν δεικνύει το αρμόζον ενδιαφέρον”, “δεν είναι κατά το προσήκον αφωσιωμένη” και “διέπεται υπό ραθυμίας τινος”.

Την περίοδο της δικτατορίας η αύξηση, σε σχέση με το προηγούμενο διάστημα, των αρνητικών κρίσεων των επιθεωρητών για την “υπαλληλική ευσυνειδησία” των νηπιαγωγών ίσως οφείλεται στην εκδήλωση ενός αυταρχικού πνεύματος, το οποίο διαπερνάει και τη διοίκηση – εποπτεία της εκπαίδευσης.

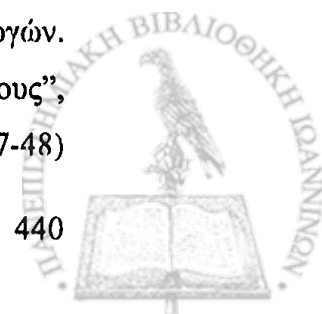
Τέλος, στις εκθέσεις της περιόδου 1976-81 οι επιθεωρητές αποδίδουν στις νηπιαγωγούς τους χαρακτηρισμούς “ευσυνείδητη”, “αφοσιωμένη”, “εργατική”, “φιλόπονη”, “φιλότιμη”, “πρόθυμη” και “πειθαρχική”. Ακόμη περιγράφουν την “υπηρεσιακή ευσυνειδησία” τους με τους όρους “εργατικότητα”, “ζήλος”, “ενθουσιασμός” ή τονίζουν πως οι νηπιαγωγοί είναι “συνεπείς στα καθήκοντά τους” ή “επιτελούν στο ακέραιο το καθήκον τους”. Σε ελάχιστες περιπτώσεις καταγράφεται η “ανυπακοή” της νηπιαγωγού.

Επαινετικά είναι συνήθως τα σχόλια, που αφορούν την “υπηρεσιακή ευσυνειδησία” των νηπιαγωγών, οι οποίες εργάζονται ως δασκάλες τη μεταπολεμική περίοδο και ως διοικητικοί υπάλληλοι στη διάρκεια ολόκληρης της περιόδου.

6. Η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα

Στην κατηγορία “Η νηπιαγωγός ως προσωπικότητα” συμπεριλάβαμε και εντάξαμε τις αναφορές των εκθέσεων που αναφέρονται και χαρακτηρίζουν: α. Την προσωπικότητα της νηπιαγωγού, τη συμπεριφορά της έξω από την αίθουσα και τις σχέσεις της με τους άλλους και β. Τη δραστηριότητα της νηπιαγωγού έξω από την αίθουσα διδασκαλίας.

α. Σε ορισμένες εκθέσεις των ετών 1945-55 οι επιθεωρητές χρησιμοποιούν επιθετικούς προσδιορισμούς για να περιγράψουν την προσωπικότητα των νηπιαγωγών και να σκιαγραφήσουν την “ιδιοσυγκρασία” τους. Συνήθως καταγράφεται η “ευγένεια”, η “σεμνότητα” και η “ευαισθησία” των νηπιαγωγών. Άλλοτε, σε ορισμένες εκθέσεις τονίζεται πως οι νηπιαγωγοί είναι “αρίστου ήθους”, “καλές σύζυγοι” ή “καλές μητέρες”. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 34 (1947-48)

αναφέρεται: “Λεπτή εις τους τρόπους – ευγενής και μελίχια”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 175 (“Πάντως είναι καλή μήτηρ, αθόρυβος, σεμνή, μη απασχολήσασα την υπηρεσίαν μας με παράπτωμα τι”: 1949-50) και για τη νηπ/γό με αρ. 118 (“είναι ευαίσθητος και λεπτή”: 1953-54).

Ανάλογα είναι τα σχόλια για την προσωπικότητα των νηπιοτρόφων. Επιπλέον αυτές συχνά χαρακτηρίζονται ως “ευκίνητες”, όπως π.χ. για τη νηπιοτρόφο με αρ. 61 (“λόγω της ζωηρότητος του χαρακτήρος της (επ’ αγαθώ) και του μικροσκοπικού και ευκινήτου σώματός της, ευρίσκεται εις ουχί μεγάλην διαφοράν από μίαν μεγάλην αδελφήν των νηπίων”: 1950-51).

Σε ορισμένες εκθέσεις της περιόδου 1946-55 οι επιθεωρητές αναφέρονται στην “αντιληπτική ικανότητα” των νηπιαγωγών, την “ευστροφία” τους, την “οξύνοιά” τους και το βαθμό “ευφυίας” τους. Άλλοτε οι επιθεωρητές χρησιμοποιούν θετικούς όρους για να περιγράψουν τα “πνευματικά προσόντα” των νηπιαγωγών. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 127 (1947-48) διαβάζουμε: “Η Νηπ/γός αύτη οξύνους ούσα έχει προσαρμόσει το έργον της κατά τρόπον τοιούτον ώστε να επιτυγχάνη του σκοπού της και να έχη καλά αποτελέσματα εν τω Νηπιαγωγείω της”. Παρόμοιοι χαρακτηρισμοί εντοπίζονται και σε εκθέσεις για άλλες νηπιαγωγούς και νηπιοτρόφους. Π.χ. για τη νηπιοκόμο με αρ. 122 (“Είναι ευφυής” 1951-52) και για τη νηπ/γό με αρ. 25 (“διακρινόμενη δια [...] την ευφυίαν της – την ευστροφίαν”: 1954-55).

Σε άλλες εκθέσεις της περιόδου η αντιληπτική ικανότητα ορισμένων νηπιαγωγών αξιολογείται αρνητικά από τους επιθεωρητές. Στις περιπτώσεις αυτές, οι επιθεωρητές θεωρούν πως το “χαμηλό πνευματικό επίπεδο” καθορίζει τα αποτελέσματα της εργασίας της νηπιαγωγού. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 18 (1947-48) (“Δυσκαμψία πνευματική – έλλειψις ενδιαφέροντος χαρακτηρίζουν την εργασίαν της”) και για τη νηπ/γό με αρ. 165 (“ευρέθη απασχολούσα τα νήπια κατά τρόπον ανάλογον προς μικρόνουν γραίαν [...] Εκείνο το οποίον χαρακτηρίζει την υπηρεσίαν της δεν είναι [...] η ευρύτης αντιλήψεως [...] Η Νηπ/γός αύτη υστερεί πνευματικώς [...] δεν δύναται ν’ αποδώση αποτελέσματα χαρακτηρίζοντα την υπηρεσίαν της έστω και επαρκή, λόγω πνευματικής αναπηρίας”: 1950-51). Άλλοτε οι επιθεωρητές καταγράφουν χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των νηπιαγωγών, όπως “νωθρότητα”, “ατονία”, “ψυχρότητα”, “επιπολαιότητα” αλλά και “οίηση”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 190 (“δεν είναι τύπος εύχαρις, ζωηρά, αλλά

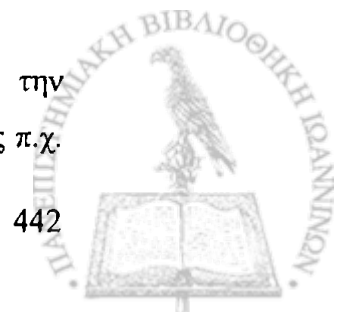
συνεσταλμένη με κινήσεις ατόνους”: 1946-47) και για τη νηπιότροφο με αρ. 122 (“έχει αρκετήν οίησιν και συνεπεία ταύτης ο χαρακτήρ της είναι φίλερις”: 1949-50).

Σε άλλες εκθέσεις περιγράφεται η σωματική διάπλαση των νηπιαγωγών, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 61 (“μικροσκοπικής σωματικής διαπλάσεως”: 1948-49). Ακόμη για τη νηπ/γό με αρ. 190 (“με μικράν και δυσδιάκριτον χωλότητα”: 1948-49) και για τη νηπ/γό με αρ. 140 (“με μικρόν ελάττωμα εις το πρόσωπον”: 1949-50).

Άλλοτε οι επιθεωρητές αναφέρονται στις ασθένειες των νηπιαγωγών. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 105 (1946-47) αναφέρεται: “η Νηπ/γός σύμφωνα με την άποψη των επιθεωρητών πάσχουσα εξ ασθματικής ασθενείας δεν δύναται να επιδοθή εις το έργον της άνευ κινδύνου της ζωής της”. Ακόμη η διαταραγμένη ψυχική υγεία της νηπ/γού με αρ. 165 καταγράφεται σε αρκετές εκθέσεις (“πρόκειται περί ψυχοπαθούς γραίας [...] δεν είναι δυνατόν ν’ αποφέρη καρπούς μία φρενοβλαβής ή μη μόνον να κινή υπέρ εαυτής την συμπάθειαν ή τα σκώμματα των κατοίκων”: 1947-48). Συνήθως, στις περιπτώσεις αυτές ο επιθεωρητής, με τόνο αυστηρό, ζητά την παραπομπή των συγκεκριμένων νηπιαγωγών στην Υγειονομική Επιτροπή και την απαλλαγή τους από την υπηρεσία, όπως προκύπτει από την έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 105 (“η Νηπ/γός αύτη ασθениκής κράσεως και ασθματική δέον να παραπεμφθή εις την Υγειονομικήν επιτροπήν”: 1948-49). Ανάλογες είναι οι παρατηρήσεις για τη νηπιαγωγό με αρ. 165 (“ώστε μετά συμπλήρωσιν δεκαετίας να παραπεμφθή εις την Υγειονομικήν Επιτροπήν προς απαλλαγήν εκ της υπηρεσίας, ίνα μη καταβάλη το Δημόσιον μισθούς αδικαιολογήτους”: 1947-48).

Αναφορές για τις ασθένειες των νηπιαγωγών εντοπίζονται ακόμη στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 38 (“παρά το φιλάσθενον του χαρακτήρος της – διότι πάσχει από οξείς ρευματισμούς μετ’ αντικτύπου επί της καρδιάς”: 1947-48), για τη νηπ/γό 184 (“Είναι αμφιβόλου όμως υγεινής καταστάσεως και η υπηρεσία κρίνει ταύτην με τον φακόν της ευσπλαχνίας λόγω της μακράς της υπηρεσίας”: 1948-49), για τη νηπ/γό με αρ. 123 (“αι συχναί αδιαθεσίαι της – διότι πάσχει από φλεβίτιδα και άλλας γυναικολογικάς ασθενείας αφ’ ετέρου”: 1949-50), για τη νηπ/γό με αρ. 131 (“Ευθύς έλαβεν αναρρωτικήν άδειαν 140 ημερών και υπεβλήθη εν Αθήναις εις θεραπείαν ως πάσχουσα εξ εχνοκόκκων σπληνός”: 1951-52) και για τη νηπ/γό με αρ. 38 (“πρόκειται περί νηπιαγωγού ολίγον νευρασθενούς”: 1953-54).

Σε άλλες εκθέσεις οι επιθεωρητές αξιολογούν με θετικούς όρους την “κοινωνικήν παράστασιν” ή την “κοινωνικήν εμφάνισιν” των νηπιαγωγών, όπως π.χ.

για τη νηπιτρόφο με αρ. 61 (“και καλήν εμφάνισιν”: 1950-51) και για τη νηπ/γό με αρ. 144 (“με λαμπράν κοινωνικήν παράστασιν”: 1953-54). Άλλοτε περιγράφουν την εξωτερική εμφάνιση των νηπιαγωγών, η οποία συνήθως προδίδει την οικονομική τους κατάσταση. Ιδιαίτερα τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια και τα χρόνια του εμφυλίου τονίζεται πως ορισμένες νηπιαγωγοί βρίσκονται σε δεινή οικονομική κατάσταση, όπως προκύπτει π.χ. από την έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 137 (“Καταστραφείσα τρεις φορές Ρουμανο-Ιταλούς-Γερμανοτσάμηδες και Εαμίτες δίδει την εντύπωσιν πτωχοτάτης υπάρξεως –ασθενικού χαρακτήρος και αξιολυπήτου”: 1946-47) και για τη νηπ/γό με αρ. 123 (“Κινεί τον οίκτον λόγω της πενίας της”: 1949-50).

Άλλοτε οι επιθεωρητές καταγράφουν στις εκθέσεις όψεις της συμπεριφοράς των νηπιαγωγών. Ιδιαίτερα στις εκθέσεις των μεταπολεμικών χρόνων τα σημάδια του πολέμου είναι εμφανή στην προσωπικότητα και τη γενικότερη συμπεριφορά των νηπιαγωγών. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 64 (1945-46) διαβάζουμε: “Η Νηπιαγωγός είναι λόγω της εκτελέσεως του συζύγου της απαρηγόρητος, απαισιόδοξος και απελπισμένη, μη έχουσα στήριγμα τι εις την κοινωνίαν”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 128 (“Τούτο ασφαλώς προέρχεται από την καταλαβούσαν ήδη αυτήν απαισιοδοξίαν δια την ζωήν ένεκα της απωλείας του συζύγου της κατά τον Ελληνο-Ιταλικόν πόλεμον”: 1946-47).

Σε ορισμένες περιπτώσεις οι επιθεωρητές δε διστάζουν να καταγράψουν στην έκθεση στοιχεία, τα οποία αφορούν την προσωπική ή οικογενειακή ζωή της νηπιαγωγού. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 57 (1947-48) καταγράφεται: “Ο σύζυγος ταύτης έχει εκτελεσθή υπό των Γερμανοτσάμηδων, ελθούσα δε εις δεύτερον γάμον εγκατελείφθη υπό του συζύγου της ή εγκατέλειψε τούτον”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 165 (“Έχει κόρην κωφάλαλον, υιόν φοιτώντα εις το Γυμνάσιον και προσβληθέντα από πλευρίτιδα και έτερον κόρην, η οποία ως λέγεται μικρόνους ούσα ηκολούθησε τους Γερμανούς κατά την αποχώρησίν των, ως συνδεθείσα μετά τινος εξ αυτών και ευρίσκεται ήδη εις Ιταλίαν”: 1945-46). Για τη νηπ/γό με αρ. 127 συχνά επαναλαμβάνονται στις εκθέσεις σχόλια για την προσωπική της ζωή, όπως π.χ. στην έκθεση του 1949-50: “με μειωμένην φήμην λόγω των ερωτικών της αποτυχιών”. Σε ορισμένες εκθέσεις αναφέρονται ακόμη σχόλια που έχουν ειπωθεί από το περιβάλλον της νηπιαγωγού, έστω κι αν δεν έχουν επιβεβαιωθεί. Τα σχόλια αυτά αφορούν κυρίως την “ηθική” υπόσταση της νηπιαγωγού. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ.

57 (“έχει φημολογηθή ότι δεν ίσταται τόσον καλώς από ηθικής πλευράς αλλά ουδέν συγκεκριμένον υπάρχει εναντίον της”: 1950-51).

Σε άλλες εκθέσεις της περιόδου 1945-55 αποτυπώνονται οι σχέσεις των νηπιαγωγών με τους συναδέλφους, με τους γονείς των νηπίων ή γενικότερα με την τοπική κοινωνία. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι επιθεωρητές θεωρούν πως οι νηπιαγωγοί διατηρούν ομαλές σχέσεις με τα πρόσωπα του περιβάλλοντός τους. Ειδικότερα οι σχέσεις των νηπιαγωγών με τους συναδέλφους τους είναι σε γενικές γραμμές καλές, όπως προκύπτει από τις εκθέσεις. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 18 (“εκτιμάται δια τον λαμπρόν χαρακτήρα της [...] παρά των συναδέλφων της, μεθ’ ων συνειργάσθη καλώς”: 1945-46). Ακόμη η συνεργασία της νηπιαγωγού (ή νηπιοτρόφου) με τους συναδέλφους της καταγράφεται στην έκθεση για τη νηπιοτρόφο με αρ. 61 (“συνεργάζεται απολύτως μετά της διευθυντριάς του ιδρύματος”: 1954-55).

Στις εκθέσεις της περιόδου 1945-55 καταγράφεται συχνά η εκτίμηση της τοπικής κοινωνίας στο πρόσωπο της νηπιαγωγού, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 25 (“Παρουσιάζεται ακόμη ως αποκτήσασα την συμπάθειαν και την εκτίμησιν των κατοίκων”: 1947-48) και για τη νηπιοτρόφο με αρ. 61 (“Αγαπάται και εκτιμάται υπό της κοινωνίας του χωρίου λόγω του ενδιαφέροντός της – του ζήλου της και της εργατικότητός της”: 1951-52).

Σε μικρό αριθμό εκθέσεων οι επιθεωρητές σχολιάζουν δυσμενώς τη συμπεριφορά των νηπιαγωγών (ή νηπιοτρόφων). Σύμφωνα με την άποψη των επιθεωρητών, ορισμένες συμπεριφορές και στάσεις των νηπιαγωγών έχουν σα συνέπεια τη μείωση του “κύρους” ή της “αξιοπρέπειάς” τους στην τοπική κοινωνία. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 127 (1950-51) καταγράφεται: “λόγω του ελευθεριάζοντος χαρακτήρος της είχε παρεξηγηθή κάπως. Νυν νυμφευθείσα απεκαταστάθη εις τα όμματα της κοινωνίας [...] Εξωσχολικώς δεν έχει να επιδείξη τίποτε πλην των μικροψιθύρων αίτινες δημιουργούνται από το φυσικόν ελάττωμα της ζωηρότητος και ελευθεροστομίας”. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται από τους επιθεωρητές σε συμπεριφορές νηπιοτρόφων, τις οποίες θεωρούν μη αποδεκτές. Π.χ. για τη νηπιοτρόφο με αρ. 56 (1947-48) διαβάζουμε: “Πρόκειται περί νεαράς κόρης [...] Φαίνεται αφελής – ρέπουσα μάλλον εις ονειροπολήματα και αισθηματισμούς [...] Δια της στάσεώς της κλπ. παρέσχεν έδαφος παρεξηγήσεως εις την στενήν κοινωνίαν του χωρίου”.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, στις εκθέσεις της περιόδου 1945-55, οι επιθεωρητές προβαίνουν σε συστάσεις προς τις νηπιαγωγούς ή τις νηπιότροφους. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπιότροφο με αρ. 122 (“Εάν επί του σημείου τούτου δηλ. της οίησης – του φιλέριδος χαρακτήρος – του ευεξάπτου του χαρακτήρος και της αυθαδείας, αυτοβελτιωθή, θέλει αποβή μία από τας ικανωτέρας Νηπιόκομους [...] Υπεδείχθησαν τ’ ανωτέρω εις αυτήν. Ελπίζομεν ότι θέλει συμμορφωθή – διότι είναι ακόμη πολύ νεαρά – εις ηλικίαν δηλ. που η κρίσις υποχωρεί εις το συναίσθημα και δη εις τὸ φύλον της”: 1949-50), για τη νηπ/γό με αρ. 127 (“Συνεστήθη επίσης ν’ αφεθούν νοσηροί αισθηματισμοί – οίτινες μέχρι τούδε εμείωσαν την θέσιν της εις την συνείδησιν των συναδέλφων της”: 1949-50) και για τη νηπ/γό με αρ. 132 (“Ετονίσθη εις αυτήν ότι θα πρέπει τας σχέσεις της μετά του λοιπού προσωπικού να ρυθμίση η συναδελφική αγάπη και η μεταξύ των κατανόησις”: 1950-51).

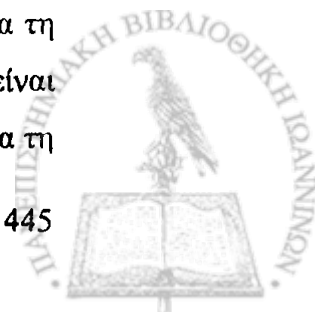
Στις εκθέσεις των ετών 1964-70 οι επιθεωρητές αναφέρονται στη “σεμνότητα”, την “ευγένεια”, το “ήθος” και την “αξιοπρέπεια” των νηπιαγωγών που επιθεωρούν. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 191(1965-66) διαβάζουμε: “Πρόκειται περί σεμνής, ηθικής, αξιοπρεπεστάτης και ευγενεστάτης Ν/γού”.

Ειδικότερα στις εκθέσεις των ετών 1968-70 οι νηπιαγωγοί χαρακτηρίζονται εκτός των άλλων και ως “σοβαρές”, “φιλαλήθεις”, “τίμιες” κλπ. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 63 (“Είναι τύπος συντηρητικός, χαρακτήρ ευγενής, σώφρων και σοβαρά”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ. 151 (“Είναι ηθική, τιμία, σοβαρά”: 1969-70).

Την περίοδο 1964-70 οι αναφορές στην “ευφυία” της νηπιαγωγού εντοπίζονται σπάνια, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 160 (“πρόκειται περί ευφύου, ευστρόφου Νηπιαγωγού”: 1968-69). Ακόμη για τη νηπ/γό με αρ. 121 (1969-70) αναφέρεται πως “γράφει προσευχάς, ποιήματα, σκετς, και ασματάκια, άτινα χρησιμοποιεί κατά τας σχολικάς εορτάς και την διδασκαλίαν της”.

Σε ορισμένες εκθέσεις του 1968-70 διατυπώνονται σχόλια για την εμφάνιση των νηπιαγωγών. Συνήθως οι επιθεωρητές εγκρίνουν την εμφάνιση των νηπιαγωγών, όπως προκύπτει από τις εκθέσεις. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 182 (“Επιμελείται της περιβολής της και έχει άριστην γενικωτέραν εμφάνισιν”: 1969-70).

Σε ορισμένες περιπτώσεις ο επιθεωρητής προβαίνει σε παρατηρήσεις ή συστάσεις προς τη νηπιαγωγό για τη συμπεριφορά ή την εμφάνισή της. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 95 (1968-69) διαβάζουμε: “Συνεστήσαμεν εις την Ν/γόν όπως είναι προσεκτική εις την έξω του Ν/γείου εμφάνισιν και συμπεριφοράν της”. Ακόμη για τη

νηπ/γό με αρ. 71 (1969-70) καταγράφεται: “δεν ενδύεται σεμνοπρεπώς (φορεί κοντήν φούσταν)”.

Ακόμη στο σύνολο των εκθέσεων της περιόδου 1964-70 υπογραμμίζεται η πίστη των νηπιαγωγών στην “πατρίδα” και τη “θρησκεία” και η αφοσίωση τους στα “ελληνοχριστιανικά ιδεώδη”. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 117 (“αφωσιωμένης εις την Πατρίδα και τα εθνικά ιδεώδη”: (1964-65) και για τη νηπ/γό με αρ. 52 (“εμφορείται υπό βαθείας θρησκευτικής πίστεως και πατριωτικής συνειδήσεως”: 1968-69).

Στις εκθέσεις της περιόδου 1964-70 καταγράφεται ακόμη η αρμονική συνεργασία των νηπιαγωγών με τους συναδέλφους τους (νηπιαγωγούς ή δασκάλους). Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 117 (1964-65) αναφέρεται: “Συνεργάζεται αρμονικώς μετά της Δ/ντριας του Νηπ/γείου και βοηθεί αυτήν εις το έργον της”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 185 (“μετά των συναδέλφων της Νηπιαγωγών και διδ/λων συνεργάζεται αρμονικώς”: 1968-69) και τέλος για τη νηπ/γό με αρ. 121 (“απολαμβάνει πολλής εκτιμήσεως εκ μέρους των συναδέλφων της”: 1969-70).

Στις εκθέσεις των ετών 1968-70 καταγράφεται ακόμη η “συνεργασία” των νηπιαγωγών και με τις “τοπικές αρχές”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 7 (“Συνεργάζεται με τας τοπικάς αρχάς”: 1968-69). Παρόμοια και για τη νηπ/γό με αρ. 149 (“συνεργαζομένη [...] και μεθ’ όλων των τοπικών αρχών”: 1969-70).

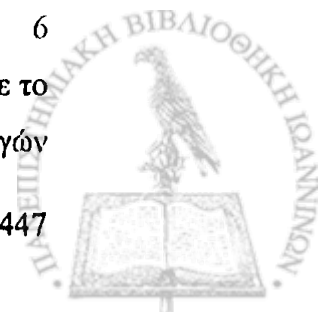
Ακόμη, σύμφωνα με τις εκθέσεις, οι νηπιαγωγοί φέρονται με “ευγένεια” και “λεπτότητα” προς τους γονείς και κηδεμόνες των νηπίων, ή τους κατοίκους του χωριού, όπου εργάζονται. Παράλληλα καταγράφεται η “εκτίμηση” και η “αγάπη” των προσώπων του περιβάλλοντος των νηπιαγωγών προς τις ίδιες, όπως π.χ. διαβάζουμε στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 121 (“Συμπεριφέρεται με λεπτότητα και ευγένειαν προς πάντας τους κατοίκους του χωριού μεθ’ ων συνεργάζεται αρμονικώτατα και παρ’ ων εκτιμάται και αγαπάται προσηκόντως”: 1964-65) και για τη νηπ/γό με αρ. 177 (“Τυχάνει σεβασμού και υπολήψεως παρά των κατοίκων και δια το εκτελούμενον θεάρεστον έργον της όσον και δια την εξαίρετον συμπεριφοράν της”: 1968-69)

Σε ορισμένες εκθέσεις που συντάχθηκαν τη διετία 1968-70 τονίζεται ακόμη πως οι νηπιαγωγοί εκτιμούνται τόσο από τους συναδέλφους τους, τους γονείς των μαθητών και τους κατοίκους του χωριού, όπου εργάζονται, όσο και από τις τοπικές αρχές. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 182 (1969-70) τονίζεται: “Εκτιμάται προσηκόντως παρά της κοινωνίας και των τοπικών αρχών”.

Στις εκθέσεις του έτους 1970-71 και συγκεκριμένα στο έντυπο “Εκθεση υπηρεσιακής ικανότητας” αξιολογούνται τα ακόλουθα στοιχεία προσωπικότητας και συμπεριφοράς των νηπιαγωγών: “Ι. Στοιχεία ήθους και χαρακτήρος, κοινωνική παράστασις, συμπεριφορά: α. Στοιχεία ήθους: 1) Σεβασμός προς τας ηθικάς αρχάς, 2) Πίστις και αφοσίωσις εις την Πατρίδα, τα εθνικά και Χριστιανικά ιδεώδη 3) Πίστιν εις την αποστολήν του Εκπαιδευτικού, β. Στοιχεία Χαρακτήρος: 1) Ηθικά προσόντα: Εχεμύθεια, Πειθαρχικότης, Αξιοπρέπεια, Ευλικρίνεια – Ευθύτης, Αμερόληψία – Δικαιοσύνη, Τιμιότης, 2) Ψυχικά Προσόντα: Εμμονή, Καρτερία, Δύναμις θελήσεως, Αυτοκυριαρχία, Ψυχραιμία, Θάρρος της γνώμης, Αυτοπεποίθησις – Προθυμία, Πνεύμα συνεργασίας, Πρωτοβουλία, γ. Συμπεριφορά: 1) Διαγωγή εν τη υπηρεσία, 2) Διαγωγή εκτός υπηρεσίας, δ. Κοινωνική Παράστασις”. Ακόμη αξιολογούνται τα “χαρακτηριστικά πνευματικά προσόντα” των νηπιαγωγών (η υποκατηγορία αυτή καταγράφεται στην παράγραφο “επιστημονική κατάρτισις. Πνευματικά προσόντα” του έντυπου αξιολόγησης), το “κύρος μεταξύ των συναδέλφων”, το “κύρος επί γονέων και κηδεμόνων μαθητών και εν τη κοινωνία” (τα χαρακτηριστικά αυτά συμφύρονται στην παράγραφο “Διοικητική δεξιότης, δραστηριότης, ηγετικά προσόντα”) και η “Αξιοπρέπεια και ανιδιοτέλεια εις σχέσεις της προς τους μαθητάς και οικογενείας αυτών” (η υποκατηγορία αυτή καταγράφεται στην παράγραφο “Υπηρεσιακή ευσυνειδησία” του έντυπου αξιολόγησης).

Η αξιολόγηση των νηπιαγωγών που επιθεωρήθηκαν το 1970-71 διαμορφώθηκε ως εξής: Ως προς τα “στοιχεία ήθους” 17 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “εξαιρετή”, 26 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 5 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”. Ως προς τα “στοιχεία χαρακτήρος” 5 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “εξαιρετή”, 27 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 18 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”. Ως προς τη “συμπεριφορά” 9 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “εξαιρετή”, 26 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 13 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή” και ως προς την “κοινωνικήν παράστασιν” 6 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “εξαιρετή”, 28 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 14 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”.

“Η αντίληψις και η κρίσις”, η “μνήμη και η φαντασία”, η “επινοητικότης, δημιουργικότης, πρωτοτυπία”, η “ετοιμότης, συστηματικότης, ταχύτης” 6 νηπιαγωγών αξιολογείται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 42 νηπιαγωγών με το χαρακτηρισμό “καλή”. Το ίδιο έτος η “ευρυμάθεια, πολυμάθεια” 4 νηπιαγωγών

αξιολογείται ως “λίαν καλή”, 29 νηπιαγωγών ως “καλή” και 15 νηπιαγωγών ως “μέτρια”. Οι “ιδιαίτεροι κλίσεις και επιδόσεις” αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” σε 3 περιπτώσεις, σε 8 περιπτώσεις με το χαρακτηρισμό “καλή” και σε 37 περιπτώσεις δεν καταγράφεται χαρακτηρισμός.

Ως προς το “κύρος μεταξύ των συναδέλφων” και το “κύρος επί γονέων και κηδεμόνων μαθητών και εν τη κοινωνία” 6 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “εξαιρετη”, 28 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 14 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”.

Τέλος, ως προς την “αξιοπρέπεια και ανιδιοτέλεια εις σχέσεις της προς τους μαθητάς και οικογενείας αυτών” 15 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “εξαιρετη”, 24 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 9 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”.

Παρόμοια είναι η δομή του έντυπου αξιολόγησης των ετών 1971-75. Συγκεκριμένα στις εκθέσεις της περιόδου αξιολογούνται: “I. Στοιχεία ήθους και χαρακτήρος, κοινωνική παράστασις, συμπεριφορά: α. Στοιχεία ήθους: 1) Σεβασμός προς τας ηθικάς αρχάς, 2) Πίστις και αφοσίωσις εις την Πατρίδα, τα εθνικά και χριστ. ιδεώδη 3) Πίστιν εις την αποστολήν του εκπ/κού, β. Στοιχεία Χαρακτήρος: 1) Ηθικά προσόντα (Εχεμύθεια, πειθαρχικότης, αξιοπρέπεια, ειλικρίνεια – ευθύτης, αμεροληψία – δικαιοσύνη, τιμιότης, 2) Ψυχικά Προσόντα (Εμμονή καρτερία, δύναμις θελήσεως, αυτοκυριαρχία, θάρρος της γνώμης, αυτοπεποίθησις, πνεύμα συνεργασίας, πρωτοβουλία, γ. Συμπεριφορά και κοινωνική παράστασις 1) Διαγωγή εν τη υπηρεσία και εκτός της υπηρεσίας εις τας σχέσεις προς την οικογένειαν, το κοινωνικόν σύνολον, τας λοιπάς αρχάς κ.τ.ό.”. Ακόμη αξιολογούνται τα “χαρακτηριστικά πνευματικά προσόντα” των νηπιαγωγών δηλ. 1. “αντίληψις και η κρίσις, η μνήμη και η φαντασία” και 2. “ιδιαίτεροι κλίσεις και επιδόσεις” (η υποκατηγορία αυτή καταγράφεται στην παράγραφο “Επιστημονική κατάρτισις. Πνευματικά προσόντα”), το “κύρος εις το σχολείον και εις την κοινωνίαν” (η υποκατηγορία αυτή καταγράφεται στην παράγραφο “Διοικητική δεξιότης, δραστηριότης, ηγετικά προσόντα”).

Συγκεκριμένα αξιολογούνται ως προς τα “στοιχεία ήθους”: το 1971-72 11 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “εξαιρετη”, 39 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και μία νηπιαγωγός με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1972-73 11 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “εξαιρετη”, 38 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 2 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1973-74 20

νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “εξαιρετή” και 25 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και το 1974-75 2 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “εξαιρετή”.

Ως προς τα “στοιχεία χαρακτήρος” το 1971-72 αξιολογούνται 40 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 11 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1972-73 48 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 3 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1973-74 4 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “εξαιρετή” και 41 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και το 1974-75 2 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”.

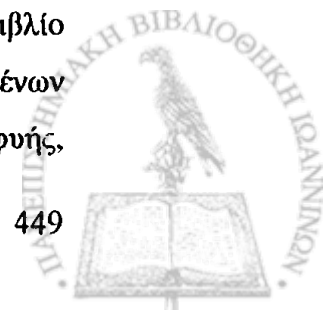
Ως προς τη “συμπεριφορά και κοινωνικήν παράστασιν” το 1971-72 αξιολογούνται 42 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 9 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1972-73 48 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 3 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1973-74 4 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “εξαιρετή” και 41 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και το 1974-75 2 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”.

Η “αντίληψις και η κρίσις, η μνήμη και η φαντασία” 9 νηπιαγωγών το 1971-72, 13 νηπιαγωγών το 1972-73, 14 νηπιαγωγών το 1973-74 και 2 νηπιαγωγών το 1974-75 αξιολογείται με το χαρακτηρισμό “πολύ καλή”. Με τον χαρακτηρισμό “καλή” αξιολογούνται, ως προς το χαρακτηριστικό αυτό, 42 νηπιαγωγοί το 1971-72, 38 νηπιαγωγοί το 1972-73 και 31 νηπιαγωγοί το 1973-74.

Δεν υπάρχει χαρακτηρισμός στις εκθέσεις της περιόδου για τις “ιδιαίτερες κλίσεις και επιδόσεις” των νηπιαγωγών, με εξαίρεση την έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 121 (1971-72) στην οποία αναφέρεται: “Ιδιαίτεροι κλίσεις και επιδόσεις εις ζωγραφικήν”.

Ως προς το “κύρος εις το σχολείον και εις την κοινωνίαν” αξιολογούνται το 1971-72 20 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 31 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”, το 1972-73 29 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”, 21 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή” και μία νηπιαγωγός με το χαρακτηρισμό “μέτρια”, το 1973-74 μία νηπιαγωγός με το χαρακτηρισμό “εξαιρετή”, 27 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή” και 17 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή” και το 1974-75 2 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “λίαν καλή”.

Σε σποραδικές εκθέσεις των ετών 1972-75, που βρίσκονται στο “Βιβλίο Επιθεωρουμένων Εκπαιδευτικών”, καταγράφεται η “ευφυΐα” των συγκεκριμένων νηπιαγωγών. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 20 (1972-73) καταγράφεται: “Είναι ευφυής,

σώφρων”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 156 (“με πλούσιον πνευματικόν κόσμον”: 1972-73), για τη νηπ/γό με αρ. 160 (“Είναι ευφυής”: 1972-73, 1973-74 και 1974-75), για τη νηπ/γό με αρ. 67 (“Διαθέτει την ανάλογον πνευματικήν κατάρτισιν δια την διεξαγωγήν του έργου της”: 1973-74), για τη νηπ/γό με αρ. 81 και 110 (“είναι ευφυής”: 1973-74) και τέλος για τη νηπ/γό με αρ. 188 (“με πλούσια πνευματικά χαρίσματα”: 1974-75).

Σε ορισμένες εκθέσεις εντοπίζονται καταγραφές, οι οποίες αφορούν τις ιδιαίτερες κλίσεις και επιδόσεις των νηπιαγωγών στη μουσική, τα τεχνικά και τον προφορικό λόγο. Π.χ. για τη νηπ/γό αρ. 121 (“έχει δε πλουσιωτάτην ατομικήν συλλογήν πυρογραφημάτων και άλλων σχεδίων, τα οποία κατασκευάζει η ίδια”: 1972-73) και για τη νηπ/γό με αρ. 32 (“Είναι καλλίφωνη και χειρίζεται καλώς τον προφορικόν λόγον”: 1973-74).

Σε άλλες εκθέσεις οι επιθεωρητές αναφέρονται σε “κλίσεις”, που δεν έχουν οι νηπιαγωγοί. Π.χ. για τη νηπιαγωγό με αρ. 107 (1973-74) αναφέρεται πως “δεν έχει ιδιαίτεραν κλίσιν εις τα τεχνικά και την μουσικήν”. Παρόμοια για τη νηπ/γό 177 (“δεν έχει το χάρισμα της καλλιφωνίας”: 1973-74).

Σε μικρό αριθμό εκθέσεων των ετών 1970-71 και 1973-74 (στην παράγραφο “Ετερα προσόντα μη αναφερθέντα ανωτέρω” της “Εκθεσης υπηρεσιακής ικανότητας”) οι επιθεωρητές σχολιάζουν θετικά τη συμπεριφορά των νηπιαγωγών. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 7 (1970-71) διαβάζουμε: “Από των παιδικών της χρόνων έχει γαλουχηθεί με τα νάματα της πίστεως προς τον Θεόν και της αγάπης προς την Πατρίδα. Είναι τω όντι εξαιρετος χαρακτήρ και προικισμένη με πολλά ψυχικά χαρίσματα. Χαίρει βαθυτάτης εκτιμήσεως δια την αρίστην συμπεριφοράν της υπό πάντων”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 63 (“αποτελεί υπόδειγμα άξιον προς μίμησιν εις τα στοιχεία του ήθους και του χαρακτήρα”: 1973-74).

Ακόμη στην παράγραφο “Διαπιστωθέντα ελαττώματα” σπάνια εντοπίζονται καταγραφές, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 115 (“Της εγένετο συστάσεις δια την εν γένει διαγωγήν της εκτός υπηρεσίας”: 1970-71). Με ιδιαίτερη αυστηρότητα αντιμετωπίζει ο επιθεωρητής την απουσία του διδακτικού προσωπικού από τον “εκκλησιασμό”²³⁶.

236. Χαρακτηριστικό είναι το έγγραφο (11-5-1971), προς τη νηπιαγωγό με αρ. 137, στο οποίο αναφέρεται: “Παρακαλούμεν όπως αναφέρητε δια ποίους λόγους δεν εκκλησιάσθητε κατά την 30^{ην} Απριλίου και 2^{αν} Μαΐου ε.ε.” (το έγγραφο είναι από το φάκελο του νηπ. Γκρίκας στο Αρχείο του 1^{ου} Γραφείου Π. Ε. Θεσπρωτίας).

Στις εκθέσεις των ετών 1972-75 (στο “Βιβλίο Επιθεωρουμένων Εκπαιδευτικών”) οι νηπιαγωγοί χαρακτηρίζονται συνήθως με τα επίθετα “σώφρων”, “ευγενική”, “σοβαρά”, “προσηνής”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 67 (“Φαίνεται ευγενής, προσηνής, αξιοπρεπής και επιμελής”: 1973-74) και για τη νηπ/γό με αρ. 32 (“Είναι προσηνεστάτη, κοινωνική, με ισόρροπον πως ψυχικόν κόσμον”: 1974-75).

Σε ορισμένες εκθέσεις της περιόδου καταγράφονται χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς των νηπιαγωγών, όπως “φλυαρία”, “αίσθημα μειονεξίας” ή “τάση μελαγχολίας”. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 160 (“είναι φλύαρος και φαίνεται ψυχικώς τεταραγμένη εξ οικογενειακών πιθανώς αιτίων”: 1974-75).

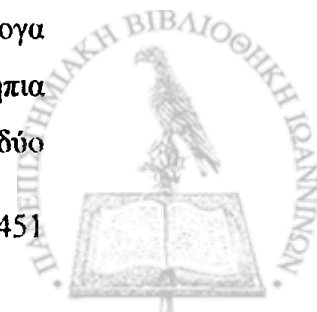
Στις εκθέσεις της περιόδου αυτής οι επιθεωρητές επιμένουν ιδιαίτερα στην “κοσμία” εμφάνιση και ένδυση της νηπιαγωγού, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 20 (“Ενδύεται κοσμίως και είναι ευπαρουσίαστος”: 1973-74). Αντίθετα στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 47 (1972-73) ο επιθεωρητής εκφράζει τη διαφωνία του για την εμφάνιση της νηπιαγωγού (“ενδυμασία αυτής εν πολλοίς εξεζητημένη”: 1972-73).

Σε ορισμένες εκθέσεις καταγράφεται η “αρμονική” συνεργασία των νηπιαγωγών με τους συναδέλφους τους, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 51 (“συμπεριφέρεται ευγενώς εκτιμούμενη παρά των συναδέλφων της”: 1972-73).

Στο σύνολο σχεδόν των εκθέσεων καταγράφεται επίσης πως η συμπεριφορά των νηπιαγωγών είναι αποδεκτή από την τοπική κοινωνία, όπου εργάζονται. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 29 (“Αγαπάται και εκτιμάται υπό των κατοίκων της περιοχής”: 1972-73). Σε μία μόνο έκθεση της περιόδου, για τη νηπ/γό με αρ. 33 (1972-73), αναφέρεται: “δεν εκτιμάται υπό της πλειονότητας των κατοίκων δεόντως”.

Στις εκθέσεις του 1976-81 καταγράφονται στοιχεία για την προσωπικότητα και τη συμπεριφορά των νηπιαγωγών και τις σχέσεις τους με τους ανθρώπους του περιβάλλοντός τους. Ειδικότερα, στις εκθέσεις των ετών 1976-77 και 1977-78 δεν υπάρχει καμία αναφορά στα “πνευματικά προσόντα” των νηπιαγωγών.

Στις εκθέσεις του 1978-79 τα πνευματικά προσόντα των νηπιαγωγών χαρακτηρίζονται τις περισσότερες φορές ως “αξιόλογα” και λιγότερο συχνά ως “καλά” και “πολύ καλά”. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 53 αναφέρεται: “Έχει αξιόλογα πνευματικά προσόντα. Στιχουργεί με ευχέρεια απλούς και χαρούμενους για τα νήπια στίχους [...] Συνέγραψε παιδαγωγικό βιβλίο με τίτλο ‘Σχολική Χαρά’ ”. Σε δύο

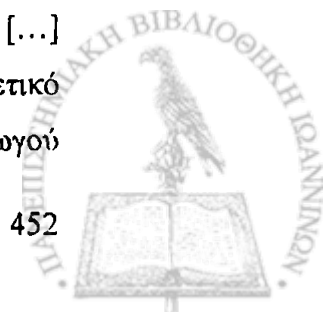
περιπτώσεις τα πνευματικά προσόντα των νηπιαγωγών αξιολογούνται αρνητικά από τον επιθεωρητή. Πρόκειται για την έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 21 (“έχει πνευματικά προσόντα περιορισμένα”: 1978-79) και τη νηπ/γό με αρ. 146 (“Δεν φτάνει όμως με τις πνευματικές δυνάμεις που έχει σε εξαιρετικό βαθμό αποδόσεως”).

Στις εκθέσεις του έτους 1979-80 ο επιθεωρητής αξιολογεί με θετικούς όρους τα “πνευματικά προσόντα” του συνόλου των νηπιαγωγών. Συγκεκριμένα αναφέρεται στη “ορθή αντίληψη”, στην “ορθή κρίση”, στην “ετοιμότητα σκέψης”, στη “δημιουργική φαντασία” και τον υψηλό βαθμό “ευφυίας” των νηπιαγωγών. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 63 (1979-80) αναφέρεται: “Έχει αντίληψη καλή, ορθή κρίση και δημιουργική φαντασία. Είναι ευφυής”. Τέλος στις εκθέσεις του 1980-81 οι νηπιαγωγοί που επιθεωρήθηκαν χαρακτηρίζονται στο σύνολό τους ως “ευφυείς”.

Στο σύνολο των νηπιαγωγών που επιθεωρήθηκαν το 1976-77 και σε ένα τμήμα των νηπιαγωγών που επιθεωρήθηκαν το 1977-78 οι επιθεωρητές αποδίδουν το χαρακτηρισμό “ηθική”. Σε άλλες εκθέσεις του 1977-78 ο επιθεωρητής επιμένει ιδιαίτερα στο “ήθος” της νηπιαγωγού, όπως π.χ. διαβάζουμε στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 11 (1977-78): “Διακρίνεται για το ήθος και τον ηθικό της χαρακτήρα”. Παρόμοια σε ορισμένες εκθέσεις του 1978-79 και στο σύνολο των εκθέσεων του 1979-80 δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην “ηθική” υπόσταση της νηπιαγωγού. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 163 (“...με ηθικό προσανατολισμό”: 1978-79) και για τη νηπ/γό με αρ. 67 (“Είναι ηθικό στοιχείο”: 1979-80). Τέλος, στο σύνολο των εκθέσεων του 1980-81 βρίσκουμε αναφορές για το “ήθος” των νηπιαγωγών (τόσο στην παράγραφο “Δράσις και συμπεριφορά εντός και εκτός υπηρεσίας” όσο και στην παράγραφο “Ευσυνειδησία” της “Έκθεσης ουσιαστικών προσόντων”). Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 24 (1980-81) διαβάζουμε: “Ο χαρακτήρας της έχει δημιουργηθεί έτσι ώστε να μη επιτρέπει στον εαυτό της καμιά παρέκκλιση από την ηθική γραμμή που χάραξε και στη δημόσια και στην ιδιωτική της ζωή” [...] “είναι ηθικό στοιχείο”.

Σε ορισμένες εκθέσεις των ετών 1977-79 κρίνεται η συμπεριφορά της νηπιαγωγού ως “ευγενική” ή “ευχάριστη”, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 32 (“Είναι πολύ ευπροσήγορη και ευγενική”: 1978-79).

Στο μεγαλύτερο μέρος των εκθέσεων του 1978-79 καταγράφεται πως η απόδοση της νηπιαγωγού φτάνει σε “εξαιρετικό βαθμό” λόγω της συγκεκριμένης συμπεριφοράς της, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 32 (“Με τη [...] συμπεριφορά της μέσα στην υπηρεσία και έξω απ’ αυτή φτάνει στον εξαιρετικό βαθμό αποδόσεως”: 1978-79). Σε άλλες εκθέσεις η “συμπεριφορά” της νηπιαγωγού

είναι τέτοια ώστε ο επιθεωρητής να χαρακτηρίζει τη νηπιαγωγό, ως “ικανή” ή “εξαιρετική”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 53 (“η συμπεριφορά της μέσα στην υπηρεσία και έξω από αυτή προβάλλουν αυτή ως εξαιρετική νηπιαγωγό”: 1978-79). Στο σύνολο των εκθέσεων του 1979-80 ο επιθεωρητής χρησιμοποιεί μια σειρά από επιθετικούς προσδιορισμούς για να χαρακτηρίσει τη συμπεριφορά των νηπιαγωγών. Οι χαρακτηρισμοί αυτοί επαναλαμβάνονται οι ίδιοι σε όλες τις εκθέσεις με μικρές παραλλαγές, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 53 (1979-80): “Είναι αξιοπρεπής, ευγενής, ήρεμη, διακριτική σεμνή, φιλομαθής, σοβαρή, μελίχια, στοχαστική, αντικειμενική, συνεργατική, στοργική, κοινωνική. Χαρακτήρας ακέραιος”. Τέλος, σε όλες τις εκθέσεις του 1980-81 οι νηπιαγωγοί χαρακτηρίζονται από τους επιθεωρητές με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 96 (Ευγενέστατη στους τρόπους, μελίχια, διακριτική, φιλαλήθης”: 1980-81).

Σε ορισμένες εκθέσεις του 1978-79 οι επιθεωρητές αποδίδουν στις νηπιαγωγούς το χαρακτηρισμό της “καλής σύζυγου” ή της “φιλόστοργης μητέρας”, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 81 (“είναι καλή σύζυγος με σύζυγο δ/λο και πολύ φιλόστοργη μητέρα”).

Στις εκθέσεις του 1977-78 ο επιθεωρητής αξιολογεί την εμφάνιση της νηπιαγωγού, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 40 (“Είναι λίαν αξιοπρεπής στην προσωπική της εμφάνιση”). Στο σύνολο των εκθέσεων του 1979-80 η “παράσταση” των νηπιαγωγών χαρακτηρίζεται “άψογη”.

Άλλοτε στις εκθέσεις του 1977-78 καταγράφεται η πίστη της νηπιαγωγού στην “πατρίδα” και την “αποστολή” της ως εκπαιδευτικού. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 31 αναφέρεται: “Πιστεύει στην πατρίδα και στην υψηλή της αποστολή”. Παρόμοια και στις εκθέσεις του 1978-79 εντοπίζονται καταγραφές, οι οποίες αφορούν την πίστη των νηπιαγωγών στα “εθνικά ιδεώδη” και τις “χριστιανικές αρχές”. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 183 αναφέρεται: “Εμφορείται από εθνικά ιδανικά και βαθιά χριστιανική πίστη”. Σε όλες τις εκθέσεις του 1979-80 (στην παράγραφο “Ευσυνειδησία” της “Έκθεσης ουσιαστικών προσόντων”) η κάθε νηπιαγωγός χαρακτηρίζεται ως “φιλόπατρις” και “ευσεβής”.

Σε ορισμένες εκθέσεις του 1978-79 καταγράφεται η κοινωνική ευαισθησία των νηπιαγωγών, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 178 (“Έχει ευγενικά και αλτρουιστικά συναισθήματα”: 1978-79) και για τη νηπ/γό με αρ. 87 (“Διακατέχεται από ανθρωπιστικά, κοινωνικά και ευγενικά συναισθήματα”: 1978-79).

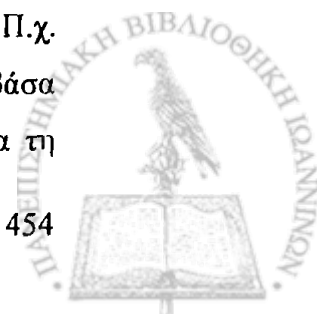
Στο σύνολο των εκθέσεων του 1976-77 και σε ορισμένες του 1977-78 (στην παράγραφο “Διοικητικόν” της “Εκθεσης ουσιαστικών προσόντων”) καταγράφεται η “αγάπη” των συναδέλφων των νηπιαγωγών προς τις ίδιες, ή οι “καλές” σχέσεις των νηπιαγωγών με τους συναδέλφους τους, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 41 (“έχει αγαθές σχέσεις με τους συναδέλφους της”). Σε ορισμένες εκθέσεις του 1978-79 (στην παράγραφο “Ευσυνειδησία” της “Εκθεσης ουσιαστικών προσόντων”) αναφέρεται πως οι σχέσεις των νηπιαγωγών με τους συναδέλφους τους διέπονται από “αγάπη” και “σύμπνοια”. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 3 αναφέρεται: “Συνεργάζεται με το διδακτικό προσωπικό του Νηπιαγωγείου έχοντας αγάπη και σύμπνοια”. Παρόμοια στις εκθέσεις του 1979-80 αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί “εκτιμώνται” από τους συναδέλφους τους, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 138 (“Χαίρει εκτιμήσεως μεταξύ των συναδέλφων της”: 1979-80).

Ακόμη σε όλες της εκθέσεις του 1976-77 και σε ορισμένες του 1977-78 (στην παράγραφο “Διοικητικόν” της “Εκθεσης ουσιαστικών προσόντων”) καταγράφεται πως οι νηπιαγωγοί “επιβάλλονται” στους γονείς των νηπίων αλλά και “αγαπούνται” από αυτούς. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 35 (1976-77) και στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 44 (1977-78) διαβάζουμε: “Επιβάλλεται με άνεση [...] στους γονείς των νηπίων. Αγαπιέται από τους γονείς”.

Τέλος, στο σύνολο των εκθέσεων του 1980-81 η “νηπιαγωγός ως προσωπικότητα” περιγράφεται με θετικούς όρους και με τον ίδιο ακριβώς τρόπο σε όλες τις εκθέσεις, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 150 (“Η δραστηριότητα και η συμπεριφορά της μέσα και έξω από το σχολείο συνδυάζονται κατά ένα έξοχο τρόπο, ώστε να παρουσιάζει εικόνα αξιοπρέπειας και δραστηριότητας”: 1980-81).

β. Σε μικρό αριθμό εκθέσεων της περιόδου 1945-55 αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί χαρακτηρίζονται ως “δραστήριες” ή “ενεργητικές”, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 68 (“φαίνεται ως ενεργητική και με ενδιαφέρον”: 1952-53).

Ορισμένες νηπιαγωγοί δραστηριοποιούνται σε κάποιο συγκεκριμένο τομέα, πέρα από τη διδακτική εργασία, σύμφωνα με τους συντάκτες των εκθέσεων. Συγκεκριμένα, σε ορισμένες εκθέσεις αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί με την εξωσχολική τους δραστηριότητα συντελούν στον “εκπολιτισμό” των κατοίκων. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 164 (“Έχει αξιόλογον εξωσχολικήν δράσιν, αποβάσα εκπολιτιστικός παράγων εις την Κοινότητα ένθα υπηρετεί”: 1951-52) και για τη

νηπ/γό με αρ. 175 (“υπολογίζεται ως καλός εκπολιτιστικός παράγων εις την κωμόπολιν ένθα υπηρετεί”: 1952-53).

Άλλοτε αναφέρεται πως η εξωσχολική δραστηριότητα της νηπιαγωγού συνίσταται κυρίως στην βοήθεια προς τις αγρότισσες μητέρες, σε θέματα οικιακής οικονομίας. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 74 (“και ανάλογον εξωσχολικήν δράσιν – κυρίως μεταξύ των αγρότιδων εις το έργον των”: 1951-52) και τη νηπ/γό με αρ. 184 (“επωφελή εξωσχολικήν δράσιν κυρίως επί της αγρότιδος εις ζητήματα του οίκου των”: 1952-53). Στην έκθεση μάλιστα για τη νηπ/γό με αρ. 26 (1952-53) ο επιθεωρητής έμμεσα συστήνει στη νηπιαγωγό να δραστηριοποιηθεί προς τον τομέα αυτό: “Εξωσχολικής δράσεως δεν πρέπει να στερήται καθόσον ως νηπιαγωγός δύναται να έχη επωφελή επαφήν με την αγρότιδα”.

Άλλοτε καταγράφεται η συμμετοχή των νηπιαγωγών σε άλλες δραστηριότητες, όπως είναι η “συμμετοχή στον πόλεμο του 1940”, οι “δεντροφυτεύσεις” ή η “συμμετοχή σε άλλους κοινοφελείς σκοπούς”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 125 (1948-49) αναφέρεται: “ανταποκρίνεται επαρκώς εις ανατιθεμένας εργασίας κοινοφελών σκοπών”.

Σε άλλες εκθέσεις αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί αναπτύσσουν δράση “ανάλογη νηπιαγωγού”, “ανάλογη με το φύλο τους” ή “ανάλογη διευθύντριας”, χωρίς να δίνονται περισσότερες διευκρινίσεις. Στις περισσότερες από τις περιπτώσεις αυτές η δραστηριότητα της νηπιαγωγού θεωρείται περιορισμένη, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 54 (“δράσιν ως εκ του φύλου της έχει περιορισμένην”: 1951-52).

Σε ορισμένες εκθέσεις οι επιθεωρητές θεωρούν πως οι συγκεκριμένες νηπιαγωγοί έχουν τη δυνατότητα να παρουσιάσουν εξωσχολική δραστηριότητα, όταν δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 132 (“ με διάθεσιν δι’ εξωσχολικήν εργασίαν όπου παρίσταται ανάγκη να βοηθήση και αύτη”: 1951-52) και για τη νηπ/γό με αρ. 39 (“πρόθυμος να συνδράμη εις επιτυχίαν κοινοφελών σκοπών”: 1953-54).

Στις περισσότερες εκθέσεις της περιόδου 1945-54 καταγράφεται πως οι νηπιαγωγοί δεν παρουσιάζουν εξωσχολική δραστηριότητα. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 105 (“με ουδεμίαν δράσιν εξωσχολικήν ενώ θα ηδύνατο να προσφέρη εργασίαν αναμορφωτικήν εις την αγρότιδα οικοκυράν”: 1951-52) και για τη νηπ/γό με αρ. 140 (“εξωσχολική δράσιν έκδηλον δεν έχει”: 1953-54).

Άλλοτε αναφέρονται οι λόγοι οι οποίοι συντελούν, κατά την άποψη των επιθεωρητών, στη μη δραστηριοποίηση των νηπιαγωγών. Συχνά αναφέρεται πως οι οικογενειακές υποχρεώσεις των νηπιαγωγών δεν επιτρέπουν σ' αυτές να αναπτύξουν εξωσχολικές δραστηριότητες. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 54 (1948-49) διαβάζουμε: “δράσιν όμως ουδεμίαν – διότι απασχολείται υπό της οικογενείας της”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 128 (“δράσις δε εξωσχολική ανάλογος προς Νηπιαγωγόν βεβαρυμένην με οικογενειακάς υποχρεώσεις και προστάτριαν ορφανών”: 1950-51) και για τη νηπ/γό με αρ. 175 (“Λόγω της χηρείας της και των ιδιαίτερων δυσμενών οικογενειακών συνθηκών της δεν επεδείξατο εξωσχολικήν τινα δράσιν”: 1953-54). Σε αρκετές περιπτώσεις το φύλο των νηπιαγωγών θεωρείται ως παράγοντας αρνητικός για τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες εξωσχολικές, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 137 (“εξωσχολικήν εργασίαν δεν έχει να επιδείξη λόγω του φύλου της”: 1953-54). Σπανιότερα οι επιπλέον ευθύνες των νηπιαγωγών που εργάζονται ως δασκάλες εμποδίζουν αυτές να αναπτύξουν εξωσχολική δραστηριότητα. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 137 (1947-48) διαβάζουμε: “Δράσιν εξωτερικήν δεν επεδείξατο διότι με αρκετάς ευθύνας έχει επωμισθή λόγω της διοικήσεως ολοκλήρου δημοτικού σχολείου”. Άλλοτε, σύμφωνα με τις εκθέσεις, άλλοι λόγοι είναι εκείνοι οι οποίοι συντελούν στο να μη επιδίδονται οι νηπιαγωγοί σε κάποια εξωσχολική δραστηριότητα, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 140 (1949-50) διαβάζουμε: “δράσιν όμως εξωσχολικήν ουδεμίαν και τούτο λόγω του μικρού ελαττώματος εις το πρόσωπόν της”. Ακόμη για τη νηπ/γό με αρ. 68 (“ουδεμίαν όμως εξωσχολικήν δράσιν και λόγω του φύλου της αλλά και διότι συννηρητούσα μετά του συζύγου της επισκιάζεται υπ' αυτού”: 1953-54).

Σε ορισμένες εκθέσεις του 1945-46 ο επιθεωρητής τονίζει πως οι νηπιαγωγοί δεν αναμιγνύονται στην πολιτική. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 84 (1945-46) αναφέρεται: “Δεν αναμιγνύεται εις πολιτικάς και Κοινοτικάς διαμάχας”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 54 (“Αποφεύγει την ανάμειξίν της εις την πολιτικήν”: 1945-46).

Σε άλλες εκθέσεις οι πολιτικές πεποιθήσεις των νηπιαγωγών έχουν φανερά επιπτώσεις στην αξιολόγησή τους από τους επιθεωρητές και στην πορεία της επαγγελματικής τους εξέλιξης, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 68 (“Έχει κληθή και αυτήν εις απολογίαν υπό του Σου Υπουργείου δι' αντεθνικήν δράσιν”: 1946-47). Στις έκθεση για την ίδια νηπιαγωγό, που συντάχθηκε το 1954-55 αναφέρεται: “η Νηπ/γός αυτή έχει εξυγιανθή βάσει του Θ' Ψηφίσματος”. Ακόμη για

τη νηπ/γό με αρ. 18 (1953-54) διαβάζουμε: “Έχει κατηγορηθή ως αριστερών φρονημάτων – μη επιδεικνύουσα ήδη ενέργειαν τινα και δράσιν”.

Στις εκθέσεις των ετών 1965-66 οι νηπιαγωγοί θεωρούνται ότι αποτελούν “εκπολιτιστικό παράγοντα” στην τοπική κοινωνία. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 182 (1965-66) αναφέρεται: “Μετέχει της Κοινωνικής ζωής και παρέχει προθύμως και ολοδυνάμως την συνδρομήν της εις πάσαν κοινωνικήν εκδήλωσιν, σκοπούσαν εις την εξυπηρέτησιν και εξύψωσιν του κοινωνικού συνόλου”. Παρόμοιες καταγραφές εντοπίζονται στις εκθέσεις του 1968-69, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 7 (“εν γένει επιδρά εκπολιτιστικώς επί των κατοίκων εις ζητήματα οικοκυρικής και υγιεινής”: 1968-69).

Στις εκθέσεις του 1964-65 καταγράφεται η συμμετοχή των νηπιαγωγών στη διανομή του μαθητικού συσσιτίου. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπιαγωγό με αρ. 123 (1964-65) διαβάζουμε: “ενδιαφέρεται δια την παροχήν μαθητικού συσσιτίου εις τους μαθητάς της”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 177 (“βοηθεί τον Δ/ντήν του Δημοτικού Σχολείου ποικιλοτρόπως εις τας εργασίας δια την καλύτεραν λειτουργίαν του μαθητικού συσσιτίου, εις ο μετέχουν και τα νήπια, εκτιμωμένη δια τούτο υπό πάντων των γονέων τούτων”: 1964-65).

Σε μεγάλο αριθμό εκθέσεων των ετών 1964-70 αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί παρέχουν συμβουλές στους γονείς των νηπίων (ιδιαίτερα στις μητέρες) για θέματα οικιακής οικονομίας και ανατροφής των παιδιών τους, όπως π.χ. προκύπτει από την έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 43 (“Συναναστρεφομένη μετά των μητέρων των νηπίων παρέχει εις ταύτας χρήσιμους συμβουλάς επί ζητημάτων ατομικής υγιεινής, οικιακής οικονομίας και γενικώς επί τοιούτων σχέσιν εχόντων με την ορθήν ανατροφήν των τέκνων των”: 1964-65). Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 17 (“επιδρά δια της συναναστροφής της επί των μητέρων και κορασίδων του χωρίου ευεργετικώς”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ. 121 (“δια φωτίζει τας μητέρας επί παντός θέματος έχοντος σχέσιν με την διαπαιδαγώγησιν των νηπίων των”: 1969-70).

Στις εκθέσεις που συντάχθηκαν τη διετία 1968-70 καταγράφεται πως οι νηπιαγωγοί οργανώνουν συγκεντρώσεις γονέων και αναπτύσσουν συνήθως θέματα σχετικά με την καθαριότητα και την ανατροφή των νηπίων. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 185 (“Κατά τον Οκτώβριον και Νοέμβριον επραγματοποίησεν δύο συγκεντρώσεις γονέων και έδωσεν οδηγίας σχετικώς με την διατροφήν, καθαριότητα και τον σκοπόν της τακτικής φοιτήσεώς των εις το Νηπιαγωγείον”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ.

9 (“ωμίλησεν εις συγκέντρωσιν των κατοίκων με θέματα ‘Προσχολική αγωγή’ και ‘Σφάλματα των γονέων εις την ανατροφήν των παιδιών’ ”: 1969-70).

Στις εκθέσεις των ετών 1968-70 τονίζεται πως οι νηπιαγωγοί συμμετέχουν στην οργάνωση σχολικών γιορτών, εκθέσεων ή γυμναστικών επιδείξεων²³⁷. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 52 (1968-69) καταγράφεται: “Οργανώνει σχολικός εορτάς και ομιλίας δι’ ο χαίρει μεγάλης εκτιμήσεως μεταξύ των κατοίκων”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 156 (“συνεργάζεται στενώς μετά του προσωπικού του ομωνύμου Δημ. σχολείου δια την καλήν οργάνωσιν ενίων σχολ. εορτών, γυμναστικών επιδείξεων και πάσης άλλης εμφανίσεως του Ν/γείου και του Σχολείου”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ.71 (“Αναπτύσσει πρωτοβουλίας δημιουργικάς εις την οργάνωσιν σχολ. εορτών και συγκεντρώσεων και βοηθεί προθύμως και ανιδιοτελώς εις την κατ’ έτος οργανουμένην κοινήν χειροτεχνικήν έκθεσιν της Γεωργικής Υπηρεσίας, της Κοινότητος και του Σχολείου Πέρδικας”: 1969-70).

Λιγότερο συχνά αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί παρουσιάζουν “υποδειγματική διδασκαλία” σε κάποιο παιδαγωγικό συνέδριο. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 117 (1968-69) διαβάζουμε: “Εδίδαξεν υποδειγματικώς εις το εν Παραμυθία συγκληθέν τοπ. παιδαγωγικόν συνέδριον Νηπιαγωγών (Μάιος 1969)”.

Άλλοτε καταγράφεται πως ορισμένες νηπιαγωγοί βοηθούν στο “έργο της εκκλησίας”, διδάσκοντας στο “κατηχητικό”, ή συμμετέχοντας στο “φιλόπτωχο ταμείο”, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 160 (“παρέχει την συνδρομήν της εις το Κατηχητικόν Σχολείον”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ. 176 (“συμμετέχει ως μέλος εις το φιλόπτωχον ταμείον της Εκκλησίας και βοηθεί τον ιερέα εις το Κατηχητικόν Σχολείον”: 1969-70).

---

237. Ενδεικτικό της ιδιαίτερης σημασίας που δίνεται στην οργάνωση παρόμοιων εκδηλώσεων είναι το έγγραφο του επιθεωρητή στις 11-6-70 προς τη νηπιαγωγό με αρ. 63, στο οποίο αναφέρεται: “Παρακαλούμεν όπως αναφέρητε ημίν πρώτω ταχυδρομείω: α) Εάν έλαβον μέρος εις τας τελεσθείσας, [...] Γυμναστικές επιδείξεις [...] άπαντα τα νήπια. β) Εάν υπεχρεώθησαν οι γονείς να προμηθεύσωσιν εις τα νήπια – τέκνα των ειδικήν ομοιόμορφον στολήν και ποια εις δραχμάς αξία εκάστης εκ τούτων γ) Εάν ένιοι γονείς, τελείως άποροι διεμαρτυρήθησαν[...] δ) Εάν διετέθη παρά του Σχολικού Ταμείου κονδύλιόν τι [...] ε) Εάν αμφοτέρα τα τμήματα εχόρευσαν μη ελληνικούς χορούς και ποίους στ) Εάν οι παρακολουθήσαντες την εν λόγω εκδήλωσιν του Ν/γείου εξεφράσθησαν ευμενώς ή ου δια το εφαρμοσθέν πρόγραμμα Εις την υποβληθησομένην αναφοράν παρακαλούμεν όπως επισυνάψητε αντίγραφον του εφαρμοσθέντος προγράμματος ως και φωτογραφίας εκ των χορών”, έγγραφο στο φάκελο του Α΄ Νηπ. Παραμυθιάς (αρχείο 1^{ου} Γραφείου Π. Ε. Θεσπρωτίας).

Σε ορισμένες εκθέσεις των ετών 1968-70 αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί δεν έχουν αναπτύξει εξωσχολική δραστηριότητα. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 136 (1968-69) καταγράφεται: “Εξωσχολικώς εξαιρέσει δύο ομιλιών, δεν ανέπτυξεν αξίαν λόγου δραστηριότητα”. Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 151 (“Απομακρυνθείσα της υπηρεσίας πλέον 4μήνου (διετέλει εις άδειαν κηήσεως και τοκετού) δεν ανέπτυξεν αξίαν λόγου δράσιν (Σχολ. εορταί και συμβολή εις την Κοιν. Ανάπτυξιν)”: 1969-70).

Σε ορισμένες περιπτώσεις οι επιθεωρητές προβαίνουν σε συστάσεις προς τις νηπιαγωγούς για να εντείνουν την εξωσχολική τους δραστηριότητα. Οι επιθεωρητές συστήνουν συνήθως στις νηπιαγωγούς τη συναναστροφή με τις γυναίκες του χωριού με σκοπό να τις ενημερώνουν για θέματα σχετικά με τα “οικιακά”, τη “διαπαιδαγώγηση των παιδιών” και τον “εκκλησιασμό”. Άλλοτε προτρέπουν τις νηπιαγωγούς να “καταπολεμήσουν” τις γλωσσικές ιδιαιτερότητες των “ξενόφωνων” νηπίων και κατοίκων των χωριών όπου εργάζονται. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 129 (“Συνεστήσαμεν εις την Νηπιαγωγόν να καταπολεμήση το γλωσσικόν ιδίωμα δι’ ομιλιών, εορτών, επαφών και καταλλήλου διαφωτίσεως των κατοίκων”: 1968-69) και για τη νηπ/γό με αρ. 52 (“Συνεστήσαμεν εις την Νηπιαγωγόν όπως επιδιώξη στενοτέραν επαφήν μετά των μητέρων και κορασίδων του χωριού και διαφώτιση ταύτας επί θεμάτων σχέσιν εχόντων με την ανατροφήν των νηπίων, την οικοκυρικήν και τον εκκλησιασμόν”: 1968-69).

Στις εκθέσεις του έτους 1970-71 και συγκεκριμένα στο έντυπο “Έκθεση υπηρεσιακής ικανότητος” αξιολογείται η “προσφορά εις δραστηριότητα επιμορφώσεως ενηλίκων” και η “συμμετοχή εις κοινοτικήν ανάπτυξιν, συλλόγους εξωραϊστικούς, προσκοπισμόν, οδηγισμόν, κατηχητικά σχολεία κλπ.” των νηπιαγωγών. Συγκεκριμένα ως προς την “προσφορά εις δραστηριότητα επιμορφώσεως ενηλίκων” 2 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “πολύ καλή”, 26 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”, 19 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “μέτρια” και μία νηπιαγωγός δεν αξιολογείται. Ως προς την “συμμετοχή εις κοινοτικήν ανάπτυξιν, συλλόγους εξωραϊστικούς, προσκοπισμόν, οδηγισμόν, κατηχητικά σχολεία κλπ.” 4 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό “πολύ καλή”, 27 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “καλή”, 15 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό “μέτρια” και 2 νηπιαγωγοί δεν αξιολογούνται.

Στις εκθέσεις των ετών 1971-75 (στην παράγραφο “Διοικητική δεξιότης, δραστηριότης, ηγετικά προσόντα”) οι νηπιαγωγοί αξιολογούνται ως προς την “εξωσχολική δραστηριότητα (συμμετοχή εις κοινοτικήν ανάπτυξιν, εξωραϊστικούς

συλλόγους, προσκοπισμόν, οδηγισμόν, κατηχητικά σχολεία κλπ.)". Συγκεκριμένα το 1971-72 αξιολογούνται 7 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό "λίαν καλή", 40 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό "καλή" και 4 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό "μέτρια", το 1972-73 3 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό "λίαν καλή" και 48 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό "καλή", το 1973-74 13 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό "λίαν καλή" και 32 νηπιαγωγοί με το χαρακτηρισμό "καλή" και τέλος το 1974-75 ως προς την "εξωσχολική δραστηριότητα" 2 νηπιαγωγοί αξιολογούνται με το χαρακτηρισμό "καλή".

Στο έντυπο "Εκθέσεις υπηρεσιακής ικανότητας" των ετών 1970-75 (στην παράγραφο "Επιστημονική κατάρτισις") καταγράφεται η "πνευματική δράσις (διαλέξεις)" των νηπιαγωγών. Σε ορισμένες εκθέσεις της περιόδου αναφέρεται πως οι νηπιαγωγοί δεν έχουν πραγματοποιήσει διαλέξεις, όπως π.χ. καταγράφεται στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 9 ("πνευματική δράσις (διαλέξεις): λίαν περιορισμένη": 1970-71).

Σε μικρό αριθμό εκθέσεων της περιόδου οι επιθεωρητές χαρακτηρίζουν θετικά την "πνευματική δράσιν" της νηπιαγωγού, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 7 ("πνευματική δράσις (διαλέξεις): λίαν ικανοποιητική": 1970-71). Η δραστηριότητα αυτή των νηπιαγωγών περιλαμβάνει "εισηγήσεις" και "υποδειγματικές διδασκαλίες" σε παιδαγωγικά συνέδρια. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 72 ("Εδίδαξε υποδειγματικώς ενώπιον των συναδέλφων της (Μάιος 1971)": 1970-71) και για τη νηπ/γό με αρ. 35 ("Εδίδαξεν ενώπιον των συνέδρων του εν Ηγουμενίτση συγκληθέντος τοπικού Παιδαγωγικού Συνεδρίου το θέμα 'Η ανατροφή των νηπίων' ως αύτη παρουσιάζεται εις το βιβλίον 'Τα πέντε πρώτα παιδικά έτη' του παιδαγωγού Σπυρ. Καλλιάφα, καλώς έως λίαν καλώς": 1973-74).

Άλλοτε καταγράφεται πως οι νηπιαγωγοί πραγματοποίησαν "συγκεντρώσεις κατοίκων" και "ομιλίες", αναφέρεται μάλιστα και ο αριθμός των "ομιλιών" των νηπιαγωγών, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 27 ("πνευματική δράσις (διαλέξεις): 5 ομιλίες εις γονείς και κηδεμόνας": 1971-72). Παρόμοια για τη νηπ/γό με αρ. 82 ("Ομίλησεν εις το Κέντρον Επιμορφώσεως ενηλίκων Γκρίκας, αναπτύξασα δια ζώσης τη βοήθεια μνημονίου, το θέμα 'Η σύγχρονος υγιεινή κατοικία του ανθρώπου'. Ανέπτυξε γενικώς καλώς το θέμα και έγινε αντιληπτή από το ακροατήριον": 1973-74).

Σε ορισμένες εκθέσεις των ετών 1972-75 (στο "Βιβλίο Επιθεωρουμένων Εκπαιδευτικών") οι επιθεωρητές αναφέρονται σε άλλες εξωσχολικές δραστηριότητες

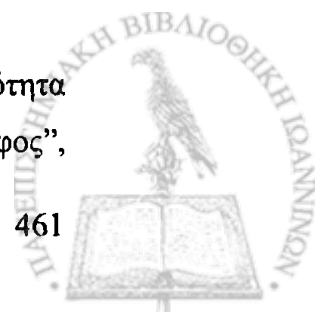

των νηπιαγωγών. Άλλοτε καταγράφεται ότι οι νηπιαγωγοί έχουν προσφέρει υπηρεσίες σε μαθητικές κατασκηνώσεις, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 178 (“Εις τας Μαθητικές Εξοχάς του θέρους 1972 προσέφευον υπηρεσίας και εις τας δύο περιόδους ως οικονόμος προθύμως και λίαν ευδοκίμως”: 1972-73). Ορισμένες νηπιαγωγοί διδάσκουν στο “κατηχητικό”. Π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 76 (1973-74) διαβάζουμε: “Διδάσκει κατηχητικόν εις τους μαθητάς του Δημοτικού του χωρίου”.

Στο σύνολο των εκθέσεων του 1976-77 και σε ένα μέρος των εκθέσεων του 1977-78 ο επιθεωρητής σχολιάζει με τον ίδιο ακριβώς τρόπο τη δραστηριότητα των νηπιαγωγών. Χαρακτηρίζει τις νηπιαγωγούς ως “δραστήριες” και τη “δράση” τους “αξιόλογη”. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 44 (1977-78) διαβάζουμε: “Είναι δραστήρια. Παρουσιάζει αξιόλογη εσωσχολική και εξωσχολική δράση”. Στις εκθέσεις του 1978-79 καταγράφεται πως η “δράση” των νηπιαγωγών είναι τέτοια που φτάνει σε “εξαιρετικό βαθμό αποδόσεως”, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 32 (“Με τη δράση της [...] μέσα στην υπηρεσία και έξω απ’ αυτή φτάνει στον εξαιρετικό βαθμό αποδόσεως”: 1978-79). Σε άλλες εκθέσεις η “δράση” της νηπιαγωγού είναι τέτοια ώστε ο επιθεωρητής να αποδίδει στη νηπιαγωγό το χαρακτηρισμό “ικανή” ή “εξαιρετική”, όπως π.χ. για τη νηπ/γό με αρ. 104 (“Με τη δράση της [...] μέσα στην υπηρεσία και έξω από αυτή φέρεται ως ικανή νηπιαγωγός”: 1978-79). Στο σύνολο των εκθέσεων του 1979-80 καταγράφεται η “συμμετοχή” των νηπιαγωγών στα κοινωνικά δρώμενα. Π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 76 (1979-80) αναφέρεται: “Συμμετέχει στην κοινοτική και κοινωνική ζωή του τόπου”. Τέλος, στο σύνολο των εκθέσεων του 1980-81 η “συμπεριφορά” και η “δραστηριότητα” της νηπιαγωγού περιγράφονται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, όπως π.χ. στην έκθεση για τη νηπ/γό με αρ. 150 (“Η δραστηριότητα και η συμπεριφορά της μέσα και έξω από το σχολείο συνδυάζονται κατά ένα έξοχο τρόπο, ώστε να παρουσιάζει εικόνα αξιοπρέπειας και δραστηριότητας”: 1980-81).

Η αμέσως προηγούμενη διεξοδική ανάλυση των δεδομένων αυτής της κατηγορίας μας επιτρέπει να διαπιστώσουμε ότι στο σύνολο σχεδόν των εκθέσεων οι επιθεωρητές επιμένουν ιδιαίτερα στο “ήθος” των νηπιαγωγών. Συνεπώς, αυτός ο χαρακτηρισμός κατέχει πρωτεύουσα θέση στα κριτήρια αξιολόγησής τους σε όλη την περίοδο, ανεξάρτητα από τη δομή του εντύπου και το πρόσωπο του επιθεωρητή.

Την περίοδο 1945-55 επιθεωρητές περιγράφουν θετικά την προσωπικότητα των νηπιαγωγών με επίθετα όπως “ευγενική”, “ευαίσθητη”, “σεμνή”, “εύστροφος”,

“οξύνους”, “ευφυής” κλπ. Άλλοτε ορισμένες νηπιαγωγοί περιγράφονται αρνητικά ως “νωθρές”, “ψυχρές”, “επιπόλαιες”, “συνεσταλμένες”, “διστακτικές” κλπ. Ακόμη, εκφράσεις όπως “δυσκαμψία πνευματική”, “μετρίας αντιληπτικής δυνάμεως”, “υστερεί πνευματικώς”, “δυσκινησίαν και βραδύτητα αντιλήψεως” χρησιμοποιούνται για να περιγραφεί η μειωμένη “αντιληπτική ικανότητα” ορισμένων νηπιαγωγών. Σε ορισμένες εκθέσεις της περιόδου 1945-55 καταγράφονται οι ασθένειες των νηπιαγωγών, ή άλλα στοιχεία της προσωπικής ή της οικογενειακής τους ζωής, τα οποία ασφαλώς συνδέονται με τις δύσκολες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες αυτής της περιόδου.

Συχνά επίσης εντοπίζονται καταγραφές, οι οποίες αφορούν την εμφάνιση των νηπιαγωγών. Ιδιαίτερα την μεταπολεμική περίοδο η εμφάνιση των νηπιαγωγών υποδηλώνει τη δεινή οικονομική κατάσταση, στην οποία βρίσκονται. Κι εδώ οι κρίσεις των επιθεωρητών αντανακλούν τις δύσκολες κοινωνικές – οικονομικές συνθήκες.

Οι συστάσεις των επιθεωρητών είναι επόμενο την περίοδο αυτή να επικεντρώνονται στο ήθος των νηπιαγωγών και στις ομαλές σχέσεις με τους συναδέλφους τους.

Στις εκθέσεις της περιόδου 1964-67 η συμπεριφορά των νηπιαγωγών (ευγένεια, σεμνότητα) και οι σχέσεις, που αυτές διατηρούν με πρόσωπα του περιβάλλοντός τους (συναδέλφους, κατοίκους του χωριού, όπου εργάζονται) αξιολογούνται θετικά. Ακόμη την περίοδο αυτή τονίζεται η αφοσίωση των νηπιαγωγών στην πατρίδα και τη θρησκεία.

Στην περίοδο της δικτατορίας αποδίδονται στις νηπιαγωγούς οι θετικοί χαρακτηρισμοί “σεμνή”, “ευγενική”, “ηθική”, οι οποίοι χρησιμοποιούνταν και σε παλαιότερες εκθέσεις. Επιπλέον την εποχή αυτή οι νηπιαγωγοί χαρακτηρίζονται ως “σοβαρές”, “φιλαλήθεις”, “τίμιες”. Ακόμη καταγράφονται οι ιδιαίτερες κλίσεις ή επιδόσεις των νηπιαγωγών. Την ίδια περίοδο υπογραμμίζεται η πίστη τους στα “ελληνοχριστιανικά ιδεώδη” και η “αρμονική” συνεργασία τους τόσο με τους συναδέλφους και τους γονείς των νηπίων, όσο και με τις “τοπικές αρχές”. Οι συστάσεις των επιθεωρητών την περίοδο αυτή εστιάζονται κυρίως στην εξωσχολική συμπεριφορά και εμφάνιση των νηπιαγωγών.

Τέλος, στις εκθέσεις της περιόδου της μεταπολίτευσης οι νηπιαγωγοί αξιολογούνται θετικά για το “ήθος” τους, την “αξιοπρεπή” τους εμφάνιση και τους “καλούς τρόπους” προς τα πρόσωπα του άμεσου περιβάλλοντός τους. Ακόμη

καταγράφεται η πίστη των νηπιαγωγών στα “εθνικά ιδεώδη” και τις “χριστιανικές αρχές”.

Η εξωσχολική δραστηριότητα των νηπιαγωγών την περίοδο 1945-55 έγκειται στην προσπάθεια τους για “εκπολιτισμό” των κατοίκων, στη βοήθεια τους προς τις αγρότισσες γυναίκες σε θέματα οικιακής οικονομίας ή στην προσφορά τους σε κοινωφελείς σκοπούς. Είναι προφανές πως οι νηπιαγωγοί αυτής της περιόδου συμμετέχουν από τη δική τους σκοπιά στη λεγόμενη τότε “ανασυγκρότηση” της ελληνικής υπαίθρου, μετά τον πόλεμο και την εμφύλια σύγκρουση.

Στις εκθέσεις της μεταπολεμικής περιόδου οι νηπιαγωγοί δεν παρουσιάζουν συνήθως εξωσχολική δραστηριότητα, πράγμα που οι επιθεωρητές θεωρούν συνήθως δικαιολογημένο, λόγω του φύλου των νηπιαγωγών ή των οικογενειακών τους υποχρεώσεων.

Οι νηπιαγωγοί, σύμφωνα με τις εκθέσεις, δεν έχουν συνήθως ανάμιξη στην πολιτική. Ωστόσο, την περίοδο μετά τον εμφύλιο πόλεμο οι πολιτικές επιλογές των νηπιαγωγών σφραγίζουν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Η κολυμβήθρα της λεγόμενης “εθνικοφροσύνης” είχε εξαγνίσει και τις νηπιαγωγούς.

Στις εκθέσεις του 1964-65 το ενδιαφέρον για την εξωσχολική δραστηριότητα των νηπιαγωγών επικεντρώνεται στη συμμετοχή τους στη διανομή του μαθητικού συσσιτίου, μια και αυτή την περίοδο, όπως είναι γνωστό, επαναλειτουργούν αυτά τα συσσίτια σε σχολεία και νηπιαγωγεία.

Την περίοδο 1964-70 δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην ενημέρωση των κατοίκων από τις νηπιαγωγούς σε θέματα υγιεινής, ανατροφής των παιδιών, κλπ.

Στις εκθέσεις που συντάχθηκαν την εποχή της δικτατορίας καταγράφεται συχνά και συστήνεται η συμμετοχή των νηπιαγωγών στην οργάνωση σχολικών γιορτών, ομιλιών, γυμναστικών επιδείξεων, συγκεντρώσεων γονέων, κατηχητικού, προσκοπισμού, καθώς και η συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά συνέδρια. Είναι προφανές πως και οι νηπιαγωγοί υποχρεώνονται να λάβουν ένα νέο διαφωτιστικό ρόλο στα πλαίσια της πολιτικής του καθεστώτος.

Στο σύνολο σχεδόν των εκθέσεων που συντάχθηκαν την περίοδο της μεταπολίτευσης η εξωσχολική δραστηριότητα των νηπιαγωγών αξιολογείται με θετικούς όρους. Ασφαλώς η νέα συγκυρία του εκδημοκρατισμού βρίσκει τον απόηχο της και στις εκθέσεις των επιθεωρητών.

ΜΕΡΟΣ Γ'
ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

Όπως διεξοδικά αναφέραμε στο πρώτο μέρος της διατριβής μας, αντικείμενο της έρευνάς μας ήταν οι σχέσεις που συνδέουν την ιστορική εξέλιξη του θεσμού του νηπιαγωγείου, με τις σύστοιχες μορφές κοινωνικοποίησης των νηπίων, στη διάρκεια της φοίτησής τους την περίοδο 1949-1982. Με βάση τον καθορισμό αυτού του ερευνητικού αντικειμένου διατυπώσαμε αρχικά τα επόμενα ερωτήματα: Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της εξέλιξης του νηπιαγωγείου στη διάρκεια της περιόδου 1949-82; Ποιες μετατροπές έχουν συντελεστεί, στο διάστημα μιας περιόδου σαράντα χρόνων, στους τρόπους κοινωνικής ένταξης των νηπίων, με την πρώιμη εσωτερικευση συγκεκριμένων κανόνων και αξιών; Ποιες είναι οι σχέσεις οι οποίες διαμορφώνονται στο περιβάλλον της τάξης μεταξύ των νηπίων και των νηπίων με τη νηπιαγωγό; Ποιες στάσεις και πεποιθήσεις υιοθετούν τα νήπια μέσα από τις καθημερινές πρακτικές του νηπιαγωγείου; Ποιοι παράγοντες καθορίζουν τις στάσεις των νηπίων και των νηπιαγωγών στο νηπιαγωγείο; Ποια θεωρείται πρότυπη συμπεριφορά για τα νήπια και τις νηπιαγωγούς σε συγκεκριμένες ιστορικές στιγμές; Και τέλος, ποιες σχέσεις υπάρχουν ανάμεσα στις μορφές κοινωνικοποίησης των νηπίων, που πραγματοποιούνται στο εσωτερικό των νηπιαγωγείων και σε φαινόμενα εκπαιδευτικά, κοινωνικά, πολιτικά, κ.ά. τα οποία λαμβάνουν χώρα στην ίδια συγκυρία;

Αντικείμενο έρευνας και συναφή ερωτήματα μας οδήγησαν στη διατύπωση των ερευνητικών μας υποθέσεων:

- Το σύστημα των πρακτικών και των κανόνων της εσωτερικής λειτουργίας του νηπιαγωγείου, όπως αποτυπώνονται στις επιθεωρητικές εκθέσεις, τροποποιήθηκε εμφανώς από το 1949 έως το 1982. Εάν επαληθευτεί αυτή η βασική υπόθεση, μένει να ερευνήσουμε τους πιθανούς παράγοντες και τις σύστοιχες διαδικασίες, που συνέβαλαν σ' αυτή την τροποποίηση.

- Η πρώτη επιμέρους ερευνητική υπόθεση αφορά ασφαλώς τη σύνταξη και υποχρεωτική εφαρμογή κάθε φορά νέου αναλυτικού προγράμματος για την εσωτερική λειτουργία του νηπιαγωγείου. Υποθέτουμε, έτσι, πως μια ευδιάκριτη τροποποίηση στους στόχους, τη μορφή και το είδος των δραστηριοτήτων και τις διδακτικές προσεγγίσεις – οδηγίες, τα οποία συνεπάγεται ένα νέο αναλυτικό

πρόγραμμα, επιφέρει σύστοιχες τροποποιήσεις και στις πρακτικές του νηπιαγωγείου, που σχετίζονται με την τήρηση ή μη κανόνων συμπεριφοράς τόσο για τις νηπιαγωγούς όσο και για τα νήπια. Ο έλεγχος αυτής της υπόθεσης θα μας επιτρέψει ειδικότερα να συσχετίσουμε την εφαρμογή ενός νέου αναλυτικού προγράμματος με το εάν και κατά πόσο τροποποιήθηκε το προηγούμενο “πρότυπο” για το παιδί και τη νηπιαγωγό.

- Η δεύτερη επιμέρους ερευνητική υπόθεση αφορά τη συσχέτιση των νέων προγραμμάτων ή άλλων πτυχών της εκπαιδευτικής πολιτικής (π.χ. κατασκευή κτιρίων, εξοπλισμός νηπιαγωγείων κτό.) με την εφαρμογή εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων. Υποθέτουμε, έτσι πως κάθε συνολική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση τροποποιεί, εφόσον εφαρμόζεται, και όψεις της συνολικής λειτουργίας του νηπιαγωγείου. Ο έλεγχος αυτής της υπόθεσης θα μας επιτρέψει να διαπιστώσουμε εάν και σε ποια έκταση το νηπιαγωγείο “αξιολογήθηκε” ισότιμα με άλλες βαθμίδες του σχολικού μηχανισμού ή παρέμεινε από την άποψη της κατάρτισης – μισθοδοσίας του προσωπικού, την κατασκευή κτιρίων, τον εξοπλισμό κτό. σε υποδεέστερη “μοίρα” ή στασιμότητα. Η διερεύνηση αυτής της υπόθεσης επιτρέπει τελικά την αναγωγή της εσωτερικής λειτουργίας του σχολείου στα ευρύτερα πλαίσια της ιστορικο-κοινωνικής εξέλιξης.

- Η τρίτη επιμέρους ερευνητική υπόθεση εστιάζεται στη συσχέτιση των νηπιαγωγών με τις μορφές και την έκταση των αλλαγών στις εσωτερικές πρακτικές του νηπιαγωγείου. Υποθέτουμε έτσι πως κάποια βασικά χαρακτηριστικά της βιογραφίας των νηπιαγωγών (π.χ. ηλικία, χρόνια υπηρεσίας, σπουδές) σχετίζονται περισσότερο με τη διατήρηση προηγούμενων παγιωμένων κανόνων – αξιών και πρακτικών στο νηπιαγωγείο, παρά με τα αποτελέσματα από την εφαρμογή π.χ. νέων αναλυτικών προγραμμάτων. Είναι πιθανό το εκπαιδευτικό προσωπικό των νηπιαγωγείων να ακολουθεί πρακτικές τις οποίες παλαιότερα ακολουθούσε, παρόλο που αλλάζουν τα αναλυτικά προγράμματα. Πρέπει συνεπώς να συνεξετάσουμε τις δυο προηγούμενες υποθέσεις μας.

• Η συγκριτική ανάλυση των δεδομένων της έρευνάς μας, όπως διεξοδικά παρουσιάστηκε στην οικεία θέση, μας επιτρέπει καταρχήν να απαντήσουμε εάν και σε ποιο βαθμό επαληθεύονται οι ερευνητικές μας υποθέσεις. Πράγματι αυτά τα συγκριτικά δεδομένα επαληθεύουν καταρχήν και σε γενικές γραμμές την πρώτη υπόθεση της έρευνάς μας και άρα απαντούν στο βασικό ερώτημα, ότι δηλαδή το

σύστημα κανόνων και αξιών της βασικής κοινωνικοποιητικής λειτουργίας του νηπιαγωγείου από το 1949 ως το 1982 γνώρισε ευδιάκριτες μεταβολές και τροποποιήσεις.

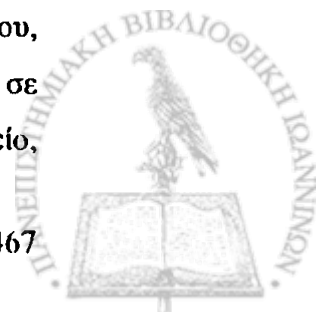
Ειδικότερα τα δεδομένα της ανάλυσής μας φαίνεται να επαληθεύουν την υπόθεση ότι η εσωτερική καταρχήν λειτουργία του νηπιαγωγείου μεταβλήθηκε διαχρονικά, την περίοδο που εξετάζουμε. Διότι σημειώνονται καταρχήν εμφανείς μεταβολές στις δραστηριότητες που πραγματοποιούνται και συνακόλουθα αποτυπώνονται στις εκθέσεις των επιθεωρητών. Επισημαίνονται ακόμη μεταβολές στη θεματική, η οποία συγκροτεί το αντικείμενο της “διδασκαλίας” στη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου. Τέλος, η ανάλυση μας δείχνει πως το γενικό πρότυπο που συγκροτείται στις εκθέσεις των επιθεωρητών τόσο για τα νήπια όσο για τις νηπιαγωγούς μεταβάλλεται διαχρονικά.

Η ερμηνεία αυτών των μεταβολών προκύπτει ασφαλώς από τη συσχέτιση της συνολικής κοινωνικοποιητικής λειτουργίας του νηπιαγωγείου με ευρύτερες εκπαιδευτικές και κοινωνικοπολιτικές αλλαγές. Με άλλα λόγια το νηπιαγωγείο, ως τμήμα ή διακριτή βαθμίδα του σχολικού συστήματος δεν μπορεί να μένει ανέπαφο από αλλαγές που επισυμβαίνουν καταρχήν στο πεδίο της εκπαιδευτικής πολιτικής και συνακόλουθα στις κοινωνικο- πολιτικές αφετηρίες ή στόχους αυτής της πολιτικής. Παρουσιάζουμε αμέσως πιο κάτω αναλυτικά τα δεδομένα της διερεύνησής μας ως προς τις μεταβλητές, τις οποίες καθορίσαμε στο πρώτο μέρος της διατριβής. Με τέτοια συσχέτιση οδηγούμαστε στην επαλήθευση των επιμέρους υποθέσεών μας.

1. Το νηπιαγωγείο.

Η πρώτη δεκαετία λειτουργίας των νηπιαγωγείων, μετά το τέλος του Β΄ παγκοσμίου πολέμου (1945-55), υπήρξε ιδιαίτερα δύσκολη. Με τη λήξη του πολέμου λειτούργησε στο νομό ένα ευρύ δίκτυο νηπιαγωγείων, τόσο σε μεγαλύτερα όσο και σε μικρότερα χωριά. Παρουσιάζεται αυτή την περίοδο επιτακτικό το αίτημα για την ίδρυση νηπιαγωγείων τόσο εξαιτίας των συγκρούσεων (εσωτερικών, εξωτερικών) όσο και εξαιτίας της γλωσσικής ιδιαιτερότητας του νομού – εκτός από την ελληνική μιλιέται ακόμη (ως μητρική γλώσσα) η αλβανική και σε περιορισμένη έκταση η λεγόμενη “κουτσοβλάχικη”.

Ταυτόχρονα η δεινή οικονομική κατάσταση της χώρας, λόγω του πολέμου, της ξένης κατοχής και του εμφυλίου, δεν επιτρέπει τη στέγαση των νηπιαγωγείων σε ιδιόκτητα κτίρια με κατάλληλο εξοπλισμό (έπιπλα, εποπτικά μέσα, φαρμακείο,

θέρμανση, βιβλία κλπ.). Έτσι το βάρος της οργάνωσης του χώρου του νηπιαγωγείου πέφτει στη νηπιαγωγό, στους γονείς των νηπίων και στην κοινότητα.

Οι περισσότεροι από τους χώρους, όπου στεγάζονταν νηπιαγωγεία, θεωρούνται από τους επιθεωρητές ανεπαρκείς (μικροί σε διαστάσεις) και ανθυγιεινοί (με ακατάλληλο φωτισμό, αερισμό και προσανατολισμό). Εξαιτίας της ακαταλληλότητας των κτιρίων σε πολλές περιπτώσεις και όταν οι καιρικές συνθήκες το επιτρέπουν προτείνεται η διδασκαλία στο ύπαιθρο. Την περίοδο 1945-55, από τις αξιολογικές κρίσεις των επιθεωρητών συμπεραίνουμε πως η διοίκηση ταύτιζε, ως ένα σημείο, την επίτευξη των σκοπών του νηπιαγωγείου με την ύπαρξη επαρκών και κατάλληλων υλικοτεχνικών μέσων. Εκτός από τον παράγοντα αυτό, η καλή λειτουργία του νηπιαγωγείου συναρτάται με την προσωπικότητα της νηπιαγωγού, την κατάσταση της υγείας των μαθητών, την εργασία των γονιών των νηπίων και το ενδιαφέρον τους για το σχολείο και βέβαια με τις συνέπειες του πολέμου, που μόλις τελείωσε και του εμφυλίου, που βρίσκεται σε εξέλιξη.

Την περίοδο 1945-55 τα νηπιαγωγεία, τα οποία συστεγάζονται με παιδικούς σταθμούς ή αγροτικά νηπιοτροφεία, πληρούν συνήθως τους όρους στέγασης και έχουν σχετική επάρκεια εξοπλισμού. Τα νήπια τα οποία φοιτούν σε παιδικούς σταθμούς ή αγροτικά νηπιοτροφεία σιτίζονται καθημερινά – λαμβάνουν τρία γεύματα ημερησίως. Τα χρόνια αυτά φαίνεται πως δίνεται ιδιαίτερη σημασία στη λειτουργία των ιδρυμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας. Τονίζεται ακόμη στις εκθέσεις πως τα ιδρύματα του Υπουργείου Πρόνοιας υπερτερούν σε υλικοτεχνική υποδομή αλλά το προσωπικό τους υστερεί σε επίπεδο κατάρτισης (απόφοιτες Νηπιοκομικής Σχολής) σε σύγκριση με το προσωπικό των νηπιαγωγείων του Υπουργείου Παιδείας.

Από το 1964 οι συνθήκες στέγασης των νηπιαγωγείων βελτιώνονται. Τα περισσότερα από τα νηπιαγωγεία της εποχής στεγάζονταν σε ιδιωτικά κτίρια αντί ενοικίου, που κατέβαλε το Δημόσιο. Καθοριστική επίσης είναι τη δεκαετία του '60 η συμβολή του ιδρύματος Β. Μελά στην ανοικοδόμηση νηπιαγωγείων. Τα κτίρια των νηπιαγωγείων της περιόδου 1964-70 δεν έχουν πια τις βασικές ελλείψεις που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη περίοδο. Οι όροι στέγασης για τα περισσότερα νηπιαγωγεία – από την άποψη της επάρκειας χώρου και της υγιεινής – βελτιώνονται, σύμφωνα με τις κρίσεις των επιθεωρητών, χωρίς ωστόσο να έχουν λυθεί τα προβλήματα στέγασης για όλα τα νηπιαγωγεία. Ακόμη, από το 1964 και ύστερα παρουσιάζουν βελτίωση τόσο η ποσότητα όσο και η ποιότητα του εξοπλισμού των νηπιαγωγείων. Την περίοδο 1964-70 τα περισσότερα νηπιαγωγεία διαθέτουν επαρκή

αριθμό επίπλων και στοιχειώδη εξοπλισμό (πίνακα, βιβλιοθήκη και αρχαιοθήκη, βιβλία για τα νήπια και τη νηπιαγωγό, φαρμακείο, θερμαντικά μέσα κλπ.). Ακόμη σε αρκετά νηπιαγωγεία υπάρχουν διακοσμητικά αντικείμενα συμβολικού χαρακτήρα. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '50 καταγράφεται ότι υπάρχουν στις αίθουσες των νηπιαγωγείων θρησκευτικές εικόνες, σημαία και εικόνες βασιλέων.

Από το 1962, με την έκδοση του νέου αναλυτικού προγράμματος, υπογραμμίζεται η σημασία του κατάλληλα εξοπλισμένου και διαμορφωμένου περιβάλλοντος, για την επίτευξη των σκοπών του νηπιαγωγείου. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 2 του διατάγματος αναφέρεται: "Ουσιώδη προϋπόθεσιν δια την επιτυχίαν του έργου του Νηπιαγωγείου αποτελεί η δημιουργία κατάλληλου περιβάλλοντος από απόψεως εγκαταστάσεων, επίπλων, υλικών και εν γένει μέσων διδασκαλίας...".

Η βελτίωση των συνθηκών λειτουργίας των νηπιαγωγείων από το 1964 και ύστερα συμπίπτει με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του '64 και σχετίζεται με την αύξηση του ενδιαφέροντος για την εκπαίδευση συνολικά και τη γενική απαίτηση για αύξηση των δαπανών για την παιδεία. Την τριετία 1964-67 τα νήπια των περισσότερων νηπιαγωγείων σιτίζονται – πρωινό και γεύμα – στα μαθητικά συσσίτια.

Την περίοδο της δικτατορίας (1967-74), ασκείται εντονότερος έλεγχος στη λειτουργία των νηπιαγωγείων από τους επιθεωρητές, συγκριτικά με άλλες περιόδους. Οι επιθεωρητές επιμένουν ιδιαίτερα στην τακτοποίηση του σχολικού ταμείου (γίνεται λεπτομερής καταγραφή των εσόδων και των εξόδων του ιδρύματος) και στην επιμελή τήρηση του αρχείου του νηπιαγωγείου. Σε αρκετές περιπτώσεις, τη διετία 1968-70, οι επιθεωρητές προβαίνουν σε συστάσεις προς τις νηπιαγωγούς για την τήρηση του αρχείου και τη διαχείριση των πόρων του ιδρύματος.

Την ίδια περίοδο η καθαριότητα και η τάξη στο χώρο του νηπιαγωγείου απασχολεί ιδιαίτερα τους συντάκτες των εκθέσεων. Η έμφαση που δίνεται στις εκθέσεις, αντανακλά τις αντιλήψεις του καθεστώτος για την προσχολική αγωγή. Στο νηπιαγωγείο επιδιώκεται, εκτός των άλλων, "η απόκτησις καλών συνηθειών και ιδία καθαριότητος, τάξεως και υπακοής". Ακόμη η χρήση συμβόλων στα νηπιαγωγεία, η οποία παρουσιάζει ανοδική τάση την περίοδο της δικτατορίας καθρεφτίζει την εμμονή του καθεστώτος στις "ελληνοχριστιανικές παραδόσεις".

Από το 1970, που η δομή των εντύπων αξιολόγησης αλλάζει, δεν απαιτείται συστηματική καταγραφή και αξιολόγηση του υλικού χώρου του νηπιαγωγείου και της συνολικής λειτουργίας του ιδρύματος. Η μεταβολή αυτή αντανακλά ασφαλώς

τις ιδιαίτερα αυξημένες ανάγκες των νηπιαγωγείων σε υλικοτεχνική υποδομή, τη μεταπολεμική περίοδο και ως το τέλος της δεκαετίας του '60.

Από τα ανωτέρω συγκριτικά δεδομένα συνάγεται ότι ο χώρος και η κοινωνική λειτουργία του νηπιαγωγείου μεταβάλλονται κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου. Συγκλίνοντες εξωτερικοί λόγοι, που φαίνεται να ανάγονται στο γενικό επίπεδο της κοινωνικο-πολιτικής εξέλιξης και στις προδιαγραφές της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής για την προσχολική εκπαίδευση, συμβάλλουν αργά αλλά σταθερά σ' αυτές τις μεταβολές. Επαληθεύεται έτσι ως προς αυτή τη μεταβλητή, η βασική υπόθεση εργασίας μας.

2. Οι δραστηριότητες

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, το βασικό πρόβλημα των νηπιαγωγείων που λειτούργησαν με τη λήξη του πολέμου ήταν η γλωσσική ανομοιογένεια των νηπίων του νομού. Έτσι, το μεγαλύτερο μέρος των δραστηριοτήτων, που πραγματοποιούνται στα νηπιαγωγεία την περίοδο 1945-54 στοχεύουν στην ενίσχυση της γλωσσικής ικανότητας των νηπίων. Οι νηπιαγωγοί επιμένουν την περίοδο αυτή στις γλωσσικές ασκήσεις και στην εκμάθηση συγκεκριμένων παραμυθιών, ποιημάτων και τραγουδιών, σε δραστηριότητες δηλαδή που προάγουν την εκφραστική ικανότητα των νηπίων. Πέρα από τις δραστηριότητες οι οποίες αφορούν τη γλώσσα, πραγματοποιούνται σε μικρότερη συχνότητα και άλλες δραστηριότητες, όπως "Πραγματογνωσία", "Αριθμητική", "Ίχνογραφία", "Χειροτεχνία", "Ανάγνωση" και "Γραφή", "Γυμναστική" (ή "Ρυθμική Γυμναστική"), "Θρησκευτικά".

Από το 1949 δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στη "Χειροτεχνία", δραστηριότητα, η οποία εκτός των άλλων λύνει εν μέρει το πρόβλημα της έλλειψης εποπτικών και διακοσμητικών αντικειμένων, στο χώρο των νηπιαγωγείων. Τονίζεται τόσο στη διάρκεια μιας επιθεώρησης, όσο και σε παιδαγωγικά συνέδρια της εποχής, η σημασία της δραστηριότητας αυτής. Την πρώτη δεκαετία λειτουργίας των νηπιαγωγείων, κεντρική θέση κατέχει το παιχνίδι. Οι δραστηριότητες θα πρέπει να γίνονται με τρόπο παιγνιώδη και ευχάριστο. Τονίζεται πως το νηπιαγωγείο είναι ένα σχολείο διαφορετικό από το δημοτικό. Η ίδια αντίληψη αποτυπώνεται ήδη από το 1896, στο διάταγμα περί συστάσεως νηπιαγωγείων.

Το σχέδιο διατάγματος του 1954, το οποίο έχει σαφείς επιρροές από τη μέθοδο Montessori, επιφέρει ποσοτικές και ποιοτικές αλλαγές στις δραστηριότητες, οι οποίες πραγματοποιούνται στα νηπιαγωγεία. Συγκεκριμένα: Αυξάνονται σε αριθμό

και σε ποικιλία οι δραστηριότητες που συντελούν στην ανάπτυξη των κινητικών ικανοτήτων των νηπίων (“Χορός”), όσο βέβαια επιτρέπουν οι συνθήκες. Δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα στις δραστηριότητες, οι οποίες αξιοποιούν κινητικές δεξιότητες των νηπίων για την ανάπτυξη της γραφής (“Γραφή” γραμμάτων ή αριθμών), οπτικές και ακουστικές ικανότητες για την ανάπτυξη της ανάγνωσης (“Ανάγνωση”) και όλων των παραπάνω για την κατάκτηση μαθηματικών εννοιών (“Αριθμητική”). Αντίθετα, απ’ ό,τι το σχέδιο διατάγματος ορίζει δεν παρατηρείται σημαντική αλλαγή στη συχνότητα των δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στη “Σωματική αγωγή” (“Άσκηση των αισθητηρίων” και “Άσκηση του σώματος”), πιθανόν λόγω έλλειψης των απαιτούμενων χώρων ή των κατάλληλων μέσων. Δεν έχει εγκαταλειφθεί εντελώς το φρεμπελιανό μοντέλο, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις, που δεν υπάρχει διαθέσιμο το αναγκαίο εποπτικό υλικό της Montessori. Η αύξηση του ενδιαφέροντος για τις δραστηριότητες της “Αριθμητικής”, της “Ανάγνωσης” και της “Γραφής”, οι οποίες είναι κατεξοχήν σχολικές δραστηριότητες, δείχνουν πως το νηπιαγωγείο, την εποχή αυτή, αντιμετωπίζεται περισσότερο όχι σαν μια αυθύπαρκτη εκπαιδευτική βαθμίδα, με δικούς της στόχους αλλά προσανατολισμένη στο δημοτικό σχολείο.

Από το 1964 και τα επόμενα χρόνια οι δραστηριότητες, στα νηπιαγωγεία πραγματοποιούνται με τρόπο περισσότερο συστηματικό και οργανωμένο. Η έκδοση του νέου επίσημου αναλυτικού προγράμματος το 1962 τείνει να επηρεάσει τις δραστηριότητες του νηπιαγωγείου. Συγκεκριμένα η αύξηση του ενδιαφέροντος για τις γλωσσικές δραστηριότητες συγκλίνει με όσα ορίζει το νέο αναλυτικό πρόγραμμα, στο οποίο τονίζεται πως οι “λεκτικές ασκήσεις [...] εις τα νηπιαγωγεία τα οποία φοιτούν ξενόφωνοι μαθηταί, θα προσλαμβάνουν συστηματικώτερον χαρακτήρα και θα αποβλέπουν εις την εξοικείωσιν των μαθητών προς την κοινήν ομιλουμένην”. Παρόμοια η αύξηση της συχνότητας της δραστηριότητας “Τραγούδι” σημαίνει πως οι νηπιαγωγοί φαίνεται πως λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τα όσα αναφέρονται στο αναλυτικό πρόγραμμα του 1962 για τη μουσική αγωγή.

Ακόμη, η συχνότερη πραγματοποίηση της δραστηριότητας “Θρησκευτικά” συνδέεται με την έκδοση του νέου προγράμματος, στο οποίο αναφέρεται: “Η Θρησκευτική αγωγή ασκείται εν τω Νηπιαγωγείω κυρίως δια της δημιουργίας Θρησκευτικών βιωμάτων. Ευκαιρίας προς τούτο παρέχουν αι προσευχαί, η τέλεσις αγιασμών και λοιπών τελετών και ο εορτασμός των μεγάλων Θρησκευτικών εορτών εν τω Νηπιαγωγείω”.

Η αύξηση της συχνότητας της δραστηριότητας “Μελέτης του περιβάλλοντος” οφείλεται πιθανόν στην εφαρμογή, την περίοδο αυτή, της Ενιαίας Συγκεντρωτικής Διδασκαλίας, όπου η συγκεκριμένη δραστηριότητα αποτελεί τον άξονα γύρω από τον οποίο πλέκονται οι άλλες δραστηριότητες.

Την περίοδο της δικτατορίας αυξάνονται οι συστάσεις προς τις νηπιαγωγούς, οι σχετικές με τη διδακτική των “Γλωσσικών ασκήσεων”, της “Αριθμητικής” και της “Μελέτης του περιβάλλοντος”. Οι δραστηριότητες θα πρέπει να πραγματοποιούνται μέσα σε αυστηρά καθορισμένα πλαίσια. Με μεγαλύτερη αυστηρότητα πραγματοποιείται επίσης η άσκηση του σώματος, η οποία αποκαλείται συνήθως “Γυμναστική”, σε αντίθεση με παλαιότερες εποχές που τη συγκεκριμένη δραστηριότητα αποκαλούσαν “Παιγνίδια”. Παράλληλα η διδασκαλία έχει έντονα διδακτικό και ηθικοπλαστικό χαρακτήρα.

Ο εξοπλισμός των νηπιαγωγείων με νέο εποπτικό υλικό, στις αρχές της δεκαετίας του '70 έχει ως συνέπεια την αύξηση της συχνότητας των δραστηριοτήτων “Ζωγραφική” (καβαλέτο, σφραγίδες), “Χειροτεχνία”, “Ρυθμική γυμναστική” (ταμπουρίνο), “Μουσική” (διάφορα μουσικά όργανα) και “Κουκλοθέατρο” (σκηνή κουκλοθέατρου) καθώς και την αλλαγή στον τρόπο υλοποίησης των δραστηριοτήτων αυτών. Δίνεται ιδιαίτερη σημασία σε δραστηριότητες άσκησης του χεριού (“Ζωγραφική”, “Χειροτεχνία”, “Γραφή”), δραστηριότητες οι οποίες προετοιμάζουν τα νήπια για τη φοίτηση στο δημοτικό σχολείο και ειδικότερα για τη γραφή.

Από το 1976 και μετά οι γλωσσικές δραστηριότητες βρίσκονται και πάλι στο επίκεντρο της δουλειάς στο νηπιαγωγείο. Ωστόσο, οι νηπιαγωγοί δεν ασχολούνται με δραστηριότητες γραπτού λόγου (“Ανάγνωση” και “Γραφή”). Η αύξηση του ενδιαφέροντος για τη “Μελέτη περιβάλλοντος” από το 1976-77 και μετά δηλώνει πως έχει καθοριστική σημασία για τις νηπιαγωγούς, η ανάπτυξη σχέσεων των νηπίων με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, στα πλαίσια της ενιαίας διδασκαλίας.

Την περίοδο αυτή δίνεται περισσότερη βαρύτητα, στην απόκτηση εμπειριών, στην έκφραση συναισθημάτων και στην υιοθέτηση στάσεων από τα νήπια, παρά στην απομνημόνευση συγκεκριμένης ύλης παραμυθιών, ποιημάτων, τραγουδιών. Η πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων γενικά γίνεται σε πιο χαλαρά πλαίσια, καθώς οι δραστηριότητες αποκτούν παιγνιώδη χαρακτήρα ή πραγματοποιούνται περισσότερο παιγνίδια. Την εποχή αυτή το παιγνίδι θεωρείται από τις νηπιαγωγούς “δικαίωμα του παιδιού, θεμελιακή δραστηριότητα και ζωτική ανάγκη του μικρού του

οργανισμού, έχει μια ξεχωριστή θέση στο νηπιαγωγείο”. Η άποψη αυτή τείνει να ευθυγραμμιστεί με την αντίληψη που διαπερνά το αναλυτικό πρόγραμμα του 1981, σύμφωνα με το οποίο “το νήπιο αντιμετωπίζεται στο σύνολό του ως ένα ον με αυτοτέλεια, ιδιαιτερότητα και δυναμισμό”.

Τα θέματα των δραστηριοτήτων, τα οποία διαπραγματεύονται στο νηπιαγωγείο, παρουσιάζουν ομοιότητες και διαφοροποιήσεις μέσα στο χρόνο. Τα θέματα, τα οποία αφορούν τη φύση βρίσκονται στο επίκεντρο των θεμάτων των δραστηριοτήτων του νηπιαγωγείου. Οι αλλαγές στη θεματολογία αντανακλούν γενικότερες κοινωνικο-οικονομικές μεταβολές και αλλαγές στο κοινωνικοπολιτικό σκηνικό. Έτσι, από το 1970 και μετά οι δραστηριότητες με θέμα την “τεχνολογία” ή τα “επαγγέλματα” του τριτογενούς τομέα – θέματα με τα οποία δεν καταπιάνονταν τις προηγούμενες περιόδους – φαίνεται να αντικατοπτρίζουν αντίστοιχες κοινωνικές εξελίξεις. Ακόμη, ιδιαίτερα την περίοδο της δικτατορίας θέματα που αφορούν “αποδεκτές μορφές συμπεριφοράς” των νηπίων πραγματοποιούνται με μεγαλύτερη συχνότητα.

Από το 1964 και μετά, με τη συστηματική εφαρμογή της ενιαίας συγκεντρωτικής διδασκαλίας, οι δραστηριότητες οι οποίες παρουσιάζονται στη διάρκεια μιας επιθεώρησης έχουν το ίδιο ή συναφή θέματα. Η ενιαία διδασκαλία και η Πατριδογνωσία, με την εξέταση θεμάτων από την “ιδιαίτερη πατρίδα”, θεωρείται ότι συμβάλλουν αποτελεσματικά στην εθνική διαπαιδαγώγηση των νηπίων. Η γνωστική αλλά κυρίως η συναισθηματική επαφή των παιδιών με την έννοια της “στενότερης πατρίδας” αποτελεί προϋπόθεση για τη σύνδεση με την “ευρύτερη πατρίδα” και την τόνωση του “εθνικού φρονήματος” και “αποσκοπεί στην ενδυνάμωση του κοινωνικού ελέγχου στα πλαίσια του μετεμφυλιακού κράτους ‘έκτακτης ανάγκης’”. Η πολυσυζητημένη σήμερα “διαθεματική” προσέγγιση της γνώσης είχε από παλιά εφαρμοστεί με τις ομόλογες μορφές της “Πατριδογνωσίας” και της “ενιαίας συγκεντρωτικής διδασκαλίας”.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι διατηρούνται και αναπαράγονται ορισμένες δραστηριότητες σε όλη την περίοδο. Παράλληλα καταγράφονται ποιοτικές διαφοροποιήσεις στην πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων. Οι διαφοροποιήσεις αυτές καθορίζονται από αξίες και πρότυπα που κυριαρχούν σε δεδομένες ιστορικές στιγμές και ασφαλώς το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων συναρτάται τόσο με γενικότερες αντιλήψεις – κυρίως τις επίσημες – για την κοινωνικο-πολιτική λειτουργία της προσχολικής εκπαίδευσης όσο και με την ιδιόμορφη εξέλιξη των

απόψεων για τις διδακτικές πρακτικές στο Νηπιαγωγείο (Διδακτική του Νηπιαγωγείου).

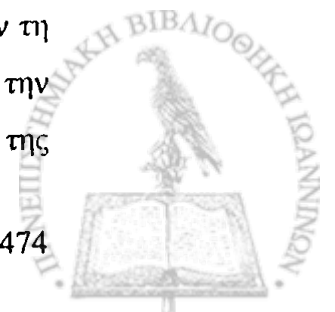
3. Τα νήπια

Η φοίτηση των νηπίων τα χρόνια του εμφυλίου παρουσιάζεται μειωμένη, εξαιτίας ασφαλώς του πολέμου, που μόλις έχει λήξει και της εμφύλιας σύγκρουσης, που ακολουθεί. Η συστηματική καταγραφή στο έντυπο αξιολόγησης της φοίτησης στα νηπιαγωγεία ως το τέλος της δεκαετίας του '60, σημαίνει πως προβλήματα σχετικά με την τακτική φοίτηση των νηπίων δεν είχαν επιλυθεί. Η ελλιπής φοίτηση οφείλεται – σύμφωνα με τους επιθεωρητές – στις μετακινήσεις του πληθυσμού, την απασχόληση των νηπίων στις αγροτικές εργασίες, τις ασθένειες των νηπίων, τις συνθήκες λειτουργίας του νηπιαγωγείου, τη μακρινή απόσταση του νηπιαγωγείου από τις κατοικίες των νηπίων, τη στάση της νηπιαγωγού και τις καιρικές συνθήκες, που επικρατούσαν τη μέρα της επιθεώρησης.

Η υγιεινή κατάσταση των νηπίων τα οποία φοίτησαν την περίοδο 1945-49 συχνά περιγράφεται με μελανά χρώματα. Από το 1964 βελτιώνεται τόσο η υγεία όσο και η καθαριότητα των νηπίων.

Η εμφάνιση των νηπίων τη μεταπολεμική περίοδο αντικατοπτρίζει τη δυσχερή οικονομική κατάσταση των οικογενειών τους. Η εμφάνιση των νηπίων απασχολεί τους συντάκτες των εκθέσεων τη μεταπολεμική περίοδο, ιδιαίτερα όμως τα χρόνια της δικτατορίας (1968-70). Την περίοδο της δικτατορίας οι επιθεωρητές εμμένουν στην ομοιόμορφη εμφάνιση των νηπίων (ομοιόμορφη ενδυμασία, κούρεμα μαλλιών).

Την περίοδο 1945-53 το ενδιαφέρον των επιθεωρητών επικεντρώνεται σε γνώσεις και δεξιότητες, που έχουν αποκτήσει τα νήπια, κατά τη φοίτησή τους στο νηπιαγωγείο, οι οποίες αφορούν κυρίως τη γλωσσική τους εξέλιξη. Οι γνώσεις και οι δεξιότητες, τις οποίες έχουν αποκομίσει τα νήπια από τη φοίτηση στα νηπιαγωγεία, καταγράφονται με μεγαλύτερη συχνότητα και με περισσότερες λεπτομέρειες στις εκθέσεις που συντάχθηκαν μετά τη δοκιμαστική εφαρμογή του αναλυτικού προγράμματος το 1954 και την έκδοση του επίσημου αναλυτικού προγράμματος το 1962. Παράλληλα το ενδιαφέρον των επιθεωρητών διαχέεται και σε άλλες γνώσεις των νηπίων, καθόσον εκτός από τη γλωσσική εξέλιξη των νηπίων καταγράφουν τη θρησκευτική και τη μουσική τους καλλιέργεια, την αριθμητική εξέλιξη και την εξέλιξη της αισθητηριακής τους αντίληψης. Με τον τρόπο αυτό, ως το τέλος της

δεκαετίας του '60 καταγράφεται συστηματικά ο βαθμός εφαρμογής του νέου προγράμματος από τις νηπιαγωγούς.

Την περίοδο της μεταπολίτευσης το ενδιαφέρον των επιθεωρητών μένει σε γνώσεις και δεξιότητες (κυρίως γλωσσικές), που αποκτήθηκαν από τα νήπια τη συγκεκριμένη ημέρα της επιθεώρησης.

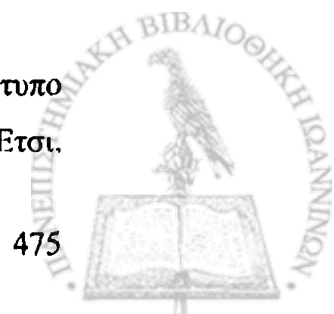
Οι στάσεις, τις οποίες υιοθέτησαν τα νήπια στο νηπιαγωγείο βρίσκονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των επιθεωρητών. Η προτεραιότητα, η οποία δίνεται, σε όλη την περίοδο φανερώνει πως η υιοθέτηση συγκεκριμένων στάσεων από τα νήπια στο νηπιαγωγείο έχει θεμελιώδη σημασία για τη μετέπειτα σχολική ζωή. Ιδιαίτερα η “συναισθηματικότητα”, η “συμμετοχή” και η “ελεύθερη έκφραση” των νηπίων, θεωρούνται καθοριστικής σημασίας στάσεις, που θα πρέπει να καλλιεργηθούν στο νηπιαγωγείο.

Η “ζωντάνια” και η “ενεργητικότητα” των νηπίων, οι οποίες είναι άμεσα εξαρτώμενες από την κατάσταση της υγείας τους, καταγράφονται ως το 1970. Το επόμενο διάστημα βασικά προβλήματα υγείας των νηπίων φαίνεται να έχουν επλυθεί.

Όσο προχωρούμε προς τα νεότερα χρόνια, καταγράφονται με μεγαλύτερη συχνότητα οι στάσεις των νηπίων συγκριτικά με παλαιότερες εποχές, που το κέντρο βάρους της διδασκαλίας έπεφτε στις γνώσεις. Ιδιαίτερα την περίοδο της μεταπολίτευσης σχεδόν το αποκλειστικό ενδιαφέρον των επιθεωρητών εστιάζεται στις στάσεις, τις οποίες έχουν αποκτήσει τα νήπια. Δείχνουν ενδιαφέρον για την “ομαδικότητα” και τη “συνεργασία” των νηπίων καθώς και τις στάσεις, που έχουν υιοθετήσει κατά τη διεξαγωγή μιας συζήτησης. Αντίθετα με ό,τι συνέβαινε το προηγούμενο διάστημα, η “πειθαρχία” και η “τάξη” των νηπίων δεν απασχολούν τους συντάκτες των εκθέσεων την περίοδο της μεταπολίτευσης.

Από το 1945 ως το 1974 είναι έκδηλο το ενδιαφέρον των επιθεωρητών για τη γενική επίδοση και τα αποτελέσματα της εργασίας των νηπίων όσο και για τις διαδικασίες οι οποίες συναρτώνται με τα αποτελέσματα αυτά. Την περίοδο της μεταπολίτευσης εστιάζονται αποκλειστικά σχεδόν στα άμεσα αποτελέσματα, χωρίς να επιμένουν στην απόκτηση σταθερών συνηθειών. Η προσοχή των επιθεωρητών στρέφεται στην αφομοίωση και εμπέδωση της ύλης τη μέρα της επιθεώρησης και ταυτόχρονα στον εμπλουτισμό των εμπειριών και των βιωμάτων των νηπίων.

Από τα ανωτέρω συνάγεται πως οι ιδιότητες οι οποίες συνθέτουν το πρότυπο του νηπίου παρουσιάζουν ομοιότητες και διαφοροποιήσεις κατά περιόδους. Έτσι,

την περίοδο 1945-70 το νήπιο θα πρέπει: Να έχει καλή υγεία, να είναι καθαρό με “καλή” εμφάνιση (καλοντυμένο, με κομμένα μαλλιά) και να φοιτά τακτικά στο νηπιαγωγείο. Να είναι ικανό να κατανοεί και να χρησιμοποιεί τον προφορικό λόγο. Να έχει ζωντάνια και ενεργητικότητα και παράλληλα να είναι ήσυχο και πειθαρχικό. Να δείχνει προσοχή και ενδιαφέρον για τις δραστηριότητες, να συμμετέχει και να εκφράζεται ελεύθερα. Ακόμη να είναι συναισθηματικά υγιές και να διατηρεί “καλή” σχέση με τη νηπιαγωγό.

* Την περίοδο 1954-74 το νήπιο θα πρέπει με τη φοίτηση στο νηπιαγωγείο να έχει αποκτήσει συγκεκριμένες γνώσεις (παραμύθια, ποιήματα, τραγούδια, προσευχές, αριθμητικές έννοιες, τα χρώματα και τις γεύσεις των πραγμάτων κλπ.) και δεξιότητες (ζωγραφική, χειροτεχνία, ρυθμικά παιχνίδια και κυρίως την κατανόηση και χρήση του προφορικού λόγου). Από το έτος 1954 ιδιαίτερα, τα νήπια θα πρέπει να είναι σε θέση να διαβάζουν και να γράφουν ορισμένα γράμματα της αλφαβήτου.

Την περίοδο της δικτατορίας η καθαριότητα, η ομοιόμορφη εμφάνιση και η απόκτηση “καλών συνηθειών ατομικής και κοινωνικής ζωής” είναι χαρακτηριστικές ιδιότητες των νηπίων.

Την περίοδο της μεταπολίτευσης το νήπιο με τη φοίτηση στο νηπιαγωγείο αποκτά εμπειρίες και βιώματα, αφομοιώνει και εμπεδώνει τις γνώσεις που του παρέχονται καθημερινά. Ακόμη εκφράζεται ελεύθερα και αυθόρμητα, συμμετέχει με προθυμία στις δραστηριότητες, δοκιμάζει θετικά συναισθήματα (χαρά, ενθουσιασμό, αγάπη κ.ά.) και συνεργάζεται με την ομάδα.

Μια συγκριτική ανάγνωση των ανωτέρω δεδομένων αυτής της μεταβλητής δείχνει πως στην εξεταζόμενη περίοδο η “πραγματική” εικόνα των νηπίων μεταβάλλεται αισθητά. Από τα ρακένδυτα και ασθενικά νήπια του 1949 θα οδηγηθούμε μέσα από τις υπηρεσιακές εκθέσεις, στα καλοντυμένα και υγιή νήπια της δεκαετίας του '80. Παρόμοια μεταβάλλονται αν και όχι με τον ίδιο ρυθμό και την ίδια ευκρίνεια, οι αντιλήψεις των επιθεωρητών για το πρότυπο του νηπίου. Στις εκθέσεις τους συνυπάρχουν και προβάλλονται τόσο οι λεγόμενες “παραδοσιακές εικόνες” – πρότυπα (πειθαρχία, ομοιομορφία, ευταξία κλπ.) όσο και οι λεγόμενες “νεοτερικές” εκδοχές του, που έλκουν την καταγωγή τους στις παιδαγωγικές αντιλήψεις του “σχολείου εργασίας” (το παιδί κέντρο της δράσης στο νηπιαγωγείο). Συνεπώς και από την άποψη αυτής της μεταβλητής επαληθεύονται σε μεγάλο βαθμό οι σύστοιχες έρευνητικές μας υποθέσεις για την “κοινωνικο-ποιητική” λειτουργία του Νηπιαγωγείου.

4. Η νηπιαγωγός

Η ελλιπής επιστημονική κατάρτιση των νηπιαγωγών της περιόδου 1945-55 – απόφοιτες διδασκαλείων – βελτιώνεται κυρίως με την εμπειρία στην τάξη και λιγότερο με την προσωπική μελέτη των νηπιαγωγών.

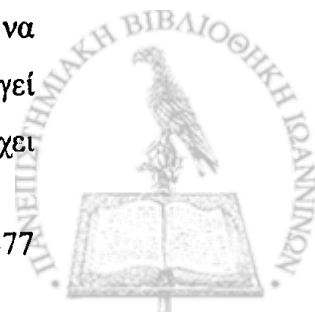
Το πρόβλημα της πληρέστερης κατάρτισης και επιμόρφωσης του διδακτικού προσωπικού των νηπιαγωγείων αντιμετωπίστηκε εν μέρει με την ίδρυση της Σχολής Νηπιαγωγών Καλλιθέας, το 1959, με διετή μεταγυμνασιακή υποχρεωτική φοίτηση. Μεταγυμνασιακή επίσης είναι η φοίτηση των νηπιαγωγών στα μονοετή τμήματα, τα οποία λειτούργησαν στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες.

Έτσι από το 1964 κρίνεται από τους επιθεωρητές πως έχει συντελεστεί σε ικανοποιητικό βαθμό η επιστημονική κατάρτιση των νηπιαγωγών, η οποία στηρίζεται σε γνώσεις της Ψυχολογίας και της Παιδαγωγικής. Η αξιολόγηση της κατάρτισης των νηπιαγωγών με θετικούς όρους συνδέεται πιθανόν με τη μεταγυμνασιακή εκπαίδευση (μονοετής ή διετής φοίτηση), την οποία είχαν λάβει οι περισσότερες από τις νηπιαγωγούς, που υπηρέτησαν στην περιφέρεια, τη συγκεκριμένη περίοδο. Ωστόσο τονίζεται πως η εμπειρία στο νηπιαγωγείο και η παρακολούθηση σεμιναρίων βελτιώνουν το επιστημονικό επίπεδο των νηπιαγωγών.

Την περίοδο της μεταπολίτευσης το σύνολο σχεδόν των νηπιαγωγών αξιολογούνται θετικά στον επιστημονικό τομέα. Παράλληλα θετικά αξιολογείται το προσωπικό ενδιαφέρον των νηπιαγωγών για τις εξελίξεις στην Παιδαγωγική και τη Διδακτική, χωρίς να υποβαθμίζεται η σημασία της εμπειρίας στο νηπιαγωγείο.

Στη διάρκεια ολόκληρης της περιόδου που εξετάσαμε οι νηπιαγωγοί οφείλουν να έχουν γνώσεις Ψυχολογίας και Παιδαγωγικής και να δείχνουν ενδιαφέρον για την ανανέωση των γνώσεων αυτών (με μελέτη βιβλίων και περιοδικών, παρακολούθηση σεμιναρίων).

Στη διδακτική πράξη το προφίλ της νηπιαγωγού σκιαγραφείται ως εξής: Την περίοδο 1945-55 τονίζεται πως η χρήση εποπτικού υλικού, το οποίο πολλές φορές κατασκευάζει η ίδια η νηπιαγωγός έχει άμεσες συνέπειες στα αποτελέσματα της εργασίας της. Η νηπιαγωγός θα πρέπει να δημιουργεί κλίμα αγάπης και στοργής. Το μοντέλο της νηπιαγωγού – μητέρας θεωρείται κατάλληλο για την ικανοποίηση των αναγκών των νηπίων. Η νηπιαγωγός θα πρέπει ακόμη να προκαλεί το ενδιαφέρον των νηπίων, να τα προφυλάσσει από την ανία, να εναλλάσσει τις δραστηριότητες και να ασχολείται με θέματα από το φυσικό και κοινωνικό τους περιβάλλον. Να δημιουργεί κλίμα ζωντάνιας και χαράς και να παρεμβαίνει διακριτικά, όταν απαιτείται. Να έχει

και εκτός Νηπιαγωγείου. Είναι προφανές πως και τα δεδομένα αυτής της μεταβλητής επαληθεύουν τη βασική και τις επιμέρους ερευνητικές μας υποθέσεις.

Ο συγκριτικός έλεγχος των υποθέσεων μπορεί να μας οδηγήσει σε μια αποτύπωση ενός σχήματος ιστορικών συνεχειών – τομών στην εξέλιξη της συνολικής λειτουργίας του νηπιαγωγείου αυτή την περίοδο. Μπορούμε έτσι να διακρίνουμε τέσσερις χρονικές τομές: Η πρώτη αρχίζει από το τέλος του εμφυλίου πολέμου και φτάνει έως τις αρχές της δεκαετίας του '60, η δεύτερη συμπεριλαμβάνει τη μεταρρύθμιση του 1964 και τελειώνει με την αρχή της στρατιωτικής δικτατορίας (1967/68), η τρίτη συμπίπτει με την αρχή αυτής της δικτατορίας έως την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1976/77 και η τέταρτη καλύπτει τη μετέπειτα χρονική περίοδο έως την κατάργηση του θεσμού του επιθεωρητή (1982). Από αυτές τις τέσσερις περιόδους, η δεύτερη 1962 έως 1968 – δείχνει σαφέστατα πως κατά τη διάρκειά της μεταβάλλονται οι υλικοί όροι στέγασης του νηπιαγωγείου και επιβάλλονται νέα πλαίσια κοινωνικοποιητικής λειτουργίας του (νέο αναλυτικό πρόγραμμα – διορισμός νηπιαγωγών με καλύτερη παιδαγωγική κατάρτιση). Πρόκειται για σημαντική χρονική τομή τα αποτελέσματα της οποίας παραμένουν ορατά και στις δύο επόμενες χρονικές περιόδους. Γενικεύοντας ακόμη περισσότερο αυτές τις διαπιστώσεις θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πως η συνέχεια της περιόδου 1949-1964 ακολουθείται από την τομή της περιόδου 1964-68 κι αυτή από τη συνέχειά της έως το 1982. Στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο προβαίνουμε σε μια συνθετική ερμηνεία όλων αυτών των μεταβαλλόμενων δεδομένων, με τα οποία μπορέσαμε να επαληθεύσουμε τις ερευνητικές μας υποθέσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ – ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Έως εδώ περιοριστήκαμε στην παρουσίαση, ανάλυση και σύνθεση του εμπειρικού υλικού, το οποίο προέκυψε κυρίως, από τη συστηματική διερεύνηση – ανάλυση περιεχομένου – των εκθέσεων επιθεώρησης νηπιαγωγείων στο νομό Θεσπρωτίας, την περίοδο 1949-1981. Τα συγκριτικά δεδομένα, που προέκυψαν από τη σύνθεση αυτού του υλικού, μας επέτρεψαν να επαληθεύσουμε σε γενικές γραμμές τη βασική (γενική) και τις επιμέρους ερευνητικές μας υποθέσεις.

Για να μπορέσουμε τώρα να ερμηνεύσουμε το σύνολο των δεδομένων για τη λειτουργία των νηπιαγωγείων του νομού σ' αυτό το χρονικό διάστημα πρέπει να το εντάξουμε σε μια διπλή οπτική ή, μ' άλλα λόγια, σε δύο αλληλοκαλυπτόμενα ευρύτερα πλαίσια: Το επιμέρους, δηλ. την τοπική πραγματικότητα του νομού (από το γεωγραφικό ανάγλυφο έως τις γλωσσικές ιδιαιτερότητές του) και το γενικό (από τις γενικότερες οικονομικές μεταβολές στο σύνολο της ελληνικής κοινωνίας έως τις ιδεολογικο-πολιτικές συγκρούσεις και τη θεσμική λειτουργία της προσχολικής εκπαίδευσης). Το σχέδιασμα ερμηνείας που ακολουθεί, προέκυψε από την τομή αυτών των δύο γενικών πλαισίων.

I. Από τα 70 συνολικά νηπιαγωγεία, που επιθεωρήθηκαν την περίοδο 1949-1981 (βλ. πίν. 15 στο παράρτημα), τα 31 λειτουργούσαν (τουλάχιστον ιδρυμένα) ήδη από την Απελευθέρωση (1945) έως το τέλος του εμφυλίου (1949). Ο αριθμός τους δεν είναι ευκαταφρόνητος γι' αυτήν την περίοδο, σ' ένα κατά βάση αγροτικό και παραμεθόριο νομό της χώρας. Η ανάπτυξη, ωστόσο, αυτού του αρκετά εκτεταμένου – για τα πληθυσμιακά δεδομένα του νομού, συγκριτικά με νομούς π.χ. της Πελοποννήσου – δεν μπορεί να εξηγηθεί ως αποτέλεσμα μιας γενικότερης κεντρικής κατεύθυνσης του ελληνικού κράτους για τη διάδοση και επέκταση της προσχολικής εκπαίδευσης. Γνωρίζουμε εξάλλου πως δεν πρόκειται για υποχρεωτική εκπαίδευση. Η τάση για διάδοσή του σ' αυτό το νομό εξηγείται ως πολύ μερική και εξειδικευμένη εκπαιδευτική πολιτική, που ερμηνεύεται πρώτιστα από την άποψη του τοπικού προβλήματος της ξενοφωνίας ενός ευδιάκριτου και υπολογίσιμου τμήματος του πληθυσμού.

Η ύπαρξη, βέβαια, της ξενοφωνίας δεν προέκυψε με την Απελευθέρωση. Η ξενοφωνία υπήρξε ήδη, ως πρόβλημα, με διαφορετικό ασφαλώς περιεχόμενο και κατεύθυνση, από την εποχή του λεγόμενου “Μεσοπολέμου” και ειδικότερα μετά τη

Μικρασιατική καταστροφή και τη γνωστή συνθήκη της Λοζάνης (1923). Πιο συγκεκριμένα το πρόβλημα εστιαζόταν κυρίως, χωρίς ωστόσο να εξαντλείται, στην τοπική παρουσία μιας ισχυρής αριθμητικά και οικονομικά πληθυσμιακής ομάδας, που είχε ως μητρική την Αλβανική γλώσσα και θρήσκευμα το Κοράνι. Επρόκειτο για τους Αλβανούς Τσάμηδες, που εξαιρέθηκαν από την ανταλλαγή των πληθυσμών με την Τουρκία (σύμφωνα με τη συνθήκη της Λοζάνης) και που αριθμούσαν, σύμφωνα με τους μετριότερους υπολογισμούς, 23.000 άτομα, λίγο πριν από την έκρηξη του ελληνοϊταλικού πολέμου (1940)²³⁸.

Οι πολλαπλές όψεις του θέματος των Τσάμηδων κατά το μεσοπόλεμο (οικονομικές, εθνικές, διεθνείς, πολιτικο-ιδεολογικές κτό) εκφεύγουν ασφαλώς από το αντικείμενο της διερεύνησής μας. Μια, ωστόσο, όψη του, η εκπαιδευτική, σχετίζεται άμεσα με το θέμα μας. Πράγματι, η ίδρυση νηπιαγωγείων, όπως φυσικά και δημοτικών σχολείων, στις περιφέρειες Παραμυθιάς και Φιλιατών, ιδιαίτερα από το 1927 και ύστερα, αντανακλά ευκρινώς την προσπάθεια του ελληνικού κράτους να ασκήσει μια πολιτική “ενσωμάτωσης” αυτού του πληθυσμού στις κυρίαρχες γλωσσικές και εθniko-κοινωνικές προδιαγραφές εθνικού κράτους. Έτσι, λοιπόν, τη χρονιά 1929-30, σύμφωνα με εκθέσεις των εκεί επιθεωρητών, “στις 25 αμιγείς αλβανικές μουσουλμανικές κοινότητες της περιφέρειας Παραμυθιάς λειτούργησαν 10 νηπιαγωγεία και 9 δημοτικά σχολεία, στα οποία φοίτησαν 235 νήπια (213 αγόρια και 24 κορίτσια) και 362 μαθητές (351 αγόρια και 11 κορίτσια) αντίστοιχα, αριθμοί που αντιπροσώπευαν μόλις το 25% του συνόλου των δυνάμει μαθητών της περιοχής”²³⁹. Παρόμοια στην εκπαιδευτική περιφέρεια Φιλιατών λειτουργούσαν 9 νηπιαγωγεία τη σχολική χρονιά 1931-32 στις “αμιγώς μουσουλμανικές κοινότητες καθώς και 2 νηπιαγωγεία στις μικτές κοινότητες”. Την ίδια, τέλος, χρονιά στην “εκπαιδευτική περιφέρεια Παραμυθιάς λειτουργούσαν 9 νηπιαγωγεία στις μουσουλμανικές κοινότητες και 7 νηπιαγωγεία στις μικτές”²⁴⁰.

Αυτά τα δεδομένα δείχνουν καθαρά πως το ελληνικό κράτος επεδίωξε και εδώ να σχεδιάσει και να εφαρμόσει ενμέρει μια παρόμοια εκπαιδευτική πολιτική με εκείνη την οποία, με αρκετή επιτυχία, είχε ασκήσει από το τέλος του 19^{ου} αιώνα σε περιοχές της Μακεδονίας, για να αντιπαλέψει την ομόλογη πρακτική των όμορων

238. Βλ. Ελευθερία Μαντά, ό.π., σ. 21.

239. Στο ίδιο, σ. 95.

240. Στο ίδιο, σ. 96.

βαλκανικών κρατών (κυρίως της Βουλγαρίας)²⁴¹. Έτσι, στην εκπαιδευτική περιφέρεια Παραμυθιάς το 1937 ιδρύθηκαν 25 νηπιαγωγεία, τα οποία ήδη λειτουργούσαν ως κοινοτικά²⁴². Αυτό σημαίνει, αν θυμηθούμε πως από το 1945 έως το 1949 διαθέτουμε εκθέσεις επιθεώρησης για 31 νηπιαγωγεία του νομού, πως ο βασικός πυρήνας του δικτύου της προσχολικής εκπαίδευσης στο νομό Θεσπρωτίας είχε κιόλας συγκροτηθεί πριν από το 1940.

Μόλο που το θέμα των Τσάμηδων λύθηκε με βίαιο και αιματηρό τρόπο προς το τέλος του 1944²⁴³, το πρόβλημα της ξενοφωνίας για το ελληνικό κράτος θα εξακολουθεί να υπερκαλύπτει τις θρησκευτικές και εθνικές διαφορές και μετά τα χρόνια της Απελευθέρωσης. Γιατί και σ' αυτή τη νέα μεταπολεμική περίοδο θα υπάρχουν έλληνες πολίτες, ορθόδοξοι, που έχουν ως μητρική γλώσσα την αλβανική, παρόλο που δημόσια χρησιμοποιούν την ελληνική. Πραγματικά, σύμφωνα με την επίσημη απογραφή του 1951, 7.357 έλληνες υπήκοοι στα όρια της διοίκησης Ηπείρου δήλωσαν την αλβανική ως μητρική γλώσσα. “Από αυτούς, οι 7.230 είναι ορθόδοξοι και μόλις 127 μουσουλμάνοι, οι οποίοι και πρέπει να ταυτιστούν με τους Τσάμηδες (77 στο νομό Θεσπρωτίας)”²⁴⁴. Εξάλλου, όπως τονίσαμε και στην εισαγωγή, σύμφωνα με την απογραφή του 1951, το σύνολο των ξενοφώνων στο Ν. Θεσπρωτίας ήταν 5.083 άτομα από τους οποίους 2.988 δήλωσαν ως “ομιλουμένην συνήθως γλώσσαν” την αλβανική, 1.478 την κουτσοβλάχικη, 570 την τουρκική, 45 τη ρουμάνικη και 2 την αρμένικη γλώσσα. Συνεπώς, το προϋπάρχον προπολεμικό δίκτυο προσχολικής εκπαίδευσης έπρεπε για το ελληνικό κράτος να διατηρήσει, με διαφορετική βέβαια χροιά, την αυξητική τάση του αρχικού προορισμού του. Έτσι ερμηνεύεται η θεαματική λειτουργία των 31 νηπιαγωγείων αμέσως ύστερα από την ξενική κατοχή.

Η συνέχιση της ξενοφωνίας – άρα και η διατήρηση της πολιτικής της γλωσσικής τουλάχιστον “ενσωμάτωσης” των νηπίων – που καταγράφεται συχνά και επίμονα από τους επιθεωρητές σε μια σειρά οικισμών των νομού (βλ. πίν. 15 στο παράρτημα) εξηγεί πρώτιστα την επιμονή των ίδιων των επιθεωρητών, όπως φυσικά

241. Βλ. διεξοδικά στο, Σοφία Βούρη, ό.π., κυρίως τις σελ. 71-82.

242. Βλ. την υποσ. 125 (σ. 58) στην Εισαγωγή.

243. Για μια εκδοχή των γεγονότων βλ. Ελευθερία Μαντά, ό.π., σ. 131-198. Για μια πιο κριτική προσέγγιση του θέματος βλ. Γιώργος Μαργαρίτης, *Ανεπιθύμητοι συμπατριώτες*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2005, σ. 133-215.

244. Ελευθερία Μαντά, ό.π. σ. 22-23.

και το ενδιαφέρον και τις πρακτικές των νηπιαγωγών, για συστηματική και αποτελεσματική εφαρμογή των γλωσσικών και των συναφών δραστηριοτήτων των νηπίων κατά την παραμονή τους στα νηπιαγωγεία. Έτσι ερμηνεύεται και η ύπαρξη της ρητής υπόδειξης στο “σχέδιο προγράμματος” του 1954 για τα νηπιαγωγεία “να λαμβάνεται ιδιαίτερα πρόνοια δια την στοιχειώδη διδασκαλίαν εις τα ξενόφωνα νήπια της ελληνικής γλώσσης” και φυσικά η αποτύπωση στις επιθεωρητικές εκθέσεις της εκτέλεσης των σύστοιχων δραστηριοτήτων στα νηπιαγωγεία (παραγγέλματα, αποστήθιση μικρών και εύκολων τραγουδιών, εύθυμες ιστορίες, διηγήματα κτό.)²⁴⁵. Συνεπώς οι δεοντολογικές υποδείξεις των επιθεωρητών προς τις νηπιαγωγούς του νομού, όπως και οι προδιαγραφές του “σχεδίου προγράμματος” ερμηνεύονται αβίαστα κυρίως ως έκφραση συγκεκριμένης πολιτικής για την “αφομοίωση-ενσωμάτωση” των ξενόφωνων νηπίων κι όχι μόνο ως γενική και αφηρημένη υπεραξίωση του προφορικού λόγου.

II. Η επιδίωξη της γλωσσικής “αφομοίωσης – ενσωμάτωσης” των ξενόφωνων νηπίων θα επιταθεί με τη λήξη του εμφυλίου πολέμου (1949) και την έναρξη της λεγόμενης μετεμφυλιακής περιόδου, η οποία λήγει μόλις μετά τη Μεταπολίτευση (1974). Αυτή η επίταση θα προσλάβει μέσα σ’ αυτές τις νέες συνθήκες – διαφορετικές από εκείνες του μεσοπολέμου – νέο ιδεολογικό περιεχόμενο και θα συνδεθεί κυρίως με την έννοια και την πρακτική της λεγόμενης “εθνικοφροσύνης”, δηλ. όλων εκείνων των αντιλήψεων για την εθνική ιστορία, το κράτος, το κοινωνικό παρόν και φυσικά το σχολείο, τις οποίες επέβαλαν οι νικητές του εμφυλίου πολέμου²⁴⁶. Το άρθρο 16 του Συντάγματος του 1952 όριζε συνακόλουθα πως “εις πάντα τα σχολεία μέσης και στοιχειώδους εκπαίδευσεως η διδασκαλία αποσκοπεί την ηθικήν και πνευματικήν αγωγήν και την ανάπτυξιν της εθνικής συνειδήσεως των νέων επί τη βάσει των ιδεολογικών κατευθύνσεων του Ελληνοχριστιανικού πολιτισμού”²⁴⁷.

Ήταν, λοιπόν, φανερό πως το περιεχόμενο της γλωσσικής αφομοίωσης των ξενόφωνων νηπίων δεν μπορούσε να παρεκκλίνει από αυτές τις συνταγματικές κατευθύνσεις. Γι’ αυτόν ακριβώς το λόγο και το λίγο μεταγενέστερο “σχέδιο προγράμματος” για το Νηπιαγωγείο θα ορίζει πως “ως προς τας προσευχάς δέον να

245. Βλ. Χαράλαμπος Γ. Χαρίτος, ό.π. σ. 234-235.

246. Αρκούμαι να παραπέμψω μόνο στο, Άννα Φραγκουδάκη, *Τα αναγνωστικά...*, ό.π.

247. Βλ. πρόχειρα Αλέξης Δημαράς, (επιμ.), ό.π., σ. 309-310.

καταβάλλεται ιδιαίτερα προσπάθεια” και ακόμα πως “ενδείκνυται όπως λαμβάνεται ιδιαίτερα πρόνοια δια την στοιχειώδη διδασκαλίαν εις τα ξενόφωνα νήπια της ελληνικής γλώσσης”²⁴⁸. Η Μοντεσσοριανή θεωρητική βάση αυτού του σχεδίου δε φαινόταν, για τους συντάκτες του σχεδίου και κυρίως για το Υπουργείο Παιδείας, να αντιφάσκει με τις νέες συνταγματικές ρυθμίσεις για τους στόχους του σχολείου και τη γλωσσική διδασκαλία²⁴⁹. Θα χρειαστεί να περάσει μια ολόκληρη δεκαετία για να συσχετιστούν ρητά “αι λεκτικά ασκήσεις εις τα νηπιαγωγεία τα οποία φοιτούν ξενόφωνοι μαθηταί” με τον ομόλογο στόχο της εξοικείωσης των μαθητών “προς την κοινήν ομιλουμένην”²⁵⁰. Οι νέες ευρύτερες συνθήκες, στην αρχή της δεκαετίας του ’60, είχαν αρχίσει να υπονομεύουν τις γλωσσικές επιταγές του 1952.

Η μετεμφυλιακή περίοδος δεν καθόρισε, βέβαια, ως ένα βαθμό μόνο το πρόβλημα της ξеноφωνίας των νηπίων στο πλαίσιο του “ελληνοχριστιανικού πολιτισμού”. Καθόρισε ταυτόχρονα και το σύνολο των υλικών όρων λειτουργίας των νηπιαγωγείων τόσο στην επικράτεια όσο και στο νομό Θεσπρωτίας. Η αποτύπωση αυτών των όρων στα επιθεωρητικά έντυπα αποτελεί μόνιμη επωδό έως περίπου το τέλος της δεκαετίας του ’60: Διδακτήρια, έπιπλα, λοιπός εξοπλισμός, όργανα και χάρτες κτό. θα αναγράφονται συστηματικά ως μόνιμες ελλείψεις σε νηπιαγωγεία και συνάμα ως έμμεσες προτροπές προς την κεντρική εξουσία για την ικανοποίησή τους. Γι’ αυτόν ακριβώς το λόγο θα χρειαστεί να περάσουν δύο περίπου δεκαετίες για να παραμείνει μακρινή ανάμνηση η θλιβερή σύνοψη του επιθεωρητή της εκπαιδευτικής περιφέρειας Παραμυθιάς, Ι. Αρχιμανδρίτη, που ισχυρίστηκε δημόσια το 1949 πως “εκ των 93 αυτής [της περιφέρειας] σχολείων, μόνον εν, από του 1940 μέχρι Ιουνίου ε.έ. διέφυγε τους βανδαλισμούς. Εκ των 92 υπολοίπων τα 34 κατεστράφησαν εκ θεμελίων, τα δε 58 έμειναν άνευ στέγης, δαπέδου, θυρών και παραθύρων”²⁵¹. Η λεγόμενη “Ανασυγκρότηση”, μαζί με την εκτεταμένη πρωτοβουλία του ιδρύματος Β. Μελά έως την αρχή της δεκαετίας του ’70²⁵² και η στέγαση σε δημοτικά σχολεία θα

248. Χαράλαμπος Γ. Χαρίτος, ό.π., σ. 231 και 234.

249. Βλ. το άρθρο 107 του ίδιου Συντάγματος, για την έμμεση επίσημη καθιέρωση της καθαρεύουσας.

250. Σύμφωνα με το Α.Π. που ίσχυσε από το 1962 έως το τέλος της περιόδου, την οποία εξετάζουμε. Βλ. Β.Δ. 494, 15 Ιουλίου 1962, ό. π.

251. Πρακτικά Συνεδρίου Εκπαιδευτικών (Γεν. Επιθεωρητών Μέσης και Στοιχειώδους Εκπαίδευσης, Επιθεωρητών Δημ. Σχολείων και Υγειον. Επιθεωρητών Σχολείων), Υπουργείου Εθνικής Παιδείας, Εν Αθήναις, 17-22 Οκτωβρίου 1949, σ. 144.

252. Βλ. υποσ. 204 (σ. 111) στο Α’ κεφάλαιο του Β’ μέρους της διατριβής.

δώσουν τις αρχικές λύσεις στο θέμα των υλικών όρων λειτουργίας των νηπιαγωγείων. Από το 1964 και ύστερα λιγοστεύουν οι ελλείψεις της προηγούμενης περιόδου, όπως διαπιστώσαμε στην ανάλυση των επιθεωρητικών εκθέσεων. Έως τότε, η γνωστή “Επιτροπή Παιδείας” του 1958 θα υπογραμμίσει έντονα την υποχρέωση της πολιτικής ηγεσίας “να μη φεισθή δαπανών αλλά να εξεύρη το ταχύτερον τους αναγκαίους πόρους δια να αποκτήση η Χώρα μας επαρκή εις αριθμόν, υγιεινά και πλήρως εξοπλισμένα με εγκαταστάσεις και όργανα διδασκαλίας διδασκλήρια δι’ όλους τους τύπους των σχολείων”²⁵³. Είναι προφανές πως το επιμέρους ελάχιστα διαφορίζεται στο σημείο αυτό από το γενικό.

Η αρχική οικονομική δυσπραγία στη μετεμφυλιακή κοινωνία και κυρίως ο χαρακτήρας της οικονομικής ανάπτυξης που διαμορφώθηκε με την εισαγωγή ξένων κεφαλαίων στη χώρα μετά το 1953²⁵⁴ δεν εξηγούν μόνο τον τρόπο που προσδιορίστηκαν οι υλικοί όροι λειτουργίας του νηπιαγωγείου στο νομό, εξηγούν ταυτόχρονα και το θέμα της βασικής εκπαίδευσης των νηπιαγωγών. Μέσα στο ίδιο οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο το αίτημα του “κατηρτισμένου, εις αριθμόν επαρκές και ικανοποιητικώς αμειβόμενου διδακτικού προσωπικού”, παρέμεινε πρωταρχικό για την ίδια “Επιτροπή Παιδείας” του 1958²⁵⁵.

Ειδικότερα, οι γυναίκες νηπιαγωγοί – πρόκειται αποκλειστικά για γυναικείο επάγγελμα – δεν είναι ισότιμες, υπαλληλικά και μισθολογικά με τους εκπαιδευτικούς του δημόσιου δημοτικού σχολείου. Γιατί οι δάσκαλοι και οι δασκάλες είχαν αρχίσει να καταρτίζονται από το 1934 σε διετείς μεταγυμνασιακές Παιδαγωγικές Ακαδημίες, ενώ οι γυναίκες νηπιαγωγοί έως το 1942 θα φοιτούν σε Διδασκαλεία Νηπιαγωγών και ύστερα σε “τμήματα νηπιαγωγών μονοετούς φοίτησης στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες Ιωαννίνων και Φλώρινας” αρχικά και κατά διαστήματα έως περίπου τη δεκαετία του ’70. Μόλις το 1971 θα συσταθούν “οι δυο Σχολές Νηπιαγωγών στην Καρδίτσα και στη Θεσσαλονίκη, ως ανώτερες σχολές διετούς φοίτησης”²⁵⁶, για να καλύψουν μαζί με τη λεγόμενη “Σχολή Καλλιθέας” (αναβαθμίστηκε το 1959) τις ελλείψεις σε

253. Βλ. *Πορίσματα Επιτροπής Παιδείας, ό. π., σ. 20.*

254. Βλ. Νίκος Γ. Σβορώνος, *ό. π., σ. 145*, όπου γίνεται λόγος για οικονομία “παρασιτικού χαρακτήρα”. Πρβλ. πιο διεξοδικά, Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, *Κράτος, κοινωνία, εργασία στη μεταπολεμική Ελλάδα*, Θεμέλιο, Αθήνα 1986.

255. *Πορίσματα Επιτροπής Παιδείας, ό. π., σ. 20.*

256. Βλ. Χαράλαμπος Γ. Χαρίτος, *ό. π., σ. 274-277.*

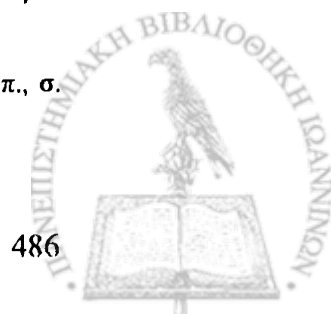

εξειδικευμένο και επαρκώς καταρτισμένο προσωπικό των νηπιαγωγείων. Η βασική εκπαίδευση των νηπιαγωγών υπήρξε και για λόγους οικονομικούς ο παρίας της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής έως το 1982 (με την ψήφιση του γνωστού Ν. 1268/1982). Αυτή η υποδεέστερη βασική εκπαίδευσή τους οδηγούσε συχνά την ηγεσία της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας, η οποία συμπεριλάμβανε και τις νηπιαγωγούς, στη διατύπωση σαφώς διαφοροποιημένων επαγγελματικών αιτημάτων γι' αυτές τις τελευταίες (βαθμολογικών και μισθολογικών)²⁵⁷.

* Η θεσμική διαφοροποίηση – υποτίμηση των νηπιαγωγών σε σχέση με τους δασκάλους – δασκάλες μεταφράζεται κατά δεύτερο λόγο στο διαφοροποιημένο περιεχόμενο της βασικής τους εκπαίδευσης. Όπως προκύπτει από τη ανάλυση του Α.Π. των προπολεμικών Διδασκαλείων Νηπιαγωγών και των τμημάτων μονοετούς φοίτησης σε Παιδαγωγικές Ακαδημίες (μετά το 1942)²⁵⁸, πρόκειται σε γενικές γραμμές για θεωρητική και πρακτική εκπαίδευση που μόλις υπερέβαινε το επίπεδο μιας εμπειρικής γνώσης και πρακτικής διαχείρισης του γενικού πλαισίου λειτουργίας των νηπιαγωγείων και αντιμετώπισης θεμάτων της νηπιακής ηλικίας. Έτσι πρέπει, συνεπώς να ερμηνεύσουμε και τις συχνές παρατηρήσεις και υποδείξεις των επιθεωρητών για την αξία της “πείρας”, η οποία διακρίνει το έργο και τη δράση πολλών νηπιαγωγών στην καθημερινότητα του νηπιαγωγείου. Έτσι, ακόμα, μπορούμε να ερμηνεύσουμε πειστικά τη διατήρηση ή υιοθέτηση διδακτικών πρακτικών από πολλές νηπιαγωγούς του νομού Θεσπρωτίας, οι οποίες ανάγονται στο περιεχόμενο της αρχικής τους κατάρτισης στα Διδασκαλεία και σε ευκαιριακά μονοετή τμήματα εκπαίδευσής τους, στα οποία το μάθημα των λεγόμενων “Νηπιαγωγικών” (σύμφωνα με το Ν. 4367/1929) προοριζόταν κυρίως στη γνώση και εφαρμογή εκδοχών του Φρεμπελιανού διδακτικού συστήματος. Δεν είναι, λοιπόν, ανεξήγητο που η υπόδειξη – πρόταση της πρώτης Διευθύντριας του Διδασκαλείου Νηπιαγωγών στους Φιλιάτες, Άννας Ζαμπίρα (και όχι “Άννα Ζαμοίρα”, που λανθασμένα αναγράφεται στον τόμο), για την ανάγκη “συνδυασμού του Φροεβελιανού και Μοντεσσοριανού συστήματος”

257. Για μια συγκριτική επισκόπηση τέτοιων αιτημάτων ως το 1976, βλ. Βάσω Βασιλού-Παπαγεωργίου, *Το συνδικαλιστικό κίνημα των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα. Ο ρόλος της ΟΛΜΕ και της ΔΟΕ στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1976*, Πατάκης, Αθήνα 1996, σελ. 192-205. Οι νηπιαγωγοί είχαν μόλις το 1964 αναγνωριστεί ως υπάλληλοι Α' κατηγορίας. Βλ. Νικ. Α. Βαλσαμόπουλος, *Ιστορία του δασκαλικού συνδικαλισμού*, “Εκπαιδευτική επικοινωνία”, Αθήνα 1983, σ. 262.

258. Βλ. το ωρολόγιο πρόγραμμα αυτών των Διδασκαλείων στο, Χαράλαμπος, Γ. Χαρίτος, ό.π., σ. 274.

ήδη από τις αρχές του 1930,²⁵⁹ θα βρει τον απόηχό της στο σχέδιο προγράμματος του 1954²⁶⁰ και θα ανιχνεύεται στις διδακτικές πρακτικές πολλών νηπιαγωγών που επιθεωρήθηκαν τη χρονιά αυτή.

Μια τέτοια ερμηνευτική οπτική μας επιτρέπει να εξηγήσουμε ακόμη τους αργούς ρυθμούς με τους οποίους διαχέονται στο σύνολο σχεδόν των νηπιαγωγών του νομού – υποθέτουμε και στην υπόλοιπη ελληνική επικράτεια – οι νέες αντιλήψεις για την ψυχολογία του παιδιού (J. Piaget) και οι συναφείς κατευθύνσεις της διδασκαλίας, που αρχίζουν να εμφανίζονται σταθερά στην ελληνόγλωσση παιδαγωγική βιβλιογραφία από το τέλος της δεκαετίας του '50²⁶¹. Από αυτή την ίδια οπτική μπορούμε τέλος να ερμηνεύσουμε την εμφάνιση και διατήρηση ορισμένων αμαλαγμάτων της λεγόμενης “παραδοσιακής Διδακτικής” (νέο-ερβαρτιανές αντιλήψεις) και ειδικότερα της “τριμερούς πορείας διδασκαλίας”, την οποία οι θιασώτες της – κι ανάμεσά τους και η πλειοψηφία των επιθεωρητών – αναγόρευε, μαζί με την “Ενιαία Συγκεντρωτική Διδασκαλία” (ΕΣΔ) σε βασικό κριτήριο του “καλού” εκπαιδευτικού και συνεπώς της διδακτικής ικανότητας της νηπιαγωγού²⁶². Δεν είναι, λοιπόν, τυχαίο που η κατηγορία ανάλυσης “διδακτική ικανότητα” έχει συχνά στις επιθεωρητικές εκθέσεις τέτοιου είδους αναφορές - υποδείξεις.

III. Το μετεμφυλιακό κλίμα ή, μ' άλλα λόγια, σύμφωνα με το χαρακτηρισμό του Ν. Σβορώνου “η βασιλεία της Δεξιάς”²⁶³ καθόρισε κατά κύριο λόγο ένα πιο θεμελιώδες πλαίσιο της δράσης και των αντιλήψεων των νηπιαγωγών –

---

259. Βλ. την εισήγησή της στον τόμο, *Τα εκπαιδευτικά συνέδρια του 1930, Συνέδριον Διευθυντών και Υποδιευθυντών Διδασκαλείων της Δημοτικής Εκπαιδεύσεως και Νηπιαγωγών*, εποπτεία Αλέξης Δημαράς, επιμέλεια Κώστας Καρακαλάκης, Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, Αθήνα 2004 (α' έκδοση), σ. 400-405.

260. “Όπου δεν υπάρχει συλλογή εποπτικών μέσων κατά το σύστημα Montessori, τότε θα τίθεται εις εφαρμογήν το σύστημα Frobel [...] και όπου εφαρμόζεται το σύστημα Montessori [...] να εμπλουτίζεται και δια τραγουδιών, ρυθμικών παιγνίων απομιμήσεων κλπ. εκ του συστήματος Frobel”, τονίζεται στο σχέδιο του 1954.

261. Κυρίως μέσα από το ειδικό έντυπο της ΔΟΕ, το “Επιστημονικόν Βήμα του Διδασκάλου”. Για τις θεματικές του περιοδικού βλ. Γιώργος Γρόλλιος – Χρήστος Τζήκας, *Ηγεμονία, Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Πολιτική. Το Επιστημονικόν Βήμα του Διδασκάλου (1953-1967)*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2002.

262. Για τέτοιου είδους μεταπολεμικά αμαλάγματα, βλ. Μπάμπη Χρ. Νούτσου, *Διδακτικοί στόχοι και αναλυτικό πρόγραμμα (Κριτική μιας σύγχρονης παιδαγωγικής ιδεολογίας)*, Δωδώνη, Αθήνα 1983, κυρίως τις σελ. 21-26. Πρβλ. για την ΕΣΔ, Γιώργος Γρόλλιος – Χρήστος Τζήκας, ό.π., σ. 45, σημ. 39.

263. Νίκος Γ. Σβορώνος, ό.π., σ. 144-148.

όπως φυσικά του συνόλου των εκπαιδευτικών. Πρόκειται για το περιεχόμενο και τα όρια της “νομιμοφροσύνης” τους. Γιατί ήδη με τις γνωστές “Συντακτικές Πράξεις” του 1945 και στη συνέχεια με την εφαρμογή του λεγόμενου Θ΄ ψηφίσματος της Αναθεωρητικής Βουλής (1946) έχουν υπάρξει μαζικές εκκαθαρίσεις – απολύσεις αριστερών και φιλελεύθερων εκπαιδευτικών, οι οποίοι για διάφορους λόγους θεωρήθηκαν επικίνδυνοι για το κοινωνικό καθεστώς, το κράτος και φυσικά, το σχολείο²⁶⁴.

* Στο όνομα, λοιπόν, αυτής της “νομιμοφροσύνης” το περιεχόμενο των υπηρεσιακών εκθέσεων των νηπιαγωγών, ως προς τις θεματικές κατηγορίες του “ήθους” και της “έξω-διδασκτικής” ή “έξω-σχολικής” δραστηριότητας των εκπαιδευτικών, άρα και των νηπιαγωγών, δεν απηχεί μόνο τις παραδοσιακά συντηρητικές αντιλήψεις για τη γυναικεία ηθική· προϋποθέτει κυρίως την “εθνικόφρονα” συμμόρφωση της νηπιαγωγού στα διδακτικά, υπαλληλικά και εξω-σχολικά της καθήκοντα, όπως αυτά ορίζονται από μια αυτο-αναπαραγόμενη εν πολλοίς νομοθεσία²⁶⁵. Αυτή η συμμόρφωση αποτυπώνεται με σαφήνεια στις επιθεωρητικές εκθέσεις, οι οποίες με τη σειρά τους χρησιμεύουν ως επίσημα αποδεικτικά στοιχεία της “ορθής” διαγωγής των νηπιαγωγών εντός και εκτός νηπιαγωγείου. Από εδώ και οι λίγες περιπτώσεις “κολασμού” ή “στιγματισμού” όψεων της συμπεριφοράς τους.

Από μια τέτοια οπτική πρέπει να συσχετίσουμε τις υποδείξεις – προτροπές των επιθεωρητών για καθαρά και υγιεινά διδακτήρια με την απαίτησή τους για “ευταξία” και “αίσθημα ευθύνης” ως αναπόσπαστο τμήμα της συμπεριφοράς των νηπιαγωγών. Η προβολή του υποδειγματικού, δηλ. “πειθαρχημένου νηπιαγωγείου”, θέμα για το οποίο η νηπιαγωγός, ως υπάλληλος και δασκάλα, φέρνει την αποκλειστική ευθύνη, οδηγείται σταδιακά ως γενικευμένη απαίτηση της κεντρικής εξουσίας, ιδιαίτερα την περίοδο της στρατιωτικής δικτατορίας (1967). Έτσι, σύμφωνα με το γνωστό Α.Ν. 129/1967 για την Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης, στο νηπιαγωγείο επιδιώκεται, ανάμεσα στ’ άλλα, και η “απόκτησις καλών συνηθειών και

264. Χαράλαμπος Νούτσος, *Ο δρόμος της καμήλας και το σχολείο. Η εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα: 1944-1946*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2003, κυρίως τις σελ. 107-151.

265. Είναι συχνές οι εκδόσεις – κωδικοποιήσεις “ισχυουσών διατάξεων” από δικηγόρους και επιθεωρητές έως την περίοδο της Μεταπολίτευσης (1974). Βλ. ενδεικτικά, Γ. Α. Βαβαρέτου, *Νομοθεσία στοιχειώδους εκπαίδευσως*, Ατλαντίς, Αθήνα 1960 και Ιωάννου Α. Χαραλαμπίκη, *Διοικητική και εκπαιδευτική νομοθεσία*, Καμπανάς, Αθήνα 1967.

ιδία καθαριότητα, τάξεως και υπακοής”²⁶⁶. Την ίδια περίοδο θεωρείται βαρύ πειθαρχικό παράπτωμα η “μη ανάρτησις των εικόνων των βασιλέων”²⁶⁷ – όπως φυσικά και η μη ανάρτηση θρησκευτικών εικόνων – και εξαιρείται η “επιμέλεια” των νηπιαγωγών για τη συνολική εικόνα του νηπιαγωγείου ως αναγκαίο συμπλήρωμα μιας σύστοιχης και “πρέπουσας εις το λειτούργημα, το οποίο ασκούν”, αμφίσεως και συμπεριφοράς²⁶⁸.

Είναι ευνόητο, από την ίδια οπτική, πως το πρότυπο του νηπίου διαγράφει υποχρεωτικά μια ομόλογη τροχιά. Από τα ρακενδύτα και καχεκτικά νήπια του τέλους του εμφυλίου πολέμου και συνακόλουθα από τις συχνές υποδείξεις για την εκμάθηση και τήρηση των απαραίτητων και βασικών κανόνων υγιεινής θα οδηγηθούμε σταδιακά στην προβολή του πειθαρχημένου νηπίου. Σ’ αυτό το πρότυπο θα προστεθεί κατά τη διάρκεια της δικτατορίας και η απαίτηση τα νήπια να είναι ντυμένα ομοιόμορφα και με πολύ κοντά μαλλιά. Όπως τόνιζε τότε χαρακτηριστικά, σε εγκύκλιό του, το υπουργείο Παιδείας: “Η ομοιόμορφος, σεμνή και ελληνοπρεπής εμφάνισις των μαθητών δέον να αποτελέση σοβαρόν και επείγον μέλημα. Είναι απαράδεκτος η υπό των μαθητών διατήρησις πλουσίας και απεριποίητου κόμης”²⁶⁹.

Σύμφωνα μ’ αυτές τις κατευθυντήριες παιδαγωγικές αντιλήψεις, η παραδοσιακή υπεραξίωση του καταλυτικού ρόλου της μητέρας στην απόκτηση “καλών” συνηθειών και στάσεων από τα παιδιά προβάλλεται εμφαντικά έως τις αρχές της δεκαετίας του ’70. Είναι κατά κάποιο τρόπο αναμενόμενο: Όταν δηλ. λείπουν εξ αρχής – για λόγους που αναφέραμε – οι υλικές προϋποθέσεις για τη λειτουργία των νηπιαγωγείων, όταν η βασική εκπαίδευση των νηπιαγωγών παραμένει σε μεγάλο βαθμό εμπειρική και όταν, τέλος, ο επίσημος ιδεολογικός προσανατολισμός της αγωγής (από το νηπιαγωγείο έως το πανεπιστήμιο) καθορίζεται έντονα από τις λεγόμενες “ελληνο-χριστιανικές” συνταγματικές επιταγές, είναι επόμενο να αναπαράγεται συστηματικά – μια και είναι δύσκολο να προβληθεί εναλλακτικό υπόδειγμα – το “αυθόρμητο” και παραδοσιακό μοντέλο της μητρικής αγάπης της νηπιαγωγού προς τα νήπια. Αυτό το υπόδειγμα θεωρείται και από τους

266. Βλ. ΦΕΚ, 163/25-9-1967, τχ. Α’, άρθρο 6.

267. Σύμφωνα με την υπ. αρ. 75/31-8-1967 εγκύκλιο του επιθεωρητή Παραμυθιάς.

268. Σύμφωνα με τις υπ. αρ. 16/12-5-1970, 26/24-6-1971 εγκυκλίους του επιθεωρητή Παραμυθιάς και την υπ. αρ. 41372/24-3-1972 του Υπουργείου Παιδείας.

269. Εγκύκλιος υπ. αρ. 18/27-4-1971 της Επιθεωρήσεως Δημοτικών σχολείων εκπαιδευτικής περιφέρειας Παραμυθιάς.

IV. Τα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν, όπως τονίσαμε επανειλημμένα, ευδιάκριτες μεταβολές μέσα στο χρόνο. Έτσι η καλύτερευση των υλικών όρων λειτουργίας του νηπιαγωγείου (διδασκτήρια, εξοπλισμός κτό), η καλύτερευση της υγείας και της ένδυσης – υπόδησης των νηπίων, η τροποποίηση των δραστηριοτήτων των νηπιαγωγών και η αποτύπωση ενός πιο αυθόρμητου κλίματος σε πολλά νηπιαγωγεία του νομού από το τέλος της δεκαετίας του '60, αν και δεν εγκαινιάζουν ριζικές τομές στην ως τότε λειτουργία των νηπιαγωγείων του, τείνουν, ωστόσο, να διαφοροποιηθούν από τα προηγούμενα χαρακτηριστικά και καταστάσεις. Συγκεκριμένα, με την καθοριστική, όπως τονίσαμε, συμβολή του “Ίδρύματος Β. Μελά” βελτιώνονται οι όροι στέγασης και ο εξοπλισμός πολλών νηπιαγωγείων του νομού. Οι δραστηριότητες πραγματοποιούνται πια περισσότερο συστηματικά και οργανωμένα στα νηπιαγωγεία – έχει ήδη τεθεί σε εφαρμογή το νέο Α.Π. του 1962 – και ειδικότερα αποτυπώνεται στις επιθεωρητικές εκθέσεις αύξηση του ενδιαφέροντος για δραστηριότητες, όπως το τραγούδι, η μελέτη του περιβάλλοντος, η ζωγραφική, η χειροτεχνία, η μουσική, το κουκλοθέατρο κτό. Επιπλέον, η τεχνολογία και τα επαγγέλματα, ως περιεχόμενο καθημερινών δραστηριοτήτων αντικατοπτρίζουν μια νέα περίοδο στην άσκηση της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής για τα νηπιαγωγεία. Είναι προφανές πως αυτή η πολιτική συνδέεται καταρχήν σε πολιτικό επίπεδο με το λεγόμενο “κεντρώο διάλειμμα” (1964),²⁷² το οποίο με τη σειρά του προϋποθέτει μια ευδιάκριτη και ταχεία οικονομική ανάπτυξη και συνακόλουθα την εισαγωγή και διάδοση νέων τεχνολογιών (π.χ. ραδιόφωνο). Μέσα σ’ αυτή τη νέα πολιτική συγκυρία οι υποδείξεις της “Επιτροπής Παιδείας” του 1958, φαίνεται να βρίσκουν μια μεγάλη ανταπόκριση από την εκπαιδευτική πολιτική της “Ένωσης Κέντρου” (Γ. Παπανδρέου και Ε. Παπανούτσος)²⁷³.

Αυτή η φανερή τάση των μεταβολών σ’ όλα τα επίπεδα λειτουργίας των νηπιαγωγείων – άρα και στο νομό Θεσπρωτίας – θα ανακοπεί προσωρινά με την εγκαθίδρυση της στρατιωτικής δικτατορίας (1967). Τα νέο πνεύμα συμφύρεται συχνά και αναγκαστικά με παραδοσιακές και αυταρχικές αντιλήψεις – όπως είδαμε – για το ρόλο της νηπιαγωγού και το πρότυπο του νηπίου. Εμφανίζονται έτσι νέες αντιφάσεις και νέα αμαλγάματα στη συνολική λειτουργία των νηπιαγωγείων. Από το ένα μέρος

272. Νίκος Γ. Σβορώνος, *ό.π.*, σ. 148-150.

273. Βλ. Ε. Π. Παπανούτσου, *Αγώνες και αγωνία για την Παιδεία*, Ίκαρος, Αθήνα 1965, κυρίως τις σελ. 231 κ κ.

όψεις του “σχολείου εργασίας” συναντώνται με τις προδιαγραφές για την “τάξη” στο νηπιαγωγείο²⁷⁴ και από το άλλο οι φιλελεύθερες αστικές αντιλήψεις για το πνεύμα της αλληλεγγύης και της φιλίας, τις οποίες εξέφραζε ο προσκοπισμός χρωματίζονται έντονα με τις “ελληνοχριστιανικές αξίες”²⁷⁵. Είναι προφανές πως, στο πλαίσιο της δικτατορικής εξουσίας, η προσπάθεια ανάκαμψης της λειτουργίας των κατηχητικών, οι επετειακές εκδηλώσεις του καθεστώτος (21-4-1967) και οι παραδοσιακοί εθνικοί εορτασμοί προσλαμβάνουν νέο ιδεολογικό περιεχόμενο²⁷⁶.

Αυτές οι μεταβολές των αρχών της δεκαετίας του '60 δε μεταφράζονται, ωστόσο, κατά τρόπο ευθύγραμμο στο τοπικό επίπεδο του νομού. Γιατί τώρα, μόλο που οι σταθερές του γεωγραφικού χώρου (ορεινοί όγκοι, μικροί οικισμοί, δύσκολη συγκοινωνία και κυρίως αγροτικές ασχολίες των κατοίκων) καθορίζουν τα παραδοσιακά εμπόδια σ' αυτές τις οικονομικές μεταβολές, το φαινόμενο της μαζικής μετανάστευσης σημαντικού μέρους του πληθυσμού από τη Θεσπρωτία στη Γερμανία προσδίδει μια νέα διάσταση στην εσωτερική λειτουργία πολλών νηπιαγωγείων. Πολλά νήπια ζουν πια με τους παππούδες τους, μια και οι γονείς τους εργάζονται στη Γερμανία. Στις εκθέσεις των επιθεωρητών επισημαίνεται αυτό το φαινόμενο μαζί με τις αγροτικές ασχολίες του πληθυσμού.

Τη στιγμή λοιπόν που αρχίζει να γίνεται ευδιάκριτη η τάση διάδοσης της προσχολικής εκπαίδευσης²⁷⁷ η παραδοσιακή αγροτική οικονομία του νομού μεταβάλλεται ή τείνει να περιοριστεί εξαιτίας της μετανάστευσης αρχικά και της αργοπορημένης οικονομίας των υπηρεσιών (κυρίως του τουρισμού) σε λίγα αστικά κέντρα (κυρίως την Ηγουμενίτσα). Η λεγόμενη Ματαπολίτευση (1974), που τείνει να φέρει ένα νέο πνεύμα και στην προσχολική εκπαίδευση²⁷⁸ - γεγονός που σε λίγο αποτυπώνεται και στις επιθεωρητικές εκθέσεις - σηματοδοτεί μια νέα φάση για τα νηπιαγωγεία του νομού, που χαρακτηρίζεται κυρίως από τις δυο συμπληρωματικές τάσεις: Τη μετανάστευση και τον τουρισμό. Θα χρειαστεί να περάσουν πάνω από δέκα χρόνια για να εγκαινιαστεί, όπως γνωρίζουμε, και για το νομό Θεσπρωτίας, η

274. Βλ. π.χ. την αντιφατική εγκύκλιο του υπ. Παιδείας, αρ. 56389/28-4-1972 για τη γενίκευση του κουκλοθέατρου στα παιδιά προσχολικής ηλικίας.

275. Βλ. την υπ. αρ. 66/13-10-1969 εγκύκλιο του επιθεωρητή Παραμυθιάς.

276. Βλ. τις υπ. αρ. 67/ 21-10-1969, 72/30-10-1969 και την υπ. αρ. 17/18-4-1972 εγκυκλίους του Επιθεωρητή Παραμυθιάς.

277. Χαράλαμπος Γ. Χαρίτος, ό.π., σ. 248 (πίν. 5).

278. Βάσω Βασιλού – Παπαγεωργίου, ό.π., σ. 203-205.

θεσμική ισοτιμία των νηπιαγωγών με την ίδρυση και τη λειτουργία των νέων πανεπιστημιακών τμημάτων εκπαίδευσής τους. Από το 1988 αρχίζουν πια ν' αποφοιτούν οι πρώτες (και οι πρώτοι νηπιαγωγοί) από αυτά τα πανεπιστημιακά Παιδαγωγικά τμήματα. Αυτή η νέα φάση προϋποθέτει, ασφαλώς, νέες διερευνήσεις.

Η συνολική διαπραγμάτευση του θέματος και ειδικότερα τα αμέσως προηγούμενα ερμηνευτικά πλαίσια μπορούν αβίαστα να μας οδηγήσουν στη διατύπωση των επόμενων γενικών συμπερασμάτων.

• Α. Σε γενικές γραμμές, οι κυρίαρχες κοινωνικο-πολιτικές δυνάμεις στην ελληνική μετεμφυλιακή κοινωνία απέδωσαν μικρή αξία στη λειτουργία και την εξάπλωση του δικτύου της προσχολικής εκπαίδευσης. Θα χρειαστεί να περάσει μια ολόκληρη γενιά νηπιαγωγών από το τέλος του εμφυλίου πολέμου, για να εξισωθεί σε πανεπιστημιακό επίπεδο η βασική τους εκπαίδευση με εκείνη των υπόλοιπων εκπαιδευτικών (1982).

Β. Αυτή η κοινωνική υποβάθμιση της προσχολικής εκπαίδευσης δεν είναι ασφαλώς μεταπολεμικό επακόλουθο. Πρόκειται για μια ιστορικά καθορισμένη αντίληψη και εκπαιδευτική πολιτική από τις απαρχές του ελληνικού κράτους, που ανάγεται πρώτιστα, εξαιτίας της κοινωνικο-οικονομικής οργάνωσης, στην υπεραξίωση των ανώτερων εκπαιδευτικών βαθμίδων και ειδικότερα του Πανεπιστημίου. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, η προσχολική εκπαίδευση υπήρξε αρχικά ιδιωτική υπόθεση και αποτέλεσε αργότερα τον εκπαιδευτικό παρία του κράτους. Συνεπώς, η αρχική κατάρτιση των νηπιαγωγών και φυσικά η εκπαιδευτική και επαγγελματική τους σταδιοδρομία διέγραψε μια ομόλογη βραδύτατη τροχιά με εκείνη της διάδοσης του δικτύου της προσχολικής εκπαίδευσης στην ελληνική κοινωνία.

Γ. Για πολύ συγκεκριμένους εθνικούς λόγους, ο κυριότερος των οποίων ήταν η ύπαρξη ξενόφωνων νηπίων σε γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας (όπως στην περίπτωση μας στο νομό Θεσπρωτίας), τόσο οι ρυθμοί ανάπτυξης των νηπιαγωγείων όσο και το είδος των δραστηριοτήτων (κυρίως γλωσσικές) προσδιορίστηκε πρώτιστα από αυτούς τους ειδικούς λόγους. Συνεπώς, μια συνολική ιστορική αναδρομή της προσχολικής εκπαίδευσης οφείλει να λάβει υπόψη της αυτές τις επιμέρους "τοπικές" διαφορές, που είναι ουσιαστικά κοινωνικο-πολιτικές και ιδεολογικές.

Δ. Η δόμηση, ωστόσο, του "προτύπου" της νηπιαγωγού και του νηπίου ακολούθησε και στην "τοπική" περίπτωση του νομού Θεσπρωτίας το γενικό πρόσανατολισμό που επιβλήθηκε από την κρατική εκπαιδευτική πολιτική στην εκπαίδευση – άρα και στην προσχολική – και που, τελικά, μεταφράζει εκπαιδευτικά

το συγκεκριμένο συσχετισμό των κοινωνικο-πολιτικών δυνάμεων στις διάφορες ιστορικές συγκυρίες της εξεταζόμενης περιόδου. Επρόκειτο για συσχετισμό που κατά διαστήματα οδηγούσε στην επιβολή συντηρητικών και αυταρχικών προτύπων συμπεριφοράς για τη νηπιαγωγό και τα νήπια (π.χ. 1952, 1967). Ο γενικότερος προσανατολισμός τέτοιων συμπεριφορών αποτυπώνεται εξάλλου και στη λογική των εντύπων επιθεώρησης και φυσικά στο περιεχόμενο των παρατηρήσεων – άρα στην εκπαιδευτική ιδεολογία – των ίδιων των επιθεωρητών.

* Ε. Η αλλαγή αυτών των συσχετισμών και συχνά η κατεύθυνσή τους, σ' ό,τι αφορά την προσχολική εκπαίδευση, καθορίστηκαν τελικά από ευρύτερες οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές, οι οποίες επέτρεψαν κατά κάποιο τρόπο τη δημιουργία παιδαγωγικών και διδακτικών αμαλαγμάτων στο χώρο του νηπιαγωγείου. Συχνά, λοιπόν, ανευρίσκονται και συνυπάρχουν τόσο παραδοσιακές αντιλήψεις και πρακτικές όσο και νεοτερικές εκδοχές για τη λειτουργία του νηπιαγωγείου, τη διδασκαλία και την αγωγή του νηπίου. Θα χρειαστεί ασφαλώς το τέλος της μετεμφυλιακής εποχής (Μεταπολίτευση) για να γίνουν ευδιάκριτες οι προηγούμενες τάσεις τροποποίησης της αρχικής κατάρτισης των νηπιαγωγών και να εξισωθούν σε όλα τα επίπεδα με τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς του δημοτικού σχολείου. Παραμένει, ωστόσο, ζητούμενο η έκταση και ο βαθμός των σύστοιχων μεταβολών στην εσωτερική λειτουργία των νηπιαγωγείων και ειδικότερα των νέων εκπαιδευτικών τους σχέσεων με την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

A. Αρχειακές

1. Αρχείο Νηπιακού Επιμελητηρίου Μελά
2. Αρχείο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Θεσπρωτίας
  - α. Εκθέσεις επιθεώρησης νηπιαγωγών – νηπιαγωγείων Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς Νομού Θεσπρωτίας
  - β. Φάκελοι νηπιαγωγείων (Αμπελιάς, Γκρίκας, Γλυκής, Ζερβοχωρίου, Καρβουναρίου, Κεστρίνης, Παραμυθιάς, Προδρομίου, Μορφίου, Χόικας, Ψάκκας)
3. Γ.Α.Κ. Ιωαννίνων
4. Προσωπικό αρχείο νηπιαγωγού (Σούλη Ελένης)
5. Προσωπικές μαρτυρίες νηπιαγωγών (Βενέτη Αλίκης, Μαρκατσέλη Μαγδαληνής)

B. Νομοθεσία

1. Νόμοι και διατάγματα
- 1895 Ν. ΒΤΜΘ΄, 3 Σεπτεμβρίου 1895, “Περί στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαιδεύσεως”, (ΦΕΚ 5-10-1895)
- 1896 Δ. 30 Απριλίου 1896, “Περί συστάσεως νηπιαγωγείων”
- 1904 Β.Δ. 2 Ιουνίου 1904 “Περί αναγνώρισεως του υπό της Ενώσεως των Ελληνίδων ιδρυθέντος Διδασκαλείου Νηπιαγωγών” (ΦΕΚ 120/ 8-6-1904)
- 1911 Σύνταγμα της Ελλάδος του 1911, άρθ. 16
- 1914 Β.Δ. 344, 24 Απριλίου 1914 “Περί προσωπικού των σχολείων της Δημοτικής και της Μέσης Εκπαιδεύσεως των νέων χωρών” (ΦΕΚ 348 τχ. Α΄)
- Β.Δ. 26 Αυγούστου 1914, “Περί ιδρύσεως διδασκαλείων εκατέρου των φύλων προς μόρφωσιν διδασκάλων της δημοτικής εκπαιδεύσεως”, (ΦΕΚ 247/ 3-9-1914)
- 1915 Β.Δ. 16 Απριλίου 1915 “Περί των έργων των διευθυντών, επιθεωρητών και ιατρών των σχολείων” (ΦΕΚ 168/5-5-1915, τχ. Α΄)
- 1924 Δ. 12 Ιουλίου 1924 “Περί μεταθέσεως έδρας Διδασκαλείου νηπιαγωγών Ιωαννίνων” (ΦΕΚ 162/18-7-1924, τχ. Α΄)
- 1929 Ν. 4397, 16 Αυγούστου 1929, “Περί στοιχειώδους εκπαιδεύσεως” (ΦΕΚ 309/ 24-8-1929, τχ. Α΄)
- 1936 Α.Ν. 353, 25 Νοεμβρίου 1936, “Περί συστάσεως νομού Θεσπρωτίας εν Ηπείρω” (ΦΕΚ 525/27-11-36, τχ. Α΄)

- 1937 Β.Δ. 21 Μαρτίου 1937, “Περί ορισμού των κοινοτήτων των υπαγομένων διοικητικώς εις τον νομόν Θεσπρωτίας” (ΦΕΚ 119/1-4-37, τχ. Α΄)
- 1942 Ν.Δ. 1316, 28 Απριλίου 1942, “Περί Εθνικών Αγροτικών Νηπιοτροφείων και τροποποιήσεως διατάξεων περί Εθνικών Παιδικών Σταθμών Αγροτικών Μεταβατικών Οικοκυρικών Σχολών” (ΦΕΚ 115, 11-5-42, τχ. Α΄)
- 1946 Α.Ν. 950, 14 Φεβρουαρίου 1946 “Περί υπαγωγής κοινοτήτων εκ του Νομού Θεσπρωτίας εις τον Νομόν Πρεβέζης” (ΦΕΚ 49/16-2-46, τχ. Α΄)
- 1948 Β.Δ. 31 Δεκεμβρίου 1948, “Περί διοικητικών μεταβολών μεταξύ ομόρων Νομών και Επαρχιών” (ΦΕΚ 334/31-12-48, τχ. Α΄)
- 1951 Ν. 1811, 10 Απριλίου 1951, “Περί κώδικος καταστάσεως των Δημοσίων Διοικητικών Υπαλλήλων” (ΦΕΚ 141/16-5-51, τχ. Α΄)
- 1952 Σύνταγμα της Ελλάδος του 1952, άρθ. 16 και άρθ. 107
- 1959 Ν.Δ. 3997, 9 Οκτωβρίου 1959, “Περί σχολής Νηπιαγωγών και άλλων τινών διατάξεων”(ΦΕΚ 226/ 20-10-59, τχ. Α΄)
- 1962 Β.Δ. 494, 15 Ιουλίου 1962, “Περί του αναλυτικού Προγράμματος των Νηπιαγωγείων του Κράτους” (ΦΕΚ 124/9-8-62, τχ. Α΄)
- Ν.Δ. 4247, 15 Σεπτεμβρίου 1962 “Περί ιδρύσεως Οργανισμού Σχολικών Κτιρίων (Ο.Σ.Κ.)” (ΦΕΚ 155/29-9-1962, τχ. Α΄)
- 1967 Α.Ν. 129, 19 Σεπτεμβρίου 1967, “Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως και άλλων τινών διατάξεων” (ΦΕΚ 163/25-9-67, τχ. Α΄)
- 1970 Ν.Δ. 651, 27 Αυγούστου 1970, “Περί οργανώσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως και διοικήσεως του προσωπικού αυτής” (ΦΕΚ 179/ 29-8-70, τχ. Α΄)
- 1971 Ν.Δ. 1057, 17 Δεκεμβρίου 1971, “Περί Σχολών Νηπιαγωγών” (ΦΕΚ 271/23-12-71, τχ. Α΄)
- 1973 Π.Δ. 54, 23 Ιουνίου 1973, “Περί μετεκπαιδεύσεως μείζονος διάρκειας των νηπιαγωγών εις το Μαράσλειον Διδασκαλείον Δημοτικής Εκπαιδεύσεως” (ΦΕΚ 141/ 6-7-73, τχ. Α΄)
- 1976 Ν. 309, 30 Απριλίου 1976, “Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως” (ΦΕΚ 100/ 30-4-76, τχ. Α΄)
- 1977 Π.Δ. 296, 23 Μαρτίου 1977, “Περί του τύπου και του περιεχομένου των εκθέσεων ουσιαστικών προσόντων των εκπαιδευτικών, της επιδείξεως ή ανακοινώσεων τούτων, των δυνάμενων να υποβληθούν ενστάσεων κλπ” (ΦΕΚ 96/4-4-77, τχ. Α΄)

- Π.Δ. 484, 25 Μαΐου 1977, “Περί οργανώσεως και λειτουργίας των Δημοσίων και Ιδιωτικών Νηπιαγωγείων” (ΦΕΚ 149/1-6-77, τχ. Α΄)
- 1979 Π.Δ. 255, 3 Απριλίου 1979, “Περί οργανώσεως και λειτουργίας Σχολών Επιμορφώσεως Λειτουργών Δημοτικής Εκπαιδεύσεως (ΣΕΛΔΕ) (ΦΕΚ 71/13-4-79)
- 1980 Π.Δ. 476, 22 Μαΐου 1980, “Περί Αναλυτικού και Ωρολογίου Προγράμματος του Νηπιαγωγείου” (ΦΕΚ 132/ 31-5-80, τχ. Α΄)
- 1982 Ν. 1268, 16 Ιουλίου 1982, “Για τη δομή και τη λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων”, (ΦΕΚ 87/16-7-82, τχ. Α΄)
- 1983 Π.Δ. 320, 3 Σεπτεμβρίου 1983, “Οργάνωση και λειτουργία των Παιδαγωγικών Τμημάτων των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων”, (ΦΕΚ 116/7-9-83, τχ. Α΄)
- 1990 Π.Δ. 130, 30 Μαρτίου 1990, “Προϋποθέσεις και διαδικασία εξομοίωσης των αποφοίτων των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και των Σχολών Νηπιαγωγών προς τους πτυχιούχους των Παιδαγωγικών Τμημάτων Α.Ε.Ι.” (ΦΕΚ 52/6-4-90, τχ. Α΄)

2. Υπουργικές αποφάσεις - Εγκύκλιοι

- 1954 Διαταγή του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, υπ’ αρ. 139177/11-12-1954, “Περί καθορισμού ενασχολήσεων, παιδιών και ασκήσεων νηπίων εν τοις νηπιαγωγείοις”
- 1959 Εγκύκλιος του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, υπ. αρ. 119/29-4-1959, “Καθορισμός σημαίας παρελάσεων”
- 1967 Εγκύκλιος της Επιθεωρήσεως Δημοτικής Εκπαιδεύσεως Παραμυθιάς υπ’ αριθ. 75, αρ. πρωτ. 2608/ 31-8-1967, “Περί αναρτήσεως των εικόνων των Α.Α.Μ.Μ. των Βασιλέων εις τα Δημόσια Δημοτικά και Κοινοτικά Καταστήματα”
- 1969 Εγκύκλιος της Επιθεωρήσεως Δημοτικής Εκπαιδεύσεως Παραμυθιάς υπ’ αριθ. 66, αρ. πρωτ. 3384/13-10-69, “Ενίσχυσις έργου Οδηγισμού- Προσκοπισμού”
- Εγκύκλιος της Επιθεωρήσεως Δημοτικής Εκπαιδεύσεως Παραμυθιάς υπ’ αριθ. 67, αρ. πρωτ. 3382/21-10-69, “Εορτασμός του θρυλικού ΟΧΙ”
- Εγκύκλιος της Επιθεωρήσεως Δημοτικής Εκπαιδεύσεως Παραμυθιάς υπ’ αριθ. 72, αρ. πρωτ. 3498/30-10-69, “Περί των Κατηχητικών Σχολείων”
- 1970 Εγκύκλιος της Επιθεωρήσεως Δημοτικής Εκπαιδεύσεως Παραμυθιάς, υπ. αρ. 16, αρ. πρωτ. 2060/12-5-70
- Απόφαση του ΥΠ.Ε.Π.Θ. υπ’ αριθ. 154273, 2 Νοεμβρίου 1970, “Περί καθορισμού της αντιστοιχίας των χαρακτηρισμών και της βαθμολογίας των μέχρι της ισχύος του

Ν.Δ. 651/1970 εκθέσεων περί της υπηρεσιακής ικανότητας των Εκπαιδευτικών λειτουργών Δημοτικής και Μέσης Εκπαιδύσεως προς τα δια του Νομοθετικού τούτου Διατάγματος θεσπιζόμενα” (ΦΕΚ 800/10-11-70, τχ. Β΄)

1971 Εγκύκλιος της Επιθεωρήσεως Δημοτικής Εκπαιδύσεως Παραμυθιάς, υπ. αρ. 18, αρ. πρωτ. 971/27-4-1971 “Παρέχονται οδηγίαι”

Απόφαση του ΥΠ.Ε.Π.Θ. υπ’ αριθ. 42288/ 1971, “Ορισμός υποδείγματος εκθέσεως περί της υπηρεσιακής ικανότητας των εκπαιδευτικών” (ΦΕΚ 326/5-5-71, τχ. Β΄)

Εγκύκλιος του ΥΠ.Ε.Π.Θ. υπ. αριθ. 66351/1-6-71 “Οδηγίαι περί συντάξεως και υποβολής των εκθέσεων υπηρεσιακής ικανότητας του εκπαιδευτικού προσωπικού”

Εγκύκλιος της Επιθεωρήσεως Δημοτικής Εκπαιδύσεως Παραμυθιάς, υπ. αρ. 26, αρ. πρωτ. 1673/24-6-1971

Απόφαση του ΥΠ.Ε.Π.Θ. υπ’ αριθ. 99566/ 10 Αυγούστου 1971, “Περί καθορισμού της έδρας και της Γεωγραφικής εκτάσεως των Εκπαιδευτικών Περιφερειών Δημοτικής Εκπαιδύσεως” (ΦΕΚ 700/25-8-71 τχ. Β΄)

Εγκύκλιος του ΥΠ.Ε.Π.Θ. υπ’ αριθ. 145101/26-10-1971 “Τήρησης βιβλίων επιθεωρουμένων υπό αξιολογούντων”

1972 Εγκύκλιος του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας, υπ’ αριθ. 41372/24-3-1972, “Άσκησις εποπτείας επί της λειτουργίας των Σχολείων”

Εγκύκλιος του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, υπ’ αριθ. 56389/28-4-1972, “Η σημασία του κουκλοθεάτρου”

1982 Εγκύκλιος του ΥΠ.Ε.Π.Θ. υπ’ αριθ. 351.7/Δ.1550/15-1-1982, “Περί αναστολής επιθεωρήσεως και αξιολογήσεως του διδακτικού προσωπικού”

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Αθανασίου Λεωνίδα, “Η αξιολόγηση του διδακτικού και εκπαιδευτικού έργου στο σχολείο: Από τον επιθεωρητή στο σχολικό σύμβουλο”, *Επιστημονική Επετηρίδα του τμήματος Φ.Π.Ψ. της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, (μέρος τρίτο), Ιωάννινα 1990, σ. 83-129

- Ανδρέου Αποστόλη, "Ιστοριογραφία της νεοελληνικής εκπαίδευσης. Μια περιοδολόγηση", *Θέσεις*, τχ. 45, 1993, σ. 119-137
- Ανδρέου Αποστόλης - Παπακωνσταντίνου Γιώργος, *Εξουσία και οργάνωση - διοίκηση του εκπαιδευτικού συστήματος*, Νέα Σύνορα - Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1994
- Αριές Φιλίπ, *Αιώνες παιδικής ηλικίας*, εκδ. Γλάρος, Αθήνα 1990
- Αρχιμανδρίτης Ι. (εισήγηση) στο *Πρακτικά Συνεδρίου Εκπαιδευτικών (Γεν. Επιθεωρητών Μέσης και Στοιχειώδους Εκπαιδύσεως, Επιθεωρητών Δημ. Σχολείων και Υγείον. Επιθεωρητών Σχολείων)*, Υπουργείου Εθν. Παιδείας, εν Αθήναις 1949, σ. 144-147
- Αρχιμανδρίτης Ι., "Διδακτήρια", λήμμα στη *Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια*, τομ. 2, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1967, σ. 152-155
- Αρχιμανδρίτη Ιωάννου Αθ., *Τι παρατηρεί, τι ελέγχει, τι αξιολογεί ο επιθεωρητής κατά την επιθεώρησιν*, εκδ. οίκος "Τούλας-Μαυράκος", Πάτραι 1959
- Αρχιμανδρίτου Ιωάννου, *Επιθεωρητής και διδάσκαλοι*, Τρίπολις 1957
- Apple Michael, *Εκσυγχρονισμός και συντηρητισμός στην Εκπαίδευση*, μτφρ. Μαρία Δεληγιάννη, Μεταίχμιο, Αθήνα 2002.
- Apple Michael W., *Ιδεολογία και αναλυτικά προγράμματα*, μτφρ. Τάσου Δαρβέρη, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1986.
- Apple Michael W., *Εκπαίδευση και εξουσία*, μτφρ. Φώτης Κοκαβέσης, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1993
- Βαβαρέτου Γ. Α., *Νομοθεσία στοιχειώδους εκπαιδύσεως*, Ατλαντίς, Αθήναι 1960
- Βαλσαμάκη Χριστίνα, *Προσχολική αγωγή, οργάνωση, πρόγραμμα*, εκδ. Σφακιανάκη, Θεσσαλονίκη χ.χ.
- Βαλσαμόπουλος Νικ. Α., *Ιστορία του δασκαλικού συνδικαλισμού*, "Εκπαιδευτική επικοινωνία", Αθήνα 1983
- Βασιλού-Παπαγεωργίου Βάσω, *Το συνδικαλιστικό κίνημα των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα. Ο ρόλος της ΟΛΜΕ και της ΔΟΕ στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1976*, Πατάκης, Αθήνα 1996
- Βιγγόπουλος Ηλίας, "Νηπιαγωγεία στην Αττική και τη Θεσσαλία (μια παιδαγωγική έρευνα της Καλλιόπης Μουστάκα)", τομ. 7, τχ. 7-8, Σεπτ.- Οκτ. 1980, σ. 291-296 και τχ. 9-10, Νοεμ.- Δεκ. 1980, σ. 388-389
- Βιδάλη Άννα, *Νεότερικότητα, αγωγή και προσχολική ηλικία*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2000

Βούρη Σοφία, *Εκπαίδευση και Εθνικισμός στα Βαλκάνια. Η περίπτωση της βορειοδυτικής Μακεδονίας 1870-1904*, Παρασκήνιο, Αθήνα 1992

Bell Judith, *Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας*, Gutenberg, Αθήνα 1999

Bernstein Basil, *Παιδαγωγικοί κώδικες και κοινωνικός έλεγχος*, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1991²

Blackledge David – Hunt Barry, *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*, μτφρ. Μαρία Δεληγιάννη, Έκφραση, Αθήνα 1995

Γαβαλά Λάζαρου, *Το ελληνικό νηπιαγωγείο*, εκδ. Δίπτυχο, Αθήνα 1976

Γενειατάκη - Αρβανιτίδου Ειρήνη, “Η Προσχολική αγωγή στην Ελλάδα άλλοτε και σήμερα (Σύγχρονοι Προσανατολισμοί)”, *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*, τόμ. 11, Γεν.-Δεκ. 1984, σ. 31-44

Γενειατάκη Ειρήνη, “Η γλωσσική ανάπτυξη του νηπίου και ο ρόλος του νηπιαγωγείου”, *Εκπαιδευτικά*, τχ. 13, 1988, σ.19-29

Γερμανός Δημήτρης, *Χώρος και διαδικασίες αγωγής. Η Παιδαγωγική Ποιότητα του Χώρου*, Gutenberg, Αθήνα 2001

Γιαννόπουλος Κωνσταντίνος Γ., *Οι απαρχές της Εποπτείας και της Διοίκησης στην ελληνική πρωτοβάθμια εκπαίδευση, 1828-1914* (μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία), Ιωάννινα 2005

Γιαννούλη Ν. - Μπάρδη Π., *Η διδασκαλία στα πλαίσια του νηπιαγωγείου*, Γενική Διδακτική, Αθήνα 1988³

Γκικόπουλος Π. Γ., “Συσσίτια Μαθητικά”, λήμμα στη *Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια*, τόμ. 5, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1967, σ. 142-143

Γληνός Δημήτρης, *Εθνος και Γλώσσα*, εκδ. Αθηνά, Αθήνα 1976

Γρόλλιος Γιώργος -Τζήκας Χρήστος, *Ηγεμονία, Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική πολιτική. Το Επιστημονικόν Βήμα του Διδασκάλου (1953-1967)*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2002

Cohen Louis - Manion Lawrence, *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2000

Δαράκη Πέπη, *Το προσχολικό παιδί και οι ανάγκες του*, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα-Γιάννινα 1995

Δεληγιάννη-Κουιμτζή Βασιλική, *Η οργάνωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και η κοινωνική συμπεριφορά παιδιών προσχολικής ηλικίας (Διατριβή)*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1986

Δεσποτίδη Ανθή, “Προβληματισμός πάνω στην πολιτική για την προσχολική ηλικία”, στο *Προβλήματα της ελληνικής εκπαίδευσης – Α΄ Συνέδριο Παιδείας της Ο.Ι.Ε.Α.Ε.*, εκδ. Τεκμήριο, Αθήνα 1980, σ. 159-165

Δημαράς Αλέξης, “Ιστοριογραφία της εκπαίδευσης”, *Σύγχρονα Θέματα*, τχ. 35-37, 1988, σ. 191-197

Δημαράς Αλέξης, (λημ.) Ιστοριογραφία της νεοελληνικής εκπαίδευσης στην Παιδαγωγική -Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια -Λεξικό, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, τομ. 5, σ. 2501-2504

Δημαράς Αλέξης, *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, 2 τόμοι, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1986 (α΄ έκδοση 1974)

Debesse Maurice – Mialaret Gaston, *Οι Παιδαγωγικές επιστήμες*, τομ. 6, εκδ. Δίπτυχο, Αθήνα 1985

Εκθέσεις των κατά το 1883 προς επιθεώρησιν των Δημοτικών σχολείων αποσταλέντων εκτάκτων επιθεωρητών, Εθνικόν Τυπογραφείον, Αθήναι 1885

Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Συζητήσεις, κρίσεις, απόψεις 1956-1965, “Προοδευτική Παιδεία”, Αθήνα 1966

Εξαρχόπουλου Νικ. Ι., “Το Εκπαιδευτικόν Πρόβλημα. Δεν συγχωρούνται αναβολαί”, *Το Βήμα*, 3-2-1953

Επετηρίς Δημοτικής Εκπαιδύσεως 1932, έτος Α΄, εκδ. οίκος Δημητράκου, Αθήναι 1932

ΕΣΥΕ, *Αποτελέσματα της απογραφής πληθυσμού 1940, 1951, 1961, 1971, 1981*

Ζαμπέτα Εύη, *Αγωγή και εκπαίδευση της πρώιμης παιδικής ηλικίας στην Ευρώπη. Συγκριτική προσέγγιση*, Θεμέλιο, Αθήνα 1998

Ζιώγου-Καραστεργίου Σιδηρούλα, *Η μέση εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893)*, ΙΑΕΝ-ΓΓΝΓ, Αθήνα 1986

Ηλιού Μαρία (επιμ.) *Προσχολική αγωγή και κατάρτιση νηπιαγωγών*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Αθήνα 1986

Ηλιού Μαρία, "Προσχολική αγωγή και κατάρτιση νηπιαγωγών", στο Μ. Ηλιού (επιμ.) *Προσχολική αγωγή και κατάρτιση νηπιαγωγών*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Αθήνα 1986, σ. 40-55

Ηλιού Μαρία, *Εκπαιδευτική και κοινωνική δυναμική*, εκδ. Πορεία, Αθήνα 1990³

Ηλιού Φίλιππος (επιμ.), *Δημήτρης Γληνός. Άπαντα*, τόμ. Β' (1910-1914), Θεμέλιο, Αθήνα 1983

Ήπειρος 4000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα 1997

Η Ιστορικότητα της παιδικής ηλικίας και της νεότητας, Αθήνα ΓΤΝΓ 1986, (α' και β' τόμος)

Hobsbawm Eric, *Για την Ιστορία*, Θεμέλιο, Αθήνα 1998

Θεοδώρου Βάσω - Κοντογιάννη Βασιλική (επιμ.), *Το παιδί στη νεοελληνική κοινωνία, 19^{ος} -20^{ος} αιώνας, αξίες, αναπαραστάσεις, αποτυπώσεις*, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Σχολή Επιστημών Αγωγής και Ε.Λ.Ι.Α., Αθήνα 1999

Ιός της Κυριακής, "Γλώσσα και θρησκεία στις απογραφές", εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 11 Μαρτίου 2001

Ιστορία και μέθοδοί της (διεύθυνση Samaran Charles), τόμος Α', Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1979

Isambert-Jamati V., "Κοινωνιολογία του σχολείου", στο Maurice Debesse - Gaston Mialaret, *Οι Παιδαγωγικές επιστήμες*, τομ. 6, εκδ. Δίπτυχο, Αθήνα 1985, σ. 163-205

Καλαντζής Κωνσταντίνος, *Η Παιδεία εν Ελλάδι*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002

Καλλιόφα Σπ., *Τα πέντε πρώτα παιδικά έτη*, Αθήναι 1958²-*Κανονισμός των Παρθεναγωγείων της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*, Αθήναι 1870

Καραφύλλη Αθανασίου, "Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών α/βάθμιας εκπαίδευσης σύμφωνα με τις Έκθέσεις Επιθεωρηθέντων Σχολείων και Δημοδιδασκάλων", στη δεκαετία 1950-60", *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, τχ. 58, 2001, σ. 77-82

Καραφύλλη Θανάση, "Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών α/θμιας εκπαίδευσης στην περίοδο της Δικτατορίας (1967-1974), σύμφωνα με τις Έκθέσεις υπηρεσιακής ικανότητας εκπαιδευτικών λειτουργών δημοτικής εκπαίδευσης", *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, τχ. 60-61, 2002, σ. 104-109

Κιτσαράς Γεώργιος Δ., *Εισαγωγή στην Προσχολική Παιδαγωγική*, Αθήνα 1988

- Κιτσαράς Γεώργιος**, *Προσχολική Παιδαγωγική*, Αθήνα 1997
- Κιτσαράς Γεώργιος Δημ.**, *Προγράμματα Προσχολικής Αγωγής, Διαχρονική και συγχρονική διερεύνηση (Συγκριτική ανάλυση)*, Ρέθυμνο 1998
- Κοντάκος Αναστάσιος –Πολεμικός Νικήτας**, *Η μη λεκτική επικοινωνία στο Νηπιαγωγείο*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000
- Κορδάτου Γιάννη**, *Δημοτικισμός και Λογιωτατισμός, Κοινωνιολογική μελέτη του γλωσσικού ζητήματος*, εκδ. Μπουκουμάνη, Αθήνα 1974⁴
- Κοσμά Αικατερίνη**, *Ιστορία προσχολικής αγωγής*, Θεσσαλονίκη 1975
- Κ[ουρτιδης] Α[ριστοτέλης] Π.**, “Ελληνικόν Παρθεναγωγείον Αικατερίνης Λασκαρίδου”, *Εστία*, τομ. ΚΔ', αρ. 606, 9 Αυγούστου 1887, σ. 513-518
- Κουτσοβάνου Ευγενία**, *Η διαφοροποιημένη συμπεριφορά της νηπιαγωγού*, Εκπαιδευτήρια Κωστέα-Γείτονα, Αθήνα 1988
- Κουτσοβάνου Ευγενία** (εισαγωγή – επιμέλεια – απόδοση), *Θεωρία και Μεθοδολογία της Προσχολικής Εκπαίδευσης*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1998
- Κουτσοβάνου Ευγενίας**, “Προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης”, *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*, τχ. 16, Ιούλιος – Αύγουστος 2000, σ. 21-28
- Κουτσοβάνου Ευγενία - Γιαλαμάς Βασίλης**, *Ο χώρος του νηπιαγωγείου και οι διαδικασίες μάθησης και διδασκαλίας*, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1996
- Κουτσοβάνου Ευγενία, & ομάδα εργασίας**, *Μορφές και τρόποι εργασίας στο Νηπιαγωγείο*, Οδυσσέας, Αθήνα 1996⁴
- Κόφφα Αλέξανδρου Κ. - Μετοχιανάκη Ηλία Γ.**, *Βασικά προβλήματα προσχολικής αγωγής*, Ρέθυμνο 1994
- Κυριαζή Νότα**, *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000
- Κυριαζοπούλου-Βαληνάκη Π.**, *Νηπιαγωγική*, 3 τόμοι, Αφοί Βλάσση, [Αθήνα] 1977
- Κυριαζοπούλου- Βαληνάκη Π.**, *Προσχολική αγωγή*, εκδ. Δίπτυχο, Αθήνα 1963
- Κυριαζοπούλου-Βαληνάκη Π.**, “Το νηπιαγωγείο και η κοινωνική προσαρμογή του παιδιού”, *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*, τομ.1, τχ. 8, Οκτ. 1974, σ. 337-340
- Κυριάκου-Αμανατίδου Χριστίνα**, *Η ύλη του νηπιαγωγείου σε 141 ενότητες*, Θεσσαλονίκη 1977⁴
- Κυρίδη Αργύρη**, *Μία κοινωνιολογική προσέγγιση της προσχολικής εκπαίδευσης*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1996
- Κωσταδήμας Γεώργιος**, *Θεωρητική και πρακτική Νηπιαγωγική*, Ιωάννινα 1978²

Krumbacher Karl (μτφρ.- επιμ. Π. Ενεπεκίδη), *Η Ελλάδα, τα νησιά και η Μικρά Ασία, Ωκεανίδα, Αθήνα 1994*

Λαζαρίδου Λ. - Μαρκοβίτης Μ., “Συστηματική παρατήρηση και καταγραφή της συμπεριφοράς των παιδιών στους Παιδικούς Σταθμούς” στο *Παιδικοί Σταθμοί, Θέματα αγωγής – πρόληψης*, Υλικά 2^{ου} Σεμιναρίου Προσχολικής Αγωγής, Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 21-41

Λασκαρίδου Αικατερίνη, *Πραγματεία περί του Φροβελιανού συστήματος*, εν Αθήναις 1885, (ανάτυπον)

Λασκαρίδου Αικατερίνη, “Το Φροβελιανόν σύστημα εν Ελλάδι”, *Εστία*, τομ. Κ΄, αρ. 505, 1 Σεπτεμβρίου 1885, σ. 608-610

Λασκαρίδου Ειρήνη, *Πώς να μορφώσωμεν ανθρώπους, επί τη βάσει των έργων της Αικατερίνης Λασκαρίδου*, τυπογραφείον “Εστία”, εν Αθήναις 1933

Μαντά Ελευθερία, *Οι Μουσουλμάνοι Τσάμηδες της Ηπείρου (1923-2000)*, ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 2004

Μαντζίλα Δευκαλίωνος – Νότη-Μαντζίλα Βασιλικής, *Το σύγχρονον Νηπιαγωγείον*, Τυπογραφείον Σεραφειμίδα, Σιδηρόκαστρον 1964

Μαραγκουδάκη Ελένη, *Εκπαίδευση και διάκριση των φύλων*, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 2000³

Μαργαρίτης Γιώργος, *Ανεπιθύμητοι συμπατριώτες*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2005

Μαστρογιάννης Ι., *Ιστορία της Κοινωνικής Πρόνοιας της Νεωτέρας Ελλάδος*, Αθήνα 1960

Ματσαγγούρας Ηλίας, *Ψυχοπαιδαγωγικά θέματα προδημοτικής και πρωτοδημοτικής αγωγής*, εκδ. Φελέκη, Αθήνα 1982

Μαυρογιώργος Γιώργος, *Εκπαιδευτικοί και Αξιολόγηση*, εκδ. Σύγχρονη Εκπαίδευση, Αθήνα 1993

Μαυρογιώργος Γιώργος, *Εκπαιδευτικοί και διδασκαλία, Για μια Αντί(-παλη)-Πρόταση*, Σύγχρονη Εκπαίδευση, Αθήνα 1997³

“Μια μεγάλης εκτάσεως, αλλά σημαντική εγκύκλιος του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου. Ποια σημεία θα ερευνώνται κατά την επιθεώρησιν”, εφημ. *Εκπαιδευτικός Τύπος*, 10-5-1950

“Μονιμοποιήσις των κοινοτικών νηπιαγωγείων”, εφημ. *Θεσπρωτία*, αρ. φυλ. 334, 19 Μαΐου 1937

Μουστάκα Καλλιόπη, “Νηπιαγωγεία στην Αττική και τη Θεσσαλία (μια παιδαγωγική έρευνα)”, *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*, τομ. 7, τχ. 5-6, Μάιος- Ιούνιος 1980, σ. 196-212

Μπουζάκης Σήφης, *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα. Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Γενική και Τεχνικοεπαγγελματική εκπαίδευση, Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 1913- 1929*, τόμ. Α΄, Gutenberg, Αθήνα 1994

Μπουζάκης Σήφης, *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα. Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Γενική και Τεχνικοεπαγγελματική εκπαίδευση. Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 1959-1964-1976/77-1985*, τόμ. Β΄, Gutenberg, Αθήνα 1995

Μπουζάκης Σήφης -Τζήκας Χρήστος, *Η Κατάρτιση των Δασκάλων-Διδασκαλισσών και των Νηπιαγωγών στην Ελλάδα. Η περίοδος των διδασκαλείων 1834-1933*, τόμ. Α΄, Gutenberg, Αθήνα 1996

Mialaret G., *Εισαγωγή στις επιστήμες της αγωγής*, Τυπωθήτω, Αθήνα 1999

Mialaret G. - Isambert-Jamati V., “Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης” στο G. Mialaret, *Εισαγωγή στις επιστήμες της αγωγής*, Τυπωθήτω, Αθήνα 1999, σ. 66-68

Νούτσος Μπάμπης, “Κοινωνιολογία και εκπαίδευση (Η θεωρητική αντιπαράθεση στην κοινωνιολογία της εκπαίδευσης σήμερα)”, *Διαβάζω*, τχ. 119, Μάιος 1985, σ. 42-47

Νούτσος Μπάμπης, *Οι παρομοιώσεις για το παιδί στη νεοελληνική παιδαγωγική (ανάτυπο)*, από τα πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου *Ιστορικότητα της παιδικής ηλικίας και της νεότητας*, Αθήνα 1986

Νούτσος Μπάμπης, “Ο θεσμός του επιθεωρητή στην εκπαίδευση”, στο *Πρακτικά ημερίδας. Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση σήμερα*, Α.Π.Θ. Π.Τ.Δ.Ε., Θεσσαλονίκη 2001

Νούτσος Χαράλαμπος, *Γεώργιος Α. Παπανδρέου. Αγιογραφία και δικαίωση*, ανάτυπο από την επιστημονική επετηρίδα του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, τόμ. ΛΑ΄, μέρος τρίτο, Ιωάννινα 2002

Νούτσος Χαράλαμπος, *Γεώργιος Α. Παπανδρέου. Ιστορία της εκπαίδευσης και αγιογραφία*, ανάτυπο από την επιστημονική επετηρίδα του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, τομ. ΚΣΤ΄, μέρος τρίτο, Ιωάννινα 1997

Νούτσος Χαράλαμπος, *Ιστορία της εκπαίδευσης και ιδεολογία*, Ο Πολίτης, Αθήνα 1990

Νούτσος Χαράλαμπος, *Ο δρόμος της καμήλας και το σχολείο. Η εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα: 1944-1946*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2003

Νούτσος Χαράλαμπος, *Συγκυρία και εκπαίδευση*, Ο Πολίτης, Αθήνα 1990

Νούτσου Μπάμπη Χρ., *Διδακτικοί στόχοι και αναλυτικό πρόγραμμα*, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα – Γιάννινα 1983

Νούτσου Χαράλαμπου, *Προγράμματα Μέσης Εκπαίδευσης και κοινωνικός έλεγχος (1931-1973)*, Θεμέλιο, Αθήνα 1979

Ντεμότης Λούντ, *Η ιστορία της παιδικής ηλικίας*, εκδ. Γλάρος, Αθήνα 1977

Ντολιοπούλου Έλση, *Σύγχρονα Προγράμματα για Παιδιά Προσχολικής Ηλικίας*, Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2003²

Ξηροτύρη Ηλία Ιω., *Το σύγχρονο νηπιαγωγείο και η ιστορία του*, εκδ. Ατλαντίς, Αθήνα κ.κ.

Οικονόμου Φωτίου, *Η Θεσπρωτία από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των ημερών ημών*, Αθήνα 1979

Οι χρόνοι της Ιστορίας. Για μια ιστορία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας, Αθήνα ΓΓΝΓ 1998

Ορφανός Β., “Πληροφορίες για την προσχολική αγωγή στην Κρήτη κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα” και “Στοιχεία για τη διάδοση του συστήματος Froebel στα ελληνικά νηπιαγωγεία κατά τον 19^ο αιώνα”, *Συνάντηση*, τχ. 2, 1984, σ. 51-58 και τχ. 6, 1985, σ. 68-78

Πανταζής Σπύρος Χ., *Η Παιδαγωγική Εργασία στο Νηπιαγωγείο*, Gutenberg, Αθήνα 2002

Πανταζής Σπύρος Χ., *Η Παιδαγωγική και το Παιχνίδι – Αντικείμενο στο Χώρο του Νηπιαγωγείου*, Gutenberg, Αθήνα 1997

Πανταζής Σπύρος – Σακελλαρίου Μαρία Ι., *Προσχολική Παιδαγωγική. Προβληματισμοί – Προτάσεις*, Ατραπός, Αθήνα 2005

Παπαθανασίου Αντώνης, *Προγράμματα και Δραστηριότητες στους Κρατικούς Παιδικούς Σταθμούς*, Τυπωθήτω, Αθήνα 2000

- Παπακωνσταντίνου Παναγιώτης**, *Εκπαιδευτικό έργο και αξιολόγηση στο σχολείο*, εκδ. Έκφραση, Αθήνα 1993
- Παπανούτσος Ε. Π.**, *Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΡΘ' (Δευτέρα, 5 Απριλίου 1976)*
- Παπανούτσου Ε. Π.**, *Αγώνες και αγωνία για την παιδεία*, Ίκαρος, Αθήνα 1965
- Παπάς Αθανάσιος Ε.**, *Διδακτική Μεθοδολογία και Προσχολική Πρακτική*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1990
- Παππαδόπουλος Γ. Γ.**, “Περί των εν Σύρα σχολείων”, *Πανδώρα*, τομ. ΙΣ', φυλλάδιον 367, 1 Ιουλίου 1865, σ. 185
- Πατέλλη Γιάννη**, *Ερευνες στις προβληματικές περιοχές του ελληνικού αγροτικού χώρου*, (ανάτυπο από το τχ. 4 των *Επιστημονικών εκδόσεων Α.Τ.Ε.*), Μάρτιος 1978, Αθήνα, σ. 43-54
- Πατρίκη-Καλλίρη Αικατερίνη**, “Το ελληνικό νηπιαγωγείο να γίνει το πρώτο σχολικό ίδρυμα για ίσες ευκαιρίες μόρφωσης, επιτυχίας και ήθους”, *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*, τομ. 9, τχ. 3-4, Μαρτ.-Απρ. 1982, σ. 98-99
- Πεδιαδίτου Μαρία**, “Η κοινωνική μάθηση στο νηπιαγωγείο”, *Το σχολείο του μέλλοντος*, τχ. 10, Οκτ.-Νοεμ.-Δεκ. 1994, σ. 10-11
- Πετρίδης Δ. Γ.**, “Περί των εν Σύρα σχολείων”, *Παρνασσός*, τομ. Ε', 1881, σ. 112-124
- Πιαζέ Ζαν**, *Το μέλλον της εκπαίδευσης*, εκδ. Υποδομή, Αθήνα 1979
- Πολέμης Δημήτρης Ι.**, “Άγνωστα μονόφυλλα των εν Σύρω Μισσιοναρίων και ειδήσεις περί του Φιλελληνικού Παιδαγωγείου”, *Ο Εραμιστής*, τομ. 10, έτος Ι', αρ. 55, 1972, σ. 14-22
- Πορίσματα Επιτροπής Παιδείας**, 24 Ιουνίου 1957 – 10 Ιανουαρίου 1958, εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, Αθήναι 1958
- Πρακτικά ΚΔ' Γενικής Συνελεύσεως 7-13 Ιουλίου 1952**, εκδ. Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδος, Αθήναι 1953
- Πρακτικά Συνεδρίου Εκπαιδευτικών (Γεν. Επιθεωρητών Μέσης και Στοιχειώδους Εκπαιδύσεως, Επιθεωρητών Δημ. Σχολείων και Υγειον. Επιθεωρητών Σχολείων)**, Υπουργείου Εθν. Παιδείας, εν Αθήναις 1949
- Πρακτικά της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας του έτους 1880**, Αθήναι 1881
- Προβλήματα της ελληνικής εκπαίδευσης – Α' Συνέδριο Παιδείας της Ο.Ι.Ε.Α.Ε.**, εκδ. Τεκμήριο, Αθήνα 1980

- Ράλλης Γ.**, Πρακτικά Βουλής, Συνεδρίασις ΡΘ' (Δευτέρα, 5 Απριλίου 1976)
- Ράπτη Νικολάου –Καββαδά Αικατερίνης**, *Εκπαιδευτικά Δραστηριότητες προσχολικής αγωγής* εκδ. Δίπτυχο, Αθήναι 1973
- Σαΐτη Χρήστου**, “Η εξέλιξη της προσχολικής αγωγής στην Ελλάδα”, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τχ. 49, 1989, σ. 72-80
- Σβορώνος Νίκος Γ.**, *Επισκόπηση της ελληνικής ιστορίας*, Θεμέλιο, Αθήνα 1994¹³
- Σιβροπούλου Ρένα**, *Η οργάνωση και ο σχεδιασμός του χώρου (νηπιαγωγείου) στο πλαίσιο του παιχνιδιού*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1999
- Σμαραγδά-Τσιαντζή Μαρία**, *Αγωγή της Προσχολικής Ηλικίας*, Gutenberg, Αθήνα 1996
- Σμαραγδά-Τσιαντζή Μαρία**, *Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική στα Παιδιά Προσχολικής Ηλικίας*, Gutenberg, Αθήνα 2000
- Σταυρίδη- Πατρικίου Ρένα**, *Δημοτικισμός και κοινωνικό πρόβλημα*, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1976
- “**Συσσίτια μαθητικά**”, λήμμα στην *Παιδαγωγική-Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια-Λεξικό*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1989, τόμ. 8
- Σχέδιο μιας Λαϊκής Παιδείας. Εισήγηση του Ε.Α.Μ. και της Ε.Π.Ο.Ν. στη Γραμματεία Παιδείας της Π.Ε.Ε.Α.*, 1944
- Τα Εκπαιδευτικά Συνέδρια του 1930*, Υπουργείον Παιδείας και Θρησκευμάτων, Αθήναι χ.χ.
- Τα εκπαιδευτικά συνέδρια του 1930, Συνέδριον Διευθυντών και Υποδιευθυντών Διδασκαλείων της Δημοτικής Εκπαιδευσεως και Νηπιαγωγών*, εποπτεία Αλέξης Δημαράς, επιμέλεια Κώστας Καρακαλάκης, Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, Αθήνα 2004 (α' έκδοση)
- “**Τα κοινοτικά νηπιαγωγεία**”, εφημ. *Θεσπρωτία*, αρ. φυλ. 273, 4 Μαρτίου 1936
- Τριανταφυλλίδη Μ.**, *Άπαντα Μανόλη Τριανταφυλλίδη. Γλωσσικό ζήτημα και Γλωσσοεκπαιδευτικά Α'*, τομ. τέταρτος, Αριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη), Θεσσαλονίκη 1963
- Τριανταφυλλίδη Μ.**, “Η γλώσσα μας στα σχολεία της Μακεδονίας”, στο *Άπαντα Μανόλη Τριανταφυλλίδη. Γλωσσικό ζήτημα και Γλωσσοεκπαιδευτικά Α'*, τομ. τέταρτος, Αριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη), Θεσσαλονίκη 1963

Τριανταφυλλίδη Μ., *Δημοτικισμός*, Αθήνα 1926

Τσεσμετζή Θάλεια, “Εικόνα της προσχολικής αγωγής στη μεταπολεμική Ελλάδα”,
Γέφυρες, τχ. 8, 2003, σ. 20-29

Τσεσμετζή Θάλειας, “Σχεδιάγραμμα για την ιστορία του ελληνικού νηπιαγωγείου”,
Σύγχρονο Νηπιαγωγείο, τχ. 2, 1991, σ. 11-22 (α΄ μέρος) και τχ. 3, 1991, σ. 6-12, (β΄
μέρος)

Τσίγκρα Μένης, “ ‘Γωνιές’ και ‘κύκλος’ στη σχολική πρακτική του νηπιαγωγείου”,
Εκπαιδευτική Κοινότητα, τχ. 53, Φεβρουάριος – Απρίλιος 2000, σ. 30-34

Τσουκαλάς Κωνσταντίνος, *Εξάρτηση και αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των
εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922)*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1992⁶

Τσουκαλάς Κωνσταντίνος, *Κράτος, κοινωνία, εργασία στη μεταπολεμική Ελλάδα*,
Θεμέλιο, Αθήνα 1986

Φαλιάγγα- Παπανικολάου Ελ., “Η προσχολική αγωγή”, στο *Εκπαιδευτική
μεταρρύθμιση. Συζητήσεις, κρίσεις, απόψεις 1956-1965*, “Προοδευτική Παιδεία”,
Αθήνα 1966, σ. 400-409

Φαναριώτη Ελένη, “Προσχολική ηλικία και εκπαιδευτικό σύστημα”, στο
Προβλήματα της ελληνικής εκπαίδευσης – Α΄ Συνέδριο Παιδείας της Ο.Ι.Ε.Λ.Ε., εκδ.
Τεκμήριο, Αθήνα 1980, σ. 150-158

Φίλος Στεφ. Μ., *Το χρονικό ενός θεσμού. Διοίκηση και εποπτεία της εκπαίδευσης
κατά την τελευταία 150/ετία 1832-1982*, εκδ. “Βιβλία για όλους”, Αθήνα 1984

Φλουρή Γεωργίου, *Αναλυτικά προγράμματα για μια νέα εποχή στην εκπαίδευση*, εκδ.
Γρηγόρη, Αθήνα 1983

Φουρναράκη Ελένη, *Εκπαίδευση και αγωγή των κοριτσιών, Ελληνικοί
προβληματισμοί (1830-1910)*. Ένα ανθολόγιο, ΙΑΕΝ-ΓΓΝΓ, Αθήνα 1987

Φραγκουδάκη Άννα, *Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και φιλελεύθεροι διανοούμενοι*,
Κέδρος, Αθήνα 1977

Φραγκουδάκη Άννα, *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης. Θεωρίες για την κοινωνική
ανισότητα στο σχολείο*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1985

Φραγκουδάκη Άννα, *Τα αναγνωστικά βιβλία του δημοτικού σχολείου*, εκδ. Θεμέλιο,
Αθήνα 1979

Χαραλαμπίκη Ιωάννου Α., *Διοικητική και εκπαιδευτική νομοθεσία*, Καμπανάς,
Αθήναι 1967

Χαραλαμπίδη Θ., “Θεμέλια προσχολικής αγωγής”, *Το νέο σχολείο*, τχ. 7-8, Φεβρουάριος 1957, σ. 581-583

Χαρίτος Χαράλαμπος Γ., *Το ελληνικό Νηπιαγωγείο και οι ρίζες του*, Gutenberg, Αθήνα 1996

Χαρίτος Χαράλαμπος Γ., “Δοκίμιο για την ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης”, *Σύγχρονη εκπαίδευση*, τχ. 54, 1990, σ. 46-54

Ξενόγλωσση

Bardin Laurence, *L'analyse de contenu*, PUF, Paris 1977

Berelson B., *Content analysis in communication research*, Hafner Publishing Co., New York 1971 (1^η έκδοση 1952)

Budde Gunilla-Friederike, “Histoire des jardins d' enfants en Allemagne”, *Histoire de l' éducation*, n° 82, mai 1999, σ. 43-71

Crook David, “L' éducation collective des jeunes enfants en Grande-Bretagne”, *Histoire de l' éducation*, n° 82, mai 1999, σ. 23-42

Grawitz Madeleine, *Méthodes des sciences sociales*, Dalloz, Paris 1972

Holsti O. R., *Content analysis for the social sciences and humanities*, Addison-Wesley Publishing Co., Philadelphia 1969

Holsti O.R. “Content Analysis”, στο **G. Lindsey and E. Aronson** (eds), *The handbook of Social Psychology. Volume 2: Research Methods*, Addison-Wesley, Reading, Mass. 1968

Luc Jean-Noël, *L' Invention du jeune enfant. De la salle d' asile à l' école maternelle*, Belin, Paris 1997

Luc Jean-Noël, “Pour une histoire européenne nationale et locale de la préscolarisation”, *Histoire de l' éducation*, n° 82, mai 1999, σ. 5-22

Piaget J., *Où va l' éducation*, Denoël/Gonthier, “Mediations”, Paris 1972

Plaisance Eric, *L' enfant, la maternelle, la société*, PUF, Paris 1986

Robert André D. & Bouillaguet Annick, *L' analyse de contenu*, PUF, Paris 1997

Sharp Rachel, *Knowledge, ideology and the politics of schooling. Towards a Marxist analysis of education*, Routledge & Kegan Paul, London 1980

• **UNESCO**: World survey of pre-school education, No. 19, 1976

Voluzan J., *L' école primaire jugée*, Larousse, Paris 1975

**Πίνακας 1: Διαχρονική εξέλιξη της δημόσιας προσχολικής εκπαίδευσης
στην Ελλάδα (1938-39 ως 1980-81)***

Σχολικό έτος	Πληθυσμός προσχολικής ηλικίας**	Εγγεγραμμένα νήπια	Ποσοστό εγγεγραμμένων νηπίων επί του πληθυσμού προσχολικής αγωγής	Δημόσια Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγοί	Νηπιαγωγός ανά νήπια
1938-39	398.512	39.337	9,9%	771	815	1:48
1955-56	306.556	25.218	8,2%	619	698	1:36
1960-61	312.468	33.916	10,9%	897	959	1:35
1965-66	307.955	43.895	14,3%	1.113	1.302	1:34
1970-71	306.061	74.433	24,3%	2.088	2.333	1:32
1975-76	286.054	92.637	32,4%	2.871	3.526	1:26
1980-81	288.641	132.339	45,8%	4.263	5.975	1:22

Πηγή: ΕΣΥΕ, Στατιστική εφημερίδα της Ελλάδος, Αθήνα 1977 και Στατιστική της εκπαίδευσης Αθήνα 1940, 1958, 1962, 1968, 1974, 1978, 1986.

Μετά το 1939 και για 15 περίπου χρόνια υπάρχει "ζώνη σιγής" στατιστικών δεδομένων για την προσχολική εκπαίδευση.

Ο πληθυσμός προσχολικής ηλικίας της κάθε σχολικής χρονιάς υπολογίστηκε από το άθροισμα των γεννήσεων, 4 και 5 έτη πριν.

Πίνακας 2 : Ο πληθυσμός του Ν. Θεσπρωτίας (1940 - 1981)

Απογραφή έτους	Συνολικός πληθυσμός	Περίοδοι ετών	Ποσοστιαία μεταβολή
1940	56.734	---	---
1951	47.299	1940-1951	-16,6%
1961	52.125	1951-1961	10,2%
*1971	40.684	1961-1971	-21,9%
1981	41.278	1971-1981	1,5%

Πηγή: ΕΣΥΕ (Απογραφές πληθυσμού των ετών 1940, 1951, 1961, 1971 και 1981)

Πίνακας 3: Ο ημιαστικός και αγροτικός πληθυσμός του Ν. Θεσπρωτίας (1940 - 1981)

Απογραφή έτους	Ημιαστικός πληθυσμός	Ποσοστό %	Αγροτικός πληθυσμός	Ποσοστό %	Συνολικός πληθυσμός
1940	4.724	8,3%	52.010	91,7%	56.734
1951	8.821	18,6%	38.478	81,4%	47.299
1961	10.820	20,8%	41.305	79,2%	52.125
1971	10.045	24,7%	30.639	75,3%	40.684
1981	11.700	28,3%	29.578	71,7%	41.278

Πηγή : ΕΣΥΕ (Απογραφές πληθυσμού των ετών 1940, 1951, 1961, και 1981)

Πίνακας 4: Ένεργός πληθυσμός Ν. Θεσπρωτίας κατά τομείς οικονομικής δραστηριότητας και κατά φύλο (1951 - 1981)

Απογραφή έτους	Πρωτογενής τομέας		Δευτερογενής τομέας		Τριτογενής τομέας		Δεν δήλωσαν συγκεκριμένο επάγγελμα**		Σύνολο ενεργού πληθυσμού***		Γενικό σύνολο ενεργού πληθυσμού
	A	Γ	A	Γ	A	Γ	A	Γ	A	Γ	
1951*	7.708	400	2.171	295	2.266	244	906	40	13.051	979	14.030
1961	7.653	3.471	2.348	775	2.241	430	262	134	12.504	4.810	17.314
1971	5.012	2.304	1.936	272	2.252	464	52	28	9.252	3.068	12.320
1981	4.742	1.160	3.296	280	2.793	864	444	360	11.275	2.664	13.939

Πηγή: ΕΣΥΕ (Απογραφές πληθυσμού 1951, 1961, 1971 και 1981)

*Στην απογραφή έτους 1940, δεν υπήρχαν στοιχεία που να αφορούν την κατανομή του πληθυσμού σε τομείς οικονομικής δραστηριότητας.

** Στην απογραφή έτους 1981, στην κατηγορία "Δεν δήλωσαν συγκεκριμένο επάγγελμα" συμπεριλαμβάνεται και η κατηγορία "Νέοι", η οποία περιλαμβάνει τα άτομα που ζητούν εργασία για πρώτη φορά.

***Ως οικονομικά ενεργός πληθυσμός θεωρούνται όσοι εργάστηκαν τουλάχιστον επί 10 ώρες την προηγούμενη της απογραφής εβδομάδα και όσοι εργάστηκαν μεν λιγότερο από 10 ώρες ή καθόλου την προηγούμενη εβδομάδα της απογραφής, δήλωσαν όμως ότι εργάζονται συνήθως ή ζητούν εργασία.

Πίνακας 5: Ποσοστιαία αναλογία κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στο σύνολο του ενεργού πληθυσμού από 1951 έως 1981

Απογραφή έτους	Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Τριτογενής τομέας	Δε δήλωσαν συγκεκριμένο 'επάγγελμα	Γενικό σύνολο ενεργού πληθυσμού
1940*	---	---	---	---	---
1951	57,8%	17,6%	17,9%	6,7%	100%
1961	64,3%	18%	15,4%	2,3%	100%
1971	59,4%	17,9%	22%	0,7%	100%
1981	42,3%	25,7%	26,2%	5,8%	100%

Πηγή: ΕΣΥΕ (Απογραφές πληθυσμού 1951, 1961, 1971 και 1981)

* Στην απογραφή έτους 1940, δεν υπήρχαν στοιχεία που να αφορούν την κατανομή του πληθυσμού σε τομείς οικονομικής δραστηριότητας

Απογραφή έτους	Πτυχιούχοι ανωτέρων ή ανωτάτων σχολών		Απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης		Απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης		Δεν τελείωσαν στοιχειώδη εκπαίδευση**		Δεν δήλωσαν επίπεδο εκπαίδευσης		Αγράμματοι***		Σύνολο πληθυσμού άνω των 10 ετών		Γενικό σύνολο πληθυσμού άνω των 10 ετών A + Γ
	A	Γ	A	Γ	A	Γ	A	Γ	A	Γ	A	Γ	A	Γ	
1940*	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
1951	168	34	390	100	4.772	1.556	9.220	6.090	182	543	2.586	9.601	17.318	17.924	35.242
1961	276	112	421	161	7.308	4.727	8.419	15.338	---	---	(1.595)	(8.244)	16.424	20.338	36.762
1971	424	172	524	328	7.980	6.172	5.564	8.944	412	1.604	(1.108)	(5.896)	14.904	17.220	32.124
1981	659	366	1206	858	10.768	7.862	3.481	3.630	44	45	743	4.930	16.901	17.691	34.592

Πηγή: ΕΣΥΕ (Απογραφές πληθυσμού των ετών 1951, 1961, 1971 και 1981)

*Στην απογραφή του 1940 δεν υπήρχαν στοιχεία που να αφορούν το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού 10 ετών και άνω.

** Στην απογραφή του έτους 1961 υπάρχει μια κατηγορία "δεν τελείωσαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση ή δε δήλωσαν"

***Στις απογραφές των ετών 1961 και 1971 ως "αγράμματοι" θεωρούνται όσοι δε γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση, ανεξάρτητα αν έχουν τελειώσει ή όχι τη στοιχειώδη εκπαίδευση.

Πίνακας 7: Ποσοστιαία αναλογία κατά επίπεδο εκπαίδευσης πληθυσμού ηλικίας άνω των 10 ετών από 1951 έως 1981

Απογραφή έτους	Πτυχιούχοι ανώτερων ή ανώτατων σχολών	Απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης	Απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης	Δεν τελείωσαν στοιχειώδη εκπαίδευση**	Δεν δήλωσαν επίπεδο εκπαίδευσης	Αγράμματοι***	Γενικό σύνολο πληθυσμού άνω των 10 ετών
1940*	—	—	—	—	—	—	—
1951	0,6%	1,4%	18%	43,4%	2%	34,6%	100%
1961	1%	1,6%	32,7%	64,6%	—	(26,8%)	100%
1971	1,8%	2,7%	44%	45,2%	6,3%	(21,8%)	100%
1981	3%	6%	53,9%	20,5%	0,3%	16,4%	100%

Πηγή: ΕΣΥΕ (Απογραφές πληθυσμού των ετών 1951, 1961, 1971 και 1981)

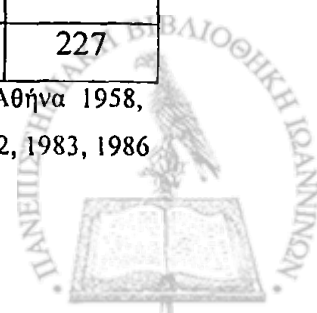
*Στην απογραφή του 1940 δεν υπήρχαν στοιχεία που να αφορούν το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού 10 ετών και άνω. ** Στην απογραφή του έτους 1961 υπάρχει μια κατηγορία “δεν τελείωσαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση ή δε δήλωσαν” ***Στις απογραφές των ετών 1961 και 1971 ως “αγράμματοι” θεωρούνται όσοι δε γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση, ανεξάρτητα αν έχουν τελειώσει ή όχι τη στοιχειώδη εκπαίδευση.

Πίνακας 8: Εξέλιξη της στοιχειώδους εκπαίδευσης (σχολεία, μαθητές, διδακτικό προσωπικό), στο νομό Θεσπρωτίας κατά την περίοδο 1954-55 ως 1981-82

Σχολικό έτος	Σχολεία	Μαθητές			Διδακτικό προσωπικό		
		Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο	Άντρες	Γυναίκες	Σύνολο
1954-55	135	4.161	3.391	7.552	136	44	180
1955-56	135	4.134	3.652	7.786	125	39	164
1956-57	132	4.172	3.750	7.922	146	37	183
1957-58	134	4.350	3.971	8.321	144	33	177
1958-59	136	4.477	4.043	8.520	153	41	194
1959-60	141	4.339	3.864	8.203	150	58	208
1960-61	143	4.433	3.944	8.377	155	59	214
1961-62	147	4.409	3.974	8.383	168	73	241
1962-63	149	4.516	4.003	8.519	159	72	231
1963-64	153	4.541	4.049	8.590	170	96	266
1964-65	153	4.642	4.130	8.772	176	91	267
1965-66	153	4.579	4.060	8.639	196	79	275
1966-67	153	4.574	4.044	8.618	198	93	291
1967-68	151	4.361	3.855	8.216	199	79	278
1968-69	153	4.055	3.622	7.677	187	97	284
1969-70	154	3.709	3.258	6.967	169	100	269
1970-71	135	3.386	2.973	6.359	162	101	263
1971-72	135	3.114	2.760	5.874	159	98	257
1972-73	135	2.939	2.588	5.527	148	92	240
1973-74	135	2.811	2.465	5.276	154	93	247
1974-75	137	2.663	2.291	4.954	160	104	264
1975-76	135	2.609	2.276	4.885	165	102	267
1976-77	132	2.498	2.197	4.695	164	91	255
1977-78	110	2.398	2.104	4.502	156	97	253
1978-79	101	2.279	2.073	4.352	153	95	248
1979-80	100	2.199	1.984	4.183	141	89	230
1980-81	97	-	-	4.098	140	85	225
1981-82	99	-	-	4.058	138	89	227

Πηγή: ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος, Αθήνα 1955, της ίδιας, Στατιστική της Εκπαίδευσης, Αθήνα 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1965, 1966, 1968, 1969, 1971, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1981, 1982, 1983, 1986

Πίνακας 9: Ποσοστιαία μεταβολή των μεγεθών της στοιχειώδους εκπαίδευσης (σχολεία, μαθητές, διδακτικό προσωπικό), στο νομό Θεσπρωτίας, ανά πενταετία, από 1955-56 ως 1980-81

Περίοδοι ετών	Ποσοστιαία μεταβολή μαθητών	Ποσοστιαία μεταβολή σχολικών μονάδων	Ποσοστιαία μεταβολή διδακτικού προσωπικού
1955-1956 ως 1960-61	7,6%	5,9%	30,5%
1960-61 ως 1965-66	3,1%	7%	28,5%
1965-66 ως 1970-71	-26,4%	-11,8%	-4,4%
1970-71 ως 1975-76	-23,2%	0%	1,5%
1975-76 ως 1980-81	-16,1%	-28,1%	-15,7%

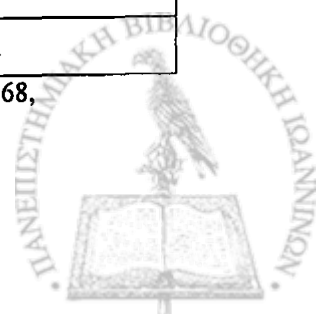
Πηγή: ΕΣΥΕ, Στατιστική της Εκπαίδευσης, Αθήνα 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1965, 1966, 1968, 1969, 1971, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1981, 1982, 1983, 1986

Πίνακας 10: Εξέλιξη της μέσης εκπαίδευσης (σχολεία, μαθητές, διδακτικό προσωπικό), στο νομό Θεσπρωτίας κατά την περίοδο 1954-55 ως 1981-82

Σχολικό έτος	Σχολικές μονάδες			Μαθητές	Διδακτικό προσωπικό
	Εξατάξια γυμνάσια	Τριτάξια γυμνάσια	Λύκεια		
1954-55	2			831	—
1955-56	2			861	15
1956-57	—			—	—
1957-58	—			—	—
1958-59	—			—	—
1959-60	—			—	—
1960-61	—			—	—
1961-62	3			1363	31
1962-63	3			1480	31
1963-64	3			1501	36
1964-65		3	3	1833	40
1965-66		3	3	1896	37
1966-67		3	3	1866	40
1967-68	3			2048	40
1968-69	3			2157	46
1969-70	3			2196	55
1970-71	3			2176	52
1971-72	3			2180	54
1972-73	3			2226	—
1973-74	3			2319	81
1974-75	3			2328	101
1975-76	4			2487	—
1976-77		4	3	2457	—
1977-78		4	3	2479	—
1978-79		6	3	2487	—
1979-80		6	3	2586	128
1980-81		6	3	—	—
1981-82		7	3	—	—

Πηγή: ΕΣΥΕ, Στατιστική της Εκπαίδευσης, Αθήνα 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1971, 1972, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1981, 1982, 1983, 1986

Πίνακας 11: Ποσοστιαία μεταβολή των μεγεθών της μέσης εκπαίδευσης (σχολεία, μαθητές, διδακτικό προσωπικό), στο νομό Θεσπρωτίας, ανά εξαετία, από 1955-56 ως 1979-80

Περίοδοι ετών	Ποσοστιαία μεταβολή μαθητών	Ποσοστιαία μεταβολή σχολικών μονάδων	Ποσοστιαία μεταβολή διδακτικού προσωπικού
1955-1956 ως 1961-62	58,3%	50%	106,7%
1961-62 ως 1967-68	50,3%	0%	29%
1967-68 ως 1973-74	13,2%	0%	102,5%
1973-74 ως 1979-80	11,5%	*	58%

πηγή: ΕΣΥΕ, Στατιστική της Εκπαίδευσης, Αθήνα 1959, 1960, 1961, 1962, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1971, 1972, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1981, 1982, 1983, 1986

Δεν είναι δυνατή η σύγκριση ανάμεσα στα έτη 1973-74 και 1979-80 γιατί τα εξατάξια γυμνάσια μετατρέπονται σε τριτάξια γυμνάσια και λύκεια.

Πίνακας 12: Εξέλιξη της προσχολικής αγωγής (νηπιαγωγεία, εγγεγραμμένα νήπια, νηπιαγωγοί) στο νομό Θεσπρωτίας κατά την περίοδο 1955-56 ως 1981-82

Σχολικό έτος	Νηπιαγωγεία	Εγγεγραμμένα Νήπια			Νηπιαγωγοί	Αναλογία νηπίων-νηπιαγωγών
		Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο		
1955-56	30	537	478	1015	31	1:33
1956-57	25	461	416	877	28	1:31
1957-58	27	551	445	996	31	1:32
1958-59	33	561	524	1085	35	1:31
1959-60	37	613	561	1174	39	1:30
1960-61	37	622	548	1170	38	1:31
1961-62	45	710	652	1362	35	1:39
1962-63	47	712	633	1345	48	1:28
1963-64	44	715	607	1322	48	1:28
1964-65	47	622	601	1223	53	1:23
1965-66	45	559	542	1101	50	1:22
1966-67	52	554	511	1065	57	1:19
1967-68	54	480	456	936	60	1:16
1968-69	56	551	514	1065	61	1:17
1969-70	57	613	581	1194	62	1:19
1970-71	57	628	569	1197	64	1:19
1971-72	60	591	595	1186	64	1:19
1972-73	63	614	613	1227	68	1:18
1973-74	64	606	532	1138	67	1:17
1974-75	62	514	494	1008	68	1:15
1975-76	62	570	532	1102	69	1:16
1976-77	68	550	572	1122	79	1:14
1977-78	62	571	562	1133	74	1:15
1978-79	59	517	496	1013	72	1:14
1979-80	58	499	493	992	70	1:14
1980-81	57	501	475	976	69	1:14
1981-82	61	518	492	1010	78	1:13

Πηγή: ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος, Αθήνα 1955, της ίδιας, Στατιστική της Εκπαίδευσης, Αθήνα 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1965, 1966, 1968, 1969, 1971, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1981, 1982, 1983, 1986

Πίνακας 13: Ποσοστιαία μεταβολή των μεγεθών της προσχολικής εκπαίδευσης (σχολεία, μαθητές, διδακτικό προσωπικό), στο νομό Θεσπρωτίας ανά πενταετία, από 1955-56 ως 1980-81

Περίοδοι ετών	Ποσοστιαία μεταβολή εγγεγραμμένων μαθητών	Ποσοστιαία μεταβολή σχολικών μονάδων	Ποσοστιαία μεταβολή διδακτικού προσωπικού
1955-56 ως 1960-61	15,3%	23,3%	22,6%
1960-61 ως 1965-66	-5,9%	21,6%	31,6%
1965-66 ως 1970-71	8,7%	26,7%	28%
1970-71 ως 1975-76	-7,9%	8,8%	7,8%
1975-76 ως 1980-81	-11,4%	-8%	0%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Στατιστική της Εκπαίδευσης, Αθήνα 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1965, 1966, 1968, 1969, 1971, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1981, 1982, 1983, 1986

Πίνακας 14: Ποσοστό εγγεγραμμένων νηπίων επί του πληθυσμού προσχολικής αγωγής του Ν.

Θεσπρωτίας

Σχολικό έτος	Πληθυσμός προσχολικής ηλικίας (4-5 ετών)*	Εγγεγραμμένα νήπια	Ποσοστό εγγεγραμμένων νηπίων επί του πληθυσμού προσχολικής ηλικίας
1955-56	—	1.015	—
1960-61	—	1.170	—
1965-66	2516	1.101	43,8%
1970-71	1457	1.197	82,2%
1975-76	1.034	1.102	106,6%**
1980-81	1.133	976	86,1%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, Αθήνα 1962, 1963, 1967, 1972, 1977, της ίδιας Στατιστική της Παιδείας, Αθήνα 1958, 1962, 1968, 1974, 1978, 1986.

Ο πληθυσμός προσχολικής ηλικίας της κάθε σχολικής χρονιάς υπολογίστηκε από το άθροισμα των γεννήσεων, οι οποίες έχουν καταγραφεί στο νομό 4 και 5 έτη πριν. Στον αριθμό αυτό αντιστοιχούν τα βρέφη των οποίων οι μητέρες δηλώνουν ως μόνιμη κατοικία το νομό Θεσπρωτίας.

Το σχολικό έτος 1975-76 ο αριθμός των νηπίων, τα οποία ήταν εγγεγραμμένα στα νηπιαγωγεία του νομού είναι μεγαλύτερος από τον αριθμό των παιδιών προσχολικής ηλικίας (πρόκειται για παιδιά τα οποία γεννήθηκαν το 1970 και 1971 δηλαδή παιδιά ηλικίας 4 και 5 ετών. Ο αριθμός των γεννήσεων υπολογίστηκε σύμφωνα με τον τόπο κατοικίας της μητέρας). Είναι λοιπόν πιθανό ένας αριθμός από τα εγγεγραμμένα νήπια το 1975-76 σε νηπιαγωγεία της Θεσπρωτίας να είχαν γεννηθεί αλλού (γνωρίζουμε ότι τη δεκαετία 1960-1970 ένα σημαντικό τμήμα του πληθυσμού του νομού είχε μεταναστεύσει) και να έχουν ήδη επιστρέψει με τις οικογένειές τους, ή να μένουν στο νομό με άλλα μέλη της οικογένειας όπως παππούδες και γιαγιάδες.

Οικισμοί	Περίοδος που επιθεωρήθηκαν τα νηπιαγωγεία										Σχολικά έτη				
	1946-47	1947-48	1950-51	1952-53	1953-54	1954-55	1964-65	1966-67	1968-69	1969-70	1972-73	1973-74	1974-75		
1. Αγιάς (Π.Σ.)	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ									
2. Αγίας Μαρίας	ΕΔ					ΕΝ									
3. Αγίου Βλασίου	ΕΔ	ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ									
4. Αγίου Γεωργίου (Πέτρινας)						ΕΔ									
5. Αγ. Δονάτου (Αγ. Νικολάου)						ΕΔ									
6. Αγοράς				ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
7. Αιταπιάς (Δράστιας)			ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ									
8. Ανθούσας	ΕΔ	ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ									
9. Αρραυτοπού	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
10. Γορδίκιου	ΕΔ		ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
11. Γερικός			ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
12. Γλυκιάς		ΕΔ				ΕΔ									
13. Γρασκωρίου	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΔ									
14. Ελευθερίου	ΕΔ	ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΔ									
15. Ζερβόχωριου		ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
16. Ηγουμένστιας (Π.Σ., 2 νηπ.)		ΕΔ		ΕΔ	ΕΝ (1/2)										
17. Κάμιντων			ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ									
18. Καρβουναρίου	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ									
19. Καρτερίου			ΕΔ			ΕΝ									
20. Καρπυρίου															
21. Καστρίου (Π.Σ., νηπ.)	ΕΔ	ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ									
22. Καστρίου Φαναρίου		ΕΔ	ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ									
23. Καταβόρας					ΕΔ	ΕΔ									
24. Καστρίνης						ΕΔ									
25. Κορύνταις				ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ									
26. Κορύντης			ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΔ									
27. Κραβύριας (Πέτρινας)	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ									
28. Κρισταλλοπηγής															
29. Κύρια - Παναγίας		ΕΔ	ΕΔ												
30. Κυψέλης (Τουρκοπέλαιου)			ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ									
31. Λαδοχωρίου	ΕΝ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
32. Λάκκας	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
33. Μαζερνακιάς					ΕΔ	ΕΔ									
34. Μανδρόπου															
35. Μαρμαρίου (Π.Σ.)	ΕΔ		ΕΔ (75%)	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ									
36. Μαιουριδίου	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΝ	ΕΔ	ΕΝ									
37. Μεσοβουνίου		ΕΔ													
38. Μεσοτάμειου			ΕΔ	ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ									
39. Μορφίου		ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
40. Νέας Σελεικίας	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ									
41. Νεοχωρίου	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΝ	ΕΔ	ΕΔ									
42. Προβόλου	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
43. Πιερραίου			ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
44. Πυλαγορίου															
45. Παραμυθιάς (Π.Σ., νηπ.)	ΕΔ	ΕΝ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
46. Παραποτάμιου	ΕΔ		ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΝ									
47. Πάργας (Π.Σ., νηπ.)															
48. Πέδρας	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
49. Πλαταριάς	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ									
50. Ποταμιάς		ΕΔ	ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ									
51. Προβόριου		ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
52. Ραγίου (Μονής Γραίου)		ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
53. Ραγυλίου		ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΝ									
54. Σελιστού	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
55. Σκατάλου															
56. Σκορπιάς	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
57. Σπαθαρίου															
58. Στουρχωρίου			ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
59. Σηβότων (Μοναχίου)		ΕΔ	ΕΔ	ΕΝ	ΕΝ	ΕΝ									
60. Τσερραίου															
61. Φασκομηλιάς						ΕΔ									
62. Φουσσής		ΕΔ		ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
63. Χάκκας		ΕΔ		ΕΔ	ΕΔ	ΕΔ									
64. Ψάκκας					ΕΔ	ΕΔ									

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεωρήσεως Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παρμηονιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81

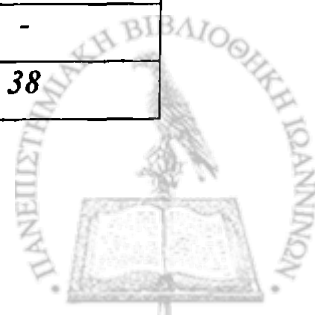
ΕΝ: Ξενοφώνος οικισμός (αναφέρεται σε έκθεση νηπιαγωγείου)
ΕΔ: Ξενοφώνος οικισμός (αναφέρεται σε έκθεση δημοτικού σχολείου)
ΕΝ: Ελληνόφωνος οικισμός (αναφέρεται σε έκθεση νηπιαγωγείου)
ΕΔ: Ελληνόφωνος οικισμός (αναφέρεται σε έκθεση δημοτικού σχολείου)
Χ: Δεν αναφέρεται ομολογημένη γνώση

Παράρτημα 16: Αριθμός εκθέσεων επιθεώρησης για νηπιαγωγούς και νηπιοτρόφους, νηπιαγωγεία και παιδικούς σταθμούς – νηπιτροφεία του νομού Θεσπρωτίας (1945-46 ως 1980-81)

Σχολικό έτος	Εκθέσεις νηπιαγωγών	Εκθέσεις νηπιοτρόφων	Εκθέσεις νηπιαγωγείων	Εκθέσεις παιδικών σταθμών και νηπιτροφείων
1945-46	21	-	14	-
1946-47	19	-	12	-
1947-48	24	5	10	5
1948-49	22	3	11	5
1949-50	18	5	6	5
1950-51	26	5	14	4
1951-52	30	4	19	5
1952-53	25	1	15	5
1953-54	27	1	21	3
1954-55	24	1	17	3
1964-65	18	-	16	1
1965-66	21	-	17	2
1966-67	6	-	5	-
1968-69	20	-	19	-
1969-70	11	-	11	-
1970-71	48	-	-	-
1971-72	51	-	-	-
1972-73	51	-	-	-
1973-74	45	-	-	-
1974-75	47	-	-	-
1976-77	40	-	-	-
1977-78	11	-	-	-
1978-79	44	-	-	-
1979-80	42	-	-	-
1980-81	20	-	-	-
Σύνολο εκθέσεων	711	25	207	38

Πηγή: Αρχείο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Θεσπρωτίας

**Πίνακας 17: Συχνότητα εμφάνισης των “υποκατηγοριών” της κατηγορίας
“το νηπιαγωγείο ως σχολική μονάδα” κατά σχολικό έτος.**

Σχολικά έτη	Υποκατηγορίες							Σύνολο εκθέσεων νηπιαγωγών και νηπιολόγων
	1	2	3	4	5	6	7	
1945-46	14	14	13	13	0	1	1	21
1946-47	12	9	2	4	0	8	13	19
1947-48	15	14	2	5	1	2	6	29
1948-49	16	15	4	4	2	7	4	25
1949-50	11	10	0	2	1	6	2	23
1950-51	18	18	3	3	0	6	1	31
1951-52	24	24	3	1	1	6	6	34
1952-53	20	18	1	6	0	9	3	26
1953-54	24	24	2	5	0	2	3	28
1954-55	20	20	2	13	3	4	3	25
1964-65	17	17	17	17	17	0	1	18
1965-66	19	19	16	17	18	0	0	21
1966-67	5	5	4	5	5	0	0	6
1968-69	19	19	19	19	2	0	3	20
1969-70	11	11	11	11	0	0	1	11
1970-71	0	0	0	0	0	0	0	48
1971-72	0	0	0	0	0	0	0	51
1972-73	6	15	0	0	0	0	0	51
1973-74	4	18	0	0	0	0	0	45
1974-75	19	16	0	0	0	0	0	47
1976-77	0	0	0	0	0	0	0	40
1977-78	0	0	0	0	0	0	0	11
1978-79	0	0	0	0	0	0	0	44
1979-80	0	0	0	0	0	0	0	42
1980-81	0	0	0	0	0	0	0	20
Σύνολο	274	286	99	125	50	51	47	736

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81

1. Η κτιριακή κατάσταση του διδακτηρίου
2. Ο εξοπλισμός του διδακτηρίου
3. Οι εξωτερικοί χώροι του νηπιαγωγείου
4. Η οικονομική κατάσταση και το αρχείο του σχολείου
5. Η λειτουργία του συσσιτίου
6. Γενικές εκτιμήσεις
7. Ο χώρος του νηπιαγωγείου σε σχέση με το ευρύτερο περιβάλλον

επιθεώρησης (1945-46 ως 1980-81)

Υποκατηγορία	1 Η κτιριακή κατάσταση του διδακτηρίου	2 Ο εξοπλισμός του διδακτηρίου	3 Οι εξωτερικοί χώροι του νηπιαγωγείου	4 Η οικονομική κατάσταση και το αρχείο του σχολείου	5 Η λειτουργία του συστήσιου	6 Γενικές εκτιμήσεις	7 Ο χώρος του νηπιαγωγείου σε σχέση με το ευρύτερο περιβάλλον	1 Σύνολο
Συχνότητα εμφάνισης (απόλυτοι αριθμοί)	274	286	99	125	50	51	47	932
Συχνότητα εμφάνισης (%)	29,3	30,6	10,6	13,4	5,3	5,4	5	100

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81

Πίνακας 19: Στέγαση των νηπιαγωγείων της Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παριμιθιάς, ανά χωριό και σχολική χρονιά (1945-70)

Νηπιαγωγεία	1945-46	1946-47	1947-48	1948-49	1949-50	1950-51	1951-52	1952-53	1953-54	1954-55	1964-65	1966-67	1968-69	1969-70
Αγιάς			γ	γ	γ	γ	γ	γ	γ	γ				
Αγ. Μαρίας										ε				
Αγ. Βλασίου		δ	δ	β	β	β	β	β	β	β	β			
Αγ. Γεωργίου										β				
Αγ. Νικολάου							δ					α		
Αγρός													α	
Αιμελίας													δ	
Ανθούσας		α		α	α	α	α	α	α	α				
Αργυρούτσου	β				δ	δ	β				β			β
Γαρόδικου						α				α				
Γκρικας	β	α								α				ε
Γλακίης											ε			
Γρανεχωρίου			β				β						ε	
Δρέπανης			α			α		α					ε	
Ελευθερίου					β	β	β	β	β					
Ζερβοχωρίου														ε
Ηγ/τας Α'	β*		γ	γ	γ	γ	γ	γ	γ	γ			ε	
Ηγ/τας Β'														
Καρκοναρίου		δ	δ		δ	δ*	δ*	δ*	δ	δ	δ	δ	δ	ε
Καρερίου														ε
Καστρίου Ηγ/τας	στ	β	β	β			β							ε
Καστρίου Ηγ/τας			γ	γ	γ	γ	γ	γ	γ	γ				ε
Καστρίου Φαν.							δ	δ	δ	δ				ε
Καταβόθρας									δ	β				
Καρύτιανης									δ	δ				
Κορίνθης	α								δ	δ				
Κρασταλλοπηγής														ε
Λαδοχωρίου		β*									ε			ε
Λάκκας														ε
Μαζαρωκιάς														ε
Μανδρότσου														ε
Μαργαριτίου			γ	γ	γ	γ	γ	γ	γ	γ				
Μεσοδίου	δ	δ	δ	δ	δ*	δ	δ	δ	β	β				
Μικροβουνίου														δ
Μισοπηγαίου										β				
Μονής Ραγίου														α
Μορφίου	β													ε
Μορφίου	β													ε
Ν. Σελεικιάς		δ	δ	δ*		β	δ	δ		δ			ε	ε
Ναχωρίου	β	β					β	β	β	β	ε			ε
Προζώρου											β			ε
Παραμυθιάς Α'	β		β				β	β	β	β	α			α
Παραμυθιάς Β'			γ		γ									α
Πάργας Α'	β		β	β	β	β	β	β	β	β				ε
Πάργας Β'			γ	γ										ε
Παραποτάμου														ε
Πέδικας	δ	δ	δ	δ			δ				δ	δ	δ	δ
Πέτσιανης	β	β	β	β		β	β							β
Πλαταιάς	στ	β	β	β		β					β			ε
Ποταμιάς			δ				δ	δ	στ					ε
Ραζοχωρίου														ε
Σέβιστου										δ	ε			ε
Σκανόβλου														ε
Σκορπιωνάς														ε
Σπαθαρίων														α
Σταυροχωρίου				β	β	β	β	β	β	β				β
Ταυροκόλουκου				β	β	β	β	β	β	β				β
Φασκομηλιάς											ε	ε		ε
Χόκας														ε
Ψάκκας														ε

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παριμιθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81

α. Σε δικό τους χώρο.

β. Συστηματικά νηπιαγωγεία με το δημοτικό σχολείο.

Πίνακας 20: Στέγαση των νηπιαγωγείων κατά σχολικό έτος

Σχολικά έτη	1945-46	1946-47	1947-48	1948-49	1949-50	1950-51	1951-52	1952-53	1953-54	1954-55	1964-65	1965-66	1966-67	1968-69	1969-70	Σ
σε δικό τους χώρο	1	2	-	2	1	3	2	2	3	2	1	4	1	3	-	27
με το Δ.Σ.	9	5	5	5	4	8	10	8	12	10	2	3	-	2	1	84
με Π. Σ. ή Α. Ν.	-	-	5	5	4	4	5	5	3	3	1	2	-	-	-	38
δωρεάν παραχώρηση	2	5	5	4	1	3	7	5	5	4	1	3	2	-	2	49
σε μισθωμένο κτίριο										1	12	7	2	14	8	44
στο ύπαιθρο*	2, (1)	(1)	-	(1)	-	(1)	(1)	(1)	1	-	-	-	-	-	-	3
Σύνολο	14	12	15	16	11	18	24	20	24	20	17	19	5	19	11	245

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81

*Ο αριθμός των νηπιαγωγείων στην παρένθεση δηλώνει τα νηπιαγωγεία εκείνα που στεγάζονται σε κάποιο άλλο χώρο, λειτουργούν και στο ύπαιθρο. Ο αριθμός αυτός δεν προστίθεται στο σύνολο των νηπιαγωγείων του έτους.

Πίνακας 21: Αριθμός εκθέσεων στις οποίες καταγράφονται οι δραστηριότητες και τα θέματά τους (1945-46 ως 1980-81)

Σχολικά έτη	Υποκατηγορίες		Σύνολο εκθέσεων νηπιαγωγών και νηπιοτρόφων
	Α. Είδη δραστηριοτήτων	Β. Θέματα δραστηριοτήτων	
1945-46	10	3	21
1946-47	10	7	19
1947-48	15	9	29
1948-49	12	8	25
1949-50	8	0	23
1950-51	18	11	31
1951-52	24	18	34
1952-53	16	14	26
1953-54	22	16	28
1954-55	20	15	25
1964-65	17	17	18
1965-66	20	20	21
1966-67	6	5	6
1968-69	20	20	20
1969-70	11	11	11
1970-71	42	41	48
1971-72	51	50	51
1972-73	50	50	51
1973-74	45	45	45
1974-75	47	47	47
1976-77	40	40	40
1977-78	11	11	11
1978-79	43	43	44
1979-80	41	41	42
1980-81	20	20	20
Σύνολο	619	562	736

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81

Πίνακας 22: Συνολικός αριθμός δραστηριοτήτων στα νηπιαγωγεία (1945-46 ως 1980-81)

Αριθμητική	Γλώσσα	Θρησκευτικά	Καλλιτεχνικά	Μελέτη περιβάλλοντος	Παιγνίδια	Σωματική αγωγή	Σύνολο
67	874	81	545	373	63	96	2099
3,2	41,6	3,9	26	17,8	3	4,6	100

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81

Πίνακας 23: Δραστηριότητες στα νηπιαγωγεία σύμφωνα με τον αριθμό των εκθέσεων (1945-46 ως 1980-81)

Σχολικά έτη	Αριθμητική	Γλώσσα					Θρησκευτικά	Καλλιτεχνικά					Μελέτη περιβάλλοντος	Παιχνίδια	Σωματική αγωγή		Αριθμός δραστηριοτήτων	νηπιαγωγών και νηπιοτρόφων	Σύνολο εκθέσεων
		Προφορικός λόγος Γραπτός λόγος						Ζωγραφική	Θεατρικά	Τραγούδι	Χειροτεχνία	Χορός			Ασκήσεις αεροβικής	Σωματική άσκηση			
		Διαλεκτικές ασκήσεις	Παραμύθι	Ποίηση	Ανάγνωση	Γραφή													
1945-46	5	4	6	5	0	0	1	0	0	9	0	0	1	4	0	2	37	21	
1946-47	5	4	6	5	0	0	1	0	0	9	0	0	1	4	0	2	37	19	
1947-48	0	9	6	6	0	0	3	0	2	11	0	1	2	5	0	4	49	29	
1948-49	2	8	8	5	1	1	2	1	1	7	0	0	3	3	1	2	45	25	
1949-50	1	5	3	4	0	0	1	0	0	3	3	0	0	1	0	2	23	23	
1950-51	1	13	4	4	0	0	4	0	0	9	3	0	5	2	0	1	46	31	
1951-52	1	18	5	7	0	0	3	1	1	10	3	0	12	6	2	5	74	34	
1952-53	0	15	4	6	0	0	0	1	1	10	2	0	10	4	0	2	55	26	
1953-54	1	16	3	9	0	0	2	0	1	8	4	0	10	0	0	1	55	28	
1954-55	5	7	6	6	1	1	2	2	2	9	6	6	6	2	2	4	67	25	
1964-65	5	16	12	9	0	0	6	1	2	12	2	0	16	0	1	2	84	18	
1965-66	3	19	16	3	0	0	2	0	0	15	0	0	17	0	1	1	77	21	
1966-67	1	4	0	2	0	0	2	0	1	4	0	0	5	1	0	0	20	6	
1968-69	7	17	12	4	1	3	12	7	4	17	9	1	16	3	3	7	123	20	
1969-70	5	9	9	2	0	2	4	7	3	9	8	0	6	0	3	1	68	11	
1970-71	7	30	17	4	0	0	3	2	0	18	6	0	30	0	3	0	120	48	
1971-72	0	17	17	7	0	0	7	5	1	20	9	0	16	0	4	3	106	51	
1972-73	8	29	24	13	0	0	2	25	1	23	10	0	26	5	5	5	176	51	
1973-74	4	30	21	11	1	0	7	23	2	18	10	1	24	2	4	2	160	45	
1974-75	2	29	20	14	0	0	5	25	2	11	6	0	28	3	3	2	150	47	
1976-77	1	39	10	4	0	0	6	3	1	10	0	0	39	1	3	0	117	40	
1977-78	1	11	3	1	0	0	0	1	0	7	0	0	11	0	0	0	35	11	
1978-79	0	37	31	8	0	0	4	0	3	24	4	1	37	8	6	0	163	44	
1979-80	1	36	24	5	0	0	1	1	3	33	0	0	36	2	3	2	147	42	
1980-81	1	16	13	1	0	0	1	0	0	8	0	0	16	7	2	0	65	20	
Σύνολο	67	438	280	145	4	7	81	105	31	314	85	10	373	63	46	50	2099	736	

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]

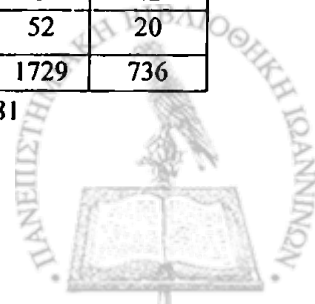
[REDACTED]

Πίνακας 25: Θέματα των δραστηριοτήτων στα νηπιαγωγεία (1945-46 ως 1980-81)

Σχολικά έτη	Αποδεκτές μορφές συμπεριφοράς	Επαγγέλματα	Καθημερινή ζωή	Μυθικά ή φανταστικά όντα	Πατρίδα	Σπίτι - Οικογένεια	Σχολείο	Τεχνολογία	Φύση			Σύνολο θεμάτων	Σύνολο εκθέσεων νηπιαγωγών και νηπινοτρόφων
									Διάφορα φυσικά στοιχεία	Ζώα	Φυτά		
1945-46			3	1								4	21
1946-47		2	5			2			3	5	3	20	19
1947-48		5	6		2					1	2	16	29
1948-49	3		4	2			2		1	2	2	16	25
1949-50												0	23
1950-51	1	6	0		3	4	4	2	2	4	5	31	31
1951-52	4	11	5			5	3		12	13	4	57	34
1952-53	1	4	2	1		2			23	10	11	54	26
1953-54		5	4		3				15	7	3	37	28
1954-55	1	2	2	1	5				7	14	8	40	25
1964-65	3	6	3		9				7	45	2	75	18
1965-66		3	2		3				10	44	16	78	21
1966-67									4	6	3	13	6
1968-69	15	9	7		4				11	52	12	110	20
1969-70	8	3	1		2	1	1		2	27	8	53	11
1970-71	5	5	3			3		1	7	72	16	112	48
1971-72		4	4			1		1	14	51	21	96	51
1972-73	5	15	4		4	12	1	16	10	77	18	162	51
1973-74		19	0		4	4			9	60	48	144	45
1974-75		5	5					6	18	57	51	142	47
1976-77		8			5	4		7	6	45	30	105	40
1977-78			1					1	4	24	4	34	11
1978-79		22	0					2	12	92	12	140	44
1979-80	3	15	0	1	1	8		12	8	74	16	138	42
1980-81		7				1		3		31	10	52	20
Σύνολο	49	156	61	6	45	47	11	51	185	813	305	1729	736

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81

Πίνακας 26: Αποδεκτές μορφές συμπεριφοράς, οι οποίες αναφέρονται ως θέματα των δραστηριοτήτων (1945-46 ως 1980-81)

Κατηγορίες	1948-49	1950-51	1951-52	1952-53	1954-55	1964-65	1968-69	1969-70	1970-71	1972-73	1979-80	Σύνολο
Αγάπη για τα ζώα						2	1	1				4
Απροσεξία-αταξίες			1				1		1		1	4
Γενικές αναφορές					1		1	1		3		6
Ελεημοσύνη			1				1					2
Κανόνες διατροφής							1	1	1			3
Κανόνες καθαριότητας	1		1				5	1	1	2		11
Κανόνες σχέσεων με συνομήλικους								2				2
Υπακοή στους γονείς και στους δασκάλους	1	1		1			1	2			2	8
Υποχρέωση για εκδήλωση πίστης							1					1
Υποχρέωση για εργασία							1					1
Υποχρέωση για φοίτηση στο σχολείο	1						1					2
Ψέματα			1				1		2			5
Σύνολο	3	1	4	1	1	3	15	8	5	5	3	49

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμφιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81

Πίνακας 27: Επαγγέλματα τα οποία αναφέρονται ως θέματα των δραστηριοτήτων

Επαγγέλματα	1945-1955	1964-69	1970-75	1976-80	Σύνολο
Αγρότης	8	10	6	7	31
Αεροπόρος				2	2
Βοσκός-βοσκοπούλα	4	7	4		15
Γενικές αναφορές	7	2		4	13
Δασκάλα		1			1
Ζαχαροπλάστης			1		1
Ζωγράφος			1		1
Ιατρός	1		5	11	17
Κουρέας				1	1
Κυνηγός			5		5
Μανάβης				2	2
Μπακάλης				4	4
Μυλωνάς		1			1
Ξυλουργός	2		4		6
Ράπτης-μοδίστρα	2		4	6	12
Ταχυδρόμος			8	7	15
Τροχαιός			4		4
Τσαγκάρης			5	7	12
Χτίστης	4			1	5
Ψαράς	7		1		8
Σύνολο	35	21	48	52	156

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81

Πίνακας 28: "Επαγγέλματα" κατά τομέα παραγωγής στις δραστηριότητες (1945-46 ως 1980-81)

Τομείς παραγωγής	1945-55	1964-70	1970-75	1976-81
Πρωτογενής	19	17	16	7
Δευτερογενής	8	1	14	14
Τριτογενής	1	1	18	27

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81

Πίνακας 29: Η συχνότητα εμφάνισης των υποκατηγοριών της κατηγορίας "Τα νήπια" στις εκθέσεις (1945-46 ως 1980-81)

Θέμα	1	2	3	4	5	6	7	Σύνολο
	Φοίτηση	Υγιεινή	Εμφάνιση	Γνώσεις	Δεξιότητες	Στάσεις	Γενικές εκτιμήσεις	
Συχνότητα εμφάνισης (απόλυτοι αριθμοί)	396	205	57	238	299	414	259	1868
Συχνότητα Εμφάνισης (%)	21,2	11	3,1	12,7	16	22,2	13,9	100

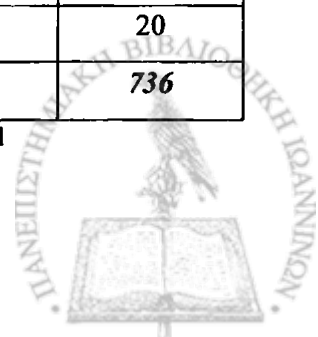
Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81.

**Πίνακας 30: Συχνότητα εμφάνισης των “υποκατηγοριών” της κατηγορίας
“Νήπια” κατά σχολικό έτος (1945-46 ως 1980-81)**

Σχολικά έτη	Υποκατηγορίες							Σύνολο εκθέσεων νηπιαγωγών και νηπιотρόφων
	Φοίτηση	Υγιεινή	Εμφάνιση	Γνώσεις	Δεξιότητες	Στάσεις	Γενικές εκτιμήσεις	
1945-46	14	10	10	7	11	10	10	21
1946-47*	13	11	2	6	7	12	3	19
1947-48	15	10	0	3	14	15	5	29
1948-49	16	8	0	6	14	14	6	25
1949-50	11	8	0	1	6	8	4	23
1950-51	18	17	2	3	15	19	9	31
1951-52	24	16	2	3	20	17	5	34
1952-53	20	17	0	1	16	20	10	26
1953-54	24	22	1	1	22	18	4	28
1954-55	20	17	3	18	21	15	6	25
1964-65	17	17	0	17	18	17	14	18
1965-66	19	17	0	15	19	15	8	21
1966-67	5	5	0	4	5	1	3	6
1968-69	19	19	14	19	17	20	8	20
1969-70	11	11	11	11	11	11	5	11
1970-71	0	0	0	0	0	0	48	48
1971-72	0	0	0	0	0	0	0	51
1972-73	43	0	10	22	18	24	29	51
1973-74	31	0	2	33	25	10	9	45
1974-75	34	0	0	20	15	18	10	47
1976-77	0	0	0	9	1	40	0	40
1977-78	0	0	0	0	0	11	0	11
1978-79	42	0	0	26	6	43	43	44
1979-80	0	0	0	0	15	36	0	42
1980-81	0	0	0	13	3	20	20	20
Σύνολο	396	205	57	238	299	414	259	736

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81

Πίνακας 31: Σύνολο εγγεγραμμένων, παρόντων και απουσιαζόντων νηπίων και ποσοστό απουσίας κατά σχολικό έτος

Σχολικά έτη	Σύνολο εγγεγραμμένων νηπίων	Σύνολο παρόντων νηπίων	Σύνολο απουσιαζόντων νηπίων	Ποσοστό απουσίας %
1945-46	444	314	130	29,2
1946-47	375	265	110	29,3
1947-48	511	423	88	17,2
1948-49	461	374	87	18,9
1949-50	347	344	3	0,9
1950-51	660	606	54	8,2
1951-52	978	829	149	15,2
1952-53	789	729	60	7,6
1953-54	872	702	170	19,5
1954-55	659	564	95	14,4
1964-65	454	377	77	17,0
1965-66	538	464	74	13,8
1966-67	159	123	36	22,6
1968-69	381	331	50	13,1
1969-70	247	196	51	20,6
1972-73	755	611	144	19,1
1973-74	423	376	47	11,1
1974-75	509	432	77	15,1
1978-79	739	562	177	24,0
Σύνολο	10301	8622	1679	16,3

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81.

Πίνακας 32: Σύνολο εγγεγραμμένων, παρόντων και απουσιαζόντων νηπίων και ποσοστό απουσίας κατά φύλο και κατά σχολικό έτος

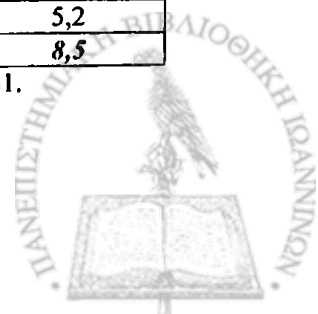
Σχολικά έτη	Σύνολο εγγεγραμμένων αγοριών	Σύνολο εγγεγραμμένων κοριτσιών	Σύνολο παρόντων αγοριών	Σύνολο παρόντων κοριτσιών	Σύνολο απουσιαζόντων αγοριών	Σύνολο απουσιαζόντων κοριτσιών	Ποσοστό απουσίας αγοριών	Ποσοστό απουσίας κοριτσιών
1945-46	244	200	169	145	75	55	30,7	27,5
1946-47	201	174	141	124	60	50	29,9	28,7
1947-48	253	258	205	218	48	40	19,0	15,5
1948-49	231	230	191	183	40	47	17,3	20,4
1949-50	169	178	167	177	2	1	1,2	0,6
1950-51	325	335	287	319	38	16	11,7	4,8
1951-52	506	472	437	392	69	80	13,6	16,9
1952-53	412	377	381	348	31	29	7,5	7,7
1953-54	456	416	367	335	89	81	19,5	19,5
1954-55	372	287	300	264	72	23	19,4	8,0
1964-65	239	215	196	181	43	34	18,0	15,8
1965-66	266	272	223	241	43	31	16,2	11,4
1966-67	80	79	64	59	16	20	20	25,3
1968-69	206	175	186	145	20	30	9,7	17,1
1969-70	137	110	107	89	30	21	21,9	19,1
Σύνολο	4097	3778	3421	3220	676	558	16,5	14,8

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81.

Πίνακας 33: Αριθμός εγγεγραμμένων και φοιτούντων νηπίων και ποσοστό απουσίας κατά τμήμα και σχολικό έτος

Σχολικά έτη	Αριθμός εγγεγραμμένων νηπίων Α' τμήματος	Αριθμός εγγεγραμμένων νηπίων Β' τμήματος	Αριθμός παρόντων νηπίων Α' τμήματος	Αριθμός παρόντων νηπίων Β' τμήματος	Ποσοστό απουσίας Α' τμήματος	Ποσοστό απουσίας Β' τμήματος
1945-46	95	86	81	80	14,7	7,0
1946-47	74	30	53	26	28,3	13,3
1947-48	62	54	55	50	11,3	7,4
1948-49	50	56	45	54	10,0	3,6
1949-50	118	114	118	114	0,0	0,0
1950-51	205	178	200	169	2,4	5,1
1951-52	436	362	360	315	17,4	13,0
1952-53	392	426	355	417	9,4	2,1
1953-54	387	357	303	307	21,7	14,0
1954-55	368	293	298	267	19,0	8,9
1964-65	233	221	191	186	18,0	15,8
1965-66	291	235	241	211	17,2	10,2
1966-67	84	79	54	69	35,7	12,7
1968-69	114	101	100	91	12,3	9,9
1969-70	118	115	73	109	38,1	5,2
Σύνολο	3027	2707	2527	2465	17,1	8,5

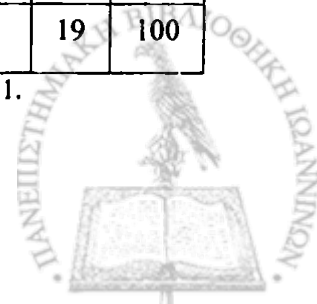
Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81.

Πίνακας 34: Οι μεταβολές της βαθμολογίας των νηπιαγωγών (1946-47 ως 1980-81)

Σχολικό έτος	Ανοδος		Κάθοδος		Στασιμότητα		Σύνολο μεταβολών	
	Απόλυτοι αριθμοί	Ποσοστιαία αναλογία	Απόλυτοι αριθμοί	Ποσοστιαία αναλογία	Απόλυτοι αριθμοί	Ποσοστιαία αναλογία		
1946-47	1	14,3%	6	85,7	0	0	7	100
1947-48	6	75%	2	25	0	0	8	100
1948-49	7	58,3%	4	33,3	1	8,3	12	100
1949-50	6	46,2	7	53,8	0	0	13	100
1950-51	6	42,9	7	50	1	7,1	14	100
1951-52	15	78,9	2	10,5	2	10,5	19	100
1952-53	10	55,6	6	33,3	2	11,1	18	100
1953-54	7	41,2	7	41,2	3	17,6	17	100
1954-55	17	73,9	4	17,4	2	8,7	23	100
1964-65	1	100	0	0	0	0	1	100
1965-66	5	71,4	1	14,3	1	14,3	7	100
1966-67	1	50	1	50	0	0	2	100
1968-69	4	33,3	4	33,3	4	33,3	12	100
1969-70	2	50	2	50	0	0	4	100
1970-71	19	73	5	19,2	2	7,7	26	100
1971-72	32	76,2	7	16,7	3	7,1	42	100
1972-73	20	55,6	3	8,3	13	36,1	36	100
1973-74	31	96,9	0	0	1	3,1	32	100
1976-77	28	100	0	0	0	0	28	100
1977-78	3	75	0	0	1	25	4	100
1978-79	30	81	1	2,7	6	16,2	37	100
1979-80	26	72,2	0	0	10	27,8	36	100
1980-81	19	100	0	0	0	0	19	100

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81.

Πίνακας 35: Η βαθμολογία των νηπιαγωγών (πεδία αξιολόγησης, γενικός μέσος όρος και τυπική απόκλιση (1945-46 ως 1980-81)).

Σχολικό έτος	Επιστημονική Κατάρτιση	Διδακτική Ικανότητα	Διοικητική Ικανότητα	Η Νηπιαγωγός ως Υπάλληλος	Η Νηπιαγωγός ως Προσωπικότητα	Γενικός Μ. Ο. βαθμολογίας	Τυπική απόκλιση
1945-46	4,1	4,6	4,7	5,9	4,1	23,4	1,7
1946-47	3,6	3,6	4,4	5,8	3,1	20,5	4,6
1947-48	3,9	4,9	5,3	6,8	3,9	24,8	3,3
1948-49	3,5	4,9	5,1	6,6	4,3	24,4	6,6
1949-50	3,9	4,9	5,3	6,2	4	24,3	7,7
1950-51	4,6	5,3	5,3	7,3	4,9	27,4	6,4
1951-52	4,4	5,6	6,8	7	5	28,8	7,3
1952-53	4,2	5,6	6,6	7,1	4,8	28,5	6,6
1953-54	4,4	6	6,4	6,8	5,4	29	5,8
1954-55	5	5,3	7	7,1	5,5	29,9	6
1964-65	5	5,9	9,8	9,8	8,3	38,8	2,9
1965-66	5	6	9,7	9,8	8,4	38,9	3,8
1966-67	4,8	5,7	10	10	8,3	38,8	3,1
1968-69	5,8	6	8,3	7,9	7,6	35,6	5,7
1969-70	5,4	5,5	7,5	9	7,5	34,9	4,6
1970-71	6	6,1	7	7,8	7,8	34,7	5,1
1971-72	6,9	7	7,1	7,9	8	36,9	3,1
1972-73	7,2	7	6,9	7,6	8,2	36,9	2,9
1973-74	7,2	7,3	7,4	8,4	8,8	39,1	2,7
1974-75	8	7	7	8,5	9	39,5	0,5
1976-77	7,7	8	8,2	8,6	8,8	41,3	2,3
1977-78	7,4	7,3	7,8	8,1	9,5	40,1	2,9
1978-79	7,8	8,2	8,3	8,9	9,4	42,6	2,6
1979-80	7,9	8,4	8,7	9,2	9,6	43,8	2,1
1980-81	9	9,3	9,7	10	10	48	0,7

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81.

Πίνακας 36: Ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών κατά ηλικία (1945-46 ως 1980-81)

Σχολικά έτη	Μ. Ο. βαθμολογίας νηπιαγωγών ηλικίας				Γενικός Μ. Ο. βαθμολογίας
	21-30 ετών	31-40 ετών	41-50 ετών	51-60 ετών	
1945-46	22,8	23,5			23,3
1946-47	19,5	19,5	26		20,5
1947-48	27,3	23,5	27		24,7
1948-49	28	24,6	18		24,4
1949-50	22	24,7			24,3
1950-51		27,2	28		27,3
1951-52	28,5	28,9	28		28,8
1952-53		28,2	29,5		28,5
1953-54	23	30,7	27,1		28,9
1954-55	33,5	31,9	28		29,9
1964-65	38,6	40	40		38,8
1965-66	38,2	42	40	44	38,9
1966-67	37	39		44	38,8
1968-69	33,8	40,7			35,6
1969-70	34,2	37,5			34,8
1970-71	32,5	39,8	42	43	34,6
1971-72	36	39,4		42	36,8
1972-73	36	40			36,8
1973-74	38,1	42,5			39,1
1976-77	40	43,4	45,3		41,3
1977-78	38,8	45,5			40,1
1978-79	41,2	43,6	46,5		42,6
1979-80	42,5	44,5	47		43,8
1980-81	47,1	48,1	49		48

Πηγή: Εκθέσεις αξιολόγησης εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς (1945-1981)

**Πίνακας 37: Ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών κατά τόπο γέννησης
(1945-46 ως 1980-81)**

Σχολικά έτη	Μ. Ο. βαθμολογίας νηπιαγωγών με τόπο γέννησης			Γενικός Μ. Ο. βαθμολογίας
	νομό Θεσπρωτίας	άλλους νομούς της Ηπείρου	άλλους νομούς της Ελλάδας	
1945-46	21,8	24,4	23	23,3
1946-47	19,8	21,2	19	20,5
1947-48	22,7	24,8	28	24,7
1948-49	20	28,1	21	24,4
1949-50	18,1	28,9	21,5	24,3
1950-51	25,8	28,6	26,8	27,3
1951-52	25,6	30,9	28	28,8
1952-53	25,2	31,4	20,5	28,5
1953-54	26,3	30,1	29,1	28,9
1954-55	27,3	31,8	31,2	29,9
1964-65	39,8	37,5	40,3	38,8
1965-66	41	40,9	36,2	38,9
1966-67	40	37	42	38,8
1968-69	37,1	33,8	39,8	35,6
1969-70	37	34,3	33	34,8
1970-71	37	33,6	36,1	34,6
1971-72	38,9	36,2	37,3	36,8
1972-73	37	37,5	33,8	36,8
1973-74	39,1	38,7	41	39,1
1976-77	42	40,8	45,5	41,3
1977-78	40,2	39,6	41	40,1
1978-79	42,5	42,8	39	42,6
1979-80	40,9	45,4		43,8
1980-81	48	47,9		48

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81.

Πίνακας 38: Ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών ως προς την οικογενειακή τους κατάσταση (1945-46 ως 1980-81)

Σχολικό έτος	Μ. Ο. βαθμολογίας νηπιαγωγών			Γενικός Μ. Ο. βαθμολογίας
	Άγαμη	Έγγαμη	Χήρα ή διαζευγμένη	
1945-46	24,4	22,7	22	23,3
• 1946-47	20,8	20,2	21	20,5
1947-48	26,8	23	27	24,7
1948-49	27,9	21,4	21	24,4
1949-50	27,9	15,8	25,2	24,3
1950-51	32,6	25,1	27	27,3
1951-52	31,3	27,2	26	28,8
1952-53	30	28,1	26,5	28,5
1953-54	32,7	27,7	27,5	28,9
1954-55	25,6	28,3	26,8	29,9
1964-65	39,1	38		38,8
1965-66	37,6	40,1		38,9
1966-67	36	40,2		38,8
1968-69	33	36,9		35,6
1969-70	32,4	41,3		34,8
1970-71	32,6	36,5		34,6
1971-72	36,1	37,4		36,8
1972-73	35,7	37,7		36,8
1973-74	37,8	40,1		39,1
1976-77	39,6	41,8		41,3
1977-78	39,5	40,2		40,1
1978-79	41,3	42,9		42,6
1979-80	42,7	44,1		43,8
1980-81	47	48,2		48

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81.

**Πίνακας 39: Ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών ως προς χρόνο υπηρεσίας τους
(1945-46 ως 1980-81)**

Σχολικό έτος	Μ. Ο. βαθμολογίας νηπιαγωγών με χρόνο υπηρεσίας				Γενικός Μ. Ο. βαθμολογίας
	1-10 έτη	11-20 έτη	21-30 έτη	31-40 έτη	
1945-46	22,3	23,5			23,3
1946-47	16,6	21,5	26		20,5
1947-48	26	23,5	25		24,7
1948-49	28	23,6	18		24,4
1949-50	24,9	23,3	27		24,3
1950-51	29,5	27,3	26,4		27,3
1951-52	30,8	29,2	27		28,8
1952-53	27	28,9	28		28,5
1953-54	32,5	28,3	28,9		28,9
1954-55	35	30	28		29,9
1964-65	38,8		40		38,8
1965-66	38,5		44	40	38,9
1966-67	37,8			44	38,8
1968-69	33,9	42,2			35,6
1969-70	34,3	40			34,8
1970-71	34	41,3		43	34,6
1971-72	34,7	40,2		42	36,8
1972-73	36,2	40,1			36,8
1973-74	38,2	42,3			39,1
1976-77	40,1	44,3			41,3
1977-78	38,8	45,5			40,1
1978-79	41,6	44,7	46,5		42,6
1979-80	42,7	45,5	47,3		43,8
1980-81	47,5	48,5			48

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81.

Πίνακας 40: Ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών ως προς τον υπηρεσιακό βαθμό (1945-46 ως 1980-81)

Σχολικό έτος	Μ. Ο. βαθμολογίας νηπιαγωγών με υπηρεσιακό βαθμό											Γενικός Μ.Ο. βαθμολογίας				
	Ακόλουθου	Γραμματέα Β'	Γραμματέα Α'	Εισηγητή	9°	8°	7°	6°	5°	Μ.Κ. 2	Μ.Κ. 3		Μ.Κ. 4	Μ.Κ. 5	Μ.Κ. 6	Μ.Κ. 7
1945-46		22,8	23,9	22												23,3
1946-47		18,3	21,2	26												20,5
1947-48		25	24	31												24,7
1948-49		25,8	22,4	23,9												24,4
1949-50		27,3	21,2	26,2												24,3
1950-51	35	28	26,7	26,4												27,3
1951-52	32	27	30,4	28,4												28,8
1952-53		24,5	29,1	28,6												28,5
1953-54	23	35,5	26,7	31												28,9
1954-55	29	36	31,4	28,8												29,9
1964-65					39	38		40								38,8
1965-66					37,1	39,3	44	41,3								38,9
1966-67					37	36	39,5		44							38,8
1968-69					29,4	31,6	37,5	42,2								35,6
1969-70					31,4	33,5	37,5	42								34,8
1970-71					30,3	33,2	39,8	40,6								34,6
1971-72					35,7	36,3	37,3	39,1	42							36,8
1972-73					34,2	38	37	39,8	41							36,8
1973-74					37,2	38,6	40,1	42,3	43							39,1
1976-77										37	40	41,5	44,6	44,8		41,3
1977-78										38,5	39,6		45	46		40,1
1978-79										39,6	42,1	42,6	44,3	45,3	46,5	42,6
1979-80										39,5	42,3	43,4	45	46	47,2	43,8
1980-81											47,3	47,5	48,1	49	49	48

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81.

Πίνακας 41: Ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών ως προς τη σχολή φοίτησης (1945-46 ως 1980-81)

Σχολικό έτος	Μ. Ο. Βαθμολογίας νηπιαγωγών αποφοίτων													
	Διδασκαλείου Νηπιαγωγών				Τμήματος Νηπ/γών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας				Σχολής Νηπ/γών				Σχολής Νηπιοκομικής Ιωαννίνων	
	Έδεσσας	Ιωαννίνων	Καλλιθέας	Φιλιππιάδων	Αλεξ/πολης	Θεσ/νίκης	Ιωαννίνων	Λαμίας	Λάρισσας	Φλώρινας	Θεσ/νίκης	Καλλιθέας		Καρδίτσας
1945-46	22		24	23,3										
1946-47		23	19	19,7										
1947-48	25		31	23,9										26
1948-49				24,1										28
1949-50			24	24,7										22
1950-51	26		27	27,5										
1951-52	22		30,5	29										25
1952-53			20,5	29,5										
1953-54	26		29,9	28,8										
1954-55	34		30,5	29,3										34
1964-65				40			38,3					41,6		
1965-66				42			40,1					35,8		
1966-67				44			37,7					38		
1968-69							35,4					35,9		
1969-70							36,7					31,5		
1970-71				43			34,2	31	30	31,5		36,2		
1971-72				42			36,3			36,6		38,5		
1972-73							37		39	36,5		38,2		
1973-74					36		40	38,9	38,3	38		41		
1976-77							41	41,9	39,5	41		43,2	38	
1977-78					40		37	42			40	45	38	
1978-79					44		40,5	43,4	42,5	42	43	40,5	40,8	
1979-80					44		42,5	44,8	43	44	41	43	42,3	
1980-81					48		48,3	48	47	47		47,7	47,5	

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81.

**Πίνακας 42: Ο Μ. Ο. της βαθμολογίας των νηπιαγωγών ως προς το επάγγελμα του συζύγου
τους (1976-77 ως 1980-81)**

Σχολικό έτος	Μ. Ο. βαθμολογίας νηπιαγωγών με σύζυγο εργαζόμενο			Γενικός Μ. Ο. βαθμολογίας
	εκπαιδευτικό	στον υπόλοιπο τριτογενή τομέα	στο δευτερογενή τομέα	
1976-77	42,1	41,2	41	41,3
1977-78	41	40,2	39	40,1
1978-79	43,1	43,1	39,5	42,6
1979-80	44,2	44,1	41,5	43,8
1980-81	48	48,3		48

Πηγή: Εκθέσεις Επιθεώρησης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Παραμυθιάς περιόδου 1945-46 ως 1980-81.

Ν Η Π Ι Α Γ Γ Ε Ι Ο Ν   Α Γ Ι Ο Υ Β Α Λ Ε Ι Ο Υ

Έ π ι λ ε ώ ρ η σ ι ς

15 Μαΐος 1947

Τό Νηπίαγωγείον τοῦ χωρίου στεγάζεται σήμερον εἰς τόν γυναικωνίτην τῆς Κεντρικῆς Ἐκκλησίας τοῦ χωρίου. Ἐκεῖ, εἰς ἓνα χῶρον 24 τρίγωνικῶν μέτρων εἶναι κυριολεκτικῶς στιβαγμένα 28 νήπια καθήμενα ὀκλαδόν, καί ἕτεροι 15 μαθηταί τοῦ κατωτέρου τμήματος Α΄ τάξεως πρός ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης. Οὐδέ εἶναι ἄλλως δυνατόν γενέσθαι. Καί συνεχίζεται οὕτω ἐν πλήρει 20 αἰῶνι- ἡ παράδοσις τοῦ κρυφοῦ σχολειοῦ- διότι καί νῦν ἡ ἐκκλησία φιλοστοργῶς προσφέρεται νά ἐξυπηρετήσῃ τήν Ἑλληνικὴν Παιδείαν μέ τήν διαφοράν ὅμως, ἀντί τοῦ λειτουργοῦ τῆς, τήν ὑπηρεσίαν προσφέρει ἐκπαιδευτικός, ~~καί~~ τό ἐρεβῆδες σκότος τοῦ ναοῦ τό διασπαλιζόμενον ἄλλοτε ἀπό τό τρεμάμενον φῶς τοῦ καντηλιοῦ, νῦν, ἔχει ἀντικατασταθῆ ἀπό τήν ἐλευθερίαν τήν συνεπεία δέ ταύτης- κατα τήν ἡμέραν μέ τό ἀπαλόν φῶς-λειτουργία καί ἐπιτέλειαι τοῦ ἱερωτέρου ἐπί τῆς γῆς καθήμενος τῶν ἀνδρώπων ἦτοι τῆς διδασκαλίας ἐπερχομένων γενεῶν.

Τό Νηπιαγωγεῖον τοῦτο δέν ἔχει ἀπολύτως τίποτε, μόνο ~~28~~ ζῶν κερλιχόμενον . Παιδάκια πτωχά , ρακένδυτα, ἀναιμικά, ἐλονοσώπληκτα, λοιμφατικά καί οὐδέν ἕτερον. Δέν πρόκειται νά μαζ ἀπασχολήσῃ τίποτε ἄλλο.

Ἐγγεγραμμένα νήπια ἄρρενα 17 , θήλεα 11 καί σύνολον 28. Εὐρέθησαν παρόντα ἅπαντα.

Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι θέλομεν σταθῆ τυχεροί ἐπύ τῶν ἡμερῶν μας ὡς ἐπόπτου τῆς Παιδείας νά ἴδωμεν τά Νηπιαγωγεῖα καί Δημοτικά σχολεῖα τῆς τελείως κατεστραμμένης αὐτῆς περιφερείας , ἀνασυγκροτούμενα σύμφωνα μέ τά ὄνειρα καί τήν φιλοδοξίαν μας, ~~ὡς καί~~ πάντοτε εἰς τό πλαίσιον τῶν δυνατοτήτων καί τῆς ἡμερινῆς πραγματικότητος.

Νηπίαγωγός.   1. Ἐκ Πλαταίου Φιλιατῶν ἐτῶν 32. Τε-λειόφοιτος Διφ)λείου Νηπ)γῶν Φιλιατῶν ἔτους 1930 . Διωρίσθη τό πρῶτον κατα Δεκ)βριον 1938 καί ἔχει μέχρι σήμερον συνεχῆ δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἔτη 8 καί μήνας 7. Εἶναι ἄγαμος , ὑγιής καί ἀρτιμελής. Φέρει τόν βαθμόν Γραμματέως Β΄ τάξεως δυνάμει τοῦ Α.Ν. 618/45. Ἀνήκει ὀργανικῶς εἰς Νηπιαγωγεῖον Λάκκας καί μή ὑπαρχόντων νηπίων ὑπηρετεῖ πρός ἐξυπηρέτησιν τοῦ ὑπηρεσιακοῦ συμφέροντος εἰς τό ἐν-

ταῦτα Νη)γεῖτον ἀπό τῆς 25 'Ιανουαρίου ἔ. ἔτους.

Εὐρέα διδάσκουσα εἰς τὰ νήπια τό " πι-πι-πί-περιτεράκι-".
Τό ποίημα μετά κουραστικὰς ἐπαναλείψεις καί μονοτόνως κατωρῶαη
ν. ἀποστηθισθῆ ὑπό ὀμάδος μηπίων. Ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ τρόπος τῆς ἐκ-
μαθήσεως ὑπῆρξεν κουραστικός. Ἐπειτα τὰ νήπια προσεκλήθησαν νά εἴ-
πουν κα ἀμύθια καί λογοπαίγνια. Δέν κατωρῶαησαν ὅμως πολλὰ πράγ-
ματα. Τὰ νήπια ἦταν συνεσταλμένα καί μᾶλλον δειλά. Τό ἀνώτερον τμ
τμήμα γλωσσικῶς ἔχει σχεδόν καταρτισθῆκαλῶς. Σ

Σ υ σ τ ἄ σ ε ι ς καί ὁ δ η γ ῖ α ι. Συνεστήσαμεν εἰς τήν Ν)γόν

τά ἔξῃς:
Νά κἀσχολῆ τὰ νήπια κυρίως εἰς τό ὑπαιθρον, νά διδάσκη πολλά ρυθ-
μικά παιγνίδια μέ ἀνάλογα ποιηματάκια. Νά διδαχθῶσιν μῦθοι, παραμ-
μύθια-λογοπαίγνια καί ν' ἀποκτήσουν τὰ νήπια τήν ἔξιν τῆς ζωηρότη-
τος. Τέλος ν' ἀποφεύγηται ὁ τύπος τοῦ σχολείου διά τὰ νήπια καί, ν
νά μήν μένουσι ταῦτα καθηλωμένα.-

Σ υ μ π ἔ ρ α σ μ α. Ὡς πρός τήν γενικήν καί εἰδικήν μόρφωσιν
μᾶλλον καλή χωρίς ἐλπίδα ἐπαυξήσεως ταύτης.

Ὡς πρός τήν διδακτικήν ἱκανότητα, μᾶλλον ἐπαρκής.

Ὡς πρός τήν διοικητικήν ἱκανότητα μᾶλλον ἐπαρκής

Ὡς πρός τήν φιλοπονίαν, ἐπιμελής καί

Ὡς πρός τήν κοινωνικήν ἐμφάνσιν καί δράσιν. Καλή μέ οὐδεμίαν
δράσιν_e

Ε Κ Θ Ε Σ Ι Σ 33η

Έπιθεώρησις 2/θεσίου Νηπιαγωγείου Πέρδικας
17-4-1970

Χρῖστος Παπαϊωάννου Έπιθεωρητής Α' Τάξεως

ΑΦΔΑΚΤΗΡΙΟΝ: Στεγάζεται εις έγκαταλελειμμένην Μουσουλμανικήν οίκιαν. Είναι έπαρκής ό διατιθέμενος χώρος, αλλά όέν πληροῦ τους όρους τῆς υγιεινῆς. Είναι άπροσανατόλιστον μέ μικρή παράθυρα καί χαμηλήν όροφήν. Περιλαμβάνει δύο αίθουσας αίτινες χρήζουν έπισκευῆς. Από τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ έτους θά μεταστεγασθῆ εις τό παλαιόν διδαστήριον τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Δέν διαθέτει αύλειον χώρον καί άφοδευτήρια.

ΥΛΙΚΟΝ: α) Έπιπλα καλοσκεῦη: 12 τραπεζάνια, 60 καρεκλάνια, 2 έδραι, 2 πίνακες, 3 θερμάστραι, 1 βιβλιοθήκη, 1 σημαία, 2 εἰκόνες Χριστοῦ, 1 Α.Μ. Βασιλέων, 1 Έπαναστάσεως 21ης Απριλίου.

β) Έποπτικά μέσα καί όργανα: 2 χάρται Πατριδογνωσίας, 1 πρώτη άριθμήσεως, 7 εἰκόνες ήρώων, 30 παραμυθιῶν κα' 40 ζώων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ: Βιβλία διά Νηπ/γούς 11 διά νήπια 19.

ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ: .....

ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ: .....

ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΤΑΜΕΙΟΝ: Έσοδα δραχ. 18.704. Έξοδα δραχ. 6,512,50.

ΑΡΧΕΙΟΝ: Τηρεῖται μέ τάξιν τό άρχεῖον από τοῦ σχολ. έτους 1946.

Ν Η Π Ι Α:

Έ γ γ ε γ ρ α μ μ έ ν α: Παρήντα κατά τῆν έπιθεώρησιν

Τμήματα "Αρρ.θήλ.Σύν.

"Αρρ.θήλ.Σύν.

Α' 24 14 38

10 8 18

Β' 6 7 13

11 9 20

Σύνολον 30 21 51

21 17 38

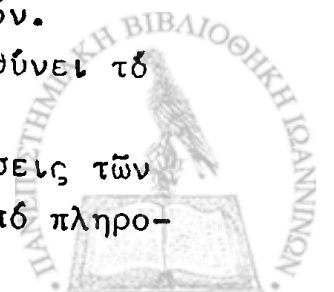
Υγεία καλή. Έμφάνισις έως ίκανοποιητική. Φοίτησις ούχι τακτική τῶν διαμενόντων μακράν τοῦ χωρίου.

Ν η π ι α γ ω γ ό ς:

Κατάγεται έκ είναι 23 έτῶν, υγιής, άγαμος,
πτυχιούχος Σχολῆς Καλλιθέας, έτους 1967, μέ βαθμόν 8 6/9. Έχει
συνολικόν χρόνον ύπηρεσίας δύο έτῶν καί τόν 9ον βαθμόν.

Υπηρετεῖ ένταῦθα όργανικῶς από 19 μηνῶν καί διευθύνει τό
Νηπιαγωγεῖον.

Η Νηπιαγωγός ήρχισε τῆν έργασίαν της μέ άνακοινώσεις τῶν
νηπίων περί τοῦ πρωῖνοῦ των ροφήματος. Αφορμηθεῖσα από πληρο-

φορταν-ύβο έκ τούτων ότι την πρώτων έφαγον "φορλί και μέλι" έκάλεσε τους τροφίμους της να δμιλήσουν εις την μέλισσαν, χρησιμοποίησα προς τούτο πλουσίαν έποπτείαν (άριθμόν τινα νεκρών μελισσών, κηφήνων, κυφέλην, πλασίον με κηρήθρας, ειλόνιας, βασιλίσσης και μελίσης έν μεγεθύνσει κ.λ.π.). Τα νήρια παρακινούμενα εις κατάλληλων έρωτήσεων της η/γού περιέγραψαν δι' όλίγων την κυφέλην, τό έντομον, άμα δέ παρέσχον και τινος πληροφόριος διά τόν πολλαπλασιασμόν, την χρησιμότητα και τους έχθρους τών μελισσών. Κατά την διάρκειαν της διαλογικής συζητήσεως ή η/γός παρεμβαίνουσα συνεπλήρωσε τό κενά εις πολλών λεπτομερειών. Την διδασκαλίαν της έκλεισεν εις προσφοράς εις έκαστον νήριον μικρός ποσότητος μέλιτος (μυζις, κουταλιάς).

Κατά την β' διδασκαλιήν ώραν έδίδουζεν επιτυχώς τό σχετικόν ρυθμικόν άσμα "ζούμ, ζούμ, μέλισσα τριγύρω" άκολουθήσασα την άκλόουθον πορελάι' έσις, δλοκλήρου τού άσματος υπό της ηηριαγωγού (ύβς). Έπαγγελία και άπομνημόνευσις έκάστου στίχου έν χορψ. Έπανώληρις τού άσματος υπό της η/γού και τών νηρίων (έν σιγανή φωνή) πολλώκις μέ άμεσον διάρθρωσιν τών σημειουμένων σφαλμάτων. Άσκήσις τών νηρίων καθ' άνάμιας και περί τό τέλος άσις παρ' όλων (νηρίων και η/γού).

Κατά την έπομέτην ώραν άνησχόλησε τό τμήμα της μέ χειροτεχνικής έργασίας δεσμευμένας και έλευθέρας (γέμισμα σχήματος κυφέλης, επί χαρτονίου μέ ψακές έντός γόμας, χρημάτισμα Ιχνογραφημένων μελισσών, κατασκευή κηρήθρας μέ πλαστικώλη).

Έκ τών έκτεθέντων και άλλων, ότινα παρατηρήσαμε κατά την διδασκαλίαν, έμορφώσαμε την γνώμην, ότι ή η/γός ήτο καλώς προητοιμασμένη και κατείχε τό θέμιτά της. Διά της έφαρμοσθείσης μεθόδου έδημιούργησεν εύάρεστον άτμόσφαιραν και ειηυκόλυσε την παρατήρησιν και την αυθόρμητον έκφρασιν τών νηρίων, αλλά και ένεπύξε κατά τό δυνατόν τάς άπομνημόνευσις των Ικανότητας. Πράς τάς ή παροχή πολλών γνώσεων (έντων δέ μη κατανοητών) υπό της η/γού, κατά την α' διδασκαλιήν ώραν, έμείψασαν τό ενδιαφέρον και την προσοχήν τών νηρίων εις σημεΐον να μη παρεκκοουθούν ταύτην.

Κατά τ' όρια τού ύψους της ήτο φυσικόν, αί δέ κινήσεις της αί θέουσαι εις πλάσιν περιπτώσιν.

Όλκιά και τό νήρια, ώς έμαρτύρουν αί έκδηλώσεις των και τό ύόρρος των, ήσαν εύχαριστήμένα υπό τό οικείον περιβάλλον και την η/γόν των.

Έξητάσμεν και ήμετις τά νήρια ευχαριστώσαντες καλήν γλωσσί-

κην. και νοητικην εξελικιν. Κατειχον αρκετας δια την ηλικιαν των εννοιας εκ της σπουδης του περιβαλλοντος. (Ενότης: "Η "Ανοιξις). Εγνωρίζον προσευχάς και ποιήματα (Αγαπώ την Παναγίτσα, Η Πασχαλιά κ.ά.), έγγραφον λέξεις τινάς (μαμά, χελιδόνι, "Ανοιξι), έμέτρων συγκεκριμένα αντίκειμενα (1-10), έφαλλον καλώς διδαχθέντα άσματα ("Ήρθε πάλι η "Ανοιξι", Ή Τά χελιδόνια") και διέκρινον τά βασικά χρώματα ως και τάς γευστικάς ποιότητας. Τά τετράδια των ήσαν καθαρά.

Σ Υ Σ Τ Α Σ Ε Ι Ψ Κ Α Ι Ο Δ Η Γ Ι Α Ι :

1) Νά διαθέση τό αναγραφόμενον εις τόν προϋπολογισμόν του Σχολικού Ταμείου ποσόν δια την αγοράν του άπαραιτήτου έποπτικού ύλικού.

2) Νά καταβάλη φροντίδας δια την άνελλιπή φοίτησιν των νηπίων συνεννοουμένη πρός τουτο μετά των γονέων και του διδακτικού προσωπικού του έκευ Σχολείου.

3) Ν' άποφεύγη νά όμιλή υπέρ τό όέον και νά μή προσφέρη γνώσεις, αίτινες δέν είναι άντιληπταί υπό των νηπίων.

4) Νά μεριμνήση κατά την λήξιν του διδακτικού έτους δια την μεταστέγασιν του Νηπιαγωγείου εις τό παλαιόν διδακτήριον του Δημοτικού Σχολείου.

Γενικώτερον η Ν/γός Κατσαρού Αθηνά κέκτηται λίαν έπαρκή γενικήν μόρφωσιν και διδακτικήν ικανότητα. Προσπαθεϊ νά έπαυξηση τάς έπιστημονικάς της γνώσεις δια της μελέτης. Καίτοι είναι εις την ύπηρεσιαν έν τούτοις προετοιμάζεται έπιμελώς δια τό έργον της, διδάσκει κατά τό μάλλον εύμεθόδως και αποδίδει καλά αποτελέσματα. Διοικεϊ μέ πολλήν δεξιότητα τό Ν/γεϊόν της και επιβάλλεται των νηπίων δια της στοργής και του παραδειγματός της. Είναι τακτική, φιλόπονος, πρόθυμος και έως λίαν εύσυνείδητος Έκπαιδ. λειτουργός. Επιδεικνύει πίστιν εις την Πατρίδα και τά Έλληνοχριστιανικά Ιδεώδη. Πρός τούς γονεϊς και συναδέλφους της φέρεται μέ αξιοπρέπειαν. Είναι εύγενής, σώφρων, κοινωνική, αλλά δέν ένδύεται σεμνοπρεπώς (φορεϊ κοντήν φούσταν). Αναπτύσσει πρωτοβουλίας δημιουργικάς εις την όργάνωσιν σχολ. έορτών και συγκεντρώσεων και βοηθεϊ προθύμως και άνυσιοτελώς εις την κατ' έτος όργανουμένην κοινήν χειροτεχνικήν έκθεσιν της Γεωργικής Υπηρεσίας, της Κοινότητος και του Σχολείου Πέριδικας.

• Εκτιμάται προσηκόντως υπό των κατοίκων και των τοπικών άρχών.

Σ Υ Μ Π Ε Ρ Α Σ Μ Α

Ἐπιστημονικῶς: Λίαν ἐπαρκής	3,50
Διδακτικῶς: Λίαν ἐπαρκής	3,50
Διοικητικῶς: Ὑπέρ δεξιᾶ	4,50
Εὐσυνειδήσια: Ἔως λίαν εὐσυνειδήτος	4,75
Συμπεριφορά: Ἀξιοπρεπής	4,--
Δράσις: Λίαν ἐργατική	3,50
	<hr/>
Σύνολον βαθμολογίας	20,--

Έκθεση αξιολόγησης - Υπόδειγμα 3 (1970-71 έως 1974-75)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
 ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
 ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Γενική Δ/νσις Γενικής Έκπ/σεως
 Διεύθυνσις Δημοτικής Έκπ/σεως

ΕΚΠ/ΧΗ ΠΕΡΙΟ. ΠΑΡ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ
 Υποβάλλεται εις Υπουργείο Έθν. Παιδείας
 Δ/νσιν Δημοτ. Έκπ/σεως
 Έν Ήγειμνίτη 13 31-8- 1974
 Ο Έπισημωτής
 ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Β. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

- Η... Ανωτέρα Εκπαιδευτική Περιφέρεια
 ... Νομαρχιακή Έπιθ/σις Δημοτ. Έκπ/σεως Θεσσαλίας-Κερκύρας
 ... Έπιθ/σις Δημοτ. Έκπ/σεως Παραρτηματίας
 ... 2/ Μητρίων Νέας Σελεύκειας

ΕΚΘΕΣΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΟΣ

Α' ΑΤΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟΥ

1. Όνοματεπώνυμον	
2. Όνομα Πατρός	
3. Κωδικός Αριθμός	
4. Τόπος και έτος γενήσεως	
5. Οικογενειακή κατάσταση :	
α) Έγγαμος ή άγαμος	<u>Έγγαμος</u>
β) Τέκνα	<u>-</u>
6. Στρατολογική κατάσταση	<u>-</u>
7. Άρτιότητα και υγεία	<u>Άρτιος και υγιής</u>
8. Υπηρεσιακή κατάσταση :	
α) Βαθμός	<u>7ος</u>
β) Χρόνος υπηρεσίας εν τῷ βαθμῷ .	<u>έτος 1 - μήνες 2 - ημέρες 10</u>
γ) Συνολικός χρόνος υπηρεσίας	<u>έτη 5 - μήνες 4 - ημέρες 7</u>
δ) Σχολείον εις ὃ υπηρετεῖ	<u>2/θέσιον Νηπ-γείσι Νέας Σελεύκειας</u>
ε) Άναρρωτικά άδειαι εν τῷ βαθμῷ	<u>0</u>
στ) Ἡθικαί άρτιοίβαλ κατά τόν Κώδικα	<u>0</u>
ζ) Ποινικά Ποιναι	<u>0</u>
η) Πειθαρχικά ποιναι	<u>0</u>
θ) Διαθεσιμότης	<u>0</u>
ι) Ατόλυσος	<u>0</u>

Έν Νέας Σελεύκειας τῆ... 3.0... 6... 1974

Η Διευθύνων
 Διευθύνων

Ε ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ ΠΡΟΣΩΝΤΑ

I. Στοιχεία ήθους και χαρακτήρος, κοινωνική παράσταση, συμπεριφορά	Άξιο-λογών	Γνωμα-τείων
	Χαρακτηρισμοί	
α. Στοιχεία ήθους		
(1) Σεβασμός προς τὰς ἠθικάς ἀρχάς	Καίριος	X
(2) Πίστις καὶ ἀφοσίωσις εἰς τὴν Πατρίδα, τὰ ἔθνη καὶ χριστ. ἰδεώδη, ...	Καίριος	X
(3) Πίστις εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἐκπ/κοῦ	Καίριος	X
β. Στοιχεία χαρακτήρος		
(1) Ἠθικά προσόντα (Ἐχεμύθεια, πειθαρχικότης ἀξιοπρέπεια, εὐκρίνεια - εὐθύτης, ἀμεροληψία, δικαιοσύνη, τιμιότης)	Καίριος	X
(2) Ψυχικά προσόντα (Ἐμμονή, καρτερία, δύναμις θελήσεως, αὐτοκυριαρχία, θάρρος γνώμη, αὐτοπεποίθησις, πνεῦμα συνεργασίας, πρωτοβουλία)	Καίριος	X
γ. Συμπεριφορὰ καὶ κοινωνικὴ παράσταση		
(1) Διαγωγὴ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ ἐκτὸς τῆς ὑπηρεσίας εἰς τὰς σχέσεις πρὸς τὴν οἰκογένειαν, τὸ κοινωνικὸν σύνολον, τὰς λοιπὰς ἀρχὰς κ.τ.λ.	Καίριος	X
ΓΕΝΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΙΣ	Καίριος	X
Βαθμὸς	10	X

II. Ἐπιστημονικὴ κατάρτισις Πνευματικὰ προσόντα	
α. Ἐπιστημονικὴ κατάρτισις (Σπουδαί)	
(1) Βασικαὶ σπουδαί (βαθμὸς) ..	π. 997 Π.Α. Πλωματίου τ.κ. κτη/μ.κ.κ.
(2) Μετ/σις εἰς Παν/μιον ἢ ΔΔΕ (βαθμὸς)	.....
(3) Ἄλλαι σπουδαί ἢ μετ/σις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν (εἶδος, δι-ἀρχεια)	.....
(4) Μεταπτυχιακαὶ σπουδαί εἰς τὸ ἐξωτερικὸν (εἶδος, διάρ-κεια, τίτλος)	.....
(5) Διδακτορικὸν διπλῶμα (εἶ-δος, βαθμὸς)	.....
(6) Ἐπιστημονικαὶ συγγραφαὶ (τίτλος)	.....
(7) Γλωσσομάθεια (βάσει ἀπο-δεικτικῶν στοιχείων).....	.....
(8) Πνευματικὴ δρᾶσις (διαλέ-ξεις κ.λ.π.)	Σ. Δημητρίου εἰς γενεὴν καὶ μετέ-μηναινοὶ 1. εἰς τὸ Κ.Ε. Ἐπιπέδων Π. Ἐπιπέδων.
β. Χαρακτηριστικὰ πνευματικὰ προσόντα	
(1) Ἀντιλήψις καὶ κρίσις, μνήμη καὶ φαντασία	Καίριος X
(2) Ἰδιαιτέραι κλίσεις καὶ ἐπι-δόσεις	X X
ΓΕΝΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΙΣ	Καίριος X
Βαθμὸς	7 X

III. Παιδαγωγική Κατάρτις και διδακτική ικανότης	Αξιολογών	Γνωματεύων
	Χαρακτηρισμοί	
α. Παιδαγωγική Κατάρτις		
(1) Παιδαγωγική, διδακτική και ψυχολογική ένημερότης	Καλή	X
(2) Ψυχική και πνευματική επαφή μετά τών μαθητών, συμπεριφορά	Λ. καλή	X
β. Διδακτικά προσόντα		
(1) Διδακτική ικανότης	Λ. καλή	X
(2) Προπαρασκευή διά την διδασκαλίαν	Λ. καλή	X
(3) Μεθοδικότης, αποδοτικότης.	Λ. καλή	X
(4) Χρήσις εποπτικών και βοηθητικών εν γένει μέσων ...	Λ. καλή	X
γ. Αξιολόγησις διδασκαλίας	Καλή	X
A'. ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΝΤΟΣ		
Χρόνος επιθεωρήσεως	28-3-1974	
Μαθήματα <i>Άλγεβρα, μετρίαι, λογισμική</i>		
Ενότητες <i>Η. Αριθμοί...</i>		
B'. ΓΝΩΜΑΤΕΥΟΝΤΟΣ		
Χρόνος επιθεωρήσεως		X
Μαθήματα		X
ΓΕΝΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΙΣ	Λ. καλή	X
Βαθμός	8	X

IV. Διοικητική δεξιότης, δραστηριότης, ήγχετικά προσόντα	Αξιολογών	Γνωματεύων
	Χαρακτηρισμοί	
α. Διοικητικά και ήγχετικά προσόντα		
(1) Έπιβάλλον επί τής τάξεώς του, επί τών μαθητών του σχολείου και επί τών ύφισταμένων αυτού	Λ. καλή	X
(2) Κύρος εις τὸ σχολεῖον και εις τήν κοινωνίαν	Λ. καλή	X
(3) Ένημερότης εις υπηρεσίαν Γραφείου, εκπ/κήν νομοθεσίαν και θέματα Διοικήσεως (διά τούς κρίνοντας)	X	X
(4) Ικανότης άσκήσεως εποπτικών καθηκόντων και αποδοτικής χρησιμοποίησεως τών ύφισταμένων (διά τούς κρίνοντας)	X	X
β. Δραστηριότης		
(1) Συμμετοχή εις δραστηριότητας οργανώσεως σχολικής ζωής	Λ. καλή	X
(2) Έξωσχολική δραστηριότης (Συμμετοχή εις κοινοτυχήν άνάπτυξιν, έξωραϊστικούς συλλόγους, προσκοπισμόν, όδηγισμόν, κατηχητικά σχολεία κ.λ.π. ....)	Λ. καλή	X
ΓΕΝΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΙΣ	Λ. καλή	X
Βαθμός	8	X

V. Ύπηρεσιακή εύσυνειδησία	Άξιο- λογών	Γνωμα- τεύων
	Χαρακτηρισμοί	
(1) Προθυμία, ζήλος και ένθου- σιασμός εν τῇ ἐπιτελείᾳ τοῦ ἔργου του	Λ. ΜΑΡΤ	X
(2) Ἀντικειμενική κρίσις ἐπὶ τῆς ἐργασίας τῶν μαθητῶν	Λ. ΜΑΡΤ	X
(3) Τήρησις ἐκπαιδευτικῆς νο- μοθεσίας, Σχολικῶν Κανο- νισμῶν, Ὁρολογίου προ- γράμματος κ.λ.π.	Λ. ΜΑΡΤ	X
(4) Παρακολούθησις καὶ Ελεγ- χος τῶν ἐργασιῶν τῶν μαθη- τῶν	Λ. ΜΑΡΤ	X
(5) Ἀντικειμενική κρίσις ὑφι- σταμένων (διὰ τοὺς κρίνον- τας)	X	X
ΓΕΝΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΙΣ	Λ. ΜΑΡΤ	X
Βαθμὸς	9	X

VI. ἘΤΕΡΑ ΠΡΟΣΟΝΤΑ ΜΗ ΑΝΑΦΕΡΘΕΝΤΑ ΑΝΩΤΕΡΩ
Δυναμίαι καὶ ἐπιτεύματα διὰ τὸ ἐξόδογμα ἀφ' οὗ ἐπὶ μὲν ἐπὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ ἐπιπέδου τοῦ Χαρακτηρισμοῦ.

VII. ΔΙΑΠΙΣΤΩΘΕΝΤΑ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΑ

Γ' ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

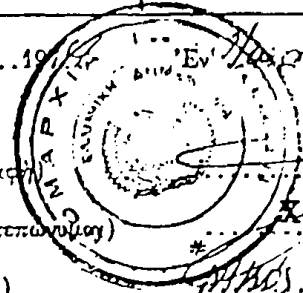
	ΑΞΙΟΛΟΓΩΝ		ΓΝΩΜΑΤΕΥΩΝ	
	Χαρακ/σμός	Βαθμὸς	Χαρακ/σμός	Βαθμὸς
I. ἦθος καὶ χαρακτήρ, κοινωνικὴ παράστασις, συμπερι- φορὰ	Χαίρειν	10	X	X
II. Ἐπιστημονικὴ κατάρτισις, πνευματικὰ προσόντα...	Καλῶ	7	X	X
III. Παιδαγωγικὴ κατάρτισις, διδακτικὴ ἐκπαιδευτικὴ	Λ. ΜΑΡΤ	8	X	X
IV. Διοικητικὴ δεξιότης, δραστηριότης, ἡγετικὰ προσόντα	Λ. ΜΑΡΤ	8	X	X
V. Ύπηρεσιακὴ εύσυνειδησία	Λ. ΜΑΡΤ	9	X	X

Δ' ΠΡΟΤΑΣΙΣ ΔΙΑ ΤΟΝ ΕΠΟΜΕΝΟΝ ΒΑΘΜΟΝ

ΑΞΙΟΛΟΓΩΝ	ΓΝΩΜΑΤΕΥΩΝ
Προσόντα μαθητῶν	X

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15-7-1974
Ὁ Ἀξιολογῶν

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15-7-1974
Ὁ Γνωματεύων

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Β. ΕΥΘΥΜΙΟΥ (Ὀνοματεπώνυμο)

Χρήστος Δ. (Ὀνοματεπώνυμο)

Δ. Ε. Ο. Σ. (Ἰδιότης)

Α. Ε. (Ἰδιότης)

ΕΠΙΘΥΣΙΣ Α. Ε. ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ

ΚΟΜΜΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΕΔΡΕΥΣΙΣ Δ. Ε. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἀριθ. πρωτ. 1451
Ταχυδρομικὸς Ἐπιθετὴν
Ἐν ἠτυπητικῶν τῇ 10-7-1974
Ὁ Ἐπιθετῶν
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Β. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Ἐπιθετῶν τῇ 16-7-1974
Ὁ Ἐπιθετῶν

Έκθεση αξιολόγησης - Υπόδειγμα 4 (1976-77 έως 1980-81)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΣΧΟΛ. ΕΤΟΣ 1980--1981

..... Β'..... ΑΝΩΤΕΡΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
..... ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

ΕΚΘΕΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΟΝΤΩΝ

Α' ΑΤΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΡΙΝΟΜΕΝΟΥ

1. Ονομα (Επώνυμο) ..... (Όνομα) ..... (πατρώνυμο) .....
2. Κωδικός αριθμός: 533 011
3. Οργανική θέση: 2/θ Νηπ/γχε.ο. Κασιτρίου
4. Γεννήσεως: 1949 (Έτος) ..... (Χωριό ή πόλη - Έπαρχία - Νομός) .....
5. Στρατηγία: ..... (Κλάση) ..... (Όπλο ή Σώμα) ..... (Βαθμός) .....

6. Οικογενειακά στοιχεία

α) Άγαμος
"Εγγαμια ή άναμος
β) Σύζυγος: ..... (Όνομα) ..... (γένος) ..... (επάγγελμα) .....
γ) Τέκνα: 1. .... 6. .... ηλικία .....
2. ....
3. ....
4. .... (Όνομα) ..... (ηλικία) ..... (επάγγελμα) .....

7. Κατάσταση υγείας: Υγιής - Αρτιμελής
"Ημέρες άναρρ. άδειας τελευταίας τριετίας: 3

8. Κλάδος: Νηπιαγωγών ..... Βαθμός: Νηπιαγωγού ..... (Μ.Κ.): 5

9. Συνολικός χρόνος υπηρεσίας μέχρι 31-8-1981 : "Ετη 8 Μην. 11 "Ημ. 3

10. Χρόνος υπηρεσίας στο βαθμό μέχρι 31-8-19.81 : "Ετη 8 Μην. 11 "Ημ. 3

11. Τίτλοι σπουδών

α) Βασικές σπουδές: Σχολή Νηπ/γών Ιωαννίνων ..... 2/ετής ..... πτυχίο 8,65
(Σχολείο ή Σχολή) ..... (Διάρκεια φοίτησης) ..... (τίτλος) ..... (Βαθμός)
β) Μεταπτυχιακές σπουδές - "Επιμόρφωση: .....
(Σχολείο ή Σχολή) ..... (Διάρκεια φοίτησης) ..... (τίτλος) ..... (Βαθμός)

12. Γλωσσομάθεια	Μέτρια	Καλά	Πολύ καλά	"Αριστα
α) ομιλεί :				
β) γράφει :				

13. Συγγραφικές εργασίες (δημοσιευμένες):
.....
.....

Β' ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΩΝ

(Προπαρασκευή διδάσκοντος - στάση και έκφραση διδάσκοντος - μέθοδος και πορεία διδασκαλίας - χρήση οργάνων και εποπτικών μέσων - συμμετοχή μαθητών - αξιολόγηση διδακτικής εργασίας)

1η Διδασκαλία

Ημερομηνία επιθεώρησης: ... 3-4-1981 ... Σχολείο: ... Νηπ/γυ.Κο. Καστρίου ...

Τάξη: ... Τμήμα: ... Διδ. ώρα: 1η ...

Μάθημα: ... Σπαιδη περιβάλλοντος ... Διδακτική ένδεητα: ... Τδ. χελιδόνη ...

Η προπαρασκευή της Ν/γυ. ήταν εξαιρετική με άριστο σχέδιο εργασίας. Η μέθοδος της διδασκαλίας ενιαία με διαλογική μορφή και με πολιτισμένη συζήτηση. Η παρουσία τριμερής με εξαιρετικά επιτυχημένες τις διδακτικές εργασίες, σύνδεση, αφορμή, προφορά της νέας διδακτικής ένδεητας "Τδ. χελιδόνη". Η Ν/γυ. ανέπτυξε κατάλληλα τὰ νηπιακά διαφέροντα και με δεξιοτεχνία έδωσε τις νέες γνώσεις. Τὰ νηπια απέκτησαν χρήσιμα βιβλία με χαρούμενα συναισθήματα. Η άφοκώση και η έμπέωση είχαν άριστα αποτελέσματα. Τηρήθηκαν οι διδακτικές άρχες της πατριδογνωσίας και αúτενεργείας. Όλη η διδασκαλία διατηρήθηκε εύχάριστη μέχρι τδ τέλος της. Έγινε χρήση εποπτικών μέσων με εικόνες και γραφικές παραστάσεις. Η διδασκαλία είχε εξαιρετική επιτυχία.

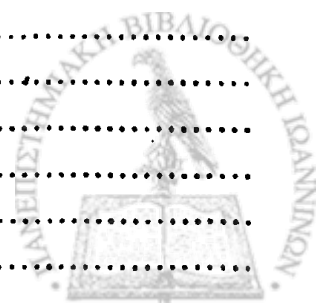
2η Διδασκαλία

Ημερομηνία επιθεώρησης: ... 3-4-1981 ... Σχολείο: ... Νηπ/γυ.Κο. Καστρίου ...

Τάξη: ... Τμήμα: ... Διδ. ώρα: ... 2η ...

Μάθημα: ... Αριθμητικές έννοιες ... Διδακτική ένδεητα: ... Οι άριθμοι 1 έως 7 ...

Η προπαρασκευή της Ν/γυ. ήταν εξαιρετική με άριστο σχέδιο εργασίας. Η μέθοδος της διδασκαλίας έγινε με τύπο ενιαίας με συζήτηση εύχάριστη και παιγνιώδη τρόπο. Η Ν/γυ. άναβέρμανε τὰ νηπιακά διαφέροντα και προώθησε με τις άρχες της πατριδογνωσίας και αúτενεργείας για την πρόσκτηση των νέων γνώσεων με φυσικότητα και πολλή εύχαιρία. Έγινε ποικίλη και εύχάριστη χρήση εποπτικών μέσων με κύβους, χελιδόνια, χαρματισκά άντικείμενα, ραχατα και άλλα άντικείμενα. Η συμμετοχή των νηπιων ήταν καθολική και αβθδρηπη. Η διδασκαλία είχε άριστα αποτελέσματα.

Γ. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΟΝΤΩΝ

Σημειώνεται και στις περιγραφόμενες δύο διαδικασίες

I. «ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ (Επιστημονική κατάρτιση, πνευματικά προσόντα, συγγραφική εργασία, σπουδή, πτυχία)»

Είναι άποφοιτη της Σχολής Νηπιαγωγών Παιδαγωγικών με βαθμό 8,65
 Στη Νηπ/γύ υπάρχει πάθος παιδαγωγίας, το όποιο ικανοποιεί πέρα από την καθημερινή διδακτική της πράξη, με συστηματική μελέτη της έγκριτης της. Είναι άριστη και κατά τη γενική, όπως και κατά την ειδική μόρφωση συγκαταλέγεται ανάμεσα στους πνευματικούς ανθρώπους της περιφέρειάς μας. Παρακολουθεί τα πνευματικά ζητήματα. Πέρα από τη συστηματική μελέτη της επιστήμης στα σχετικά συγγράμματα, προβληματίζεται και η ίδια και επεκτείνει τα διαφέροντά της πέρα από τα βασικά μαθήματα της. Διατηρεί τον ενθουσιασμό και την αγάπη για το έργο της. Είναι εύθυμη με γενική και επαγγελματική μόρφωση.

Χαρακτηρισμός - Βαθμολογία	Έξαιρετη	έννεα (9)
----------------------------	----------	-----------

II. «ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΝ (Παιδαγωγική κατάρτιση, διδακτική ικανότητα)»

Διαθέτει εκδηλη διδακτική ικανότητα και είναι προετοιμασμένη με άναμφισβήτητα διδακτικό τάλ. Χρησιμοποιεί εποπτικά μέσα και αναλύει κατά περίπτωση την εμπειρ. τάλ. μαθητών της. Άσκει τους μαθητές της να θέτουν ερωτήματα. Διεγείρει το διάφορον τους για το θέμα διδ/σίας, τους καθοδηγεί στο να διακρίνουν τα ουσώδη από τα έπουσιώδη ακολουθεί πάντοτε την κατάλληλη διδακτική πορεία και τηρεί τις αρχές της διδακτικής. Γενικά η διδακτική της πράξη πέρα από την επιτυχία της έχει κοινωνικό πνεύμα και χαρακτήρα.

Χαρακτηρισμός - Βαθμολογία	Έξαιρετη	έννεα (9)
----------------------------	----------	-----------

III. «ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ (Διοικητική δεξιότητα)»

Αιολικεί την τάξη της κατά τρόπο άριστο και στηρίζεται στις γενικές αρχές της ηθικής άδυναμίας του παιδιού, που ξεκινάει από τη συνείδηση της ηθικής έλευσερίας και της προσωπικής της ευθύνης. Διακρίνεται για την προβληματικότητα, την ευθυμεία και την εκδηλη διοικητική βαζιροτεχία της.

Χαρακτηρισμός - Βαθμολογία	Έξαιρετη	δέκα (10)
----------------------------	----------	-----------

IV. «ΕΥΣΥΝΕΙΔΗΣΙΑ (Υπηρεσιακή ευσυνείδηση, ήθος έμορφιά)»

Την χαρακτηρίζει η μεγάλη ευσυνείδηση που έχει την κλή της στην αγάπη της για το παιδί και στη ζήλο της στην άσκηση του βασικού λειτουργήματος. Είναι παράδειγμα ζωντανό εργατικότητας, αφιερώνει καθημερινά όλη της φυσικές, ψυχικές και πνευματικές της δυνάμεις στην εκτέλεση του καθήκοντός της του μορφωτικού και άργαυωτικού. Πιστεύει δε ότι το παιδευτικό έργο του σχολείου πρέπει να καλύπτει και τους ένηλικους. Είναι ηθικό στοιχείο.

Χαρακτηρισμός - Βαθμολογία	Έξαιρετη	δέκα (10)
----------------------------	----------	-----------

V. ΔΡΑΣΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΕΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ (Ήθος, χαρακτήρ, κοινωνική παράσταση και
 δράσις, ποιναί)

Η δραστηριότητα και η συμπεριφορά της μέσα και έξω από το σχολείο συνδυάζονται κατά ένα έξοχο τρόπο, ώστε να παρουσιάζει εικόνα αξιοπρέπειας και δραστηριότητας.

Ευγενέστατη στους τρόπους, μελίχια διακριτική φιλαληθεία. Ο χαρακτήρας της έχει δημιουργηθεί έτσι ώστε να μη επιτρέπει στον εαυτό της καμιά παρέκλιση από την ήθικη γραμμή που χάραξε και στη δημόσια και στην ιδιωτική της ζωή.

Χαρακτηρισμός - Βαθμολογία ..... Εξάριστη ..... Δέκα (10) βαθμοί.

Δ'. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΙΣ (ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ)

	Χαρακτηρισμός	Βαθμολογία
I. «ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ»	Εξάριστη	έννέα (9)
II. «ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΝ»	Εξάριστη	έννέα (9)
III. «ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ»	Εξάριστη	έννέα (9)
IV. «ΕΥΣΥΝΕΙΔΗΞΙΑ»	Εξάριστη	δέκα (10)
V. «ΔΡΑΣΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΕΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ»	Εξάριστη	δέκα (10)

Ε'. ΣΥΝΟΛΟΣ ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑΣ ΟΥΚΕΤΩΣΤΗΡΩΣΗ ΠΡΟΣΟΝΤΩΝ ..... Σαράντα οκτώ (48)
 (Όλογράφως) (Αριθμητικώς)

ΣΤ'. ΠΡΟΤΑΣΗ ..... Π. Ρ. Ο. Α. Κ. Τ. Ε. Α ..... (ΠΡΟΑΚΤΕΟΣ ή ΜΗ ΠΡΟΑΚΤΕΟΣ)

Απόφαση ..... 19. 8/ .....
 (Υπογραφή)
 ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ..... (Όνομα)
 ΑΝΑΛΗΡΩΤΗΣ ..... (Ιδιότητα)

ΕΝ ΦΙΛΙΑΤΑΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 1928 - 1929

Μαθητ. 11
Απολυτ. 86
Αιμακρορ. 353

ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟΝ

Η Δεσποινίς *Στέφανη Σαββίδη* εν *Κομοτηνή* ετών *16* παύσας *Σ.ρ. & σ.κ.* διακούσασα πάντα τὰ ἐν τῷ Διδασκαλείῳ τούτῳ διδασκόμενα μαθήματα, καὶ τὰς πρακτικὰς ἀσκήσεις ἐν τῷ προτύπῳ αὐτῷ Νηπιαγωγείῳ ἀσκηθεῖσα διαγωγὴν δὲ ἐπιδειξάμενη *ἀριστεροτάτη* ὑποστάσασα ἐν τέλει τοῦ Σχολικοῦ ἔτους 1928 - 1929 τὴν ἀπολυτήριον δοκιμασίαν ἐκρίθη ἀξίω τοῦ Γενικοῦ βαθμοῦ *Ἐπίσης ἀριστεροτάτη* τῶν κατωτέρω μεροτήτων βαθμῶν.

Βαθμοὶ	Ὅλονόμος
7	Ἐπίσης Κορυθῶς.
8	Ἐπίσης Ἐλευθερίου.
9	Ἐπίσης Ἐλευθερίου.
8	Ἐπίσης Ἐλευθερίου.
9	Ἐπίσης Ἐλευθερίου.

Βαθμοὶ	Ὅλονόμος
8	Ἐπίσης Ἐλευθερίου.
10	Ἐπίσης Ἐλευθερίου.
10	Ἐπίσης Ἐλευθερίου.
8	Ἐπίσης Ἐλευθερίου.

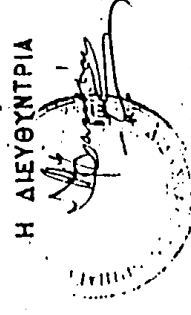
- 1) Ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς . . . . .
- 2) Ἐλληνικοῖς . . . . .
- 3) Παιδαγωγικοῖς . . . . .
- 4) τῆς Λογικῆς . . . . .
- 5) Πρακτικῆς διδασκαλίᾳς . . . . .
- 6) Ἐν τῇ οἰκ. Οἰκονομίᾳ καὶ οἰκιακῇ ἐργασίᾳ . . . . .

- 7) Ἐν τῇ Ὑγιεινῇ καὶ Νοσηλευτικῇ . . . . .
- 8) Ἐν τῇ Χειροτεχνίᾳ . . . . .
- 9) Ἐν τῇ Ἰκτινογραφίᾳ . . . . .
- 10) Ἐν τῇ Ὠδῆσιν . . . . .
- 11) Ἐν τῇ Γυμναστικῇ . . . . .
- 12) . . . . .

Διδοῖται αὐτῇ τὸ παρὸν ἀπολυτήριον ἐσφραγισμένον τῇ τῆς Διδασκαλείου σφραγίδι.

Ἐν Φιλιάταις τῇ 10^ῃ Ἰουλίου 1929

Ἐπισημαίνεται ὅτι ἡ ἀπολυτήριον δοκιμασία ἐξεδόθη ἐν τῷ ἐπισημασμένῳ ἐν τῷ παρόντι ἀπολυτήριῳ ἐσφραγισμένῳ ἀπολυτήριῳ.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ

